

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра економічної теорії

**СУЧАСНІ ВИМІРНИКИ РІВНЯ РОЗВИТКУ СТРУКТУРНИХ
ТА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ ХАРАКТЕРИСТИК
НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІК**

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

**Тернопіль
2015**

У к л а д а ч і – колектив кафедри економічної теорії Тернопільського національного економічного університету (ТНЕУ): *В.В. Козюк*, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри (науковий редактор, індекси – 1.3.1; 1.3.2; 1.3.3; 1.3.4; 1.4.1; 1.4.2; 1.4.3; 1.4.4); доктор економічних наук, професор кафедри *О.В. Длугопольський* (індекси – 2.6; 3.2; 3.4; 3.6; 3.7; 3.8; 3.9; 3.10; 3.11; 3.12; 3.13; 4.4; 4.5; 4.6; 6.4; 6.6; 7.2; 7.3); доктор с/г наук, доцент *Ю.І. Гайда* (індекси – 6.3; 6.4; 6.5), кандидат економічних наук, доцент *О.І. Заклекта* (індекси – 2.3; 3.1); кандидат економічних наук, доцент *Л. А. Родіонова* (індекси – 1.2; 5.4); кандидат економічних наук, доцент *М.М. Фаріон* (індекс – 5.1); кандидат економічних наук, доцент *О.П. Шиманська* (індекси 1.3.1; 1.3.2; 1.3.3; 1.3.4; 1.4.1; 1.4.2; 1.4.3; 1.4.4); кандидат економічних наук, доцент *О.Я. Лотуш* (індекси – 2.11; 3.11; 5.7; 7.1); кандидат економічних наук, доцент *Ю.Р. Новак* (індекси – 2.10; 7.4); кандидат економічних наук, ст. викладач *О.С. Полікарпова* (індекси – 1.2; 2.12; 2.13; 2.14); кандидат економічних наук, викладач *І.М. Чирак* (індекси – 1.1; 4.2; 5.1; 5.2; 5.3; 5.6); кандидат економічних наук, викладач *Т.О. Сліпченко* (індекс – 1.5); викладач *Ю.П. Івашук* (індекси – 1.1; 2.7; 2.8; 2.9; 4.1; 4.3); т.в.о. інженера з інформаційного забезпечення Чортківського навчально-наукового інституту підприємництва і бізнесу *Г.З. Чекаловська* (індекси – 3.5; 5.5); кандидат економічних наук, ст. викладач кафедри економіки та фінансів Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя *І.Б. Маркович* (індекси – 1.1; 2.1; 2.2; 2.3; 2.4; 2.5; 2.11; 5.1); консультант відділу послуг в галузі сталого розвитку компанії ЕУ, кандидат економічних наук *А.Я. Кітура* (індекси – 6.1; 6.2); аспірант кафедри міжнародної економіки ТНЕУ *Т.В. Марків* (вступ, індекси – 3.3; 3.11; 3.14).

Р е ц е н з е н т и: *Б.М. Андрушків*, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту інноваційної діяльності та підприємництва Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя; *Є.В. Савельєв*, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародної економіки Тернопільського національного економічного університету.

*Рекомендовано до друку Вченою радою факультету банківського бізнесу ТНЕУ
(протокол № 5 від 3 лютого 2015 р.)*

Сучасні вимірники рівня розвитку структурних та інституціональних характеристик національної та глобальної економік: навч.-метод. посіб. / В.В. Козюк [та ін.]; за ред. В.В. Козюка. — 2-ге вид., випр. і доп. — Тернопіль: Вектор, 2015. — 248 с.

У навчально-методичному посібнику зібрані сучасні макроекономічні індикатори виміру структурних та інституціональних особливостей як національної, так і світової економіки, які слугують альтернативою системі національних рахунків (СНР) і в сукупності долають однобічне розуміння стану та якісних параметрів розвитку економіки. Використані нові інформаційні ресурси, які уможливають створення релевантної моделі виміру сучасних економічних процесів. Для студентів економічних спеціальностей, аспірантів, викладачів, усіх, хто цікавиться економікою.

В.В. Козюк та ін. автори, 2015
Видавництво «Вектор», 2015

Зміст	Сторінка
Вступ	5
Блок 1. Інтегральна структурно-інституціональна характеристика країн та глобальна відкритість	11
1.1. Індекс глобальної конкурентоспроможності	11
1.2. Індекс світової конкурентоспроможності	16
1.3. Індeksi глобалізації	22
1.3.1. Індекс глобалізації A.T. Kearney	22
1.3.2. KOF-індекс глобалізації	24
1.3.3. Індекс глобалізації CSGR	31
1.3.4. Соціологічний індекс глобалізації	37
1.4. Індeksi глобальних міст	43
1.4.1. Індекс глобальних міст за методологією A.T. Kearney	43
1.4.2. Індекс глобальних міст за методологією Knight Frank	49
1.4.3. Індекс конкурентоспроможності глобальних міст	51
1.4.4. Індекс глобальної потужності міст	61
1.5. Індекс транснаціоналізації	66
Блок 2. Якість інститутів та добробут країни	71
2.1. Індекс процвітання країн світу Legatum	71
2.2. Індекс ведення бізнесу	74
2.3. Індекс економічної свободи	77
2.4. Свобода в світі	82
2.5. Індекс економічної свободи в світі	85
2.6. Індекс недієздатності держав та Індекс державної нестабільності	90
2.7. Індекс сприйняття корупції	94
2.8. Індекс хабародавців	98
2.9. Індекс верховенства права	101
2.10. Міжнародний індекс прав власності	109
2.11. Індекс сприяння торгівлі	111
2.12. Індекс відкритості бюджету	115
2.13. Індекс ефективності публічних інвестицій	120
2.14. Індекс східного партнерства	123
Блок 3. Якість життя та розвиток соціальної економіки	126
3.1. Індекс людського розвитку	126
3.2. Індекс кращого життя	131
3.3. Індекс загального добробуту	133
3.4. Індекс валового національного щастя	135
3.5. Індекс рівня освіти	138
3.6. Світовий індекс благодійності	139
3.7. Індекс довіри Edelman	141
3.8. Індекс соціального захисту	146
3.9. Глобальний індекс добробуту літніх	148
3.10. Індекс кращих студентських міст	152
3.11. Індекс соціального прогресу	155
3.12. Індекс хороших країн	161
3.13. Індекс вартості життя Mercer's	165
3.14. Індекс щасливої планети	167
Блок 4. Якість економічної політики та ефективність уряду	169
4.1. Індекс ефективності врядування	169
4.2. Індекс ефективності економічної політики	173

4.3. Індекс конкурентоспроможності уряду	176
4.4. Індекс страждань	180
4.5. Індекс хмарочосів	183
4.6. Індекс ефективності державного управління Мо Ібрагіма	187
Блок 5. Розвиток інформаційного суспільства та технологічних інновацій	190
5.1. Глобальний інноваційний індекс	190
5.2. Індекс інноваційного потенціалу	195
5.3. Індекс нової економіки	200
5.4. Індекс суспільств, заснованих на знаннях	204
5.5. Індекс економіки знань	207
5.6. Індекс інформаційного суспільства	209
5.7. Індекс мережевої готовності	211
Блок 6. Екологічний добробут та сталий розвиток	218
6.1. Глобальний індекс конкурентоспроможності, скорегований на екологію	218
6.2. Індекс карбономісткості	221
6.3. Індекс стійкості навколишнього середовища	223
6.4. Індекс екологічної ситуації	226
6.5. Індекс сталого розвитку	229
6.6. Індекс сталого розвитку Доу-Джонса	231
Блок 7. Секторний аналіз та секторна ефективність	234
7.1. Індекс ефективності логістики	234
7.2. Індекс ефективності енергетичних систем	238
7.3. Індекс енергетичної стійкості	240
7.4. Індекс туристичної конкурентоспроможності	241
Додаток А	246

Вступ

Те, що ми вимірюємо, впливає на те, що ми робимо.

Доповідь Комісії з вимірювання основних показників економічної діяльності і соціального прогресу

Нове тисячоліття ознаменувалось об'єктивною необхідністю соціальної переорієнтації економічної політики як розвинутих країн, так і країн, що розвиваються. Якщо панівною метою в стратегіях економічного розвитку більшості країн світу у ХХ столітті була швидка індустріалізація та нарощення виробничого потенціалу, то з початком ХХІ століття усі країни визнали пріоритетність людського розвитку, як це закладено в Цілях Розвитку Тисячоліття, задекларованих на саміті ООН. Проте, і сьогодні деякі політики, виступаючи з доповідями про позитивні зміни в соціально-економічній ситуації в країні, ототожнюють ці зміни лише із економічним зростанням, показником якого є зростання валового внутрішнього продукту (ВВП), що є вкрай не об'єктивно.

Економічна політика кожної держави здійснюється в межах програм розвитку, які передбачають подолання певних економічних проблем та консолідацію зусиль задля досягнення стратегічної мети. Звичайно, заплановані дії з боку уряду повинні опиратись на певні статистичні бази, роль яких полягає в ідентифікації проблемних аспектів стану економіки та вимірюванні результатів економічної політики, тобто її дієвості. І якщо курс політики спрямований на підвищення добробуту індивідів, а в якості бажаних результатів обрано невірні індикатори, наприклад, ВВП, то дієвість заходів лише обмежено спрямована на позитивні зрушення в соціально-економічній сфері. Проблема може розглядатись в двох аспектах: орієнтація економічного курсу на помилкові цілі та унеможливлення виміру поточного стану добробуту індивідів по причині обмеженості статистичного інструментарію.

Як відомо, ВВП є найбільш широко використовуваний показник оцінки економічної діяльності і належить до основних показників Системи Національних Рахунків (СНР). Багато інших показників, міжнародні рейтинги будуються у відношенні до нього, у співставленні з ним, або ж виходячи з нього. Та постає питання, чи є ВВП доцільним та реальним відображенням в першу чергу соціально-економічної ситуації в межах кожної країни, а за цим тягне за собою асиметричне бачення інших важливих показників?

Економічний добробут населення – поняття комплексне, багатовимірне, яке значно виходить за рамки затвердженої у більшості країн світу стандартної статистичної системи виміру результатів економічної діяльності на макрорівні – СНР. Хотілось би зазначити, що питанням розширення спектру аналізу економічного добробуту на сьогодні займаються на рівні міжнародних організацій, державних урядів, локальних ініціатив. Плюралізм дефінітивних підходів до поняття економічного добробуту дозволяє нам стверджувати, що прогрес у цьому питанні є. У навчально-методичному посібнику розглянуті різновекторні концептуальні підходи щодо трактування економічного добробуту та моделі статистичного інструментарію, які націлені на

вимірювання змін у цій сфері. Структура посібника умовно розподілена за такими блоками:

1. Інтегральна структурно-інституціональна характеристика країн та глобальна відкритість.
2. Якість інститутів та добробут країни.
3. Якість життя та розвиток соціальної економіки.
4. Якість економічної політики та ефективність уряду.
5. Розвиток інформаційного суспільства та технологічних інновацій.
6. Екологічний добробут та сталий розвиток.
7. Секторний аналіз та секторна ефективність.

Хотілось би виділити спільний знаменник різних підходів до виміру економічного добробуту. У всіх концепціях проглядається відхід від доходу як єдиного показника економічного добробуту та зміщення акцентів на нематеріальні умови життя індивідів. Причому ці умови життя різняться в залежності від специфіки конкретної концепції. Це може бути стан здоров'я, баланс праці і відпочинку, освіта і здібності, соціальні взаємозв'язки, громадська діяльність, стан навколишнього середовища, особиста безпека, суб'єктивний добробут, тривалість життя, якість інститутів, рівень глобалізації та інші. Більше того, розробників альтернативних підходів до вимірювання економічно-соціального стану населення цікавить стійкість добробуту протягом часу, що передбачає збереження капіталу різного виду (людського, економічного, соціального, природного). Будь-яка позитивна оцінка того, наскільки добре ми живемо, також повинна брати до уваги сталий розвиток. Аналогічно до підприємств, у яких існує потреба у вимірі знецінення свого капіталу, так і розрахунки щодо виміру добробуту населення потребують відображення зменшення природних багатств і деградації навколишнього середовища.

Розглядаючи проблему в ретроспективі, варто зауважити, що концептуальне агрегування даних економічної діяльності в межах країни було запропоноване С. Кузнецом ще в 30-х роках ХХ століття, і з того часу, за умов неіснуючих альтернатив, більшість країн імплементували цей доробок в свої статистичні служби. Критика ВВП як універсального показника добробуту населення лунає ще з 1970-х років. Вже тоді американські економісти Дж. Тобін і В. Нордхаус стверджували, що цей показник не включає «неринкові елементи» – домашні господарства, сектор державних послуг, різні соціальні служби. Не враховуються в ньому також проблеми, пов'язані з забрудненням навколишнього середовища, з існуванням тіньової економіки. Для прикладу, затори на дорогах чи високий рівень злочинності можуть збільшити показник ВВП, тому що ведуть до зростання споживання і вироблення бензину і витрат на утримання в'язниць. Та постає риторичне питання, чи потрібно країні економічне зростання в такий спосіб.

Конструктивна критика СНР доповнюється вагомими результатами досліджень в межах Програми Розвитку ООН, які відображені в Доповідях Людського Розвитку. Аналізуючи зв'язок між доходом та показниками, які не пов'язані з доходом в розвитку людини, більшість вчених дійшли до наступних

висновків. Дослідники наголошують, що економіка зростання і її взаємозв'язок з науковими дослідженнями в галузі розвитку людства вимагає радикального переосмислення. Величезна кількість літератури по теоретичних і емпіричних питаннях у цій області майже повністю зрівнює економічне зростання і економічний розвиток. Теоретичні моделі, як правило, виходять з того, що люди переймаються тільки споживанням, і аналіз оптимальної політики слідує цим же шляхом. Цей недолік поширюється також на економетрику зростання, де оцінки впливу політики на показник зростання виступають в якості основи для політичних рекомендацій. При цьому вихідна теза – часто формулюється відкрито – полягає в тому, що метою для політика повинна бути максимізація зростання. На противагу цьому, центральною тезою концепції розвитку людини є те, що гідний життєвий рівень – це щось значно більше, ніж гроші. Дослідників повинно хвилювати можливість людей щодо реалізації своїх життєвих планів; дохід важливий, але таким же важливим є доступ до освіти і здатність прожити довге і здорове життя, впливати на рішення, прийняті суспільством, і жити в соціумі, де поважають і цінують кожного. Широкий спектр доказів підтверджує точку зору, згідно з якою людей хвилює дещо більше, ніж дохід або споживання. Теоретичні та емпіричні моделі, які виходять з того, що люди прагнуть лише максимізувати споживання, явно недостатні для дослідження розвитку людини. Цілі розвитку людини повинні бути інтегровані в структуру, що підтримує зростання, пов'язане із соціальною справедливістю, а також у добре сплановану політику. Дослідникам слід уникати старого дискурсу, який полягає в тому, щоб бути «за» чи «проти» зростання. Важливим є розширення реальних людських свобод і прав, а підвищення контролю над товарами і послугами, що стало можливим в результаті підвищення доходів, важливе тільки як засіб сприяння розширенню свобод і прав.

Доцільно буде порівняти зростання доходів із показниками, які не пов'язані з доходом в розвитку людини. Одним з перших учених, систематично досліджували цей зв'язок, був американський фахівець в області демографії Семьюель Престон, чия стаття 1975 р. стала значущою віхою в науці, показавши, що співвідношення між змінами доходу і змінами очікуваної тривалості життя протягом 30 років в 30 країнах було статистично незначущим. У міру появи більшої кількості доступних даних інші дослідники досягли тих же результатів. У 1999 р. у статті «Життя під час економічного зростання» Вільям Істерлі продемонстрував вельми слабкий зв'язок між економічним зростанням і такими показниками якості життя, як здоров'я, освіта, політична свобода, конфлікти і нерівність. Франсуа Бургіньон, директор Паризької школи економіки, а також кілька колег з Африки та Європи, дійшли висновку, що «кореляція між ВВП на душу населення і не пов'язаними з доходом показниками є практично нульовою». Економіст Світового Банку Чарльз Кенні підтвердив відсутність взаємозв'язку між збільшенням очікуваної тривалості життя і економічним зростанням, використовуючи при цьому як дані по великій вибірці країн протягом 25 років, так і інформацію по меншій кількості країн протягом значно більш тривалого періоду. Ці висновки можуть бути

проілюстровані безліччю прикладів. Зіставимо такі країни, як Китай, з його швидко зростаючою економікою у світі протягом останніх десятиліть, і Туніс – і побачимо вражаючі результати. У 1970 р. можна було очікувати, що дівчинка, яка народилася тоді в Тунісі, проживе 55 років, а дівчинка, яка народилася в Китаї, – 63 роки. З тих пір китайський ВВП на душу населення зростає із вражаючою швидкістю на 8% щорічно, тоді як в Тунісі – лише на 3%. Але сьогодні очікувана тривалість життя дівчинки, яка народилася в Тунісі, становить 76 років, що на рік більше, ніж у Китаї. І якщо в 1970 р. лише 52% туніських дітей були охоплені шкільною освітою, сьогодні частка учнів серед дітей цієї країни становить 78%, що значно вище, ніж китайські 68%. Інші цікаві приклади відносяться до країн, економічний розвиток яких за останні 40 років погіршився. Якщо для прогресу у сферах здоров'я та освіти було б необхідне економічне зростання, то країни, чий ВВП зменшується, не могли б прогресувати в цих областях. Проте, насправді це не так: Іран, Того і Венесуела переживали падіння рівня доходу, але очікувана тривалість життя в цих країнах в середньому зросла на 14 років, а частка учнів з 1970 р. зросла в середньому на 31%. Цей результат показує незначний взаємозв'язок між змінами в сфері доходу (економічного зростання), і змінами, що стосуються не пов'язаних з доходом показників розвитку людини.

Гучного резонансу отримала праця французького вченого Томаса Пікетті «Capital in the Twenty-First Century», в якій автор аналізує дані економічного зростання та нерівності по 20 країнах в часовому інтервалі з XVIII ст. по сьогодні. Результати його десятирічного дослідження відкривають ключові соціальні і економічні патерни довгострокової еволюції економічної нерівності, концентрації добробуту та питань економічного зростання. В теорії Пікетті, зростаюча економічна нерівність сьогодення пояснюється перевищенням ставки дохідності на капітал над темпами економічного зростання. Ця гіпотеза служить відправним пунктом в рекомендаціях щодо застосування прогресивної шкали оподаткування та оподаткування багатства, тобто дій, направлених на подолання економічної нерівності в довгостроковій перспективі.

Розглянемо наступні аргументи щодо недосконалості СНР та ВВП зокрема:

- ВВП в основному вимірює ринкове виробництво, проте, водночас трактується як показник економічного добробуту населення. Поєднання ринкового виробництва і людського добробуту воедино веде за собою неправильне розуміння і подальші неправильні політичні рішення.

- Вимірювання антиблага як фактора збільшення ВВП та ігнорування проблем сталого розвитку. Для прикладу, затори на дорогах чи високий рівень злочинності можуть збільшити показник ВВП, тому що ведуть до зростання споживання і вироблення бензину і витрат на утримання в'язниць, тобто витрат державного сектору. Безсумнівно, зростання економіки в цих випадках негативно впливає на рівень добробуту населення.

- Існування товарів і послуг, які реалізуються чи надаються без цін. Яскравими прикладами є державне медичне страхування, догляд за дітьми

соціальних служб, виробництво домашніх господарств для власного споживання та інші.

- Поява і широке розповсюдження інформаційних і комунікаційних технологій з неможливістю точного виміру їх ціни у зв'язку з зміною якості, комплексністю та багатовимірністю продукції чи послуг.

- Не відображення зростання нерівномірності в розподілі доходу. Мова йде про відсутність надання інформації як економічні ресурси розподіляються між суб'єктами економіки.

- Умовні нарахування статистики. Існують умовні нарахування у використовуваному доході (disposable income) домашніх господарств за послуги, надані державою безпосередньо цим суб'єктам економіки, причому в Франції вони становлять третину використовуваного доходу домашніх господарств, а в США – більше 20%. Спостережені значення користуються більшою довірою, ніж умовно-нараховані значення, тому існує нерівність в кінцевих значеннях.

Беручи до уваги вищенаведену критику, подальшим завданням щодо удосконалення СНР є розроблення ефективної моделі оцінки добробуту націй і економічного багатства. Завдання є досить широке і проблем на цьому шляху ще багато, проте наступні рекомендації при виробленні такої моделі повинні бути прийняті до уваги:

- При розрахунку показників економічного добробуту необхідно перейти від акцентування на ринкове виробництво товарів і послуг до доходу та споживання.

- Перехід від валових показників економічної діяльності до чистих (ЧВП, ЧНД, ВД).

- Розгляд доходу та споживання лише у прив'язці з кінцевою, потрібною для людини інформацією цих двох елементів – багатства.

- Розширення рамок спостереження та аналізу даних на такі сектори, як домашні господарства, державні соціальні служби та водночас фокусування на неринкову активність сектору домашніх господарств (відпочинок, проведення часу).

- Розширення набору та методів розрахунку об'єктивних і суб'єктивних показників: рівень доходу, якість охорони здоров'я та безпеки життя та інші. Необхідно враховувати, що суб'єктивні показники добробуту призначені для того, щоб доповнити об'єктивні показники виміру економічної діяльності, а не замінити їх.

- Врахування соціальної нерівності: гендерної, вікової і пов'язаної з імміграцією.

В наш час реформи в СНР є об'єктивно необхідні. Протягом останніх десятиліть роль інформації, закладеної в державних статистичних ресурсах, значно зросла. Це зумовлено покращенням рівня освіти серед населення, підвищенням структурної складності глобалізованих економік та поширенням використання інформаційних технологій. В інформаційному суспільстві доступ до баз даних, в тому числі статистичних, є набагато легшою. Все більше

і більше суб'єкти економіки формують свої рішення під впливом статистики. Як відповідь на зростаючий попит на інформаційні ресурси, пропозиція статистики також зростає, покриваючи раніше невідомі галузі та сфери людської діяльності. Все це уможлиблює розширення статистичного інструментарію та створення релевантної моделі виміру економічних процесів, яка б цілковито відповідала на проблеми та виклики сучасності. Проте, доречно буде зауважити, чим складніший і інформативніший показник, тим проблематичніше зібрати повні вихідні дані для його розрахунку за всіма країнами світу. У зв'язку з цим методологія розрахунку певного індексу повинна бути компромісним вибором між кількістю показників та їх доступністю і можливістю зіставлення даних по всіх країнах світу.

Варто зауважити, що останнім часом з'явилась величезна кількість організацій, ініціатив, доповідей і баз даних, які охоплюють проблематику вимірювання добробуту і прогресу. У зв'язку з цим, в межах проекту «Веб-Спільноти для Статистики та Соціальних Інновацій» (Web Communities for Statistics and Social Innovations) було створено веб-ресурс (<http://wikiprogressdata.org/>), який зібрав усю доступну інформацію про офіційні та неофіційні ініціативи, які вимірюють добробут та прогрес. На сьогодні веб-ресурс налічує більше, ніж 108 організацій, 142 ініціативи, 229 баз даних та 189 доповідей.

В посібнику ви маєте змогу детальніше ознайомитись з існуючою проблематикою. Різні підходи підкреслюють комплексність та багатовимірність альтернативізму в баченні важливих макроекономічних показників, які можуть структурно доповнити існуючі статистичні моделі виміру економічної діяльності. Питання інкорпорації здобутків міжнародних організацій та ініціатив в національні статистичні служби – питання часу. І чим швидше уряди країн усвідомлять значущість цих розробок, тим швидше вони зможуть досягнути реальний стан справ в економіці добробуту націй.

БЛОК I. ІНТЕГРАЛЬНА СТРУКТУРНО-ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРАЇН ТА ГЛОБАЛЬНА ВІДКРИТІСТЬ

У блоці I представлені такі показники: «Індекс глобальної конкурентоспроможності» (The Global Competitiveness Index); «Індекс світової конкурентоспроможності» (World Competitiveness Index); Індeksi глобалізації: «Індекс глобалізації A.T. Kearney / Foreign Policy Magazine», «KOF-індекс глобалізації», «Індекс глобалізації CSGR» (The Centre for the Study of Globalization and Regionalization's Globalization Index), «Соціологічний індекс глобалізації» (GlobalIndex); Індeksi глобальних міст: «Індекс глобальних міст за методологією A.T. Kearney», «Індекс глобальних міст за методологією Knight Frank», «Індекс конкурентоспроможності глобальних міст» (The Global City Competitiveness Index), «Індекс глобальної потужності міст» (The Global Power City Index), «Індекс транснаціоналізації» (Transnationality Index).

1.1. ІНДЕКС ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ (THE GLOBAL COMPETITIVENESS INDEX) (GCI)

Індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index) – глобальне дослідження і супроводжуючий його рейтинг країн світу за показником економічної конкурентоспроможності. Індекс розраховується за методикою Всесвітнього економічного форуму. Цей показник оцінює здатність економік забезпечувати вищу продуктивність бізнесу і, як наслідок, вищі темпи економічного зростання й економічного добробуту нації.

Дослідження проводиться з 2004 року і в даний час є найповнішим комплексом показників конкурентоспроможності в різних країнах світу.

Індекс глобальної конкурентоспроможності формується зі 113 змінних, які детально характеризують конкурентоспроможність країн, що знаходяться на різних стадіях економічного розвитку. Сукупність змінних на дві третини складається за результатами опитування керівників компаній (з метою охоплення широкого кола чинників, які впливають на бізнес-клімат в досліджуваних країнах), а на одну третину – із загальнодоступних джерел (статистичні дані та результати досліджень, які здійснюються міжнародними організаціями на регулярній основі).

Усі змінні об'єднані в 12 контрольних показників, які визначають національну конкурентоспроможність, причому ваговий параметр кожної компоненти індексу конкурентоспроможності є різним (табл. 1.1).

Експерти при складанні індексу враховують, на якій стадії економічного розвитку знаходиться країна – базового розвитку (1), керованої ефективності (2) чи інноваційного розвитку (3) (рис. 1.1), оскільки значення окремих чинників зростання конкурентоспроможності визначаються стартовими умовами, інституційними та структурними характеристиками країни. Враховуючи особливості вихідного стану країни, пропонується активізація тих сфер діяльності, які найкраще здатні підвищити її конкурентоспроможність.

Наприклад, для країн, які конкурують на світовому ринку виключно на основі наявності природних ресурсів та низьковартісної робочої сили, актуальним є зосередження на покращенні позицій «базового розвитку».

Таблиця 1.1

Питома вага складових Індексу глобальної конкурентоспроможності

Назва субіндексу (компоненти) та його параметри	Питома вага у загальній оцінці та в межах субіндексу, %
1	2
БАЗОВІ ВИМОГИ	
1. Інститути	25
<i>А. Державні інститути:</i>	75
– права власності (права власності, захист прав інтелектуальної власності);	20
– етика і корупція, довіра до політиків;	20
– тиск (незалежність судочинства, фаворитизм у процесі укладення рішень державними чиновниками);	20
– неефективність уряду (державні розтрата, тягар державного контролю, ефективність законодавчої бази, прозорість вироблення урядом політичного курсу);	20
– безпека (витрати бізнесу внаслідок тероризму, злочинності і насильницьких дій; організована злочинність; надійність поліції)	20
<i>Б. Приватні інститути:</i>	25
– корпоративна етика (етична поведінка компаній);	50
– підзвітність (міцність стандартів аудиту і звітності, ефективність корпоративних органів управління; захист інтересів міноритарних акціонерів)	50
2. Інфраструктура	25
<i>А. Загальна інфраструктура</i> (якість загальної інфраструктури)	50
<i>Б. Окремі інфраструктури</i> (якість доріг, якість залізничної інфраструктури портів; якість інфраструктури портів; якість інфраструктури повітряного сполучення; наявний пасажирооборот; якість електропостачання; телефонні лінії)	50
3. Макроекономічна стабільність (державний профіцит/дефіцит; національні заощадження; інфляція; спад процентної ставки; державний борг)	25
4. Здоров'я і початкова освіта	25
<i>А. Охорона здоров'я</i> (вплив малярії на бізнес; коефіцієнт захворюваності малярією; вплив туберкульозу на бізнес; коефіцієнт захворюваності туберкульозом; вплив ВІЛ/СНІД на бізнес; рівень розповсюдження ВІЛ; дитяча смертність)	50
<i>Б. Початкова освіта</i> (якість початкової освіти; захворювання в початкових навчальних закладах; витрати на освіту).	50
5. Вища освіта і професійна підготовка	17
<i>А. Кількісне значення освіти</i> (зарахування до середніх і вищих навчальних закладів).	33
<i>Б. Якість освіти</i> (якість системи освіти; якість вивчення математичних і природничих наук; якість управління в школах; доступ до мережі Інтернет у школах)	33

В. <i>Навчання без відриву від виробництва</i> (наявність спеціалізованих послуг у сфері досліджень і професійної підготовки; рівень професійної підготовки персоналу)	33
6. Ефективність товарного ринку	17
<i>А. Конкуренція:</i>	67
– Внутрішня конкуренція (інтенсивність внутрішньої конкуренції; рівень домінування на ринку; ефективність антимонопольної політики; об'єкт і ефект оподаткування; загальна норма оподаткування; кількість процедур, необхідних для відкриття бізнесу; час, необхідний для відкриття бізнесу);	50
– Зовнішня конкуренція (існування торговельних бар'єрів; торговельно-зважена тарифна ставка; обсяг іноземної власності; вплив норм щодо здійснення прямих іноземних інвестицій на бізнес; тягар митних процедур; відсоток імпорту у ВВП)	50
Б. <i>Якість характеристик попиту</i> (рівень орієнтації на споживача; вимогливість покупця)	33
7. Ефективність ринку праці	17
<i>А. Гнучкість</i> (співпраця у відносинах між працівниками і працедавцями; гнучкість у визначенні заробітної плати; непрямі витрати на робочу силу; стабільність зайнятості; практика найму і звільнення; обсяг і ефективність оподаткування; загальна норма оподаткування; витрати на звільнення)	50
<i>Б. Ефективне використання талантів</i> (оплата праці і продуктивність; довіра до професійного менеджменту; частка жінок у трудових ресурсах)	50
8. Розвиненість фінансового ринку	
<i>А. Ефективність</i> (розвиненість фінансового ринку; фінансування за допомогою національного фондового ринку; доступність кредитів; доступність венчурного капіталу; обмеження потоків капіталу; надійність захисту інвесторів)	50
<i>Б. Кредитоспроможність і довіра</i> (стійкість банків; регулювання фондових бірж; індекс юридичних прав)	50
9. Технологічний рівень (доступність останніх технологій; освоєння технологій на рівні компаній; законодавство щодо інформаційно-комунікаційних технологій; прямі іноземні інвестиції і передача технологій; користувачі мобільних телефонів; користувачі мережі Інтернет; персональні комп'ютери; користувачі широкосмугового Інтернету)	17
10. Розмір ринку (індекс розміру внутрішнього ринку; індекс розміру зовнішнього ринку)	17
ІННОВАЦІЇ ТА РОЗВИТОК	
11. Конкурентоспроможність бізнесу	50
<i>А. Бізнес-мережі і допоміжні галузі</i> (кількість внутрішніх постачальників; якість внутрішніх постачальників; стан розвитку бізнес-кластерів)	50
<i>Б. Складність операцій і стратегії компанії</i> (характер конкурентної переваги; ширина ланцюжка доданої вартості; контроль міжнародного розповсюдження; складність виробничих процесів; рівень маркетингу; готовність делегувати повноваження; довіра до професійного менеджменту)	50
12. Інновації (інноваційний потенціал; якість науково-дослідних інститутів; витрати компаній на наукові дослідження і розробки; співпраця між університетами і промисловістю у сфері наукових досліджень; закупівлі державою високотехнологічної продукції; наявність учених і інженерів; кількість патентів на корисні моделі; захист прав інтелектуальної власності)	50

Для країн, які є більш конкурентними на глобальній арені в промисловій площині або перейшли в цей розряд з нижчого щабля розвитку, доцільніше концентруватися в напрямку зростання якості показників «підсилення ефективності». Врешті, країни найвищого ступеня розвитку «з орієнтацією на інноваційність» зможуть збільшити показники конкурентоспроможності через розробку та впровадження нових технологій у виробництво та організацію бізнесу на основі новітніх глобальних моделей, що відображає субіндекс «Інновації та розвиток».

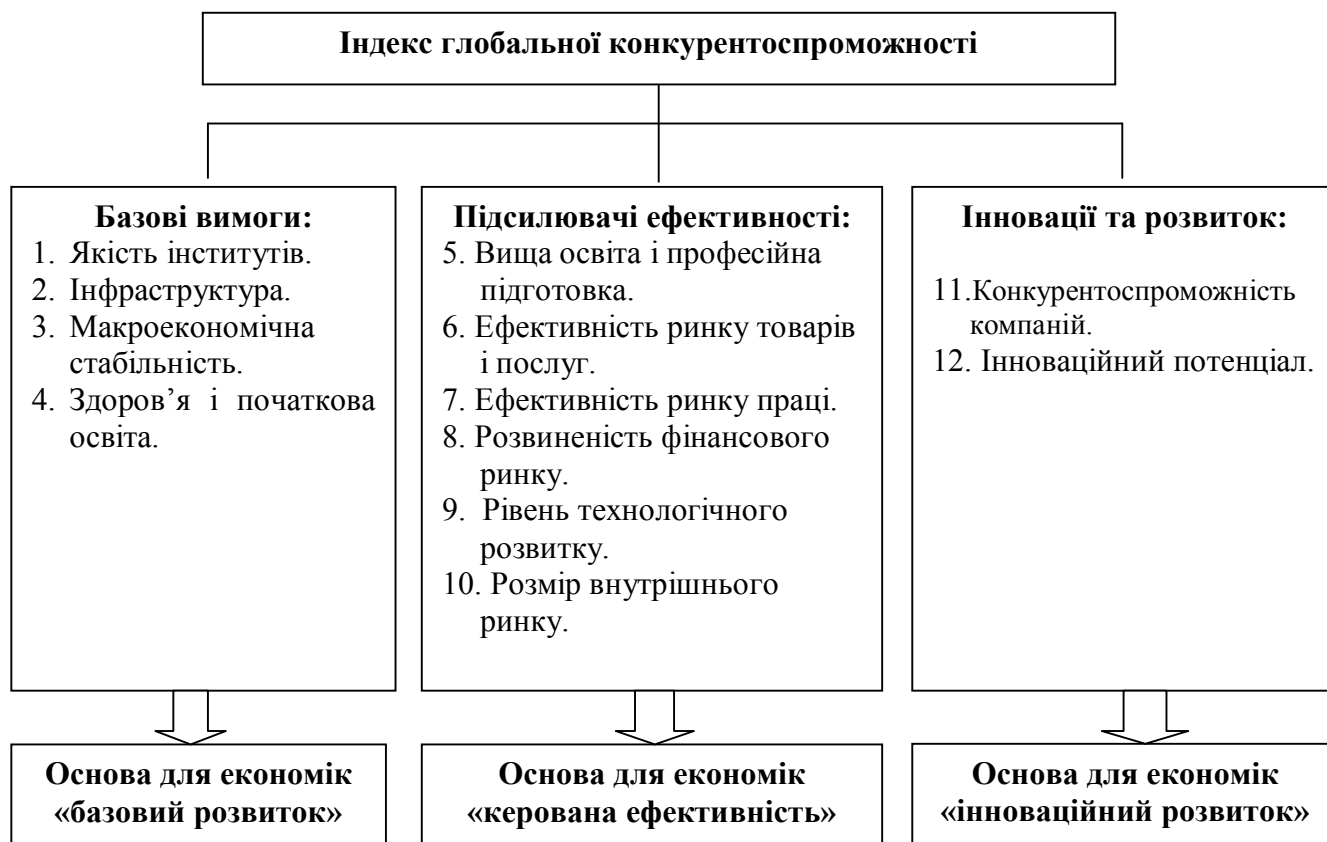

Рис. 1.1. Стадії економічного розвитку за методологією Індексу глобальної конкурентоспроможності

Країни, економіка яких перебуває між будь-якими двома з трьох стадій, вважаються країнами з «перехідною економікою». Для цих країн питома вага складових повільно змінюється в процесі розвитку країни, що засвідчує плавний перехід від однієї стадії розвитку до іншої (табл. 1.2).

У табл. 1.3 наведені дані щодо позицій окремих країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності у 2014 р. Як видно із даних табл. 1.3, перше місце за Індексом глобальної конкурентоспроможності посідає Швейцарія, яка впродовж останніх 5-ти років залишається незмінним лідером у рейтингу. Друге та третє місця займають відповідно Сінгапур та США, які з високими показниками національної конкурентоспроможності забезпечують вищий рівень добробуту своїх громадян. Україна ж посіла 76 місце, поліпшивши свій результат на 8 позицій порівняно з 2013 р. На думку авторів

рейтингу, такий підйом може бути пов'язаний з очікуваннями покращення ситуації в Україні після зміни влади.

Таблиця 1.2

Ваги та порогові значення субіндексів GCI для стадій економічного розвитку країн

Вага субіндексу	Стадія факторної орієнтованості (1)	Перехід від 1-ї до 2-ї стадії	Стадія орієнтованості на ефективність (2)	Перехід від 2-ї до 3-ї стадії	Стадія орієнтованості на інновації (3)
ВВП на особу, дол. США	<2000	2000-2999	3000-8999	9000-17000	>17000
Вага субіндексу «Базові вимоги», %	60	40-60	40	20-40	20
Вага субіндексу «Підсилювачі ефективності», %	35	35-50	50	50	50
Вага субіндексу «Інновації та розвиток», %	5	5-10	10	10-30	30

Джерело: складено за [1].

Таблиця 1.3

Рейтинг окремих країн світу за GCI у 2014 р.

Позиція в рейтингу	Країна	Оцінка (від 1 до 7)
Топ-10 країн-лідерів		
1	Швейцарія	5,7
2	Сінгапур	5,6
3	Сполучені Штати Америки	5,5
4	Фінляндія	5,5
5	Німеччина	5,5
6	Японія	5,5
7	Гонконг	5,5
8	Нідерланди	5,5
9	Великобританія	5,4
10	Швеція	5,4
...	...	...
75	Словаччина	4,1
76	Україна	4,1
77	Хорватія	4,1
Топ-10 країн аутсайдерів		
135	Буркіна-Фасо	3,2
136	Тимор-Лешті	3,2
137	Гаїті	3,1
138	Сьєра-Леоне	3,1
139	Бурунді	3,1
140	Ангола	3,0
141	Мавританія	3,0
142	Ємен	3,0
143	Чад	2,8
144	Гвінея	2,8

Джерело: складено за [1].

При цьому анексія Криму і конфлікт на Донбасі мало вплинули на результати, оскільки до того часу дані вже були зібрані. Однак обидві ці події неодмінно вплинуть на конкурентоспроможність країни в майбутньому, відзначають експерти. Прогрес був досягнутий за рахунок більш позитивного сприйняття інститутів та підвищення ефективності ринків, а також досягнення кращих результатів в освіті. Серед основних проблем автори рейтингу називають перебудову інституціональної структури (130-е місце), скорочення домінування великих компаній на внутрішніх ринках (129-е місце) та підвищення конкурентності ринків (125-е місце) і, отже, їх ефективності (112-е місце).

Серед найближчих сусідів України – Польща, яка зайняла 43-е місце (мінус 1 позиція), Росія – 53-є місце (+11), Румунія – 59-е (+17), Угорщина – 60-е (+3), Словаччина – 75-е (+3), Молдова – 82 (+7). Білорусь у рейтингу відсутня.

Найнижчий рейтинг за Індексом глобальної конкурентоспроможності демонструють, зокрема, Бурунді, Ангола, Мавританія, Ємен, Чад, Гвінея, що свідчить про недалекоглядність уряду цих країн і політичну безвихідь, які стримують зростання економічних показників. На думку фахівців, збільшення продуктивності праці та інвестиції приватного сектора могли б стати ключовими факторами для поліпшення конкурентних переваг під час посиленої невизначеності глобальних економічних перспектив.

Індекс глобальної конкурентоспроможності повинен використовуватися державами, що прагнуть до ліквідації перешкод на шляху економічного розвитку і конкурентоспроможності, в якості інструменту для аналізу проблемних моментів в їх економічній політиці і розробки стратегій з досягнення стійкого економічного зростання.

Література:

1. The Global Competitiveness Index 2014 / The Global Competitiveness Report 2014 – 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2014-2015>

1.2. ІНДЕКС СВІТОВОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ (The IMD World Competitiveness Yearbook, WCY)

Індекс країн за рівнем **світової конкурентоспроможності** (WCY) розробляється Центром світової конкурентоспроможності Інституту розвитку менеджменту в Швейцарії (Institute for Management Development, IMD-Lausanne) з 1989 р. у співдружності з 55 дослідницькими організаціями-партнерами у всьому світі та 30 інформаційними провайдерами. Щороку публікується аналітичне дослідження «ІРМ Щорічник Світової Конкурентоспроможності» («[The IMD World Competitiveness Yearbook](#)»), метою якого є розвиток сучасних знань про світову конкурентоспроможність і надання послуг владі, бізнесу і науковому співтовариству з даного питання. Дані дослідження використовуються урядами для формування державної

політики в галузі конкурентоспроможності національної економіки, а також стратегічних бізнес-рішень у великих компаніях. У 2013-2014 рр. дослідженням було охоплено 60 країн. До 1996 року Інститут готував звіти про конкурентоспроможність економік спільно з аналітичною групою Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ, Давос), а з 1996 року ці дві організації проводять два різних дослідження.

Методологія дослідження WCU базується на таких підходах. Загальний індекс (від 1 до 100 балів) для кожної країни ґрунтується на 20 часткових індексах, які мають однакову вагу (5%) і об'єднуються у чотири групи індексів конкурентоспроможності країни (рис. 1.2). Індекси оцінюються на основі визначених індикаторів, які також мають однакову питому вагу та обраховуються за спеціальною методикою стандартизованого значення для кожного. У 2014 р. кількість індикаторів зросла до 338 (макроекономічні результати – 83, ефективність уряду – 70, ефективність бізнесу – 171, інфраструктура – 114). 253 індикатори використано для розрахунку загального індексу конкурентоспроможності, інші 85 представлені в якості довідкової інформації. 2/3 показників становить національна статистика та статистичні дані, акумульовані міжнародними дослідницькими організаціями за попередній рік, 1/3 – результати опитування управлінців (участь взяли 4,3 тис. керівників компаній).

Рис. 1.2. Класифікація індексів конкурентоспроможності країн за версією Інституту розвитку менеджменту (WCU)

Надалі будується рейтинг кожної країни за рангом серед інших країн (від 1 до 60) за кожним з індикаторів, індексів та груп індексів, тобто визначається підсумковий рейтинг країни за конкурентоспроможністю, а також рейтинги

країн щодо привабливості для розміщення виробництва (від найпростіших галузей обробної промисловості до високотехнологічних виробництв).

На основі проведених розрахунків визначаються індикатори, за якими загальний індекс і підсумковий рейтинг країни з конкурентоспроможності підвищилися порівняно з попереднім роком, або погіршилися. За кожною групою індексів вказуються 10 індикаторів, за якими позиції країни класифікуються, як «сильні» та 10 «слабких» позицій, що допомагає визначити, як зміниться конкурентоспроможність держави, якщо уряд зосередить зусилля на поліпшенні гірших показників.

Отже, методологія Інституту розвитку менеджменту не обмежується чинниками, пов'язаними з макроекономічною політикою, функціональним розвитком та станом бізнес-середовища, а оцінює також чинники стабільності економічного зростання, екологічного впливу на економіку, створення інфраструктури, необхідної для відтворення в суспільстві головного чинника конкурентоспроможності – людського капіталу (маються на увазі охорона здоров'я, підготовка кадрів тощо). За оцінками експертів індекс WCY, ґрунтуючись на статистичних даних і точних оцінках з достовірних джерел, є обережним і консервативним, об'єктивним і деталізованим. Моніторинг досліджень лідерів рейтингу Топ-10, країн «великої сімки» та країн-сусідів України у 2013-2014 рр. відображає табл. 1.4.

Таблиця 1.4

Загальний індекс та підсумковий рейтинг світової конкурентоспроможності країн (WCY) за 2013-2014 рр.

Країна	2014 р.		2013 р.		Зміни за рейтингом
	Індекс (від 1 до 100)	Ранг у рейтингу	Індекс (від 1 до 100)	Ранг у рейтингу	
Топ-10 країн-лідерів					
США	100,000	1	100,000	1	0
Швейцарія	92,423	2	93,357	2	0
Сінгапур	90,966	3	89,857	5	+
Гонконг	90,329	4	92,783	3	-
Швеція	85,833	5	90,351	4	-
Німеччина	85,782	6	86,197	9	+
Канада	85,429	7	89,128	7	0
ОАЕ	84,892	8	88,439	8	0
Данія	84,040	9	83,514	12	+
Норвегія	83,293	10	89,585	6	-
Великобританія	79,814	16	79,150	18	+
Японія	73,761	21	74,529	24	+
Франція	67,941	27	71,327	28	+
Польща	61,767	36	65,437	33	-
Росія	57,997	38	56,809	42	+
Україна	50,872	49	54,23	49	0

США зберігають позиції лідера (2010 р. – 3-є місце, 2011 р. – 1-е, 2012 р. – 2-е) через стабільність економіки, зростання кількості зайнятих, домінування в технології та інфраструктурі. Однак, за фактором «Економічні результати»

США займають лише 22-у позицію. Такі невеликі країни як Швейцарія, Сінгапур і Гонконг процвітають завдяки експорту, ефективності бізнесу та інновацій. Країни Євросони демонструють повільне зростання. Покращилися позиції Японії. Економічне зростання більшості великих ринків, що розвиваються, окрім Китаю (73,358 – 23-є місце), гальмують повільне зростання іноземних інвестицій та інфраструктури, неефективні ринки праці та неефективне управління бізнесом (Індія 53,919 – 44-е місце; Бразилія 46,778 – 54-а позиція). Аутсайдерами підсумкового рейтингу стали Аргентина (39,520 – 58- місце), Хорватія (38,974 – 59-е), Венесуела (34,211 – 60-е).

Україна вперше була включена до дослідження в 2007 р. завдяки партнерству IMD-Lausanne з провідною українською бізнес-школою – Міжнародним інститутом менеджменту (МІМ-Київ) і зайняла 46-е місце серед 55 прорейтингованих країн. Упродовж 2010-2012 рр. займала 56–57–56-е місця серед 59 країн. За підсумками рейтингів 2013-2014 рр. піднялась на 49-е місце. Необхідно зазначити, що на 18 пунктів погіршився показник індексу «Економічні результати». Еволюцію індексів конкурентоспроможності України демонструє табл. 1.5.

Таблиця 1.5

**Еволюція індексів конкурентоспроможності України (WCY),
2013-2014 рр.**

Фактори та індекси/субфактори конкурентоспроможності	2013 р. (49-е місце за підсумковим рейтингом)	2014 р. (49-е місце за підсумковим рейтингом)
<i>ЕКОНОМІЧНІ РЕЗУЛЬТАТИ</i>	<i>30</i>	<i>48</i>
Внутрішня економіка	53	55
Міжнародна торгівля	33	43
Міжнародні інвестиції	41	42
Зайнятість	34	33
Ціни	1	33
<i>ЕФЕКТИВНІСТЬ УРЯДУ</i>	<i>57</i>	<i>52</i>
Державні фінанси	23	38
Фіскальна політика	40	32
Інституційне середовище	59	58
Законодавство	56	52
Соціальне забезпечення	56	56
<i>ЕФЕКТИВНІСТЬ БІЗНЕСУ</i>	<i>51</i>	<i>49</i>
Продуктивність та ефективність	50	54
Ринок праці	33	21
Фінанси	60	57
Методи управління	45	43
Ставлення та цінності	39	40
<i>ІНФРАСТРУКТУРА</i>	<i>45</i>	<i>44</i>
Базова інфраструктура	52	46
Технологічна інфраструктура	51	47
Наукова інфраструктура	42	40
Здоров'я та навколишнє середовище	56	59
Освіта	32	24

Щорічник IPM Світової Конкурентоспроможності 2014 р. визначив для України індикатори конкурентоспроможності, які покращили та погіршили своє значення (табл. 1.6). Були названі 15 індикаторів за рейтингом привабливості з погляду респондентів, серед яких: професіоналізм робочої сили – 70,7 %, високий освітній рівень – 51,7, динамізм економіки – 44,8, ефективні трудові відносини – 41,4, якість корпоративного управління – 39,7, відкритість та позитивне ставлення – 27,6 %.

Таблиця 1.6

Індикатори конкурентоспроможності України, які поліпшили та погіршили своє значення (WCY), 2013-2014 рр.

Індикатори, значення яких покращилося	2013 р.	2014 р.	Індикатори, значення яких погіршилося	2013 р.	2014 р.
Справедливість	0,98	2,11	Мобільні телефонні витрати	0,01	0,02
Бюрократія	0,66	1,42	Прямі іноземні інвестиції (%)	0,68	0,23
Прозорість	0,96	1,79	Урядові субсидії (%)	1,89	3,11
Реальне зростання ВВП	0,2	0,4	Внутрішні інвестиції (%)	4,44	2,07
Протекціонізм			Ризик політичної нестабільності	1,88	0,78
Особиста безпека і права приватної власності	1,89	2,72	Довгострокове безробіття	1,53	1,96
Високотехнологічний експорт	4,39	6,30	Капіталізація фондового ринку (%)	15,64	11,73
Субсидії	2,98	4,22	Резерви в іноземній валюті	25,01	20,42
Податкові надходження	2,35	3,19	Підприємництво	7,12	5,99
Енергетична інфраструктура	3,56	4,78	Інвестиційні стимули	3,07	2,59

Як видно з даних табл. 1.7, Україна займає останні місця в рейтингу за ключовими критеріями, які характеризують можливості зростання конкурентоспроможності. Така ситуація загострює питання ефективності структурних реформ в Україні, економічного зростання та поглиблення соціальних протиріч.

За роки дослідження світової конкурентоспроможності фахівці інституту розробили «Золоті правила конкурентоспроможності» для країн з метою її підвищення або збереження. У щорічнику 2014 р. названі такі: 1) стабільні й передбачувані законодавство та адміністративне середовище; 2) поліпшення якості, оперативності й прозорості керування й адміністрування; 3) підтримка бюджету, бюджетної і боргової дисципліни; 4) диверсифікація економіки з галузевої та географічної точки зору; 5) інвестиції в традиційну й технологічну інфраструктуру, логістика; 6) підтримка середніх підприємств, технологізація та орієнтація на експорт; 7) підвищення агресивності експорту поряд із привабливістю країни, профіцит рахунку поточних операцій; 8) збереження виробничої бази країни і «зроблено в ...»; 9) увага на розвиток освіти для

сприяння працевлаштуванню молодого покоління та скорочення рівня безробіття серед молоді; 10) сприяння науці і культурі підприємництва; 11) підтримка громадського консенсусу з питань політики та соціальної мобільності; 12) розвиток таких ознак успіху конкурентоспроможності, як кращі дороги, лікарні, школи, житло, які є символом досягнутого добробуту.

Таблиця 1.7

Позитивні та негативні індикатори впливу на конкурентоспроможність України за версією IMD (WCY)

Критерії, за якими позиції України сильніші	Позиція	Критерії, за якими позиції України найслабші	Позиція
<i>ЕКОНОМІЧНІ РЕЗУЛЬТАТИ</i>	49	<i>ЕКОНОМІЧНІ РЕЗУЛЬТАТИ</i>	49
Інфляція споживчих цін	2	Курси валют	59
Довгострокове безробіття	21	Витрати на харчування	58
Надходження від туризму	22	ВВП на одну особу	57
Торгівля до ВВП	25	Стійкість економіки	56
<i>ЕФЕКТИВНІСТЬ УРЯДУ</i>	52	<i>ЕФЕКТИВНІСТЬ УРЯДУ</i>	52
Коефіцієнт Джині	7	Реальна відсоткова короткострокова ставка	59
Тарифні бар'єри	8	Ризик політичної нестабільності	59
Ставка внесків соціального страхування	9	Кредитний рейтинг країни	58
Ставка податку на прибуток	14	Підкуп і корупція	58
<i>ЕФЕКТИВНІСТЬ БІЗНЕСУ</i>	49	<i>ЕФЕКТИВНІСТЬ БІЗНЕСУ</i>	49
Визнання необхідності економічних і соціальних реформ	3	Права акціонерів	60
Винагорода менеджменту	4	Фінансова практика	59
Витік мізків	11	Інвестиційні ризики	58
Навчання	11	Продуктивність праці	55
<i>ІНФРАСТРУКТУРА</i>	44	<i>ІНФРАСТРУКТУРА</i>	44
Тарифи фіксованого зв'язку	2	Права інтелектуальної власності	59
Загальний обсяг державних витрат на освіту (%)	5	Якість життя	58
Телефонні послуги	9	Очікувана тривалість життя при народженні	57
Інвестиції в телекомунікації (%)	22	Дослідники і вчені	56

Необхідно зазначити, що підготовка дослідження була завершена до травня 2014 р., тому до кінця 2014 року позиції країн могли поліпшитися, або погіршитися.

Література:

1. IMD WORLD COMPETITIVENESS YEARBOOK 2014. – Published by the IMD World Competitiveness Center. – 2014. – 559 p. – [Electronic source]. – Mean of access : http://www.conicyt.cl/wp-content/uploads/2014/07/IMD_WCY-2014.pdf
2. IMD World Competitiveness Report 2014. – [Electronic source]. – Mean of access: <http://www.imd.org/wcc>

3. Institute of Management Development: Рейтинг конкурентоспособности стран мира в 2013 году. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://gtmarket.ru/news/2013/05/30/5963>

Institute of Management Development: Рейтинг конкурентоспособности стран мира в 2012 году. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://gtmarket.ru/news/2012/05/31/4423>

1.3. ИНДЕКСИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Множинність аспектів глобалізації, яка виявляється у економічній, культурній, політичній, інформаційній та інших формах, зумовила появу низки індикаторів її кількісної оцінки, які сьогодні широко застосовуються у світовій практиці, а саме:

- **Індексу глобалізації А.Т. Kearney / Foreign Policy Magazine** (The A.T. Kearney / Foreign Policy Magazine's Globalization Index);
- **КОF-індексу глобалізації** (KOF Index of Globalization);
- **Індексу глобалізації CSGR** (The Centre for the Study of Globalization and Regionalization's Globalization Index);
- **Соціологічного індексу глобалізації** (GlobalIndex).

Усі вищезазначені індекси розраховуються, зазвичай, для окремих країн, а також можуть застосовуватися для обрахунку середніх значень за регіонами і для світу в цілому.

1.3.1. ІНДЕКС ГЛОБАЛІЗАЦІЇ *A.T. KEARNEY / FOREIGN POLICY MAGAZINE*

A.T. Kearney / FP-індекс розроблений Міжнародною консалтинговою компанією А.Т. Kearney і, починаючи з 2003 року (з нерегулярною періодичністю проведення досліджень), публікується у щомісячному політологічному журналі Foreign Policy (США). Індекс об'єднує параметри наступних аспектів глобалізації: економічну інтеграцію, технологічну здатність до взаємодії, інтенсивність особистих міжнародних контактів, рівень інтеграції до світових політичних процесів. Кількісна оцінка ключових компонентів глобалізації фіксує обсяг міжнародної торгівлі, інвестиційних потоків, міжнародної комунікації тощо. Увесь спектр індикаторів, які востаннє враховувались при розрахунку А.Т. Kearney / FP-індексу у 2007 році, відображений в табл. 1.8.

Методика розрахунку А.Т. Kearney / FP-індексу має свою специфіку, яка пов'язана з різновимірністю індикаторів глобалізації у його складі і полягає у застосуванні щодо них процедури стандартизації:

- абсолютні значення показників I групи ділять на обсяг ВВП;
- індикатори, які складають II групу, зважуються щодо кількості населення країни у розрахунковому році;

- перші два показники III групи розраховуються щодо населення, а третій – щодо обсягу ВВП;
- показники політичної глобалізації (IV група), які репрезентовані індикаторами членства в міжнародних організаціях та кількості ратифікованих угод, не підлягають стандартизації і в структурі загального індексу відображаються у абсолютних значеннях; участь у місіях ООН розраховується як частка середньозваженої фінансового внеску та ВВП, а також гуманітарної участі, розділеної на кількість населення.

Таблиця 1.8

Індикатори глобалізації в Індексі глобалізації А.Т. Kearney / Foreign Policy Magazine

Форма прояву глобалізації	Групи індикаторів глобалізації
I. Економічна інтеграція	– обсяг товарообігу; – прямі іноземні інвестиції.
II. Технологічна здатність до взаємодії (технологічне підключення)	– чисельність Internet-користувачів; – кількість Internet-хостів; – кількість захищених серверів для проведення конфіденційних трансакцій.
III. Особисті контакти	– міжнародні телефонні дзвінки; – міжнародні поїздки та туризм; – грошові перекази.
IV. Політична інтеграція	– державна допомога; – міжнародні угоди; – участь у міжнародних організаціях; – персональна і фінансова участь в місіях ООН.

Джерело: складено за [3].

Після процесу стандартизації значення кожної змінної в конкретному році «нормалізується»: максимальному значенню змінної присвоюється 1, а решта значень визначаються як частка від 1. Завдяки цьому створюється можливість для порівняння країн. Згодом отримані значення коректуються із врахуванням «чинника масштабу» (*scale factor*), за якого значення індексу базового 1998 року береться за 100%. Такі перетворення дозволяють зіставляти зміни окремих змінних у часі. Таким чином, кожна змінна проходить три етапи перетворень:

- 1) співвіднесення з обсягом ВВП або кількістю населення країни;
- 2) порівняння з максимальним значенням у кожному році;
- 3) порівняння з базовим значенням у 1998 р.

У підсумку для розрахунку Індексу глобалізації А.Т. Kearney / Foreign Policy Magazine сумується уся сукупність значень окремих індикаторів. У 2007 році журнал Foreign Policy опублікував традиційний, сьомий за рахунком, «Рейтинг глобалізації», який охоплює дані за 72 країнами світу, в яких проживало 88% населення Земної кулі і було створено більше 97% ВВП. За версією А.Т. Kearney / Foreign Policy Magazine у п'ятірку найбільш глобалізованих країн світу увійшли – Сінгапур, Гонконг, Нідерланди, Швейцарія, Ірландія (див. табл. 1.9).

Таблиця 1.9

Рейтинг країн світу за Індексом глобалізації А.Т. Kearney / Foreign Policy Magazine, 2007 р.

Топ-20 найбільш глобалізованих країн

Країна	2007	2006	2005	2004	2003
Сінгапур	1	1	1	2	4
Гонконг	2	-	-	-	-
Нідерланди	3	7	5	4	5
Швейцарія	4	2	3	3	2
Ірландія	5	4	2	1	1
Данія	6	5	7	10	6
США	7	3	4	7	11
Канада	8	6	6	6	7
Йорданія	9	-	-	-	-
Естонія	10	-	-	-	-
Швеція	11	10	8	11	3
Великобританія	12	12	13	12	9
Австралія	13	8	13	13	21
Австрія	14	9	9	9	8
Бельгія	15	-	-	-	-
Нова Зеландія	16	11	11	8	16
Норвегія	17	14	14	17	13
Фінляндія	18	13	10	5	10
Чехія	19	16	15	14	15
Словенія	20	17	20	19	25

Джерело: <http://gtmarket.ru/news/state/2007/10/31/1418>

Україна у 2007 році посіла 42 місце (у 2006 р. – 39), увійшовши до десятки найбільш глобалізованих країн лише за одним критерієм – «членство в міжнародних організаціях».

Література:

1. A.T.Kearney, Inc. Global Policy Group & Foreign Policy Magazine. Measuring Globalisation // Foreign Policy. – 2001. – № 122. – Р. 56-65
2. Lockwood B. How Robust is the Foreign Policy/Kearney Index of Globalisation: CSGR Working. – 2001. – Paper No. 79/01. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://wrap.warwick.ac.uk/2039/1/WRAP_lockwood_wp7901.pdf
3. Рейтинг глобалізації 2007 року // Центр гуманітарних технологій. URL. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gtmarket.ru/news/state/2007/10/31/1418>.

**1.3.2. КОФ-ІНДЕКС ГЛОБАЛІЗАЦІЇ
(KOF INDEX OF GLOBALIZATION)**

КОФ-індекс глобалізації, за яким проводяться щорічні дослідження, розроблений у 2002 році науковцями Швейцарського економічного інституту (KOF Swiss Economic Institute) та Федерального Швейцарського технологічного інституту (Swiss Federal Institute of Technology) під керівництвом Акселя

Дреєра (Axel Dreher), професора економіки Університету Рупхерт-Карлса, Німеччина (Ruprecht-Karls-University Heidelberg, Germany). Результати проведених за КОФ-індексом досліджень вперше були опубліковані у 2006 р.

КОФ-індекс глобалізації позиціонується як комбінований показник (з 23 часткових індикаторів), який дозволяє оцінити масштаб інтеграції тієї чи іншої країни у світовий простір із врахуванням економічних, соціальних та політичних аспектів глобалізації (табл. 1.10).

Таблиця 1.10

Структура КОФ-індексу глобалізації та питома вага його складових, 2014 р.

Показники глобалізації	Питома вага показників або індексу в індексі вищого порядку, %		
Економічна глобалізація	36		
<i>Фактичні потоки:</i>		50	
– торгівля (у % ВВП);			21
– прямі іноземні інвестиції (у % ВВП);			27
– портфельні інвестиції (у % ВВП);			24
– виплати доходів іноземним громадянам (у % ВВП).			27
<i>Дані, які стосуються обмежень:</i>		50	
– приховані бар'єри для імпорту;			24
– середня тарифна ставка;			28
– податки на міжнародну торгівлю (у відсотках від поточних доходів);			26
– обмеження операцій з капіталом			22
Соціальна глобалізація	38		
<i>Дані про особисті контакти:</i>		33	
– телефонний трафік;			25
– трансфери (у % ВВП);			4
– міжнародний туризм;			26
– іноземне населення (у відсотках від загальної чисельності населення);			21
– міжнародне листування (на особу).			24
<i>Дані про інформаційні потоки:</i>		35	
– інтернет-користувачі (на 1000 осіб);			36
– телебачення (на 1000 осіб);			37
– торгівля міжнародною пресою (у % ВВП).			27
<i>Дані про культурну близькість:</i>		32	
– кількість ресторанів McDonald's (на особу);			45
– кількість магазинів ІКЕА (на особу);			45
– торгівля книгами (у % ВВП).			10
Політична глобалізація	26		
– посольства в країні;		25	
– членство в міжнародних організаціях;		28	
– участь у миротворчих місіях ООН;		22	
– міжнародні угоди.		25	

Джерело: http://globalization.kof.ethz.ch/media/filer_public/2014/04/15/variables_2014.pdf

Розробники КОФ-індексу (А. Дреєр, Н. Гастон, П. Мартенсон та ін.) визначають глобалізацію як процес виникнення зв'язків між агентами, які знаходяться на значних континентальних відстанях один від одного, опосередкований потоками людей, інформації та ідей, товарів і капіталу, що призводить до «руйнування» національних кордонів, об'єднання національних економік, культури, технології, управління і формування комплексних обопільних взаємовідносини.

Як видно з табл. 1.10, дослідження на базі КОФ-індексу глобалізації відображають комплексний аналіз глобалізаційних процесів у трьох вимірах:

- **економічної глобалізації**, яка характеризується наявністю міжнародних потоків товарів, капіталу, послуг та інформації, функціонування яких призводить до розуміння особливостей сучасного ринкового обміну;
- **політичної глобалізації**, яка позначена розповсюдженням державної політики;
- **соціальної глобалізації**, яка віддзеркалює поширення потоків людей, ідей, іміджу та інформації.

КОФ-індекс глобалізації за 2014 р. відображає оновлену версію оригінального індексу, яка акумулює останні, раніше недосяжні дані.

Економічна глобалізація

Загалом, економічна глобалізація розглядається у двох аспектах. Її критерієм, насамперед, вважаються фактичні економічні потоки. Водночас, при визначенні окремих компонентів КОФ-індексу глобалізації 2014 року відстоювалась думка про необхідність застосування обмежень щодо торгівлі і руху капіталу в глобалізованому світі.

Фактичні потоки: частковий індекс загального КОФ-індексу глобалізації, який відображає фактичні економічні потоки у вимірі економічної глобалізації, включає в себе дані щодо обсягів торгівлі, прямих іноземних, а також портфельних інвестицій. Дані стосовно торгівлі одержані від Світового банку (2014 р.), обсягів ПІІ – некомерційної організації UNCTAD STATISTICS (2013 р.). Джерелом отримання інформації про обсяги портфельних інвестицій стала міжнародна фінансова статистика МВФ (січень 2014 р.). Відтак, торгівля розглядається як сума експорту та імпорту країни, а портфельні інвестиції – сума наявних в країні активів і пасивів (усі дані нормалізовані через ВВП). У той час, як вищезгадані змінні безпосередньо відображають місце країни у сучасному глобалізованому світі, доходи іноземних громадян і капіталу фіксуються у частковому індексі задля відображення міри застосування країною іноземної робочої сили і капіталу у виробничих процесах.

Обмеження: другий частковий індекс, який стосується обмежень у торгівлі та потоках капіталу, враховує приховані бар'єри для імпорту, середні тарифні ставки, податки на міжнародну торгівлю (як частка поточного доходу) та індекс контролю за рухом капіталу. Беручи до уваги наявний рівень торгівлі, країни з вищими доходами від встановлених тарифів демонструють нижчий рівень глобалізації. Задля з'ясування існуючих обмежень за рахунком руху капіталу, в індексі, зокрема, використовуються дані за 2013 р., зібрані Дж. Д. Гванеєм, професором економіки та політичних наук університету штату

Флорида (США). Цей індекс базується також на щорічному звіті МВФ, який стосується валютних режимів і обмежень та включає в себе 13 відмінних типів контролю за рухом капіталу. Індекс будується шляхом почергового віднімання обмежень від 13-ти, і множення отриманого результату на 10. Інформація про рівень середніх тарифних ставок надходить з різних джерел. У такий спосіб науковцями визначений рейтинг 10 країн, які не вдаються до накладання тарифів. Для країн, які збільшують середні тарифні ставки, призначається нижчий рейтинг. Якщо рівень середньої тарифної ставки наближається до 50%, рейтингова оцінка країни знижується до нуля. Вихідним джерелом інформації щодо прихованих бар'єрів для імпорту є Індекс глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму (за різні роки).

Соціальна глобалізація

КОФ-індекс класифікує соціальну глобалізацію за трьома категоріями. Перша охоплює особисті контакти, друга включає в себе дані про інформаційні потоки, третя оцінює культурну близькість.

Особисті контакти: індекс призначений для оцінки прямої взаємодії між людьми, які живуть у різних країнах. Ця складова включає міжнародний телекомунікаційний зв'язок (вимірюється в хвилинах у розрахунку на людину) і розвиненість туризму (вхідного і вихідного) серед населення країни, що засвідчує міру її відкритості. Ступінь взаємодії країн оцінюється не лише через обсяги отриманих та сплачених урядових переказів і переказів працівників, а й – врахування кількості іноземних громадян. Пряма взаємодія між людьми, які живуть у різних країнах, вимірюється кількістю відправлених і отриманих міжнародних листів. Міжнародний телекомунікаційний зв'язок забезпечується Міжнародною телекомунікаційною спілкою (the International Telecommunication Union). Дані стосовно кількості міжнародних листувань надає Всесвітня поштова спілка (the Universal Postal Union Postal).

Інформаційні потоки. Субіндекс виміру інформаційних потоків у структурі КОФ-індексу глобалізації за його соціальною складовою призначений для оцінки потенційного потоку ідей та іміджу країни. Він враховує кількість інтернет-користувачів (на 1000 осіб), частку домогосподарств, які мають можливості для сприйняття телевізійного мовлення (на 1000 осіб), а також – торгівлю міжнародною пресою (у відсотках ВВП). Всі ці змінні до певної міри презентують можливості отримання новин з інших країн і засвідчують свій внесок у глобальне поширення ідей. Їх значення одержані від Світового банку (2014 р.), Міжнародної телекомунікаційної спілки (2013 р.), ЮНЕСКО (за різні роки), а також – зі статистичної бази даних ООН з торгівлі товарами (United Nations Commodity Trade Statistics Database, 2013 р.).

Культурна близькість. Культурна близькість є тим виміром глобалізації, який, мабуть, найважче оцінити. Професор А. Дреєр у 2006 р. запропонував при визначенні цього субіндексу брати до уваги кількість англomовних пісень у міжнародних хіт-парадах або фільмів, які демонструвались на екранах національних кінотеатрів, однак були відзнятими у Голівуді. Однак, для більшості країн, які оцінювались за КОФ-індексом глобалізації у 2014 р., відчувався брак вищезгаданих даних. Натомість, науковці застосували

показники обсягів імпорту та експорту книг, які були запропоновані ще у 2004 р. ад'юнкт-професорами Р. Клувером з Техаського університету (США) та У. Фу – Наньянського технологічного університету (Китай). На їх думку, торгівля книгами презентує переміщення через національні кордони поглядів, думок, переконань та інтелектуальних цінностей. Джерелами отримання даних за субіндексом культурної близькості у 2014 р. були ресурси ЮНЕСКО (за різні роки) та база статистичних даних ООН з торгівлі товарами (2013). Культурна глобалізація, зазвичай, асоціюється з поширенням американської культурної продукції, оскільки, США вважаються «законодавцями моди» у соціокультурній сфері. В якості додаткового вимірника культурної близькості в КОФ-індекс глобалізації включений індикатор, який відображає кількість ресторанів McDonald's, зосереджених в країні. Для багатьох людей їх повсюдне поширення стало само по собі синонімом глобалізації. У подібному розумінні, індексом передбачене врахування у кожній країні кількості магазинів з продажу меблів і товарів для дому всесвітньовідомої торговельної мережі «ІКЕА» транснаціонального концерну «ІКЕА International Group».

Політична глобалізація

Для визначення міри політичної глобалізації КОФ-індекс передбачає врахування кількості посольств іноземних держав, високих комісій в країні, міжнародних організацій, в яких країна є їх членом, миротворчих місій ООН, в яких країна брала участь. Окрім цього, береться до уваги кількість підписаних, починаючи з 1945 р., міждержавних дво- та багатосторонніх угод. Науковці отримують ці дані з Європейського світового щорічника (the Europa World Yearbook) (за різні роки), ЦРУ досліджуваних країн (the CIA World Factbook) (за різні роки), Департаменту ООН з мирного врегулювання конфліктів (the UN Department of Peacekeeping Operations), а також зі збірника договорів ООН (the United Nations Treaties Collection).

Метод підрахунку оцінок за КОФ-індексом глобалізації

При побудові індексів глобалізації за кожною її складовою, усі вищезгадані змінні (часткові індекси, субіндекси) почергово перетворюються в окремий індекс за шкалою від 1 до 100. Вищі значення індикаторів вказують на вищий рівень глобалізації. Дані перетворюються відповідно до процентилів початкового (вихідного) дистрибутива. Вагові значення для розрахунку субіндексів встановлюються за допомогою аналізу головних компонент з усієї вибірки країн і років. У ході аналізу встановлюється дисперсія змінних, які використовуються у кожній підгрупі. Вага індикатора залежить від того, наскільки повно вдалося охопити максимальні зміни результуючого головного компонента. Така процедура застосовується до кожного субіндексу з метою одержання загального індексу глобалізації.

Розрахунок даних проводиться на щорічній основі. Однак не всі з них можливо отримати стосовно усіх країн і років. При розрахунку індексів, перед застосуванням процедури зважування, усі змінні лінійно інтерполюються. Замість лінійної екстраполяції відсутні крайні значення у вибірці замінюються останніми доступними даними. Якщо дані відсутні впродовж усього вибіркового періоду, ваги коректуються. Самі ж дані з нульовим значенням

вносяться в індекс з нульовою вагою. Якщо дані ґрунтуються на малому діапазоні змінних для певної країни і певного року, вони не розраховуються як для субіндексів, так і загального індексу глобалізації. КОФ-індекс глобалізації не може бути розрахований, якщо відсутні понад 40% вихідних даних або – 2 з 3-х субіндексів. Індекси економічної, соціальної та політичної глобалізації, а також загальний КОФ-індекс розраховуються з використанням окремо зважених індивідуальних серій даних замість агрегованого індексу глобалізації, який відображає нижчий рівень презентативності. За такої методики розрахунку існує перевага, що навіть за відсутності даних якогось із субіндексів забезпечується вищий рівень оцінки досліджуваного показника.

У 2014 році країнами з найбільшою інтегрованістю у світові глобалізаційні процеси з-поміж 207 країн визнано Ірландію, Бельгію та Нідерланди. У табл. 1.11 відображені значення загального КОФ-індексу глобалізації та його складових для 30 найглобалізованіших країн світу. Україна у рейтингу посіла 44 місце, покращивши його на 11 позицій у порівнянні з 2011 р. (53-є місце). Щодо субіндексів, за індикатором «економічної глобалізації» Україна обійняла 59-е місце (проти 75-го у 2011 р.), «соціальної» – 70-е (проти 77-го, відповідно), «політичної» – 39-е, піднявшись за цим виміром у рейтингу, у порівнянні з 2011 р., всього на одну позицію (40-е). Росія у цьому рейтингу посідає 59 місце. Завершують рейтинг Пуерто-Ріко (205-е місце), Сан-Маріно (206-е) та Віргінські острови (США) (207-е).

Таблиця 1.11

Рейтинг топ-30 країн за КОФ-індексом глобалізації, 2014 р.

Загальний індекс глобалізації			Індекс економічної глобалізації			Індекс соціальної глобалізації			Індекс політичної глобалізації		
Місце	Країна	Значення індексу	Місце	Країна	Значення індексу	Місце	Країна	Значення індексу	Місце	Країна	Значення індексу
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Ірландія	92,17	1	Сінгапур	96,69	1	Сінгапур	91,61	1	Франція	97,76
2	Бельгія	91,61	2	Ірландія	93,69	2	Ірландія	91,55	2	Італія	97,71
3	Нідерланди	91,33	3	Люксембург	92,53	3	Австрія	91,47	3	Бельгія	96,75
4	Австрія	90,48	4	Мальта	91,78	4	Швейцарія	90,86	4	Австрія	96,54
5	Сінгапур	88,63	5	Нідерланди	91,17	5	Нідерланди	90,32	5	Великобританія	96,19
6	Данія	87,43	6	Бельгія	89,43	6	Кіпр	90,26	6	Іспанія	96,18
7	Швеція	87,39	7	Естонія	88,04	7	Бельгія	90,17	7	Швеція	94,92
8	Португалія	87,01	8	Бахрейн	87,18	8	Канада	88,91	8	Бразилія	94,72
9	Угорщина	85,91	9	Угорщина	86,82	9	Данія	86,84	9	Португалія	94,37
10	Фінляндія	85,87	10	Фінляндія	85,80	10	Франція	86,70	10	Єгипет	94,16
11	Швейцарія	85,74	11	Австрія	85,10	11	Великобританія	86,07	11	Канада	94,12
12	Канада	85,63	12	Швеція	85,09	12	Португалія	84,75	12	Данія	93,91
13	Кіпр	85,27	13	ОАЕ	85,00	13	Норвегія	84,56	13	Швейцарія	93,15
14	Іспанія	84,66	14	Словаччина	84,58	14	Швеція	84,41	14	Аргентина	93,06
15	Люксембург	84,57	15	Кіпр	84,51	15	Німеччина	83,71	15	Нідерланди	93,01
16	Чехія	83,97	16	Португалія	84,09	16	Фінляндія	83,51	16	Туреччина	92,74
17	Великобританія	83,72	17	Маврикій	83,91	17	Іспанія	82,60	17	Індія	92,52
18	Словаччина	83,55	18	Чехія	83,71	18	Австралія	82,24	18	США	92,47
19	Австралія	82,93	19	Данія	83,39	19	Чехія	82,22	19	Німеччина	92,44
20	Норвегія	82,83	20	Нова Зеландія	82,14	20	ОАЕ	81,69	20	Греція	91,83
21	Франція	82,76	21	Панама	81,17	21	Словаччина	81,28		Норвегія	91,76
22	Італія	80,31	22	Малайзія	80,81	22	Кувейт	81,16		Угорщина	91,69

Продовження таблиці 1.11

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
23	Греція	80,29	23	Чилі	80,80	23	Угорщина	81,08		Австралія	91,26
24	Малайзія	79,55	24	Катар	80,12	24	Люксембург	80,37		Нігерія	91,23
25	Польща	79,52	25	Грузія	80,05	25	Греція	79,91		Ірландія	90,94
26	Німеччина	79,47	26	Іспанія	78,55	26	Ліхтенштейн	79,44		Румунія	90,55
27	Естонія	79,38	27	Тринідад і Тобаго	78,22	27	Польща	78,58		Корея	90,15
28	Нова Зеландія	78,82	28	Литва	78,13	28	США	77,96		Польща	90,09
29	Словенія	78,86	29	Латвія	78,03	29	Італія	77,94		Японія	89,96
30	ОАЕ	76,02	30	Австралія	77,66	30	Монако	77,19		Чилі	89,70

Джерело: http://globalization.kof.ethz.ch/media/filer_public/2014/04/15/rankings_2014.pdf

Література:

1. Dreher A. Does Globalization Affect Growth? Empirical Evidence from a new Index, Applied Economics 38. – 2006. – P. 1091-1110.
2. Dreher Axel; Noel Gaston and Pim Martens. Measuring Globalization – Gauging its Consequences, New York: Springer. – 2008.
3. Central Intelligence Agency (various years), World Factbook. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>.
4. Europa World Yearbook (various years), Routledge.
5. Gwartney, James D.; Joshua C. Hall and Robert Lawson (2013), 2013 Economic Freedom Dataset, published in Economic Freedom of the World: 2013 Annual Report, Publisher: Economic Freedom Network. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.freetheworld.com/2013/EFWdataset2013.xls>.
6. International Monetary Fund (2014), International Financial Statistics Indicators, CD-Rom, January, Washington, DC.
7. International Telecommunication Union (2013), World Telecommunication/ICT Indicators database.
8. UNCTAD (2013), UNCTADSTAT. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unctadstat.unctad.org>.
9. UNESCO (various years), Statistical Yearbook.
10. Universal Postal Union, Postal Statistics data base. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.upu.int>.
11. United Nations Commodity Trade Statistics Database (2013). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://comtrade.un.org/>.
12. United Nations Department of Peacekeeping Operations. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/Dept/dpko/dpko/contributors/>.
13. United Nations Treaties Collection. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://treaties.un.org>.
14. World Bank (2007, 2011, 2014), World Development Indicators, Washington, DC.

1.3.3. ІНДЕКС ГЛОБАЛІЗАЦІЇ CSGR (THE CENTRE FOR THE STUDY OF GLOBALIZATION AND REGIONALIZATION'S GLOBALIZATION INDEX)

Фахівці Центру досліджень глобалізації і регіоналізації, який був створений у 1997 р. при Університеті Уорвіка (Ковентрі, Англія), запропонували свій варіант розрахунку **індексу глобалізації** (The Centre for the Study of Globalization and Regionalization's Globalization Index). Його унікальність полягає у врахуванні географічних і демографічних характеристик країн при визначенні підсумкового значення показника.

Поетапне створення індексу глобалізації CSGR

Процес побудови індексу глобалізації CSGR включав п'ять етапів:

1. Визначення змінних, які є доречними в структурі індексу.
2. Вибір кількісних вимірів змінних (із врахуванням наявності певних обмежень щодо отримання даних).
3. Нормалізація кількісних оцінок змінних (з огляду на те, що різні змінні оцінюються в різних одиницях виміру, внаслідок чого мають різні середні значення).
4. Розрахунок середньозваженої величини нормалізованих змінних, яка відображає кількісну оцінку рівня глобалізації у розрізі країн і років.
5. Використання кількісних оцінок для побудови рейтингу країн.

Процес створення індексу глобалізації CSGR ускладнений тим, що така поетапність його побудови стосується усіх часткових індексів у його структурі: «економічної глобалізації», «соціальної глобалізації» та «політичної глобалізації». Така структура індексу дозволяє ранжувати країни за рівнем глобалізації загалом, а також – у розрізі вищенаведених вимірів, фактично забезпечуючи можливість побудови 4-х самостійних рейтингів [1].

При побудові індексу глобалізації CSGR до уваги бралися 16 змінних, зміст яких та середнє значення кожної відображені в табл. 1.12.

Таблиця 1.12

Змінні індексу глобалізації CSGR, їх визначення та середні значення

Субіндекс	Назва змінної	Визначення змінної	Середнє значення
1	2	3	4
Економічна глобалізація	Торгівля	Сума експорту та імпорту, як частка ВВП	83,29%
	Прямі іноземні інвестиції (ПІІ)	Вхідні і вихідні потоки прямих іноземних інвестицій, як частка ВВП	2,35%
	Портфельні інвестиції	Сума вхідних і вихідних потоків портфельних інвестицій, як частка ВВП	3,22%
	Доходи	Виплачена винагорода за працю працівникам-нерезидентам і інвестиційні доходи від зарубіжних активів, які належать резидентам плюс виплачена винагорода резидентам, які працюють за кордоном і доходи від інвестицій у внутрішні активи, які належать нерезидентам (іноземним громадянам), як частка ВВП	9,12%

Продовження таблиці 1.12

1	2	3	4
Соціальна глобалізація	<i>Населення</i>		
	«Іноземний фонд»	Кількість іноземного населення, як частка від загальної чисельності населення	6,65%
	Потік іноземців	Приплив іноземців, як частка від загальної чисельності населення	0,5%
	Грошові перекази трудових мігрантів	Грошові перекази трудових мігрантів (доходи), як частка ВВП	3,11%
	Туристи	Кількість туристів, які виїхали і в'їхали в країну, як частка від загальної чисельності населення	57,15%
	<i>Ідеї</i>		
	Телефонні дзвінки	Вихідний міжнародний телефонний трафік (у хвилинах), на одну особу	0,059%
	Інтернет-користувачі	Кількість інтернет-користувачів, як відсоткова частка населення (відсоток населення, яке користується послугами мережі Internet)	3,97%
	Фільми	Кількість іноземних кінострічок у вітчизняному кінопрокаті та вітчизняних кінофільмів, які демонструються в інших країнах	31,92%
	Книги та преса	Вартість експортованої та імпортованої друкованої продукції (книг, газет, журналів тощо) на особу (у дол. США)	10,08%
Пошта	Кількість надісланих і отриманих міжнародних листів на одну особу	15,76%	
Політична глобалізація	Посольства	Кількість іноземних посольств в країні	34,16%
	Місії ООН	Кількість миротворчих операцій ООН, в яких країна брала участь	1,16%
	Організації	Членство в міжнародних організаціях	40,70%

Джерело: <http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/csgr/index/guide/variables/>

Середні значення змінних обчислювалися для всіх досліджуваних країн і за всіма роками. Частковий індекс «економічної глобалізації» включає 4 змінних, «соціальної» – 9, чотири з яких включені до субіндексу «глобалізація населення» та п'ять – у субіндекс «глобалізація ідей». Частковий індекс «політичної глобалізації» будується із врахуванням 3-х змінних. Виходячи з даних вищенаведеної таблиці, середні значення змінних суттєво відрізняються, навіть з огляду на ті, які використовуються для побудови часткових індексів. Задля виправлення ситуації, аналітики, застосовуючи відповідну методику, вдавалися до нормалізації змінних [2].

Статистична інформація за визначеними в індексі змінними отримується з різних джерел (табл. 1.13) [3].

Визначення вагових значень змінних індексу глобалізації CSGR

Усі змінні після їх нормалізації, задля генерування в індекс, підсумовувались. Досягнення підсумку можливе за двох варіантів. По-перше, шляхом знаходження простого середнього значення змінних, що базується на припущенні про однакову значимість останніх. По-друге, індекс може бути

побудований із застосуванням методики визначення середньозваженої, за якої ваги змінних є додатними числами (додаються до 1).

Таблиця 1.13

Джерела отримання статистичних даних для обрахунку індексу глобалізації CSGR

Частковий індекс	Змінні	Ресурси	
Економічна глобалізація	Торгівля	Світовий банк: показники світового розвитку (останній випуск)	
	Прямі іноземні інвестиції (ПІІ)	Світовий банк: показники світового розвитку (останній випуск)	
	Портфельні інвестиції	МВФ: міжнародна фінансова статистика (останній випуск)	
	Доходи	Світовий банк: показники світового розвитку (останній випуск)	
Соціальна глобалізація	<i>Населення:</i>		
	«Іноземний фонд»	Світовий банк: показники світового розвитку (останній випуск)	
	Потік іноземців	Світовий банк: показники світового розвитку (останній випуск); Mitchell, B. R. International Historical Statistics. New York: Stockbridge Press and London: Macmillan, 1998	
	Грошові перекази трудових мігрантів	Світовий банк: показники світового розвитку (останній випуск)	
	Туристи	Світовий банк: показники світового розвитку (останній випуск)	
	<i>Ідеї:</i>		
	Телефонні дзвінки	Міжнародна телекомунікаційна спілка (International Telecommunication Union (ITU), World Telecommunication Indicators Database)	
	Інтернет-користувачі	Міжнародна телекомунікаційна спілка (International Telecommunication Union (ITU), World Telecommunication Indicators Database)	
	Фільми	ЮНЕСКО: статистичний щорічник (1999)	
	Книги та преса	ЮНЕСКО: статистичний щорічник (1999)	
	Пошта	Міжнародна поштова спілка (Universal Postal Union)	
	Політична глобалізація	Посольства	Europa World Yearbook: дані за різні роки (останній випуск, доступний в режимі он-лайн для абонентів)
		Місії ООН	ЦРУ досліджуваних країн (CIA World Factbook): дані за різні роки (останній випуск, доступний в режимі он-лайн), Веб-сайт ООН (United Nations Website)
Організації		ЦРУ досліджуваних країн (CIA World Factbook): дані за різні роки (останній випуск, доступний в режимі он-лайн)	

Джерело: <http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/csgr/index/guide/sources>

Вагові коефіцієнти змінних можуть визначатися суб'єктивно, якщо дослідник присвоюватиме їх відповідно до власних переконань у важливості тієї чи іншої змінної. Такий підхід використовувався, зокрема, при побудові індексу глобалізації А.Т. Kearney / Foreign Policy Magazine у випадку подвоєння ваги прямих іноземних інвестицій, які були визначені дослідниками, «як особливо важливий індикатор економічної глобалізації». Окрім цього, ваговий коефіцієнт може обиратися задля максимального підвищення інформативності індексу (встановлення статистично оптимальної ваги). Створення індексу глобалізації CSGR базувалось саме на такому підході, задля уникнення впливу суб'єктивного фактора при визначенні вагових значень його змінних [4]. Статистично оптимальні ваги змінних індексу глобалізації CSGR відображені в табл. 1.14.

Таблиця 1.14

Вагові значення змінних в Індексі глобалізації CSGR

Частковий індекс	Змінні	Вага показника
Економічна глобалізація	- торгівля	0,418
	- прями іноземні інвестиції	0,092
	- портфельні інвестиції	0,220
	- доходи	0,270
Соціальна глобалізація	• <i>глобалізація населення:</i>	0,331
	- іноземний фонд	0,266
	- потік іноземців	0,629
	- грошові перекази трудових мігрантів	0,079
	- туристи	0,026
	• <i>глобалізація ідей:</i>	0,669
	- телефонні дзвінки	0,004
	- інтернет-користувачі	0,303
	- фільми	0,061
	- книги та преса	0,577
- пошта	0,054	
Політична глобалізація	- посольства	0,378
	- місії ООН	0,357
	- міжнародні організації	0,266

Джерело: <http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/csgr/index/guide/weighting1/>

Відсутність значень в індексі глобалізації CSGR

Відсутність значної кількості інформативного матеріалу була однією з головних проблем, з якою зіштовхнулись аналітики в ході обчислення індексу глобалізації CSGR. Її причина пов'язана з опрацюванням великого масиву інформації за більш ніж двадцятирічний період, який стосувався понад 200 країн і містив декілька різних змінних. За відсутності інформації науковці використовували метод лінійної інтерполяції, суть якого можна пояснити на гіпотетичному прикладі. Вдавшись до припущення щодо відсутності даних за змінною «торгівля» у 1999-2000 рр., передбачається, що їх невідомі значення відповідатимуть відомому, яке є початком відліку даного спостереження (у даному випадку – 0,6) із врахуванням частки від різниці початкового і

наступного відомих значень (у наведеному гіпотетичному прикладі розходження становить $0,3 = 0,9 - 0,6$). Тоді дріб розраховується так: у певному році Y , значення дробу $F = (Y - 1998) / (2001 - 1998)$. Якщо $Y = 1999$, то $F = 1/3$, а якщо $Y = 2000$, то $F = 2/3$. Такі розрахунки дозволяють отримати значення змінної «торгівлі» у 1999 р.: $0,6 + 0,3/3 = 0,7$, а в 2000 р.: $0,6 + (2 \times 0,3)/3 = 0,8$ (табл. 1.15).

Таблиця 1.15

Гіпотетичний приклад застосування методу лінійної інтерполяції за відсутності значень однієї змінної

Рік	Торгівля	Торгівля
1998	0,6	0,6
1999	значення відсутнє	0,7
2000	значення відсутнє	0,8
2001	0,9	0,9

Під час визначення індексу глобалізації CSGR виникла ще одна проблема: для багатьох країн, внаслідок дії часового лагу запізнення в отриманні інформації, значення деяких змінних за останніх 2-3 роки (окрім усіх інших) виявились недоступними. Остання вирішувалася шляхом використання методу екстраполяції: невідома змінна набуває значення року, яке є найближчим відомим (наприклад, попереднього) на момент обчислення індексу[5].

Фіксовані характеристики країн, які враховуються при розрахунку індексу глобалізації CSGR

Загалом змінні, які використовуються для розрахунку індексу, вимірюють рівень глобалізації країн за різними формами її прояву, а не лише з точки зору політичної складової. Зокрема, змінна, яка оцінює торговельну відкритість країни, репрезентує значення її торговельного обороту (суми експорту та імпорту) у відсотках ВВП. Загальновідомо, що торговельна відкритість будь-якої країни залежить не лише від запровадженої урядом торговельної політики (діючих тарифних і нетарифних обмежень), а й її географічних і економічних характеристик. За інших рівних умов, країни з великою чисельністю населення і диверсифікованою економікою характеризуються меншими обсягами торгівлі (як частка ВВП), аніж інші.

Задля виміру рівня глобалізації країн, в аспекті їх відкритості, можна вдаватися до безпосереднього аналізу політичної сфери. Однак, це не стосується випадку торговельної відкритості, оскільки даних Світового банку стосовно середніх тарифів і нетарифних бар'єрів недостатньо для відображення цілісного виміру глобалізації. У регресійних моделях торгівлі та ПІІ такі характеристики, як площа країни, чисельність населення та вихід до моря є суттєвими, а в деяких випадках мають достатньо вагомий вплив. У сукупності ці три фактори пояснюють близько 27% змін від загальної зміни в індикаторі торгівлі, у той час, як зв'язок із відсотковими змінами в загальних обсягах ПІІ значно слабший, що свідчить про їх нестабільність. Зокрема, якщо країна має вихід до моря, змінна торгівлі на 11%-х пунктів нижча, ніж за інших умов.

Виходячи з даних табл. 1.12 середнє значення змінної торгівлі становить понад 83%. Це означає, що за інших рівних умов, змінна виходу до моря складає понад 13% $((11,06:83,29) \times 100 = 13,28\%)$. В іншому випадку обсяги торгівлі з рештою світу були б меншими. Повертаючись до даних табл. 1.12, середнє значення змінної ПІІ становить 2,35%. Якщо вдатись до відповідних розрахунків $((0,56:2,35) \times 100 = 23,8\%)$, впливає, що країна з виходом до моря має близько 24% меншими потоки ПІІ у порівнянні з рештою світу, ніж могла б мати за інших умов [6].

Таким чином, при визначенні обсягу зовнішньоторговельного обороту країни враховується не лише його залежність від політичних інструментів регулювання, а й від географічного положення, віддаленості країни від моря, чисельності населення. На основі побудови регресійних моделей, у яких в якості залежних змінних послідовно беруться торгівля, прямі іноземні інвестиції, портфельні інвестиції та дохід, а незалежними є площа країни, ізолюваність її території (наявність/відсутність морських портів), чисельність населення, забезпечується можливість передбачення значень залежних змінних для кожної країни. Різниця між передбачуваними і фактичними даними відображає якою мірою країна є відкритою у порівнянні з тим, що можна було б очікувати, виходячи з її характеристик.

Останні дослідження за індексом глобалізації CSGR проводились у 2004 р. В десятку країн-лідерів тоді увійшли Сінгапур (0,949), Бельгія, Канада, Великобританія, США, Австрія, Швеція, Швейцарія, Франція і Данія (0,778). Із 208 країн у 2001 р. Україна посіла 26 місце в рейтингу за частковим індексом «економічної глобалізації» та 39 місце – за субіндексом «політичної глобалізації». Загалом для всіх країн Індекс глобалізації CSGR виріс із 0,234 в 1982 р. до 0,675 у 2004 р. До п'ятірки найменш глобалізованих країн за період 2000-2001 рр. увійшли Самоа, Сент-Вінсент і Гренадіни, Вануату, Албанія, республіка Того.

Література:

1. CSGR. Globalization Index. Steps in the Calculation. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/csgr/index/guide/calculations/>
2. CSGR. Globalization Index. The Variables in the Index. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/csgr/index/guide/variables>
3. CSGR. Globalization Index. The Sources of Data for the Variables. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/csgr/index/guide/sources>
4. CSGR. Globalization Index. Weighting. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/csgr/index/guide/weighting1>
5. CSGR. Globalization Index. Missing Values. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/csgr/index/guide/values>

6. CSGR. Globalization Index. Controlling for Fixed Country Characteristics. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/csgr/index/guide/characteristics>

1.3.4. СОЦІОЛОГІЧНИЙ ІНДЕКС ГЛОБАЛІЗАЦІЇ (GLOBALINDEX)

Соціологічний індекс глобалізації (GlobalIndex), який запропонований науковцями університету Отто-Фрідріха в Бамберзі та Лейпцизького університету (Німеччина) в рамках міжнародного проекту GLOBALIFE (2002-2005 рр.) розширив спроби виміру глобалізації, які ґрунтувались на використанні індексу глобалізації А.Т. Kearney / Foreign Policy Magazine, KOF-індексу глобалізації та індексу глобалізації CSGR. Цей показник відображає феномен глобалізації у чотирьох аспектах: **економічному, соціотехнологічному, культурному та політичному** (рис. 1.3).

Рис. 1.3. Чотири виміри глобалізації [10]

У верхній частині рис. 1.3 узагальнені 4 ключових макропроцеси, які відображають зміст глобалізації, а саме: економічна маркетизація, міжнародні системи зв'язку та соціальної взаємодії, глобальна культура та розширення міжнародних відносин між державами. Рис. 1.3 також ілюструє, що ці базові виміри глобалізації сприяють швидкому прискоренню змін у сучасному світі. При побудові GlobalIndex вчені намагалися з'ясувати: наскільки можливо інтегрувати різні аспекти глобалізації в єдину аналітичну конструкцію і

пов'язати її з загальними соціально-економічними змінами, які спостерігаються в межах різних країн.

Структура GlobalIndex

Попередні індекси глобалізації призначені для опису глобальних процесів виключно на макrorівні. Це стосується, зокрема, досліджень Дреєра (2006 р.) [4], індексу глобалізації Kearney / Foreign Policy Magazine [7]. Розробники ж GlobalIndex розширили попередні спроби виміру глобалізації шляхом створення нового соціологічного індексу, який відображає феномен глобалізації у чотирьох формах її прояву.

По-перше, попередні спроби виміру глобалізації, які здійснювались, зокрема ОЕСР, акцентували увагу на економічній її складовій, головню в аспекті оцінки фінансових потоків [11]. Згодом, Дреєр у своїх працях (2007 р.) довів обмеженість такого підходу, оскільки, важливо одночасно зважати на тарифи і нетарифні торговельні бар'єри, які можуть перешкоджати вільному потоку грошей, товарів і послуг [5]. Запропонований GlobalIndex відображає економічний аспект глобалізації із врахуванням показників, які оцінюють не лише міжнародні грошові потоки, а й тарифні бар'єри. Таким чином, він включає передбачені КОФ-індексом Дреєра (2007 р.) показники, які вимірюють відкриті та приховані бар'єри для імпорту, обмеження руху капіталу, тарифні ставки та податки на міжнародну торгівлю.

По-друге, глобалізація знаходить своє відображення у поширенні взаємопов'язаності світу і розповсюдженні нових ІКТ [16]. З огляду на це, GlobalIndex передбачає необхідність виміру соціотехнологічної взаємообумовленості, яка представлена показниками оцінки міжособистісного глобального обміну, а також обміну інформацією у світовому масштабі. Хоча цей аспект частково враховується в КОФ-індексі глобалізації Дреєра, останній нехтує важливими технологічними деталями у вигляді поширення стаціонарних і мобільних телефонів. Поза увагою у працях Дреєра залишилась також оцінка розповсюдження англійської мови, як засобу забезпечення мовної відкритості, яка створює необхідну та надійну основу для поширення міжнаціональних комунікацій, а також – вимір обсягів імпорту та експорту книг і періодичних видань, які є репрезентативними показниками соціотехнологічної глобалізації.

По-третє, культурному аспекту глобалізації досі відводилась гранично незначна увага. Дреєр у початковій версії КОФ-індексу глобалізації зробив спробу оцінити культурну її складову через з'ясування міри поширення американського способу життя, враховуючи кількість ресторанів McDonald's в країні (2007 р.) [5]. В останній модифікації свого індексу вчений додатково врахував кількість магазинів ІКЕА в країні. Незважаючи на таке покращення, на думку вчених Швінна та Шульца, КОФ-індекс охоплює лише прояви культурного чинника у повсякденному житті, а, отже, певною мірою відображаючи західну логіку розуміння культурної глобалізації, ігнорує аспект міжнаціонального зближення норм і цінностей (наприклад, права людини) [14, 15]. Багато вчених, зокрема, Бек, Мейєр, Сассен, наголошують на необхідності включення в індекс глобалізації таких показників, як право на освіту (один з найважливіших факторів виробництва), дотримання прав людини, поширення

гендерної рівності, урбанізацію, а також визнання світових стандартів і цінностей, які є найважливішими аспектами культурної глобалізації [1; 9; 13]. Виходячи з цих міркувань, розробники GlobalIndex інтегрували всі ці змінні в окремий вимір культурної глобалізації.

Насамкінець, GlobalIndex включає в себе політичну складову, яка відображає зростаючу політичну взаємодію країн. Введення або скасування торговельних бар'єрів, зокрема, є політичною дією. Окрім цього, національне законодавство у сфері міграції відображає політику, яка може бути сприятливою для імміграції, або ж обмежуватиме її. Економічне та соціальне життя країн ЄС підпорядковується дії законів і нормативних актів. Однак, неможливо чітко визначити межі політичного виміру глобалізації, оскільки багато його складових знаходять відображення в інших формах її прояву. Таким чином, політичні змінні лише частково відображають ступінь політичної глобалізації. Задля охоплення політичної складової глобалізації автори GlobalIndex наслідували підхід Дреєра шляхом включення таких індикаторів, як «кількість посольств в країні», «членство в міжнародних організаціях», а також «кількість місій ООН з питань безпеки» (в якості додаткового показника політичної глобалізації).

На підставі вищезазначених чотирьох вимірів, презентованих відповідними показниками, науковці сконструювали загальний індекс глобалізації, який став інструментом дослідження її розвитку у 97 країнах світу впродовж тривалого історичного періоду – з 1970 до 2002 року. Однією з найвагомійших проблем при створенні індексу для такої великої вибірки країн і років була прогалина, пов'язана з відсутністю низки даних за деякими показниками. Велика кількість змінних, країн, років, а також, подекуди, неповнота емпіричних даних ускладнювали проведення розрахунків. Подекуди наявні дані для різних часових періодів вирізнялись значною варіативністю, що суттєво впливало на значення індикаторів, зокрема, політичного виміру глобалізації. У випадку відсутності значень за якоюсь із змінних фахівці оцінювали її шляхом лінійної інтерполяції, беручи до уваги відомі дані за двома найближчими сусідніми точками відліку. Науковці виключали з переліку досліджуваних країн ті, в яких упродовж досліджуваного періоду неможливо було зібрати дані більш, ніж за 4-ма змінними, або ж за третиною змінних відповідного субіндексу, який характеризував один із вимірів глобалізації. Для решти країн невідомі значення встановлювались шляхом застосування регресійних моделей на базі усіх інших відомих змінних за досліджувані роки. В результаті зазначених процедур база даних охопила 97 країн.

Утворення сумарного індексу відбулося за рахунок інтегрування 31-єї змінної. Як відомо, внаслідок різної розмірності та масштабності змінних останні не піддаються порівнянню, що вимагає приведення їх до єдиної форми виміру, наприклад, за шкалою від 0 до 100, або – від 0 до 10. Формула відповідного перетворення відома, як «панель нормування» Кейселлі [2]:

$$V_{s \text{ standardized}} = 10 \times \frac{V_i - V_{\min}}{V_{\max} - V_{\min}}, \quad (1.1)$$

де V_{max} і V_{min} , відповідно, максимальне й мінімальне значення змінної в межах повного комплексу даних, а V_i – фактичне її значення. Застосування цієї методики дозволило отримати значення будь-якої змінної в межах від 0 до 10 (Дреєр, 2006 р., Гваней, Лоусон, 2006 р.). Однак, вона використовується лише у тому випадку, якщо значення змінної позитивно корелює з глобалізацією. У протилежному випадку, коли йдеться, зокрема, про показник «податків на міжнародну торгівлю» чи «Freedom House Index», науковці вдалися до корегування формули (1.1):

$$V_{standardized} = 10 \times \frac{V_{max} - V_i}{V_{max} - V_{min}} \quad (1.2)$$

Така процедура забезпечила єдину стандартизацію всіх змінних для розрахунку індексу і умову того, що високі його значення відображають високий рівень глобалізації.

Останній крок у структуруванні GlobalIndex пов'язаний з призначенням відповідних вагових значень для окремих змінних і субіндексів. Автори GlobalIndex на базі напрацювань Дреєра (2006 р.) і Локвуда (2001 р.) застосували альтернативну методологію, використовуючи аналіз головних компонент задля визначення реального внеску змінних в загальне значення індексу. Така процедура забезпечила можливість присвоєння адекватних вагових параметрів, які не призводять ні до завищення, ні до заниження значень індивідуальних показників. Цей метод, за яким кожна окрема змінна на базі структури даних отримує власне вагове значення в загальному індексі, нівелює вплив суб'єктивного фактора (довільного рішення дослідника) стосовно значимості кожного застосовуваного індикатора, який слугує відображенням певного виміру глобалізації. Система змінних GlobalIndex та їх вагові параметри відображені в табл. 1.16.

Таблиця 1.16

Змінні GlobalIndex та їх вагові параметри, 2002 р.

Індикатори глобалізації	Питома вага змінних, %			Ваговий параметр змінної в загальному значенні показника, %
	1	2	3	
Економічна глобалізація	31			
<i>Фактичні потоки:</i>		50		
– торгівля (у % ВВП);			24	4
– прямі іноземні інвестиції (у % ВВП);			29	4
– портфельні інвестиції (у % ВВП);			16	2
– виплати доходів іноземним громадянам (у % ВВП).			31	5
<i>Обмеження на рух економічних потоків:</i>		50		
– приховані бар'єри для імпорту;			23	4
– середня тарифна ставка;			28	4
– податки на міжнародну торгівлю (у % від поточних доходів);			26	4
– обмеження операцій з капіталом			23	4

Продовження таблиці 1.16

1	2	3	4	5
Соціотехнологічна взаємопов'язаність	31			
<i>Дані про особисті контакти:</i>		50		
– телефонний трафік;			22	3
– трансфери (у % ВВП);			29	4
– міжнародний туризм;			33	5
– іноземне населення (у % від загальної чисельності населення);			16	2
<i>Дані про інформаційні потоки:</i>		50		
– кількість інтернет-хостів (на душу населення);			12	2
– кількість інтернет-користувачів (на душу населення);			12	2
– кабельне телебачення (на 1000 осіб);			7	1
– щоденні газети (на 1000 осіб);			9	1
– радіо (на 1000 осіб);			13	2
– міжнародна торгівля книгами і брошурами (у доларах США на душу населення)			18	3
– міжнародна торгівля іноземними газетами й періодичними виданнями (у доларах США на душу населення);			18	3
– стаціонарний і мобільний телефонний зв'язок (на 1000 осіб).			11	2
Культурна глобалізація:	31			
<i>Логіка експансії:</i>		50		
– міське населення (у % від загальної чисельності);			37	6
– високотехнологічний експорт (у % від експорту виробленої продукції);			27	4
– валові внутрішні витрати на наукові дослідження та відкриття (у % ВВП).			36	6
<i>Цінності і стандарти:</i>		50		
– Freedom Hous Index (громадянські свободи та політичні права);			11	2
– охоплення населення початковою шкільною освітою (загальний %);			28	4
– охоплення дівчаток початковою шкільною освітою (загальний %);			28	4
– урядові витрати на освіту (у % ВВП);			16	2
– кількість ресторанів <i>McDonald's</i> (на 100,000 осіб).			17	3
Політична глобалізація:	7			
– кількість посольств в країні;			36	3
– членство в міжнародних організаціях;			36	3
– участь у місіях Ради Безпеки ООН.			29	2

Джерело: <http://www.sagepub.com/dicken6/Additional%20Resources%20for%20International%20Business/Online%20journal%20readings/raab%20et%20al%202008.pdf>

У десятку найбільш глобалізованих країн за версією GlobalIndex у 2002 році увійшли: Ірландія, Сінгапур, Гонконг, Швеція, Бельгія, Швейцарія, Данія, Нідерланди, Фінляндія та Велика Британія.

Таким чином, GlobalIndex, спираючись на існуючі спроби виміру глобалізації, розширив їх за допомогою введення низки додаткових (неекономічних) змінних, тим самим, удосконаливши можливості для дослідження рівня розвитку глобалізаційних процесів у світі.

Література:

1. Beck, U. Was ist Globalisierung? Irrtümer des Globalismus – Antworten auf Globalisierung. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1999.
2. Caselli, M. «Measuring...What? Notes on some Globalization Indices», paper presented at the CSGR Eighth Annual Conference «Regionalisation and the Taming of Globalisation? Economic, Political, Security, Social and Governance Issues», University of Warwick, 2005.
3. Castells, M. Das Informationszeitalter 1. Der Aufstieg der Netzwerkgesellschaft. Opladen: Leske und Budrich, 2001.
4. Dreher, A. «Does Globalization Affect Growth? Evidence from a New Index of Globalization», Applied Economics 38. – 2006. – P. 1091-1110.
5. Dreher, A. «KOF-Globalisierungsindex 2007», press release 19 January, KOF ETH Zurich, 2007.
6. Gwartney, J. and Lawson, R. Economic Freedom of the World: 2006 Annual Report. Vancouver: The Fraser Institute; at: www.freetheworld.com
7. Kearney, A. T./ Foreign Policy Magazine (2001) «Globalization Index»; at: www.foreignpolicy.com
8. Lockwood, B. «How Robust is the Foreign Policy/Kearney Index of Globalisation?» // CSGR Working Paper. – 2001. – No. 79/01.
9. Meyer, J. W., Ramirez, F. O. and Soysal, Y. N. «World Expansion of Mass Education, 1870–1980» // Sociology of Education. – 1992. – № 65. – P. 128-49.
10. Mills, M. and Blossfeld, H.-P. «Globalization and the Early Life Course: A Description of Selected Economic and Demographic Trends», in H.-P. Blossfeld, E. Klijzing, M. Mills and K. Kurz (eds) Globalization, Uncertainty and Youth in Society. – London and New York: Routledge. – 2005. – P. 1-24.
11. OECD (Organization for Economic Cooperation and Development) «Measuring Globalisation», OECD Handbook on Economic Globalisation Indicators. Paris: OECD, 2005.
12. Raab M., Ruland M., Schönberger B., Blossfeld H-P., Hofäcker D., Buchholz S., Schmelzer P. GlobalIndex: A Sociological Approach to Globalization Measurement. – 2008. – Vol. 23(4). – P. 596-631. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sagepub.com/dicken6/Additional%20Resources%20for%20International%20Business/Online%20journal%20readings/raab%20et%20al%202008.pdf>
13. Sassen, S. The Global City: New York, London, Tokyo. Princeton, NJ: Princeton University Press. – 2001.
14. Schulze, G. Die beste aller Welten. Wohin bewegt sich die Gellschaft im 21. Jahrhundert? Munich and Vienna: Carl Hanser Verlag. – 2003.

15. Schwinn, T. «Konvergenz, Divergenz oder Hybridisierung? Voraussetzungen und Erscheinungsformen von Weltkultur», Kölner Zeitschrift für // Soziologie und Sozialpsychologie. – 2006. – №58. – P. 201-232.

16. Von Plate, B. «Grundzüge der Globalisierung». – 2003 // Information zur politischen Bildung. – № 280. – P. 3-6.

1.4. ІНДЕКСИ ГЛОБАЛЬНИХ МІСТ

У сучасному світі центрами тяжіння глобальної економіки з її активним розвитком технологій, поширенням інформаційних, людських, фінансових потоків стали мегаполіси, які виконують роль вузлових елементів глобального економічного простору. Саме тому нині жвавий інтерес викликають не регіони чи держави, а міста, які мають глобальне значення не лише у своїй країні або регіоні, а й впливають на планетарну економіку й політику в системі міжнародних відносин [1]. У зв'язку з цим актуалізувались дослідження у сфері побудови відповідних індикаторів кількісної оцінки рівня глобалізації сучасних глобальних міст.

1.4.1. ІНДЕКС ГЛОБАЛЬНИХ МІСТ ЗА МЕТОДОЛОГІЄЮ

A.T. KEARNEY

(THE GLOBAL CITIES INDEX / A.T. KEARNEY)

Індекс глобальних міст за методологією А.Т. Kearney (Міжнародної консалтингової компанії, США) (The Global Cities Index / A.T. Kearney – GCI / A.T. Kearney) створений з метою визначення рейтингу провідних глобальних міст світу і включає в себе супутній індекс Emerging Cities Outlook (ECO), який вимірює потенціал міст, розташованих в країнах з середнім і високим рівнем доходу, які наближаються до глобальних.

GCI / A.T. Kearney (надалі – GCI) містить деталізований перелік з 84 міст, які знаходяться на всіх континентах. Індикатор сформований на базі 26 показників в 5-ти вимірах: «ділова активність», «людський капітал», «інформаційний обмін», «культурний досвід» і «політична активність»:

- **ділова активність** вимірюється через наявність штаб-квартир найбільших світових корпорацій, місцезнаходження фірм, які надають кращі бізнес-послуги, значення ринків капіталу міста, кількість проведених міжнародних конференцій, потік товарів через порти і аеропорти (питома вага: 30%);

- **людський капітал** оцінює здатність міста приваблювати таланти на основі наступних оцінок: чисельність населення іноземного походження, якість університетів, кількість міжнародних шкіл, іноземних студентів, резидентів з вищою освітою (питома вага: 30%);

- **обмін інформацією** аналізує, наскільки добре циркулюють всередині та за межами міста новини та інформація, базуючись на доступі до основних каналів телевізійних новин, наявності мережі Internet (утримання стійких результатів у випадках пошуку назви міста на більшості мовах), чисельності

міжнародних бюро новин, свободі вираження думок і наявності швидкісного абонентського широкопasmового зв'язку (ваговий коефіцієнт: 15%);

- **культурні досягнення** вимірюють різні атракції, в тому числі скільки разів місто ставало господарем великих спортивних дійств, кількість музеїв, мистецьких центрів, різноманітних кулінарних закладів, кількість іноземних туристів, чисельність зв'язків з містами-побратимами (питома вага: 15%);

- **політична активність** оцінює, наскільки місто є впливовим у глобальному політичному діалозі, що вимірюється кількістю посольств і консульств, основних мозгових центрів, міжнародних організацій та місцевих установ міжнародного масштабу, які знаходяться в місті, а також, кількістю разів проведення конференцій за участю політиків (питома вага: 10%).

Розрахунок GCI розпочато з 2008 р. з безперервним оновленням показників, яке викликано необхідністю врахування нових тенденцій. Аналіз того, як міста розвиваються за кожним з 5-ти вимірів, забезпечує можливість поглибленого розуміння того, у який спосіб вони можуть ставати більш глобалізованими. Супутній індекс ESO побудований за тими ж принципами та доповнює GCI. Тоді як GCI відстежує дійсний стан провідних великих міст, індекс ESO вимірює їх потенціал щодо досягнення більшої глобальності в майбутньому. ESO-індекс розглядає ймовірність того, що 34 міста в країнах з низьким і середнім рівнем доходів поліпшать їх майбутнє глобальне позиціонування з огляду на те, як швидко вони наздоганяють провідні глобальні міста за показниками людського капіталу, ділової активності та інновацій. Науковці послідовно відстежували еволюцію 60 глобальних міст впродовж останніх 6 років, до яких пізніше були додані ще 24. Взяті в сукупності GCI та ESO-індекс виявляють сучасну картину глобальних міст та їх перспективи в майбутньому (рис. 1.4).

Аналіз значень індексів GCI та ESO дає можливість зробити узагальнюючі висновки:

- 1. Міста стають дедалі глобальнішими.** Оцінки міст, які відстежувались з 2008 р., в середньому зросли на 8%. Міста з найнижчим рейтингом повільно, але неухильно наближаються до країн-лідерів.

- 2. Верхні позиції міст є стабільними і з ними важко конкурувати, тоді як волатильність в рейтингах зростає у міру їх зниження.** Оскільки індекс введений з 2008 р., лише 23 міста зайняли 20 верхніх позицій. Наступні 20 позицій (з 21 по 40) були заповнені 28 різними містами і 33 міста циркулювали через позиції з 41 до 60.

- 3. Не збігаються оцінки за фактом все більш рівномірного розподілу людського капіталу між глобальними містами та можливостями щодо обміну інформацією.** Оцінки людського капіталу збігаються, особливо стосовно чисельності населення з вищим соціальним статусом та іноземців. Щодо обміну інформацією, оцінки розійшлися: свобода преси і показники широкопasmового абонентського зв'язку стають все більш поляризованими.

- 4. Політична активність є доволі потужною, особливо у поєднанні з сильним бізнесом.** Чотири міста з десяти займають найвищі позиції за рейтингом GCI за бізнесовою і політичною активністю.

5. Міста з низьким і середнім рівнями доходів, зазвичай, опиняються в одній з чотирьох груп: ті, що значно покращили становище і, найімовірніше, продовжуватимуть це робити (наприклад, Джакарта, Ріо-де-Жанейро і Мумбаї); ті, які досягли успіху меншою мірою, але найімовірніше покращуватимуть його (Маніла, Богота); ті які істотно прогресували, але, мабуть, зменшуватимуть темпи (Буенос-Айрес, Хошимін); ті, що мають потребу в активізації глобального позиціонування (зокрема, Каїр).

Figure 1

Top global cities of today, and rising cities of tomorrow

Global Cities Index					Emerging Cities Outlook		
City	Rank	2014	2012	2010	2008	City	Rank
New York	1	1	1	1	1	Jakarta	1
London	2	2	2	2	2	Manila	2
Paris	3	3	3	4	3	Addis Ababa	3
Tokyo	4	4	4	3	4	São Paulo	4
Hong Kong	5	5	5	5	5	New Delhi	5
Los Angeles	6	6	6	7	6	Rio de Janeiro	6
Chicago	7	7	7	6	8	Bogotá	7
Beijing	8	14	14	15	12	Mumbai	8
Singapore	9	11	11	8	7	Nairobi	9
Washington	10	10	10	13	11	Kuala Lumpur	10
Brussels	11	9	9	11	13	Bangalore	11
Seoul	12	8	8	10	9	Beijing	12
Toronto	13	16	16	14	10	Johannesburg	13
Sydney	14	12	12	9	16	Kolkata	14
Madrid	15	18	18	17	14	Istanbul	15
Vienna	16	13	13	18	18	Cape Town	16
Moscow	17	19	19	25	19	Chennai	17
Shanghai	18	21	21	21	20	Tunis	18
Berlin	19	20	20	16	17	Dhaka	19
Buenos Aires	20	22	22	22	33	Caracas	20

Note: The Emerging Cities Outlook (ECO) measures the likelihood that cities in low- and middle-income countries will improve their global positioning over the next 10 to 20 years.

Source: A.T. Kearney Global Cities Index and Emerging Cities Outlook

Рис. 1.4. Рейтинг 20-ти глобальних міст (за GCI) і тих, що до них наближаються (за ECO-індексом), 2014 р. [2]

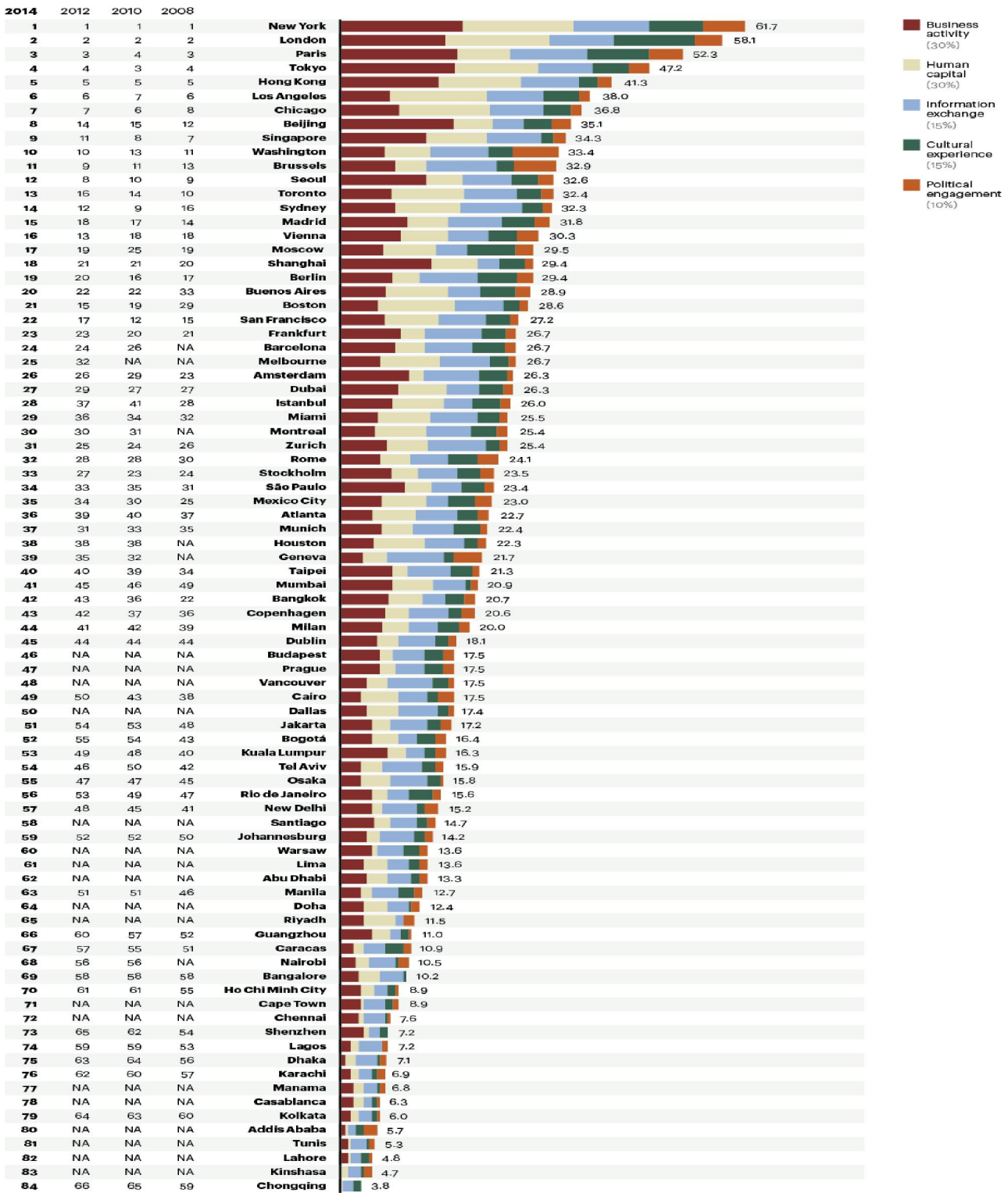
З огляду на вагомість GCI в системі сучасних вимірників рівня розвитку глобальної економіки, доцільно ретельніше розглянути його результати за 2014 р.

Міста

Як і за попередні роки (2008 р., 2010 р., 2014 р.) Нью-Йорк і Лондон утримують перше і друге місця в рейтингу, за ними йдуть Париж, Токіо, Гонконг (рис. 1.5). Серед топ-20 міст, сім знаходяться в Азійсько-Тихоокеанському регіоні (Токіо, Гонконг, Пекін, Сінгапур, Сеул, Сідней і Шанхай), сім – в Європі (Лондон, Париж, Брюссель, Мадрид, Відень, Москва, Берлін), шість – в Північній і Південній Америці (Нью-Йорк, Лос-Анджелес, Чикаго, Вашингтон, Торонто і Буенос-Айрес) [2].

Figure 2

A.T. Kearney Global Cities Index, 2014

Note: Values are calculated on a 0 to 100 scale.

Source: A.T. Kearney Global Cities Index

Рис. 1.5. Рейтинг глобальних міст за GCI (2008, 2010, 2012, 2014 рр.) [2]

Каїр є провідним містом в Африці, залишаючись в топ-50, незважаючи на політичну та економічну нестабільність у Єгипті. Пекін – обіймає 8-е місце в рейтингу, увійшовши у топ-10 вперше, завдяки збільшенню числа компаній,

міжнародних шкіл, підключень до ширококуткового абонентського зв'язку і музеїв. Буенос-Айрес – перше латиноамериканське місто, яке приєдналось до топ-20, засноване на потужному людському капіталі та культурному середовищі, які заразом відображають давні космополітичні традиції міста.

Стамбул здійснив великий стрибок, з 37-го на 28-е місце, як комерційна столиця Туреччини. На перехресті Європи та Азії місто відновлює своє вагомe становище як центр політичної, ділової та культурної діяльності. Тим часом, Бостон і Цюрих продемонстрували найбільше зниження – на шість позицій – з 15 до 21 і з 25 до 31, відповідно. Зниження рейтингу Бостона пояснюється, здебільшого, зміною значень в оцінці розмаїття і якості закладів харчування, рівня його політичної участі, музичного та театрального середовища, які різняться стосовно інших міст. Відносно зниження рейтингу Цюриха викликане недостатністю видовищних заходів та міжнародних бюро новин, які розташовані у місті.

GCI у 2014 р. включає 18 нових міст (шість – на Близькому Сході і в Північній Африці, чотири – в Північній і Південній Америці, три – в Європі, три в Африці – південніше від Сахари, і два – в Азійсько-Тихоокеанському регіоні), що покращує глобальне уявлення про індекс. Будапешт, Прага і Ванкувер відкрили рейтинг найновіших міст, які знаходяться на 46-48 місцях, а Туніс, Лахор і Кіншаса завершують рейтинг нових глобальних міст, займаючи 81-83 позиції.

Регіональні особливості

У США та Канаді, Нью-Йорк (1-е місце) випереджує всі інші міста за кожною складовою індексу, окрім залучення до політичної активності, за якою Вашингтон (10-е місце) наближається до нього. В цілому, міста США і Канади випереджують інших конкурентів за обміном інформацією, ніж за будь-якою іншою складовою вимірника.

У Латинській Америці міста, як правило, демонструють позитивні тенденції у всіх сферах, незважаючи на те, що в Сан-Паулу (34-е місце в рейтингу) дещо сповільненою видається ділова активність, а в Сантьяго (58-е місце) – обмін інформацією.

Серед найрейтинговіших міст Північної та Західної Європи, Лондон (2-е місце) є найпотужнішим за обсягами людського капіталу та досягненнями масової культури, в той час як Париж (3-е місце) займає випереджуючу позицію у діловій активності та обміні інформацією. Брюссель (11-е місце) лідирує в аспекті залучення до політичної активності. У Південній та Східній Європі Мадрид (15-е місце) позиціонує себе як доволі збалансоване місто [2].

На Близькому Сході та в Північній Африці Дубаї (27-е місце) – одне з процвітаючих міст з огляду на те, що його географічне розташування на перетині торговельних шляхів, забезпечує йому лідерство у діловій активності. Кількість великих фірм, розвиненість «шопінгу» в Абу-Дабі (62-е місце) і Ер-Ріяді (65-е місце) можуть допомогти цим містам швидко піднятися в рейтингу. Дубаї також лідирують за обсягами людського капіталу і культурних досягнень, але Ер-Ріяд посилює свій вплив за показником чисельності іноземців, а також – наявності провідних університетів і осіб з науковими ступенями. Для Каїру (49-

е місце) головною особливістю є політична активність, і, що примітно, Касабланка (78-е місце) демонструє більш симетричний профіль в регіоні, хоча оцінка цього міста є низькою. В Африці, на південь від Сахари, Йоганнесбург (59-е місце) лідирує в чотирьох з п'яти складових індексу, особливо виділяючись в обміні інформацією, у порівнянні з іншими схожими містами в регіоні. За залученням в політичну активність, Найробі (68-е місце) і, особливо, Аддис-Абеба (80-е місце) можуть пишатися своєю вагою, як важливі центри регіональної політики.

Сінгапур знаходиться на дев'ятому місці за GCI, займаючи свою власну нішу серед міст Південно-Східної Азії, без близьких конкурентів у діловій активності, людському капіталі чи обміні інформацією. Щодо культурних досягнень, Бангкок (42-е місце) – кращий «гравець» в регіоні, так, як і в політичній активності, поряд з Сінгапуром, Джакартою (51-е місце). Куала-Лумпур (53-е місце) значно випереджує Хошимін (70-е місце) і Манілу (63-е місце). Міста в Південній Азії за індексом GCI, в основному, виділяються за розвиненістю інформаційного обміну. Тим не менше, Мумбаї (41-е місце) значно перевищує рейтинг міст у своєму регіоні завдяки вищій діловій активності і розвиненості людського капіталу [2].

Шанхай, під номером 18 в індексі, є єдиним містом в Китаї, яке наближається до Пекіну (8-е місце). Насправді, Пекін демонструє найкращу ситуацію в розрізі людського капіталу, що зумовлено наявністю значної частини некорінного населення, великою чисельністю осіб з вищою освітою, наявністю вагової кількості міжнародних шкіл і, водночас, високим рівнем ділової активності. З іншого боку, Східна Азія є батьківщиною деяких «зіркових гравців», до яких відносяться Токіо (4-е місце) і Гонконг (5-е місце). Сеул (12-е місце) одержує перевагу за більшістю вимірників, хоча відстає за вимірником людського капіталу, внаслідок малої чисельності іноземців і низької кількості міжнародних шкіл [2].

Австралія представлена в рейтингу топ-25 двома містами, які знаходяться на підйомі – Мельбурн (25-е місце) і Сідней (14-е місце). Підйом Мельбурна, аналітики головно пов'язують з поширенням обміну інформацією внаслідок покращення культурних зв'язків та ділової активності.

Зосереджуючи увагу на складових, які сприяють, насамперед, розвитку виробництва, залучення і утримання світового капіталу, людей та ідей, GCI і ESO, на думку науковців, можуть стати потужним інструментом у руках політиків і лідерів бізнесу. Для тих, хто займається економічним плануванням розвитку міст, вивчення значень індикаторів GCI і ESO сприятиме пошуку нових інвестиційних рішень, втілення яких забезпечуватиме у майбутньому створення належних конкурентних переваг.

Література:

1. Глобальні міста як каркас економіки. Український контекст / Тиждень. ua. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Economics/77654>

2. Global Cities, Present and Future. 2014 Global Cities Index and Emerging Cities Outlook. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.atkearney.com/research-studies/global-cities-index>

1.4.2. ІНДЕКС ГЛОБАЛЬНИХ МІСТ ЗА МЕТОДОЛОГІЄЮ KNIGHT FRANK (THE GLOBAL CITIES INDEX / KNIGHT FRANK)

Міжнародна консалтингова компанія Knight Frank, яка була заснована в Лондоні 118 років тому, є визнаним лідером на міжнародному ринку нерухомості. На сьогоднішній день Knight Frank спільно зі своїм стратегічним партнером, компанією Newmark Knight Frank, володіє мережею зі 335 офісів в 52 країнах світу на 5 континентах і налічує понад 12 500 фахівців. В Україні Knight Frank надає повний комплекс агентських і консалтингових послуг у всіх сегментах ринку нерухомості.

Knight Frank на підставі опитування найбагатших людей у світі здійснює огляд глобальних міст на предмет визначення найважливіших з них. Підґрунтям для формування компанією рейтингу глобальних міст слугують чотири чинники: «економічна діяльність», «якість життя», «знання» та «вплив політичної влади». Топ-10 глобальних міст, які визначені Knight Frank у 2014 р. (у порівнянні з 2013 р.), а також їх прогнозний рейтинг (до 2024 р.) відображені в табл. 1.17

Таблиця 1.17

Рейтинг 10-ти глобальних міст за спостереженнями Knight Frank

Місце	2014 р.	2013 р.	2024 р.
1	Лондон	Лондон	Нью-Йорк
2	Нью-Йорк	Нью-Йорк	Лондон
3	Сінгапур	Сінгапур	Гонконг
4	Гонконг	Гонконг	Сінгапур
5	Женева	Женева	Шанхай
6	Шанхай	Шанхай	Пекін
7	Дубай	Майамі	Дубай
8	Майамі	Дубай	Майамі
9	Париж	Пекін	Женева
10	Пекін	Париж	Мумбай

Джерело: <http://www.thewealthreport.net/global-cities/>

У глобальних містах, на думку фахівців Knight Frank, сьогодні зазнають відродження ринки нерухомості, що з боку нової економічної парадигми засвідчує потенціал стимулювання попиту на цих ринках.

У найближчі 15 років за прогнозними даними Knight Frank кількість мешканців міст у глобальному вимірі збільшиться на 1,1 млрд., що майже еквівалентно чисельності населення Індії. Внаслідок цього у планетарному вимірі з'явиться більше офісів, магазинів, житлових будинків і дистриб'юторських центрів, що матиме вирішальне значення для поглинання, так званого, «міського буму». Науковці стверджують, що сьогодні відбувається «переформатування» глобальних міст з огляду на:

- зростання ступеня сконцентрованості працівників розумової праці, що впливає на місцерозташування і призначення сучасних офісів;
- трансформування колишніх промислових районів у нові – з характерним скупчення офісів, розважальних центрів, які знаходяться поруч одні від одних;
- пошук з боку інвесторів можливостей для забезпечення вищої прибутковості капіталовкладень, що призводить до об'єднання капіталів заради фінансування розвитку міст у майбутньому.

Заохочення таких тенденцій в глобальних містах є необхідним для того, щоб забезпечити пристосування нових працівників і фірм до очікуваних змін. На перший погляд видається дивним, що міста розширюються, перевершуючи економіки країн, в яких вони розташовані (рис. 1.6). Однак, працівники глобальних міст є одними з найпродуктивніших у світі, що, як правило, позначається на рівні розвитку країн. Міста Азії продемонстрували потужний прорив за обсягами ВВП на особу (зокрема, Сінгапур), обійшовши, зокрема, в 2005 р. США, в той час як Гонконг у 2006 р. обійшов за цим показником Швейцарію. За таких тенденцій фірми бажають більше заробити, а уряди виявляють зацікавленість у зростанні податкових надходжень. Відтак, міста заохочуватимуть до реалізації свого потенціалу в результаті нової хвилі розвитку.

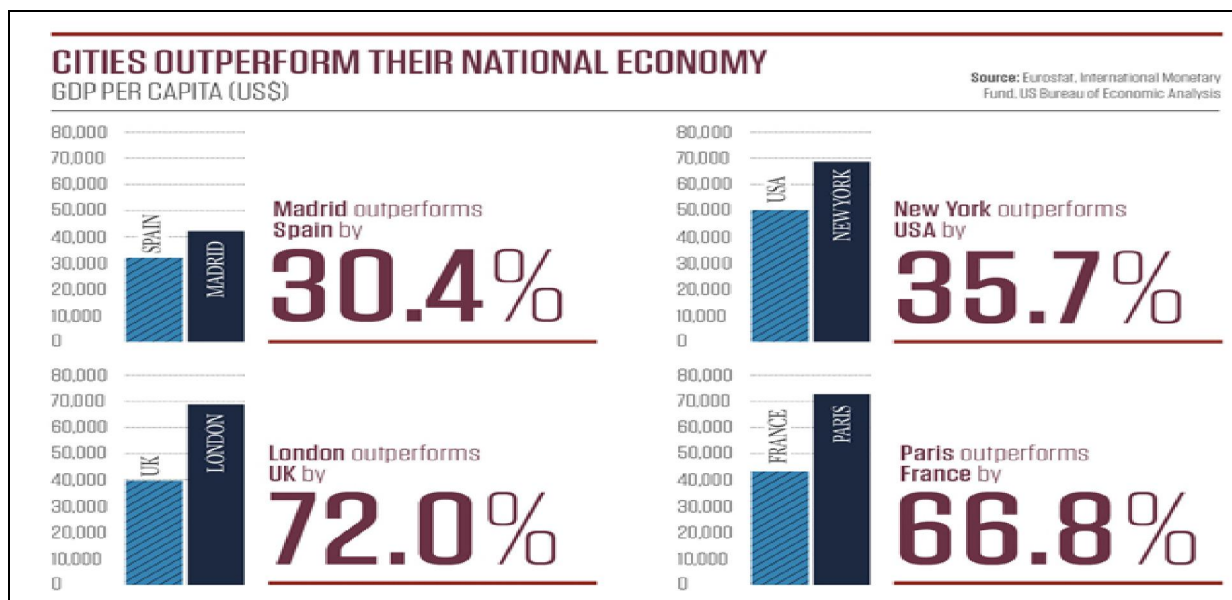

Рис. 1.6. Глобальні міста, які випереджують економіки власних країн за показником ВВП на особу [1]

Глобальні міста налаштовані на подальше розширення завдяки цифровій революції, яка невпинно розгортається. Швидкі технологічні зміни, темп яких неухильно прискорюється, слугують відображенням реальної дійсності. Однією з характерних ознак сучасного життя є поява хедж-фондів, які використовують безпілотні літальні апарати для оцінки, наприклад, врожаю на полях, надаючи відповідну інформацію інвесторам. Для генерування подібних даних виникає необхідність у складному програмному забезпеченні, про що повинен бути поінформований глобальний світ. Фахівці очікують зростання економічних

можливостей, джерелом яких є повсюдні технологічні зміни, що сприятимуть створенню нових робочих місць, появі неіснуючих у даний час професій і активізують попит на нерухомість.

У глобальних містах спостерігається невпинний перехід до фази формування «креативної економіки», яка в найближчому майбутньому стане реальністю для різних міст. Зокрема, у Лондоні перешкоди вже руйнуються: Amazon (найбільша у світі за обігом компанія, яка здійснює продаж товарів і послуг через Інтернет) і Skype (безкоштовне програмне забезпечення, яке пропонує шифрований голосовий зв'язок через Інтернет між комп'ютерами, а також платні послуги для дзвінків на мобільні і стаціонарні телефони) відкрили нові офіси в районі, який традиційно асоціюється з мережею юридичних фірм Holborn, в той час, як в Нью-Йорку Empire State Building (символ американської архітектури, перша будівля у світі, яка має понад 100 поверхів і увійшла до списку пам'яток архітектури національного значення США) розвиває репутацію технологічного центру. У найближчі роки фахівці очікують перехрещення технологічних і інших галузей виробництва. Невпинно буде нарощуватись парадигма творчості в завтрашньому дні світової економіки: злиття чи поява нових технологій спричинять їх змішування з іншими галузями виробництва, що зумовить виникнення нових офісних кластерів. Прикладом змішування фінансового і технічного кластеру слугує місцезнаходження поруч фірми Worldpay у Лондоні, яка забезпечує цифрові платежі, і нового офісу компанії Bloomberg – одного з провідних постачальників фінансової інформації[1].

Фахівці Knight Frank недовзі очікують на нову хвилю піднесення міст з ринками, що формуються. Незважаючи на те, що в країнах Африки, Південної Америки, Азії пропозиції для інвесторів можуть ускладнюватися внаслідок коливань валютних курсів, політичної нестабільності і низької прозорості ринку, вони все ж прогнозують націленість інвесторів на цілком розвинуті ринки в Кенії, Південній Африці, Ботсвані та Нігерії. Значення Найробі, зокрема, в якості бази для функціонування пан-африканського бізнесу в Східній Африці, швидко зростає через наявність нафтових родовищ, зростання телекомунікаційної індустрії та появи багатьох світових фірм. Кейптаун, Йоганнесбург і Лагос також розглядаються як стратегічні центри поширення ділової активності. Дубай забезпечує обслуговування зростаючого потоку африканського інвестиційного капіталу.

Література:

1. Knight Frank. Global Cities: the 2015 report. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.knightfrank.com/global-cities-index-2015>

1.4.3. ІНДЕКС КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГЛОБАЛЬНИХ МІСТ (THE GLOBAL CITY COMPETITIVENESS INDEX) (GCCCI)

Об'єднання економістів-інтелектуалів з Великобританії, Швейцарії, США, Китаю, починаючи з 2008 р., здійснювало виконання науково-дослідної

програми «Economist Intelligence Unit» (EIU) на замовлення Citigroup, яка спрямовувалась на визначення рейтингу конкурентоспроможності 120 найбільших міст світу. У 2012 р. редакційна колегія EIU, за результатами побудованого вченими Індексу конкурентоспроможності глобальних міст (The Global City Competitiveness Index – GCCCI) і проведеного ними аналізу, опублікувала звіт «Hot spots» [1].

Дослідження за програмою EIU ґрунтувалось на двох основних інструментах:

- унікальному індексу, який порівнює 120 великих міських агломерацій світу за восьми різними категоріями конкурентоспроможності та 31 окремим індикатором. Ці міста спільно репрезентують близько 29% світової економіки, з сукупним ВВП у розмірі 20,2 трильйона доларів США;

- інтерв'ю з 10 експертами (мераами міст та керівниками компаній) на предмет їх бачення глобальної конкурентоспроможності міст.

Більше половини населення Земної кулі сьогодні живе в містах, створюючи понад 80% світового ВВП. За цих умов глобальний бізнес починає планувати свою стратегію та перспективи розвитку з міста, а не країни. Аналогічно, у сфері глобальних фінансів аналітична інформація про тенденції та кон'юнктуру ринку активів подається здебільшого в розрізі міст. В різного роду аналітичних звітах про «стан багатства» (так звані Wealth Reports) порівняння розподілу доходів та активів також здійснюється в розрізі міст. Глобальний ринок нерухомості сегментований з точки зору того, як приплив глобальних капіталів впливає на вартість нерухомості та вартість оренди саме в розрізі міст (наприклад, Case-Shiller Index автохтонно розраховується саме для міст, і вже потім почав обраховуватись для країн), а феномен «гламурних міст» засвідчує, що нематеріальні фактори впливу на алокацію глобальних капіталів та вектор руху виробничих факторів (особливо фактору знання та інформації) стають дедалі більш важливими детермінантами позиціонування та атракційності у глобальному соціо-економічному просторі. Враховуючи швидке зростання і розвиток багатьох міст, особливо з ринками, що формуються, зокрема в Китаї та Індії, конкуренція між ними щодо ведення бізнесу, залучення інвестицій, таланту та інтелекту постійно загострюється.

Конкурентоспроможність є цілісним поняттям. Поряд з тим, що важливими і необхідними для її визначення є розміри економіки і економічного зростання, сьогодні інші фактори детермінують загальну конкурентоспроможність міста, зокрема, ділова активність, нормативно-правове середовище, якість людського капіталу та якість життя. Ці фактори не лише сприяють підтримці високих темпів економічного зростання у містах, а й створюють умови для стійкого та гармонійного розвитку бізнесу й соціального середовища. Враховуючи це, фахівці розробили Індекс конкурентоспроможності міст світу, який відображає рейтинг глобальних міст за здатністю залучати капітал, бізнес, талант і відвідувачів.

Визначення та вибір міст

Міста вже не обмежуються сьогодні державними кордонами. Вони швидко змінюються у великих міських агломераціях або столичних ареалах, які

зосереджені навколо ділового центру, що виконує роль ядра у сучасному глобальному місті. Населення Нью-Йорка, наприклад, становить всього 8,2 млн. осіб, тоді, як міська агломерація (Великий Нью-Йорк, або зона трьох штатів – Нью-Йорк – Північний Нью-Джерсі – Лонг-Айленд) є територією, на якій проживають 18,9 млн. осіб. У дослідженні, яке проведене фахівцями за програмою EIU, поняттям «місто» визначається «міська агломерація» або «столичний ареал» [1].

Глобальні міста, які оцінювались за GCCI, були відібрані дослідниками з урахуванням їх розміру та регіональної економічної ваги. Важливе значення відводилось наявності масиву статистичної інформації. Задля отримання адекватних результатів дослідження, до уваги брались міста, чисельність населення в яких у 2010 р. становила понад 1 млн. осіб. З переліку виключені міста зі значеннями номінального ВВП меншими, ніж 20 млрд. доларів США у 2008 році (останній рік, за який можливо було отримати необхідні для порівняння дані).

Задля гарантування збалансованості представництва міст у розрізі регіонів, дослідниками була встановлена верхня межа кількості міст для кількох великих економік: Китай (11 міст), Індія (8) і США (12). Згодом, група аналітиків EIU, здійснивши критичний огляд списку, включила до нього усталені фінансові та комерційні центри (зокрема, Женева), а також міста, які сьогодні швидко розвиваються (Ахмедабад, Хошимін, Найробі, Панама), але не відповідають початковим критеріям стосовно чисельності населення і обсягу ВВП. Задля збереження точності аналітичних оцінок, науковці обмежили свій вибір 120-ма містами, визначивши цей перелік як стандарт оцінки за досліджуваний період.

Джерела даних і індикатор нормалізації (упорядкування, приведення до норми)

Аналітики EIU для визначення GCCI зібрали дані за період з травня по серпень 2011 р. Якісні показники, які призначались для вивчення EIU, були взяті із загальнодоступної статистичної інформації. Їх значення представлені у вигляді цілого числа за шкалою від 1 до 5 (1 – найгірше, 5 – найкраще). Значення показників упорядковувались, а згодом зводились в єдине ціле за всіма категоріями задля забезпечення можливостей загального зіставлення. Для того, щоб порівнювати дані, їх нормалізували за принципом: *нормалізоване значення* $x = (x - Min(x)) / (Max(x) - Min(x))$, де $Min(x)$ і $Max(x)$, відповідно, найнижче і найвище значення в 120 містах за будь-яким, передбаченим для визначення, показником.

Після нормалізації значення показника набувало вигляду додатного числа (від 0 до 100). В такий же спосіб відбувалося впорядкування кількісних показників, високі значення яких вказували на вищу конкурентоспроможність.

Категорії і їх ваги

В ході дослідження міста оцінювались за 31 показником у восьми тематичних категоріях: «економічний потенціал», «людський капітал», «інституційна ефективність», «фінансова зрілість», «глобальна привабливість», «фізичний капітал», «стан довкілля та небезпечні природні явища», «соціальне

та культурне середовище». Загальний набір показників охоплював 21 якісний і 10 кількісних індикаторів.

Питома вага кожної з категорій у GCCI та кожного індикатора були визначені фахівцями EIU після консультацій з внутрішніми та зовнішніми експертами. «Економічний потенціал» міста (обсяг ВВП, темпи зростання, рівень доходів тощо) є ключовим фактором його привабливості, оскільки інвестори відстежують значні за розмірами і зростаючі ринки. З огляду на це категорії «економічний потенціал» (з темпом зростання реального ВВП міста як домінуючого індикатора) аналітики присвоїли найвищу питому вагу (30%).

Демографічне та інституційне підґрунтя є важливими джерелами сталої конкурентоспроможності. У той час, як економіки, що розвиваються, можуть похвалитися їх демографічною складовою, стабільне інституційне середовище часто згадується як основна перевага розвинених ринків. Обидві категорії – «людський капітал» і «інституційна ефективність» у тестових оцінках володіють вагою у 15%.

«Фізичний капітал» (фізична основа) міста, «фінансова зрілість» і «глобальна привабливість» сприяють ефективності ведення бізнесу. Тоді як зростаючі темпи використання технологій, проблеми їх доступності і встановлення зв'язків між економічними агентами стають все менш актуальними, фактори «фізичного капіталу», «фінансової зрілості» і «глобальної привабливості» залишаються важливими рушіями конкурентоспроможності глобальних міст. Цим категоріям були присвоєні по 10% питомої ваги у загальному значенні GCCI.

Категорія «соціальне та культурне середовище», відіграючи важливу роль у формуванні привабливості міста для талантів і відвідувачів, отримала ваговий параметр 5%. З поширенням випадків стихійних лих інвестори все більше зважують ризики у їх оперативних стратегіях. Якість навколишнього середовища у досліджуваних містах все частіше береться до уваги лідерами країн задля вжиття заходів стосовно протидії змінам клімату. Беручи до уваги ці тенденції, категорія «стан довкілля та небезпечні природні явища» отримала якість окремої у дослідженні EIU з ваговим коефіцієнтом 5%. У таблиці 1.18 містяться опис індикаторів GCCI, їх вагові коефіцієнти та джерела даних.

Таблиця 1.18

Індикатори GCCI, їх вагові коефіцієнти та джерела даних

Індикатор	Одиниця виміру	Рік	Джерело даних	Ваговий коефіцієнт	Опис
1	2	3	4	5	6
Економічний потенціал				30,0%	
Номінальний ВВП (за паритетом купівельної спроможності)	млрд. дол. США	2008	оцінки EIU	25,0%	Номінальний ВВП, який відображає відмінності у вартості життя
ВВП на одну особу (за паритетом купівельної спроможності)	дол. США	2008	оцінки EIU	10,0%	Номінальний ВВП на одну особу

Продовження таблиці 1.18

1	2	3	4	5	6
Домогосподарства з річним споживанням > 14000 дол. США (за паритетом купівельної спроможності)	%	2010	C-GIDD ¹ ; оцінки EIU	10,0%	Частка домашніх господарств міста з річним споживанням понад 14000 дол. США
Темп зростання реального ВВП міста	середньорічний темп зростання (CAGR)	2010-2016	C-GIDD; оцінки EIU	45,0%	Накопичувальне значення середньорічних темпів зростання (CAGR)
Регіональна ринкова інтеграція	Оцінка EIU	2011-2015	оцінки EIU	10,0%	5 – країна належить до економічного союзу, з властивою свободою пересування товарів, людей і капіталу; 1 – не є членом будь-якого регіонального угруповання
Людський капітал				15,0%	
Зростання населення	CAGR	2010-2020	«Перспективи світової урбанізації», 2009, США; «Демографія світових міських ареалів», 2011; Статистичні агенції країн; оцінки EIU	12,5%	Накопичувальне значення середньорічного зростання чисельності населення
Населення працездатного віку	% від загальної чисельності населення	2010	Статистичні бюро країн; оцінки EIU	8,3%	Населення працездатного віку (15-64 років) у %-х від загальної чисельності населення
Підприємництво і схильність до ризику	Оцінка EIU	2010	Дослідження «Eurobarometer survey», 2009; спостереження «World Values Survey»; дослідження підприємництва «Global Entrepreneurship Monitor», 2010; опитування «BBC World Service Poll-GlobeScan/PIPA survey»; оцінки EIU	25,0%	5 – висока схильність до підприємництва та ризиковий тип мислення; 1 – слабка налаштованість на підприємницьку діяльність і здатність до ризику; рейтинги базуються на оцінках побоювань стосовно невдач у підприємницькій діяльності чи самозайнятості, як вибору професії та підприємницьких намірів

¹ C-GIDD (the Canback Global Income Distribution Database) – найповніша і найдокладніша база даних у світі стосовно ВВП і розподілу доходів.

Продовження таблиці 1.18

1	2	3	4	5	6
Якість освіти	Оцінка EIU	2010	оцінки EIU	33,3%	5 – найвище значення індикатора; 1 – найнижче; індикатори наявності, доступності і якості приватної та державної освіти
Якість медицини	Оцінка EIU	2010	оцінки EIU	8,3%	5 – найвищий рівень; 1 – найнижчий; доступність та якість державної і приватної медицини, доступність отримання препаратів з-за кордону
Працевлаштування іноземних громадян	Оцінка EIU	2011-2015	оцінки EIU	12,5%	5 – дуже легке; 1 – вкрай важке; оцінка включає імміграційні бар'єри, правила працевлаштування місцевих громадян та інші неофіційні перешкоди
Інституційна ефективність				15,0%	
Виборчий процес і плюралізм	Оцінка EIU	2010	EIU (Індекс демократії, 2010)	14,3%	10 – вільний, справедливий виборчий процес і яскравий плюралізм; 1 – обмежені виборчі процеси
Місцеве самоврядування, фіскальна автономія	Оцінка EIU	2010	Глобальна обсерваторія з питань місцевої демократії та децентралізації (The Global Observatory on Local Democracy and Decentralisation – GOLD), США; органи місцевого самоврядування	28,6 %	1 – немає фіскальної автономії; 2 – деякі фіскальні повноваження з наявністю значного контролю; 3 – відверта фіскальна незалежність з існуванням деякого контролю; 4 – широка фіскальна автономія
Оподаткування	Оцінка EIU	2011	оцінки EIU	14,3%	5 – найвища оцінка; 1 – найнижча; стандартна ставка ПДВ у місті і складність податкового режиму
Верховенство права	Дані Світового банку	2009	Світовий банк	14,3%	2,5 – дуже хороший стан; -2,5 – вкрай жалюгідний; довіра і дотримання суспільних правил
Ефективність державного управління	Оцінка EIU	2010-2011	Міжнародна громадська організація по боротьбі з корупцією та дослідження питань корупції у світі (Transparency International); оцінки EIU	28,6%	Виходячи з рівня корупції, який вимірювався через Індекс сприйняття корупції, 2010 р.: 10 – найбільш корумповане місто; 1 – найменш корумповане; на основі даних Transparency International і оцінок EIU аналізувались ефективність реалізації державної політики та якість бюрократії (5 – найвище значення; 1 – найгірше)

Продовження таблиці 1.18

1	2	3	4	5	6
Фінансова зрілість				10,0%	
Поширеність і потужність фінансового кластеру	Оцінка EIU	2011	Дослідження «Z/Yen Group's Global Financial Centres Report, 2011»; оцінки EIU	100,0%	7 – усталений фінансовий кластер, який характеризується поширеністю і потужністю; 1 – у місті відсутня навіть базова фінансова інфраструктура
Глобальна привабливість				10,0%	
Найбільші корпорації світу, які входять у перелік 500-а за оцінками журналу «Fortune»	Кількість	2011	Журнал «Fortune»	20,0%	Кількість найбільших корпорацій світу за доходами зі штаб-квартирою в місті
Частота міжнародних авіарейсів	Кількість авіа-квитків за тиждень	2011	Управління офіційних авіаліній «Official Airline Guide Aviation»	20,0%	Частота міжнародних авіарейсів за тиждень з головного аеропорту міста
Участь у міжнародних конференціях та конгресах	Кількість	2010	Міжнародний конгрес і Конвенція про асоціацію (International Congress and Convention Association – ICCA)	20,0%	Принаймні 50 учасників повинні бути присутніми на міжнародних конференціях та семінарах, які організовуються на регулярній основі (одноразові події не враховуються) і супроводжуються переміщеннями між країнами
Глобальне лідерство у сфері вищої освіти	Оцінка EIU	2010	Щорічні рейтинги університетів «QS World University Rankings», які публікуються Британською компанією Quacquarelli Symonds (QS), що спеціалізується на освіті та навчанні за кордоном; рейтинги Financial Times Global MBA	20,0%	Кількість університетів, технологічних та інженерних програм і програм MBA в місті
Всесвітньовідомі мозгові центри	Кількість	2009	Мозгові центри та програми громадянського суспільства (The Think Tanks and Civil Societies Program); програма «The Global «Go-To Think Tanks» ун-ту Пенсільванії	20,0 %	Кількість аналітичних центрів, які визначені у списку за назвою (панеллю) «Експерти та науковці»

Продовження таблиці 1.18

1	2	3	4	5	6
Фізичний капітал				10,0%	
Якість фізичної інфраструктури	Оцінка EIU	2010	оцінки EIU	42,9%	5 – найвища якість; 1 – найнижча; визначається на підставі якості мережі доріг в місті, регіонального чи міжнародних сполучень, а також наявності та якості морського порту
Якість громадського транспорту	Оцінка EIU	2010	оцінки EIU	14,3%	5 – відмінна якість, системи громадського транспорту вищої якості, придатні для використання регулярно і ефективно; 1 – дуже погана якість, транспортна мережа в значній мірі застаріла
Якість телекомунікаційної інфраструктури	Оцінка EIU	2010	оцінки EIU	42,9%	5 – дуже добра якість, широкі і сучасні мережі, дуже мало порушень, придатне матеріально-технічне забезпечення; 1 – вкрай погана якість, неадекватні і застарілі мережі, збої в роботі, загалом матеріально-технічне забезпечення вкрай незадовільне, обслуговування надто повільне
Стан довкілля та небезпечні природні явища				5,0%	
Ризик стихійних лих	Оцінка EIU	2011	Global Risk DataPlatform; програма ООН «United Nations Environment Programme – UNEP», яка є каталізатором, захисником, організатором сприяння раціональному використанню довкілля та забезпечення сталого розвитку глобального навколишнього середовища; спостереження за небезпечними природними явищами «Natural Hazards Assessment Network – NATHAN»; оцінки EIU	33,3%	5 – дуже високий ризик; 1 – найнижчий ризик; оцінка природного ризику безпеки включає в себе землетруси, штормові хвилі, повені, цунамі, торнадо і пожежі; індикатор розглядає частоту минулих подій з метою встановлення рівня ризику для кожного міста

Продовження таблиці 1.18

1	2	3	4	5	6
Екологічне управління	Оцінка EIU	2010	оцінки EIU	66,7%	30 – дуже добре; 0 – дуже погане; оцінка прихильності органів місцевого управління до моніторингу та стандартів води, відходів і повітря
Соціальне та культурне середовище				5,0%	
Свобода вираження думок і права людини	Оцінка	2011	Freedom House (FH) – міжнародна неурядова організація, яка проводить дослідження для підтримки демократії, політичних свобод і прав людини	20,0%	10 – найвища оцінка; 1 – найнижча; розглядає свободу вираження думок і віросповідання, асоційовані та організаційні права, верховенство закону, право на особисту автономію та індивідуальні права
Відкритість і різноманітність	Оцінка EIU	2010	оцінки EIU	20,0%	5 – дуже відкриті і різноманітні; 1 – закриті і однорідні; оцінка етнічної різноманітності, розмаїття мовних груп, поширення і використання англійської мови та загального визнання різних способів життя
Наявність злочинності в суспільстві	Оцінка EIU	2010	оцінки EIU	20,0%	10 – висока, 0 – низька; оцінка наявності дрібних злочинів і насильств у місті
Культурний резонанс	Оцінка EIU	2010	оцінки EIU	40,0%	5 – найвища оцінка, 1 – найнижча; культурний резонанс передбачає наявність якісних ресторанів, всесвітньовідомих кухонь, якісних театральних постановок, класичних і сучасних музичних концертів, наявність однієї або кількох пам'яток, занесених до спадщини ЮНЕСКО, проведення однієї або кількох міжнародних книжкових ярмарок

Джерело: Складено за [1].

Ключові висновки проведеного фахівцями EIU дослідження за GCCІ полягають у наступному:

- США і європейські міста в світі є сьогодні найбільш конкурентоспроможними, незважаючи на старіння інфраструктури та великий дефіцит бюджету. Нью-Йорк (1-е місце) і Лондон (2-е) оцінюються як два найбільш конкурентоспроможних міста у світі.

- Економічне піднесення в Азії знаходить своє відображення в економічній конкурентоспроможності її міст, які домінують в категорії «економічна міць» (найвагомійшій з-поміж усіх інших).

- «Середній рівень» в середніх містах (з населенням від 2-х до 5-ти млн. осіб) є рушійною силою їх глобального зростання. Хоча більшість міст націлені на поєднання розвитку економіки і формування ринку мегаполісів.

- Найважливішою перевагою міст у розвинутих країнах світу є їх можливості щодо приваблення і розвитку світових талантів. Європейські та американські міста домінують за категорію «людського капіталу», що пов'язано, насамперед, з якістю освітніх систем і підприємницького мислення населення.

- Інвестиції в інфраструктуру стимулюватимуть зростання привабливості міст з ринками, що формуються, для майбутніх талантів. Одним з найбільш нагальних викликів для цих міст є вирішення питання: наскільки вони зможуть забезпечити свій розвиток не лише будуючи хмарочоси, залізниці та інші об'єкти інфраструктури, а й створюючи умови для залучення і розвитку талантів через забезпечення належної освіти, якості життя та особистих свобод.

- Будь-яке місто, незалежно від розмірів може бути конкурентоспроможним, однак густота населення є фактором конкурентоспроможності великих міст.

- Міста Африки та Латинської Америки, в основному, демонструють відставання. Лише Буенос-Айрес (60-е місце), завершує верхню половину переліку міст в індексі. З Південної Африки можна виділити лише два достойних суперники – Йоганнесбург (67-е місце) і Кейптаун (73-є).

У табл. 1.19 представлений рейтинг деяких міст за GCCI у 2012 році.

Таблиця 1.19

Вибірковий рейтинг міст за GCCI, 2012 р.

Місце	Країна	Значення індексу
1	Нью-Йорк	71,4
2	Лондон	70,4
3	Сінгапур	70,0
4	Гонконг	69,3
4	Париж	69,3
6	Токіо	68,0
7	Цюрих	66,8
8	Вашингтон	66,1
9	Чикаго	65,9
10	Бостон	64,5
...	...	...
108	Київ	36,8
...	...	...
116	Александрія	31,8
117	Бейрут	30,6
118	Дакка	27,7
119	Лагос	27,6
120	Тегеран	27,2

Джерело: Складено за [1].

Література:

1. Hot Spots. Benchmarking global city competitiveness. A report from the Economist Intelligence Unit Limited 2012. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economistinsights.com/sites/default/files/downloads/Hot%20Spots.pdf>

1.4.4. ІНДЕКС ГЛОБАЛЬНОЇ ПОТУЖНОСТІ МІСТ (THE GLOBAL POWER CITY INDEX) (GPCI)

Великі міста у всьому світі сьогодні перебувають в ситуації інтенсивної та складної конкуренції. Ставки глобальної взаємодії між містами в цих процесах надзвичайно високі. **Індекс глобальної потужності міст** (The Global Power City Index – GPCI) оцінює і визначає рейтинг найбільших міст світу відповідно до їх «магнетизму» – всеохоплюючої влади, яка сприяє залученню творчих особистостей та бізнесу з усіх континентів задля мобілізації активів з метою забезпечення економічного, соціального та екологічного розвитку.

GPCI вперше оприлюднив Токійський Інститут Меморіального фонду міських стратегій (The Mori Memorial Foundation's Institute for Urban Strategies) у 2008 р. За даним показником, на підставі щорічних досліджень, відбувається систематичне оновлення відповідних рейтингів міст. В даний час, GPCI високо оцінюється, як один із провідних сучасних індексів і використовується в якості довідкового матеріалу для запровадження політичних і ділових стратегій не лише з боку японського уряду та префектури Токіо, а й – численних професійних установ і навчальних закладів у всьому світі. Окрім цього, The Mori Memorial Foundation's Institute for Urban Strategies активно співпрацює з провідними світовими науковими центрами на предмет обміну ідей стосовно оцінок конкурентоспроможності міст та її мінливості.

У міру оновлення інформації та покращення методів збору даних GPCI постійно удосконалюється. Зокрема, у GPCI-2014 деякі індикатори, за якими оцінювався стан навколишнього середовища, були ретельно доопрацьовані.

Результати досліджень за GPCI акцентують увагу на проблемах, які потребують вирішення, насамперед, у Токіо та інших глобальних містах світу задля забезпечення їх привабливості. Розробники GPCI переконані, що подібні дослідження допоможуть у майбутньому при розробці корпоративних стратегій та моделей прийняття політичних рішень у глобальних містах [1].

Характерні особливості GPCI

1. GPCI є першою спробою Токійського науково-дослідного інституту здійснити всеохоплюючий аналіз та визначити рейтинг глобальних міст світу за їх потужністю.

2. Незважаючи на обмеження у визначенні оцінок стосовно окремих сфер дослідження, наприклад, фінансів, GPCI фокусується на широкому розмаїтті інших, які дозволяють впорядкувати оцінки та ранжувати глобальні міста за їх потенціалом і потужністю.

3. Для проведення дослідження науковцями були відібрані 40 провідних міст світу, глобальна потужність яких оцінювалась за шістьма основними категоріями («економіка», «дослідження і розвиток», «культурна взаємодія», «життєва придатність», «довкілля», «доступність»), кожна з яких має свою вагу. Одні й ті ж міста обстежувались із врахуванням точок зору чотирьох «глобальних акторів» (менеджерів, науковців, митців і відвідувачів) та одного «локального» (резидентів), які завдяки своїй активності персоніфікували комбінації відповідних репрезентативних факторів, забезпечивши відображення довшеного профілю міста.

4. GPCI виявляє як сильні, так і слабкі сторони кожного міста і, водночас, з'ясовує проблеми, які потребують вирішення.

5. Оцінка міст здійснювалась за участю нині покійного професора Пітера Холла, знаного у світі авторитета з дослідження міст, а також інших учених у цій галузі.

Методологія

Рейтинг міст за GPCI-2014 підготовлений головним консультантом П. Холлом – професором Бартлеттської школи планування (the Bartlett School of Planning), яка функціонує в структурі Лондонського університетського коледжу (University College London). Комітет, очолюваний Хейзо Такенакою, професором японського приватного університету Кейо, який одночасно є директором Центру глобальних досліджень Інституту безпеки та головою Токійського Інституту Меморіального фонду міських стратегій, контролював процес створення рейтингу міст у відповідності до ключових пунктів, передбачених GPCI. Робоча група, очолювана Хіро Ітікавою – виконавчим директором Меморіального фонду пам'яті Морі, професором, деканом Вищої школи досліджень управління Токійського приватного університету Мейдзі, мала за мету проведення досліджень глобальної потужності міст на основі експертних оцінок глобальних акторів, які сприяли об'єктивності створюваного рейтингу.

На рис. 1.7 відображені 40 глобальних міст, які оцінювались за GPCI-2014. Усі вони відносяться до певного регіону світу (табл. 1.20).

Рис. 1.7. Міста, які оцінювались за Індексом глобальної потужності у 2014 р.

Таблиця 1.20

Місцезнаходження глобальних міст у розрізі регіонів

Регіон	Місто
Європа	Мадрид, Барселона, Лондон, Париж, Брюссель, Амстердам, Женева, Франкфурт, Берлін, Цюрих, Мілан, Копенгаген, Відень, Стокгольм, Стамбул, Москва
Африка	Каїр
Азія	Мумбаї, Бангкок, Куала-Лумпур, Сінгапур, Гонконг, Пекін, Шанхай, Тайбей, Сеул, Фукуока, Осака, Токіо
Океанія	Сідней
Північна Америка	Ванкувер, Сан-Франциско, Лос-Анджелес, Чикаго, Торонто, Вашингтон, округ Колумбія, Нью-Йорк, Бостон
Латинська Америка	Мехіко, Сан-Паулу

Джерело: http://www.mori-m-foundation.or.jp/gpci/pdf/GPCI14_E_Web.pdf

Критерії відбору міст

Для рейтингової оцінки міст за GPCI обирались:

1) міста, які визначені як найвпливовіші за Індексом глобальних фінансових центрів (The Global Financial Centres Index – GFCI), Індексом глобальних міст (The Global Cities Index – GCI) та показником «Міст можливостей» (Cities of Opportunity);

2) великі міста, які входять у топ-10 за міжнародними рейтингами конкурентоспроможності, розробленими фахівцями Всесвітнього економічного форуму (World Economic Forum – WEF) та Міжнародного інституту розвитку менеджменту (International Institute for Management Development – IIMD);

3) міста, які не відповідають вищезазначеним критеріям, однак визнані як такі, що претендують на оцінку з боку членів комітету та робочої групи GPCI.

Рейтинг міст за GPCI-2014 сформований у 6 категоріях, які загалом передбачають врахування 26 груп індикаторів, загальна кількість яких становить – 70 (табл. 1.21).

Таблиця 1.21

Індикатори оцінки міст за GPCI-2014

Комплексна оцінка	Категорія	Група індикаторів	Кількість індикаторів
1	2	3	4
1.	Економіка	Ємність ринку	2
		Ринкова привабливість	2
		Економічна життєздатність	2
		Людський капітал	2
		Бізнес-середовище	3
		Правила та ризики	2
2.	Дослідження і розвиток	Науковці	2
		Передумови дослідження	3
		Наукові досягнення	3
3.	Довкілля	Екологія	3
		Забруднення	3
		Природне середовище	3

Продовження таблиці 1.21

1	2	3	4
4.	Культурна взаємодія	Перспективний потенціал	3
		Культурні ресурси (особливості)	3
		Доступність для відвідувачів	3
		Привабливість для відвідувачів	4
		Обсяг взаємодії	3
5.	Життєва придатність	Умови праці	3
		Вартість життя	2
		Захист і безпека	2
		Умови проживання	3
		Засоби життєзабезпечення	4
6.	Доступність	Міжнародна транспортна мережа	2
		Міжнародна транспортна інфраструктура	2
		Міські транспортні послуги	3
		Зручність руху	3
Всього	6	26	70

Джерело: Global Power City Index 2014. – С. 8. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mori-m-foundation.or.jp/gpci/pdf/GPCI14_E_Web.pdf

Для визначення рейтингу міст до уваги брались, як уже зазначалось, оцінки «глобальних» і «локального» (резидентів) «акторів», які не були учасниками робочої групи зі створення GPCI (табл. 1.22).

Таблиця 1.22

Фактори впливу на оцінку міст за GPCI-14, визначені «глобальними і локальним акторами»

«Актори»				
Менеджери	Науковці	Митці	Відвідувачі	Резиденти
Найважливіші фактори впливу на оцінку міст				
1. Нагромадження підприємств і комерційних угод. 2. Потенціал зростання бізнесу. 3. Легкість ведення бізнесу. 4. Бізнес-середовище. 5. Багатство людських ресурсів. 6. Накопичення промисловості для підтримки бізнесу. 7. Сприятливе середовище для працівників і членів їх сімей. 8. Політичні та економічні ризики і захищеність від різного роду катастроф.	1. Якість науково-дослідних інститутів, науковців та директорів. 2. Кількість науково-дослідних інститутів і дослідників. 3. Можливості, які стимулюють дослідників здійснювати наукову діяльність. 4. Готовність для прийняття дослідників (фінансування досліджень, підтримка з витрат на проживання тощо). 5. Можливості для кар'єрного зросту. 6. Сприятливі умови для повсякденного життя (легкість, зручність свобода дій, дозволя, впевненість у завтрашньому дні).	1. Стимули для культурного розвитку. 2. Скупчення митців. 3. Скупчення арт-ринків. 4. Наявність середовища для творчої діяльності (оренда студій, наявність місць проведення культурних заходів) 5. Сприятливі умови для повсякденного життя (легкість, зручність свобода дій, дозволя, впевненість у завтрашньому дні).	1. Культурна привабливість і можливості для взаємодії. 2. Особиста безпека. 3. Багатство туристично привабливих місць. 4. Наявність житла високого класу. 5. Можливості харчування (страви різних кухонь, ціни тощо). 6. «Шопінг» (середовище, ціни, привабливість тощо). 7. Мобільність (час у дорозі і розклад руху до місця призначення).	1. Середовище для придбання товарів (ціни, доступ до товарів). 2. Повсякденне життя (легкість життя). 3. Трудова діяльність (доходи, можливості працевлаштування). 4. Освітнє середовище. 5. Розваги. 6. Безпека. 7. Якість медичних послуг.

Джерело: Global Power City Index 2014. – С. 9. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mori-m-foundation.or.jp/gpci/pdf/GPCI14_E_Web.pdf

Ключові відомості за GPCI-2014

- Лондон впродовж двох останніх років зберігає своє місце у верхній частині загального рейтингу, й надалі демонструючи тенденцію до поглиблення розриву з Нью-Йорком (рис. 1.8).

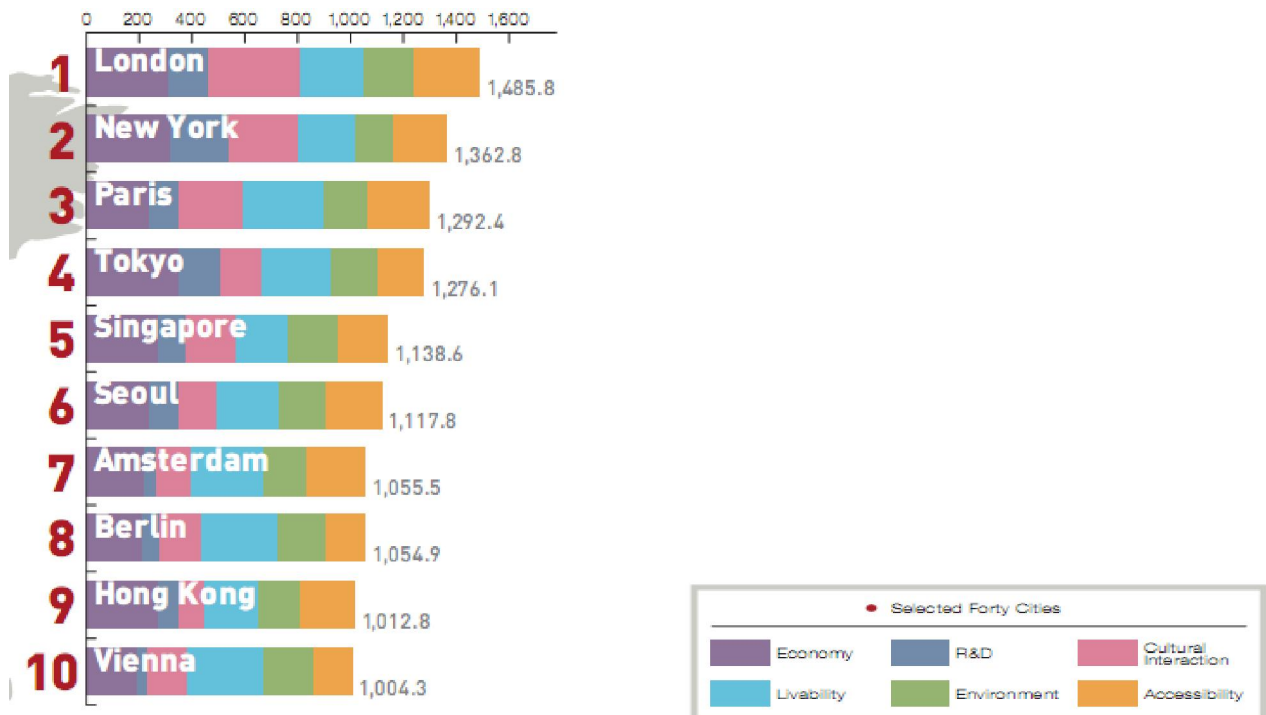

Рис. 1.8. Топ-10 міст за GPCI-2014 [1]

- Токіо залишається на 4-му місці в загальному рейтингу, не дивлячись на покращення позиції в категорії «культурної взаємодії» (відбулося переміщення з 8-го на 6-е місце), яка досі залишалась слабкою сферою для міста. Така ситуація склалася, насамперед, завдяки значному збільшенню кількості туристів, котрі відвідали Японію в 2013 році.
- Такі потужні міста, як Сінгапур (5-е місце) і Сеул (6-е місце) упродовж 2014 р. нарощували свої рейтинги, що позначилось скороченням розриву з Токіо.

Оцінки «глобальних акторів»

З точки зору **менеджерів**, Лондон (1-е місце) і Сінгапур (2-е місце) у 2014 р. за оцінюваним індексом зберегли свої позиції в рейтингу. Гонконг перемістився з 5-го на 3-є місце, а Стамбул – з 21-го – на 7-е (у порівнянні з 2013 р.). Обидва міста підвищили свої бали за індикатором «зростання бізнесу».

Науковці, наголошуючи на відсутності значних відхилень в рейтингових оцінках міст у 2014 році, констатують значне покращення позицій Нью-Йорка і зростання розриву не на користь Токіо.

За оцінками **митців**, майже за всіма факторами рейтинг Лондона є доволі високим (2-е місце). Як і в 2013 р., Берлін знову демонструє свою потужність в номінаціях «масовість мистецьких кіл» і «скупчення арт-ринків», займаючи 4-е місце в рейтингу після Парижа, Лондона і Нью-Йорка.

На думку **відвідувачів**, Лондон у 2014 р., посідаючи 1-е місце в рейтингу, вкотре продемонстрував значний відрив від Нью-Йорка (2-е місце) у порівнянні з минулим роком. З високою оцінкою такого чинника, як «наявність можливостей прохарчуватися (розмаїття кухонь, ціни тощо)», Токіо, у порівнянні з 2013 р., перемістилось з 9-го на 6-е місце в загальному рейтингу.

Оцінки «локального актора» (резидентів)

На думку **резидентів**, Париж за глобальною потужністю займає 1-е місце серед усіх міст в рейтингу, демонструючи значний відрив від Лондона (2-е місце). У той час, як європейські міста з 2013 р. зберігають свої високі рейтинги, Вашингтон, ок. Колумбія, перемістився вгору (з 14-го на 9-е місце), підтримуючи високий бал за індикатором «безпеки громадян».

У рейтингу GPCI-2014 столиця України не фігурувала, оскільки за Індексом конкурентоспроможності глобальних міст (The Global City Competitiveness Index) знаходилася лише на 108-у місці.

Література:

1. Global Power City Index 2014. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mori-m-foundation.or.jp/gpci/pdf/GPCI14_E_Web.pdf

1.5. ІНДЕКС ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ (TRANSNATIONALITY INDEX) (TNI)

Індекс транснаціоналізації (Transnationality Index, TNI) був запроваджений в 1995 році Конференцією ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД, UNCTAD), для визначення рівня транснаціоналізації компанії (мікрорівень) та транснаціоналізації країни (макрорівень). Відтак, виділяють два види даного показника: індекс корпоративної транснаціоналізації та індекс транснаціоналізації національної економіки.

Транснаціоналізація капіталу є характерною рисою інституціонального розвитку сучасної економіки. ТНК представляють собою досить складні та постійно еволюціонуючі явища в системі світогосподарських зв'язків. Відповідно до методики UNCTAD всі параметри діяльності ТНК характеризуються наступними показниками:

FA – закордонні активи ТНК;	TA – загальні активи ТНК;
FS – обсяг закордонних продажів ТНК;	TS – загальний обсяг продажів ТНК;
FE – кількість закордонних працівників ТНК;	TE – загальна кількість працівників в ТНК;
FAF – кількість закордонних філіалів ТНК;	TAF – загальна кількість філіалів ТНК в світі

На мікрорівні **індекс корпоративної транснаціоналізації (Transnationality Index, TNI)** визначається як середнє значення суми трьох показників: частка закордонних активів в сукупному обсязі активів ТНК, частка закордонних продажів в сукупному обсязі продажів компанії, частка закордонних

працівників компаній сукупній кількості працівників даної ТНК. Формально TNI можна представити у вигляді формули:

$$\text{Індекс корпоративної транснаціоналізації (TNI)} = \frac{(FA/TA+FS/TS+FE/TE)}{3} \cdot 100 \% \quad (1.3)$$

Аналіз показників індексу транснаціоналізації дозволяє визначити ступінь глобалізації реального сектору економіки країни, який демонструє економічну інтеграцію країни в світове господарство.

Зростання даного показника свідчить про зростання ступеня залучення ТНК у виробництво товарів та послуг закордоном, збільшення закордонної експансії ТНК. Чим більший даний індекс, тим більш важливим для ТНК є активність її закордонних філіалів.

Емпіричні розрахувати TNI виконуються на основі ранжування ТНК, опублікованому в щорічних доповідях WIR UNCTAD за рейтинговими таблицями «топ 25 найбільших ТНК з розвинутих країн», «топ 25 найбільших ТНК з країн, що розвиваються», «топ-25 найбільших країн з ЦСЄ», «топ-25 найбільших фінансових ТНК». Слід зазначити, що ТНК розвинутих країн мають більш високий індекс транснаціоналізації, ніж ТНК з країн, що розвиваються та країн з транзитивною економікою. Так, середній TNI ТНК в ЄС складає 67,6%, південно-азійських ТНК – 57,9%, латиноамериканських – 42,5%, африканських – 58%, середній TNI США – 58,1%, Японії – 50%. Найбільші 100 ТНК світу контролюють 12% сукупних закордонних активів, 16% сукупного обсягу закордонних продажів, 14% персоналу. Середньосвітовий індекс транснаціоналізації ТНК становить 63,4% [1]. Аналізуючи TNI з врахуванням приналежності до країни материнської компанії, можна прийти до висновку, що ТНК з невеликих по розміру розвинутих країн (Нідерланди, Швейцарія, Швеція) здійснюють свою діяльність, в силу обмеженості національних ринків, в більшій мірі закордоном, на відміну від ТНК таких країн як США, Японія, в яких TNI нижче середньосвітового рівня. Високий показник індексу транснаціоналізації малих відкритих економік зумовлений тим, що ці невеликі за розміром країни використали глобальні ринки щоб отримати ті товари, фінансові засоби та послуги, які не можливо отримати чи виробити на національному рівні, а з іншого боку вони глобалізували свої унікальні ресурси (вигідне географічне положення, унікальні людські, інтелектуальні чи кліматичні ресурси), що й забезпечило їм місце та певну цінність у глобальному розподілі праці.

Методика UNCTAD ранжирує ТНК як по агрегованому показнику TNI, так і за трьома його складовими, насамперед за величиною закордонних активів компанії. Проте TNI не здатний комплексно відобразити реальний рівень транснаціоналізації компаній, так як рейтингові позиції ТНК інколи відрізняються як в рамках TNI та і по трьох його складових зокрема. Дана проблема є досить актуальною у умовах необхідності зростання транспарентності діяльності транснаціонального капіталу.

Вітчизняні вчені Л. Руденко-Сударева, Д. Гуртов запропонували авторську методику розрахунку індексу корпоративної транснаціоналізації за рахунок додаткового введення в індекс двох показників: товарної (галузевої)

диверсифікованості та географічної диверсифікованості [3]. У табл. 1.23 відображений рейтинг нефінансових ТНК світу за Індексом транснаціоналізації у 2012 р.

Таблиця 1.23

Характеристика нефінансових ТНК світу, ранжованих за індексом транснаціоналізації (TNI – transnationality index), 2012 р.

Місце за індексом транснаціоналізації	Назва корпорації, країна	(TNI – transnationality index), %
1	Nestle SA (Швейцарія)	97,1
2	Xstrada PLC (Швейцарія)	93,7
3	Anheuser-Busch Inbev NV (Бельгія)	92,8
4	ABB Ltd. (Швейцарія)	91,9
5	ArcelorMittal(Люксембург)	91,1
6	Linde AG (Німеччина)	90,7
7	Vodafonegroup PLC (Великобританія)	90,4
8	Philips Electronics NV (Нідерланди)	88,0
9	Teva Pharmaceutical (Ізраїль)	84,9
10	Unilever PLC (Великобританія)	87,1
11	BG Group PLC (Великобританія)	84,7
12	Hon Hai Precision Industries (Тайвань)	84,3
13	BritishPetroleum PLC (Великобританія)	83,8
14	Volvo AB (Швеція)	83,5
15	Fiat S.P.A.(Італія)	79,9
16	Roche Group (Швейцарія)	77,8
17	OMV AG (Австрія)	73,9
18	General Electric Co (США)	52,5
19	Toyota Motor Corporation (Японія)	54,7
20	Ford Motor Company (США)	45,0
21	ITOCHU Corporation (Японія)	40,1
22	Marubeni Corporation (Японія)	30,9

Джерело: складено за: [2].

На наш погляд, індекс транснаціоналізації компаній призначений не так для виокремлення ТНК з загальної маси компаній, як для оцінки ступеня залучення останніх в міжнародні операції. Таким чином для кожної компанії, незалежно від її масштабів, можна розрахувати індекс транснаціоналізації, але це зовсім не вказує на їх транснаціональний статус, а лише дозволяє співставити один з одним рівні міжнародної зрілості кожної з них.

Як зазначалось вище, окрім індексу транснаціоналізації компанії, виділяють індекс транснаціоналізації національної економіки, при цьому розглядається індекс країни, яка отримує прямі іноземні інвестиції.

Індекс транснаціоналізації країни визначається як середньоарифметичне чотирьох складових:

1. Індекс припливу прямих іноземних інвестицій (ПІІ, FDI) в країну в відсотках ВВП – $I_{\Sigma III}$

2. Індекс накопичених ПІІ, % від валового накопичення капіталу за три роки – I_{IIIIN}

3. Індекс доданої вартості, створеної в країні іноземними філіалами, % ВВП – $I_{ДВ}$

4. Індекс зайнятості в іноземних філіалах, в % від загальної зайнятості – I_3

$$\text{Індекс транснаціоналізації країни} = \frac{1}{4} (I_{\Sigma ПП} + I_{ПППН} + I_{ДВ} + I_3) \quad (1.4)$$

Аналізуючи дані табл. 1.24, приходимо до висновку, що найбільш транснаціоналізованими є малі країни з розвинутою економікою: Люксембург, Ірландія, Нідерланди, Швейцарія, Швеція, які більш залежні від транснаціонального капіталу, ніж країни з низьким індексом транснаціоналізації: Японія, США, Канада.

Таблиця 1.24

Показники індексу транснаціоналізації економіки за рівнем розвитку країни (TNI – transnationalityindex), 2005 р.

Країни з розвинутою ринковою економікою	Значення TNI, %	Країни з транзитивною економікою	Значення TNI, %	Країни, що розвиваються	Значення TNI, %
Німеччина	10,4	Молдова	17,8	Аргентина	17,5
США	6,4	Білорусія	3,3	Бразилія	13,5
Японія	1,1	Україна	22,3	Мексика	15,0
Швеція	28,1	Росія	11,8	Сінгапур	65,2
Бельгія	65,9	Естонія	49,5	Гонконг	97,2
Великобританія	21,9	Чехія	33,0	Саудівська Аравія	6,0
Швейцарія	18,4	Словаччина	37,1	Малайзія	19,2
Нідерланди	31,9	Румунія	22,8	Республіка Корея	4,5
Ірландія	29,7	Польща	31,0	Єгипет	16,3
Люксембург	64,8	Угорщина	33,5	Тайланд	22,4

Джерело: складено за [4].

Варто зазначити, що обсяг притоку ПІІ в країни з розвинутою ринковою економікою в 2012 р. становили 46% від загального обсягу, тоді як в країни, що розвиваються – 44,9 %, в країни з перехідною економікою – 6 %, решта країн – 3,1% [5]. З огляду на тенденції обсягу імпорту ПІІ в останні роки високим ступенем транснаціоналізації володіють країни, що розвиваються, зокрема Гонконг, які створюють сприятливий інвестиційний режим для ТНК.

За даними UNCTAD, індекс транснаціоналізації економіки України, який у середньому відображає питому вагу ТНК у ВВП, капіталоутворенні, доданій вартості та зайнятості, складав у 2005 р. близько 22%, тоді як у країнах Центральної та Східної Європи він перевищував 24% (в Естонії – 49,5%, Чехія – 33%) [6]. Країни з перехідною економікою демонструють найшвидші темпи приросту ПІІ, хоча їхня частка в світовому імпорті ПІІ залишається вкрай низькою (6%). Високий індекс транснаціоналізації в даному випадку демонструють: Польща, Угорщина, Чехія, країни Балтії.

Україна залучає ще досить мало інвестицій великих стратегічних інвесторів – відомих транснаціональних корпорацій. Здебільшого інвестиційні

проекти мають невеликий обсяг та пов'язані з поглинанням українських фірм у ході приватизації. Зрозуміло, що приплив таких капіталів часто має обмежений потенціал впливу на розвиток інновацій та наукових розробок, підвищення якості людських ресурсів, перспективи експортної діяльності. Переважна частина прямих інвестицій пов'язана з розвитком імпортозаміщуючого виробництва, тобто орієнтується на освоєння місцевого ринку.

Україна має значний потенціал для іноземних інвесторів, що визначається перевагами розміщення ПІІ, серед яких відносно великий і зростаючий ринок, наявність факторів виробництва, інфраструктури, економіко-географічне положення країни тощо.

Для того, щоб елімінувати залежність індексу транснаціоналізації від розміру країн, використовують середньозважений показник транснаціоналізації країни, який визначається за такими складовими:

1. Частка країни в світовому припливі ПІІ в ВВП;
2. Частка країни в світовому припливі ПІІ в зайнятості;
3. Частка країни в світовому припливі ПІІ в світовому експорті.

Для всього світу в 2000 р. даний показник дорівнював 1, частка розвинутих країн становила 2,2, країн, що розвиваються – 0,7, країн Центрально-Східної Європи – 0,6.

Література:

1. http://unctad.org/en/pages/newsdetails.aspx?OriginalVersionID=555&Sitema_p_x0020_Taxonomy=UNCTAD%20Home;#6;#InvestmentandEnterprise;#640;#WorldInvestmentReport

2. Розраховано на основі даних WorldInvestmentReport, United Nations (UNCTAD), New York and Geneva, 2013//unctad.org/Sections/dite.../WIR13_webtab28.xl.

3. Л. Руденко-Сударєва, О. Мозговий, Д. Гуртов. Процеси глобалізації та транснаціоналізації: теоретико-методологічний підхід до комплексної оцінки / Л. Руденко-Сударєва, О. Мозговий, Д. Гуртов // Журнал європейської економіки. – 2010. – Том 9 – № 3. – С. 180-203.

4. Розраховано на основі даних WorldInvestmentReport, United Nations (UNCTAD), 2008//unctad.org/.../wir2008_transnationality_chart_en.exl

5. <http://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD>

6. wir2008_transnationality_chart_en//unctad.org/.../wir2008_transnationality_chart_en.exl

БЛОК II. ЯКІСТЬ ІНСТИТУТІВ ТА ДОБРОБУТ КРАЇНИ

До другого блоку увійшли показники, за якими проводиться оцінка якості інститутів та рівня економічного добробуту країн, а саме: «Індекс процвітання країн світу Legatum» (The Legatum Prosperity Index); «Індекс ведення бізнесу» (Doing Business / World Bank & International Finance Corporation); «Індекс економічної свободи» (Index of Economic Freedom); «Свобода в світі» (Freedom in the World); «Індекс економічної свободи в світі» (Economic Freedom Index) (Freedom in the World); «Індекс недієздатності держав» (Failed States Index) та «Індекс державної нестабільності» (Fragile States Index); «Індекс сприйняття корупції» (Corruption Perceptions Index); «Індекс хабародавців» (Bribe Payers Index); Індекс верховенства права (Rule of Law Index); «Міжнародний індекс прав власності» (International Property Rights Index); «Індекс сприяння торгівлі» (Enabling Trade Index); «Індекс відкритості бюджету» (Open Budget Index); «Індекс ефективності публічних інвестицій» (Public Investment Efficiency Index); «Індекс східного партнерства» (Index Eastern Partnership).

2.1. ІНДЕКС ПРОЦВІТАННЯ КРАЇН СВІТУ LEGATUM (THE LEGATUM PROSPERITY INDEX) (LPI)

Індекс процвітання країн світу Legatum (The Legatum Prosperity Index) – це комбінований показник, який вимірює досягнення країн світу з точки зору їх благополуччя і процвітання. Дане дослідження вперше було проведене в 2006 році британським аналітичним центром «The Legatum Institute» (підрозділ міжнародної інвестиційної групи «Legatum»).

Мета дослідження – вивчення суспільного благополуччя і його поширення в глобальному масштабі.

Показники базуються на статистичному аналізі, соціологічних дослідженнях та експертних оцінках учасників опитування. Статистичні дані, які використовуються в рейтингу, отримані від Організації Об'єднаних Націй, Світового банку, Організації Економічного співробітництва та розвитку, Всесвітньої Торгової організації, Gallup, Economist Intelligence Unit, IDC, PwC Research та інших інститутів. До редакційної ради видання Індексу входять представники низки провідних університетів і дослідницьких центрів.

Індекс формується на основі 89 показників, об'єднаних у восьми субіндексах, які відображають різні аспекти життя суспільства і параметри суспільного добробуту:

1. Економіка:

- макроекономічна політика;
- економічна задоволеність та очікування;
- передумови економічного зростання фінансового сектору.

2. Підприємництво:

- умови підприємницького середовища;
- інноваційна активність;
- доступ підприємців до нових можливостей.

3. Управління:

- ефективність та відповідальність уряду;
- чесні вибори та політична участь;
- верховенство законів.

4. Освіта:

- доступ до освіти;
- якість освіти;
- якість людського капіталу.

5. Охорона здоров'я:

- основні результати в сфері охорони здоров'я;
- інфраструктура сфери охорони та профілактики здоров'я;
- задоволеність фізичним і психологічним здоров'ям.

6. Безпека:

- національна безпека;
- особиста безпека.

7. Особиста свобода:

- індивідуальна свобода;
- соціальна толерантність.

8. Соціальний капітал:

- соціальна згуртованість;
- взаємодія в общині та сім'ї.

Субіндекс 1 «Економіка» орієнтований на те, що результати виваженої макроекономічної політики справляють позитивний ефект на середній рівень доходу та благополуччя в країні. Окрім цього, авторами дослідження приймається, що інвестиції у фізичний капітал, високотехнологічний експорт та загалом конкурентоспроможна економіка є привабливою для іноземних інвестицій, які є одним із потенційних джерел зростання доходів на одну особу. Цікавим є висновок експертів, що оптимістичні очікування щодо майбутнього економіки і задоволеність життям в цілому роблять позитивний внесок у загальний добробут громадян країни. Проте, швидке зростання ВВП поєднується із зниженням рівня щастя, що пов'язано із неготовністю людей до різких змін.

Субіндекс 2 «Підприємництво» відображає здатність країни до комерціалізації інновацій та заходів технологічно-комунікаційного спрямування. Експертами вважається, що низькі витрати на відкриття підприємницької справи та позитивне сприйняття перспектив підприємницької діяльності сприяють загальному благополуччю. Ще одним постулатом, який популяризують дослідники даного індексу, є те, що інновації, які поширюються через підприємницький сектор, детермінують економічне зростання та позитивні ефекти від дифузійного поширення підприємницького потенціалу.

Субіндекс 3 «Управління» характеризує рівень корупції в урядових структурах, сприйняття громадянами виборів як чесних та справедливих, рівень якості судової та військової систем. Наукові дослідження показують, що політичні свободи, сильні державні інституції та якісне регулювання справляють прямий вплив на економічне зростання країни. Також

справедливий та відповідальний уряд підвищує рівень задоволеності життям громадян.

Субіндекс 4 «Освіта» відображає рівень доступу до освіти, яка дозволяє реалізовувати потенціал кожного громадянина. Приймається, що високий рівень освіченого населення сприяє науковим дослідженням і розробкам. При розрахунку даного субіндексу враховується сприйняття громадянами країни власних можливостей для підвищення освітнього рівня.

Субіндекс 5 «Охорона здоров'я» показує результати оцінювання показників щодо інфраструктури сфери охорони здоров'я, рівень імунізації населення та витрат держави на медичні заходи. Окрім цього враховується середня тривалість життя, показники дитячої смертності, чистоти навколишнього середовища та інших факторів, які мають вплив на здоров'я людини. Дослідниками виявлено, що особисте фізичне здоров'я має прямий вплив на тенденції в розвитку суспільства.

Субіндекс 6 «Безпека» поєднує в собі результати оцінювання як особистої безпеки кожного громадянина в країні, так і загалом безпеки держави. Цілком зрозуміло, що в умовах невпевненості у власному захисті суспільство не може розвиватися з максимальною віддачею. Наукові дослідження підтверджують, що організовані політичні насильства (перевороти, громадянські війни), а також злочинність, слабка соціальна згуртованість перешкоджають економічному зростанню та задоволеності життям.

Субіндекс 7 «Особиста свобода» відображає рівень свободи вибору, слова, віри, толерантності етнічних меншин та іммігрантів тощо. В умовах захищеності особистих свобод громадян країна зазвичай характеризується високим рівнем національного доходу.

Субіндекс 8 «Соціальний капітал» показує наскільки такі фактори як волонтерство, допомога незнайомцям, пожертви в благодійні організації впливають на економічний стан країни та рівень задоволеності життям. Емпіричні дослідження соціального капіталу показали, що благополуччя громадян зростає через соціальну участь громадян, сімейні та громадські зв'язки.

В табл. 2.1 наведені дані щодо позицій окремих країн за індексом процвітання країн Legatum.

Таблиця 2.1

**Рейтинг окремих країн світу за Індексом процвітання країн світу
Legatum
(The Legatum Prosperity Index)**

Місце в рейтингу, 2012 р.	Країна	Місце в рейтингу, 2013 р.	Країна	Місце в рейтингу, 2014 р.	Країна
1	2	3	4	5	6
1	Норвегія	1	Норвегія	1	Норвегія
2	Данія	2	Швеція	2	Швеція
3	Швеція	3	Канада	3	Нова Зеландія

Продовження таблиці 2.1

1	2	3	4	5	6
...	...	...	...	...	...
71	Україна	63	Україна	63	Україна
...	...	...	...	...	...
140	Афганістан	140	Конго	140	Конго
141	Конго	141	Чад	141	Центрально-африканська Республіка
142	Центрально-африканська Республіка	142	Центрально-африканська Республіка	142	Чад

Література:

1. The 2014 Legatum Prosperity Index. – [Electronic source]. – Mean of access: <http://www.prosperity.com/#!//?asperrorpath=%2FRanking.aspx>

2.2. ІНДЕКС ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ (DOING BUSINESS) (DB)

Доповідь «Ведення бізнесу» (Doing Business Report) – щорічне дослідження групи Світового банку, при складанні якої оцінюється в 189 країнах сприятливість умов здійснення підприємницької діяльності на основі окремих індикаторів. Доповідь спрямована на оцінювання нормативних актів, що регулюють діяльність малих та середніх підприємств упродовж усього життєвого циклу, і порядку їх застосування на практиці.

Доповідь формується з 2003 року і включає 10 індикаторів, кожен з яких, у свою чергу, має певні параметри з однаковою вагомістю (див. табл. 2.2). Високий рівень простоти ведення бізнесу рейтингу означає, що регуляторний клімат є сприятливим для створення і роботи місцевої фірми.

Таблиця 2.2

Характеристика напрямів оцінювання при розрахунку Індексу ведення бізнесу (Doing Business)

Індикатор	Параметри	Характеристика індикатора
Створення підприємств	Кількість процедур	Визначається загальна кількість процедур, а також їх вартість і терміни проведення, які необхідно пройти підприємцям для реєстрації товариства з обмеженою відповідальністю (або аналогічного за типом підприємства), від подачі документів і до початку діяльності
	Вартість процедур	
	Затрачений час	
	Розмір статутного капіталу	
Отримання дозволів на будівництво	Кількість процедур	Оцінюється кількість процедур, а також їх вартість і терміни проведення, які пройде підприємство, що бажає побудувати невеликий склад (1300 кв. м.)
	Термін (в днях)	
	Вартість	

Продовження таблиці 2.2

Підключення до системи електропостачання	Кількість процедур	Оцінюється кількість процедур, а також їх вартість і терміни проведення, які пройде підприємство, що бажає підключити побудований склад (див. індикатор «Отримання дозволу на будівництво») до системи електропостачання.
	Термін (в днях)	
	Вартість	
Реєстрація власності	Кількість процедур	Оцінюється кількість процедур з вартістю і терміном їх проходження, які необхідно здійснити підприємству після придбання комерційної нерухомості для реєстрації права власності.
	Термін (у днях)	
	Вартість	
Отримання кредитів	Індекс юридичних прав	Оцінюється рівень охоплення кредитними бюро фізичних та юридичних осіб, а також заставного майна. Тобто, перевіряються фактори, які спрощують доступ бізнесу до кредитних коштів.
	Індекс кредитної інформації	
	Кількість осіб, що перебувають на обліку в державному реєстрі (% дорослого населення)	
	Кількість осіб, що перебувають на обліку в приватних бюро (% дорослого населення)	
Захист інвесторів	Індекс відкритості	Визначається рівень захисту акціонерів від неправомірних дій керуючих органів акціонерних компаній.
	Індекс відповідальності директора	
	Індекс можливості подачі позову акціонерами	
	Індекс захисту інтересів інвесторів	
Оподаткування	Кількість податкових виплат	Визначається якість податкового адміністрування, а також обсяг податкового тягара на типове підприємство (частка податкових виплат від виручки за рік).
	Час	
	Податок на прибутки (% прибутку)	
	Податок і виплати на зарплату (% прибутку)	
	Інші податки (% прибутку)	
	Загальна податкова ставка (% прибутку)	

Продовження таблиці 2.2

Міжнародна торгівля	Кількість документів для експорту	Оцінюються різні витрати (тимчасові, грошові), які понесе підприємство при експорті або імпорті товарів. Включаючи час підготовки необхідних документів. У типовій ситуації розглядається ввезення або вивезення 20-футового контейнера з комерційним вантажем.
	Час на експорт (у днях)	
	Вартість експорту	
	Кількість документів для імпорту	
	Час на імпорт (у днях)	
	Вартість експорту	
Забезпечення виконання контрактів	Термін (дні)	Визначається кількість процедур, термін і витрати підприємства на судове стягнення заборгованості з недобросовісного покупця-юридичної особи, яка відмовилася оплачувати поставлений вантаж мотивуючи тим, що товар неякісний (згодом експертиза визнає товар якісним).
	Розмір судових витрат	
	Кількість процедур	
Дозвіл неплатоспроможності (процедура банкрутства)	Час (у роках)	Оцінюється порядок дій підприємства (терміни, вартість, рівень повернення кредитних коштів), яке зіштовхнулося з необхідністю проведення процедури банкрутства.
	Вартість	
	Коефіцієнт стягнення (центів повернутих на долар кредитних ресурсів)	

Для порівняльності даних за країнами автори сформулювали для кожного індикатора певну типову ситуацію (припущення), в межах якої і оцінюється порядок дій суб'єктів підприємницької діяльності. При цьому в розрахунок береться місто, яке є найбільшим діловим центром в країні. Таким чином, формування рейтингу держав здійснюється на основі простоти ведення бізнесу в їхніх найбільших мегаполісах.

Одна з особливостей рейтингу «Ведення бізнесу» – це великий часовий лаг між виміром параметрів і публікацією результатів. Звіт за n-й рік включає дані за червень n-2 рік – травень n-1 рік (наприклад, звіт за 2015 р. включає дані за червень 2013 р. – травень 2014 р). Отже, рейтинг формується і публікується із запізненням на зміни бізнес-середовища в країні.

У табл. 2.3 наведено дані щодо позицій окремих країн за даними рейтингу ведення бізнесу.

Таблиця 2.3

**Рейтинг окремих країн світу за даними рейтингу ведення бізнесу
(Doing Business)**

Позиція в 2014 р.	Країна	Позиція в 2015 р.	Країна
1	Сінгапур	1	Сінгапур
2	Гонконг	2	Нова Зеландія
3	Нова Зеландія	3	Гонконг
	...	...	...
112	Україна	96	Україна
	...	...	...
187	Лівія	187	Центральна африканська республіка
188	Центральна африканська республіка	187	Лівія
189	Чад	189	Еритрея

Джерело: складено за [1].

Література:

1. Doing Business 2015 Going Beyond Efficiency. – [Electronic source]. – Mean of access: <http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2015>

**2.3. ІНДЕКС ЕКОНОМІЧНОЇ СВОБОДИ
(INDEX OF ECONOMIC FREEDOM) (IEF)**

Дослідницьким американським інститутом «Фонд спадщини» (The Heritage Foundation), починаючи з 1995 року, розраховується **Індекс економічної свободи** (Index of Economic Freedom), який відображає найбільш значимі для економічного зростання інституційні характеристики країни, аналізує межі державного регулювання економічної діяльності та оцінює близько 180 країн світу.

Автори проекту підкреслюють, що в країнах з більш вільними економіками набагато вищий рівень добробуту населення, причому економічна свобода приносить відносно швидкі та відчутні результати на відміну від змін у країнах з високим ступенем державного втручання.

Експертами вивчаються 4 категорії (верховенство закону, урядові обмеження, регуляторна ефективність, відкритість ринків), які формуються з 10 окремих напрямів, які оцінюються за шкалою від 0 до 100 (причому, показник 100 відповідає максимальній свободі) (див. табл. 2.4). Загальне значення індексу економічної свободи є середнім арифметичним усіх показників, які оцінюються в балах, позаяк значимість кожного показника є однаковою. Оцінювання проводиться поєднанням статистичних даних із експертними оцінками.

Таблиця 2.4

Характеристика напрямів оцінювання при розрахунку Індексу економічної свободи (Index of Economic Freedom)

Напрямок	Характеристика напрямку оцінювання	Значення показника в Україні у 2014 р. (в балах)
1	2	3
1. Верховенство закону		
Права власності	Даний напрямок передбачає оцінювання створених державою можливостей накопичувати та зберігати приватну власність. Також враховується ймовірність того, що приватна власність може бути конфіскованою. Вплив на результат показника має також рівень незалежності судової гілки влади, існування корупції в судовій системі тощо.	30,0
Вільність від корупції	За даним напрямом проводиться аналіз показників, що стосуються рівня корумпованості суспільства, на основі результатів інших рейтингів, зокрема Transparency International's Corruption Perceptions Index (CPI) (Міжнародний індекс сприйняття корупції).	21,9
2. Урядові обмеження		
Фіскальна свобода	Визначається рівнем податкового тягаря шляхом оцінювання граничних ставок податків для індивідуальних та корпоративних доходів, особливостей форм прямого та непрямого оподаткування, визначення відсотка надходжень до ВВП від податкових зборів. Тобто, фіскальна складова економічної свободи складається з 3 кількісних чинників: - верхня гранична ставка податку на доходи фізичних осіб; - верхня гранична ставка податку на доходи корпорацій; - загальне податкове навантаження у відсотках ВВП.	79,1
Державне втручання	Цей напрямок оцінюється шляхом аналізу рівня державних витрат від ВВП. Хоча оптимальний рівень державних витрат коливається і є різним для кожної з країн, надмірність такого роду витрат викликає хронічний дефіцит бюджету та накопичення державного боргу.	37,5
3. Регуляторна ефективність		
Свобода підприємництва	Під свободою підприємництва розуміється простота започаткування, ведення та закриття бізнесу. Оцінювання проводиться за результатами дослідження World Bank's Doing Business, що включає огляд наступних 10 параметрів: 1. Започаткування бізнесу – кількість процедур. 2. Започаткування бізнесу – кількість днів. 3. Започаткування бізнесу – вартість (відсотків від доходу на одну особу). 4. Започаткування бізнесу – мінімальний капітал (відсотків від доходу на одну особу). 5. Отримання ліцензії – кількість процедур. 6. Отримання ліцензії – кількість днів. 7. Отримання ліцензії – вартість (відсотків від доходу на одну особу). 8. Закриття бізнесу – час (років). 9. Закриття бізнесу – вартість (відсотків від вартості майна). 10. Закриття бізнесу – ставка відшкодування (центів на 1 долар).	59,8

Продовження таблиці 2.4

1	2	3
Свобода праці	Напрямок оцінюється шляхом аналізу різних аспектів нормативно-правової бази ринку праці в країні за результатами звітів Світового Банку (World Bank's Doing Business) і складається з наступних компонент: 1. Співвідношенням мінімальної заробітної плати та середньої доданої вартості в розрахунку на одного працівника. 2. Правила найму працівників. 3. Регламентация кількості годин роботи. 4. Складність процедури звільнення працівників. 5. Юридично встановлений термін надання попередження про звільнення. 6. Обов'язкова допомога при звільненні.	49,8
Монетарна свобода	Показник монетарної свободи включає результати аналізу стабільності цін та контролю за цінами в країні. Ідеальним вважається варіант, за якого стабільність цін досягається за рахунок вільності ринку, а не активної державної політики.	78,7
4. Відкритість ринків		
Торговельна свобода	Свобода торгівлі визначається особливостями тарифних та нетарифних бар'єрів для імпорту та експорту товарів.	86,2
Інвестиційна свобода	Вважається, що в економічно вільній країні обмежень на інвестування не повинно бути. До таких обмежень відносяться: регуляторні принципи щодо інвестування для вітчизняних та іноземних суб'єктів, обмеження в доступі до іноземної валюти, обмеження щодо платежів, переказів та операцій з капіталом. Чим більше їх виникає, тим нижчу оцінку отримує країна при розрахунках.	20,0
Фінансова свобода	Рівень фінансової свободи визначається банківською ефективністю, незалежністю від державного контролю фінансового сектору. Для розрахунків аналізуються наступні області: 1. Рівень державного регулювання операцій з фінансових послуг. 2. Міра втручання держави у банківські та інші фінансові установи шляхом їхнього прямого чи непрямого володіння. 3. Обсяг та рівень розвитку ринку фінансів та капіталів. 4. Вплив уряду на розподіл кредитів. 5. Відкритість до іноземної конкуренції.	30,0

Кожному напрямку присвоюються рівні ваги та проводиться оцінювання за шкалою від 0 до 100 (чим більші значення показників, тим кращі національні умови господарювання). Оцінювання проводиться поєднанням статистичних даних із експертними оцінками.

Градація країн здійснюється за шкалою:

- вільні країни (80-100);
- здебільшого вільні (70-79,9);
- помірно вільні (60-69,9);
- здебільшого невольні (50-59,9);
- невольні (0-49,9).

Щорічний перегляд методологічних засад визначення індексу економічної свободи дозволяє враховувати всі факторні оцінки та визначати позиціонування країн за критерієм свободи.

Дані дослідження показують, що «вільні» країни в середньому мають удвічі більший дохід на одну особу, ніж «переважно вільні», а дохід на одну особу «переважно вільних» країн більш ніж втричі перевищує дохід на одну особу «переважно невольних» і «невільних» країн.

Таке співвідношення дослідники пояснюють тим, що скорочення економічних функцій держави та передача відповідальності за прийняття економічних рішень підприємцям, як правило, призводить до значного зростання суспільного добробуту. Країни, що проводять політику економічної свободи, створюють сприятливі умови для торгівлі та підприємництва, які, у свою чергу, генерують економічне зростання.

Щорічний перегляд методологічних засад визначення індексу економічної свободи дозволяє враховувати всі факторні оцінки та визначати позиціонування країн за критерієм свободи. Дані дослідження показують, що «вільні» країни в середньому мають удвічі більший дохід на одну особу, ніж «переважно вільні», а такий дохід «переважно вільних» країн більш ніж втричі перевищує дохід «переважно невольних» і «невільних» країн. Таке співвідношення дослідники пояснюють тим, що скорочення економічних функцій держави та передача відповідальності за прийняття економічних рішень підприємцям, як правило, призводить до значного зростання суспільного добробуту. Країни, що проводять політику економічної свободи, створюють сприятливі умови для торгівлі та підприємництва, які, у свою чергу, генерують економічне зростання.

В таблиці 2.5 наведені дані щодо позицій окремих країн за Індексом економічної свободи.

Таблиця 2.5

**Рейтинг окремих країн світу за індексом економічної свободи
(Index of Economic Freedom) за 2012-2014 рр.**

Місце в рейтингу, 2012 р.	Країна	Оцінка	Місце в рейтингу, 2013 р.	Країна	Оцінка	Місце в рейтингу, 2014 р.	Країна	Оцінка
1	Гонконг	89,9	1	Гонконг	89,3	1	Гонконг	90,1
2	Сінгапур	87,5	2	Сінгапур	88,0	2	Сінгапур	89,4
3	Австралія	83,1	3	Австралія	82,6	3	Австралія	82,0
...	...			...	...	...	...	
163	Україна	46,1	161	Україна	46,3	155	Україна	49,3
...	...			...	...	...	...	
177	Куба	28,3	175	Зімбабве	28,6	176	Зімбабве	35,5
178	Зімбабве	26,3	176	Куба	28,5	177	Куба	28,7
179	Північна Корея	1,0	177	Північна Корея	1,5	178	Північна Корея	1,0

На рис. 2.1 відображені зв'язки між рівнем економічної свободи за 2014 р. та окремими показниками, які оцінюють рівень якості інститутів в державі.

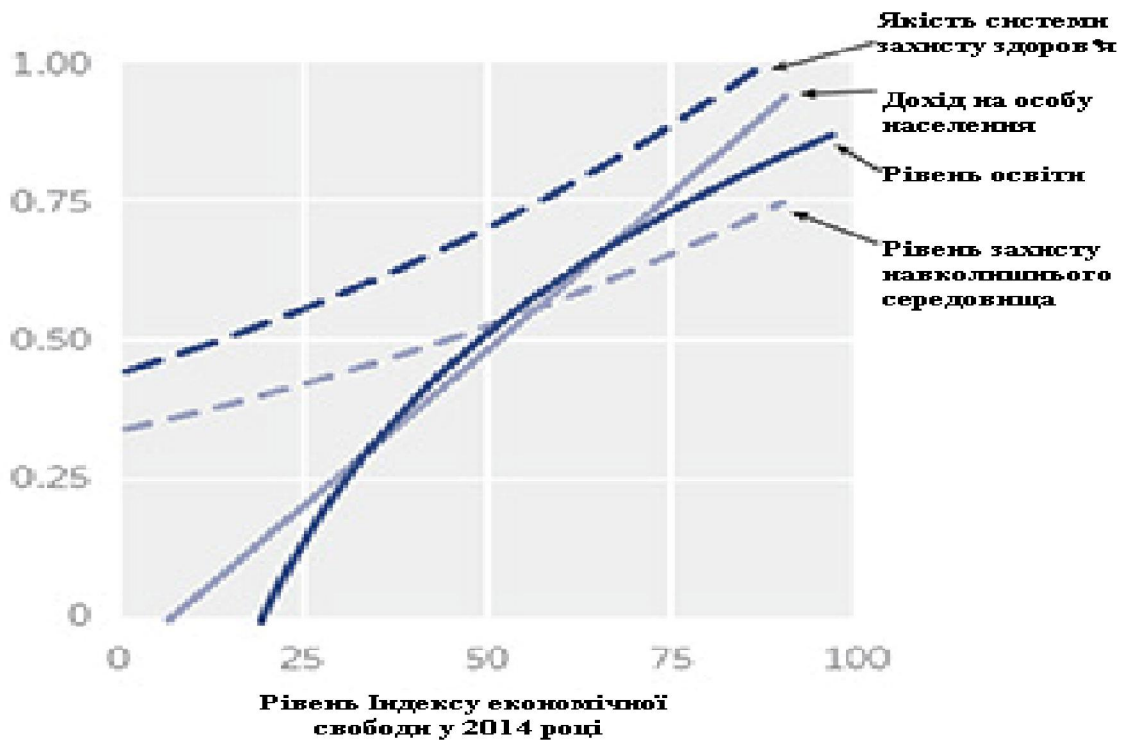

Рис. 2.1. Зв'язок між Індексом економічної свободи та окремими характеристиками держави

На рис. 2.2 відображений обсяг ВВП на одну особу в розрізі груп країн за величиною Індексу економічної свободи (за версією Heritage Foundation)

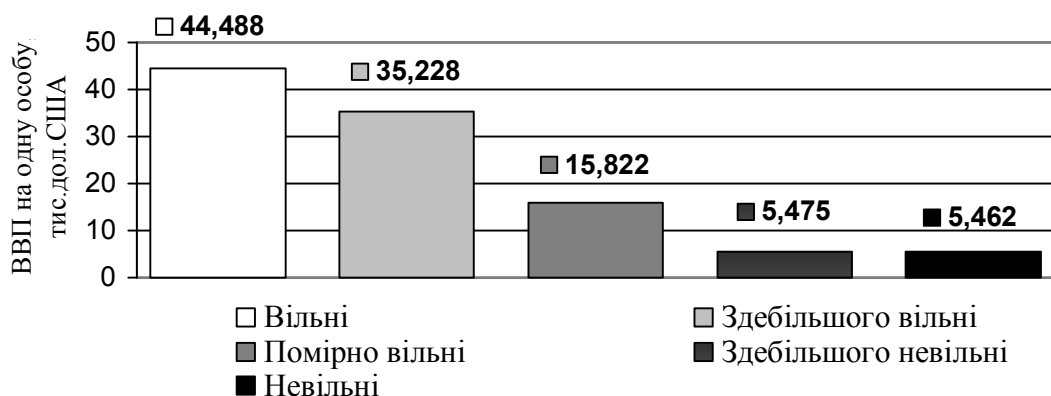

Рис. 2.2. ВВП на одну особу в розрізі груп країн за величиною Індексу економічної свободи (за версією Heritage Foundation)

Література:

1. Highlights of the 2014 Index of Economic Freedom. Promotes Economic Opportunity and Prosperity. – [Electronic source]. – Mean of access: http://thf_media.s3.amazonaws.com/2014/pdf/Index2014_Highlights.pdf

2.4. СВОБОДА В СВІТІ (FREEDOM IN THE WORLD) (FIW)

Свобода в світі (Freedom in the World) – щорічне дослідження, яке проводиться міжнародною неурядовою організацією «Дім свободи» («Freedom House», США), в якому визначається ступінь політичних і громадянських свобод в країнах світу і на територіях, які не мають державного статусу.

Історія оглядів «Freedom House» починається ще з 1950-х років, коли вперше почав публікуватися «Баланс свободи» («Balance Sheet of Freedom»). В цій доповіді містилося дослідження політичних тенденцій та їх наслідків у сфері свободи особистості. У 1972 році був опублікований більш широкий звіт під назвою «Порівняльне дослідження свободи» («Comparative Study of Freedom»). Досконалішу методологію розрахунку індексу «Свобода в світі» розробив Реймонд Гастіл у 1978 році, який для ранжування країн почав використовувати рейтинги політичних прав і громадянських свобод одночасно.

На даний час використовується саме його структура компонент Індексу із деякими правками та обмеженнями (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Структура індексу «Свободи в світі» (Freedom in the World)

Відповідно до тверджень аналітиків, розвинуті політичні права здатні забезпечити можливість людей для вільної участі в політичних процесах, включаючи право на легітимні вибори, дозволяють брати участь в конкурсах на отримання державних посад, вступати в політичні партії та організації, обирати власних представників, які мають вплив на формування та реалізацію державної політики та несуть відповідальність перед виборцями.

Сьогодні «Freedom House» виділяє 10 політичних прав, найголовнішими серед яких є здатність виборців наділяти своїх представників владою,

незалежність населення від військових, «зовнішньої влади», економічних олігархів.

Громадянські свободи відображають рівень свободи в країні у вираженні думок і переконань, права на участь в громадських організаціях та формуваннях, верховенство законів та особистої автономії, яка забезпечується невтручанням держави.

У дослідженні аналізується дотримання 15 громадянських прав, основними серед яких є свобода зборів та демонстрацій, рівність громадян перед законом, доступ до незалежної судової системи, рівність перед «силами безпеки», свобода бізнесу.

Рейтинг базується на оцінюванні відповідей, які експерти дають на 10 запитань щодо політичних прав та 15 запитань щодо громадянських свобод (додаток А «Свобода в світі» (Freedom in the World)). Бали нараховуються за кожне з цих запитань за шкалою від 0 до 4, де 0 балів відображає найменший ступінь прояву свободи і 4 бали дається за максимально можливий рівень дотримання свободи в конкретній сфері. Частина запитань щодо політичних прав містить також низку дискреційних запитань, які дозволяють врахувати історичні та етнічні особливості країни.

Загалом, найвища оцінка, яка може бути присвоєна за політичними правами становить 40 балів. Максимальна оцінка, яка може бути присвоєна за дотримання громадянських свобод, становить 60 балів.

В процесі аналізу використовують дві шкали – первинну і вторинну. Залежно від кількості первинних балів (за 100-бальною шкалою), отриманих після відповідей на запитання, виставляють вторинні бали (за 7-бальною шкалою, де 1 означає найвищий рівень свободи, 7 – її повну відсутність) за політичними правами та громадянськими свободами окремо.

Місце країни за рівнем дотримання політичних прав та громадянських свобод визначається відповідно до наступної градації:

- вільні країни (1,0-2,5);
- частково вільні (3,0-5,0);
- невольні (5,5-7,0).

Загальні характеристики кожного рейтингу з політичних прав і громадянських свобод

Політичні права

Рейтинг, рівний 7 – у країнах і на територіях з таким рейтингом діє широкий спектр політичних прав, включаючи вільні та чесні вибори. Обрані кандидати мають реальну владу, політичні партії змагаються між собою, опозиція відіграє важливу роль і володіє справжнім впливом, меншини в розумних межах мають права самоврядування або беруть участь у владі шляхом неформального консенсусу.

Рейтинг, рівний 6 – у країнах і на територіях з таким рівнем рейтингу політичні права дотримуються дещо слабше, ніж у тих, що отримали рейтинг 7. Це пов'язано з такими факторами, як певний рівень корупції в політичній сфері, обмеження на діяльність політичних партій та опозиційних груп, а також вплив на політичне життя військових або зовнішніх сил.

Рейтинг, що дорівнює 5, 4, 3 – цей рейтинг присвоюється тим країнам і територіям, де в невеликій мірі захищені майже всі політичні права.

Рейтинг, рівний 2 – у країнах і на територіях з таким рейтингом політичні права різко обмежені. Діє однопартійна система, військова диктатура, правління релігійних ієрархів або режим особистої влади. У цих країнах можуть бути дозволені окремі політичні права, наприклад, представництво або автономія для меншин.

Рейтинг, рівний 1 – у країнах і на територіях політичні права майже або повністю відсутні через жорстокі переслідування владою, деколи в умовах громадянської війни. Ситуація в таких країнах може також характеризуватися відсутністю авторитетного та дієздатного центрального уряду, вкрай високим рівнем насильства і переважаючим впливом «польових командирів» на політичний процес.

Громадянські свободи

Рейтинг, рівний 7 – у країнах і на територіях з такою оцінкою рейтингу діє широке коло громадянських свобод, включаючи свободу самовираження, зібрань, об'єднань, віросповідання та освіти. Існує міцна та в цілому справедлива система, що забезпечує верховенство закону (в тому числі незалежний суд), свобода економічної діяльності, прагнення до рівності та забезпечення однаковими можливостями всіх громадян, включаючи жінок і представників меншин.

Рейтинг, рівний 6 – у країнах і на територіях з таким рейтингом громадянські свободи реалізуються дещо слабше порівняно з тими, що мають рейтинг, рівний 7. Це пов'язано з такими факторами, як певне обмеження незалежності ЗМІ, діяльності профспілок, і дискримінація щодо представників меншин та жінок.

Рейтинг, рівний 3, 4, 5 – цей рейтинг присвоюється тим країнам і територіям, де в невеликій мірі захищені майже всі громадянські свободи.

Рейтинг, рівний 2 – у таких країнах і на територіях громадянські свободи вкрай обмежені. Там жорстко «урізаються» свобода слова та об'єднання. У цих країнах можуть допускатися деякі громадянські свободи, наприклад, свобода віросповідання та соціальні права, приватне підприємництво (у вельми обмеженій мірі), а також відкриті та вільні дискусії в приватному житті.

Рейтинг, рівний 1 – у країнах і на територіях з таким рейтингом громадянських свобод немає або майже немає. Повністю заборонена свобода самовираження та об'єднання, не захищаються права затриманих і ув'язнених, а держава переважає в більшості сфер економічної діяльності або контролює їх.

Як правило, рейтинги країни і території з політичних прав і громадянських свобод відрізняються не більше, ніж на два пункти, адже без розвиненого громадянського суспільства створити атмосферу, сприяє дотриманню політичних прав, важко, а то й неможливо.

В табл. 2.6 наведені дані щодо змін в кількості та структурі держав за рівнем свободи за період 1972-2012 рр.

Таблиця 2.6

Розподіл країн за індексом «Свободи в світі» (Freedom in the World)

Рік	Вільні країни		Частково вільні країни		Невільні країни	
	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%
2014	88	45	59	30	48	25
2012	90	46	58	30	47	24
2002	89	46	55	29	48	25
1992	75	40	73	39	38	21
1982	54	33	47	28	64	39
1972	44	29	38	25	69	46

Розподіл держав відповідно до рівня їхньої свободи впродовж останніх років вже став традиційним, тобто регіони розвиваються в більш-менш прогнозованій динаміці. Наприклад, для країн Євразії спад рівня економічної свободи зазвичай пов'язаний із недосконаlostями в політичній складовій, натомість економічні свободи країн Середнього Сходу та Північної Африки (MENA) слабо зростають в показниках через порушення громадянських прав.

Україна в 2012-2014 роках відносилася до частково вільних країн. Рівень політичних свобод був оцінений в 4 бали, а громадянські свободи – в 3 бали (із 7 можливих, 1 означає найвищий рівень економічної свободи).

Література:

1. Freedom in the World 2014. – [Electronic source]. – Mean of access: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world2014#.VNPvGywi7Dc>

2.5. ІНДЕКС ЕКОНОМІЧНОЇ СВОБОДИ В СВІТІ (ECONOMIC FREEDOM INDEX) (EFI)

Основна ідея розрахунку **Індексу економічної свободи в світі** (Economic Freedom Index), який публікує Інститут Фрейзера в Канаді (Fraser Institute), полягає в оцінюванні рівня досягнення та підтримки політикою й інститутами країн економічної свободи. Вперше індекс був опублікований в 1996 році та з 2001 року розраховується щорічно. Інтегральний індекс вимірює ступінь економічної свободи в п'яти основних сферах (див. рис. 2.4).

Кожна сфера включає 24 компоненти, які в свою чергу також складаються з декількох показників. Загалом, для розрахунку індексу використовуються дані за 42 змінними. Кожній змінній присвоюється значення від 0 до 10. Їхнє середнє значення визначає рівень кожної компоненти. Оцінка сфери розраховується як середнє значення усіх компонент.

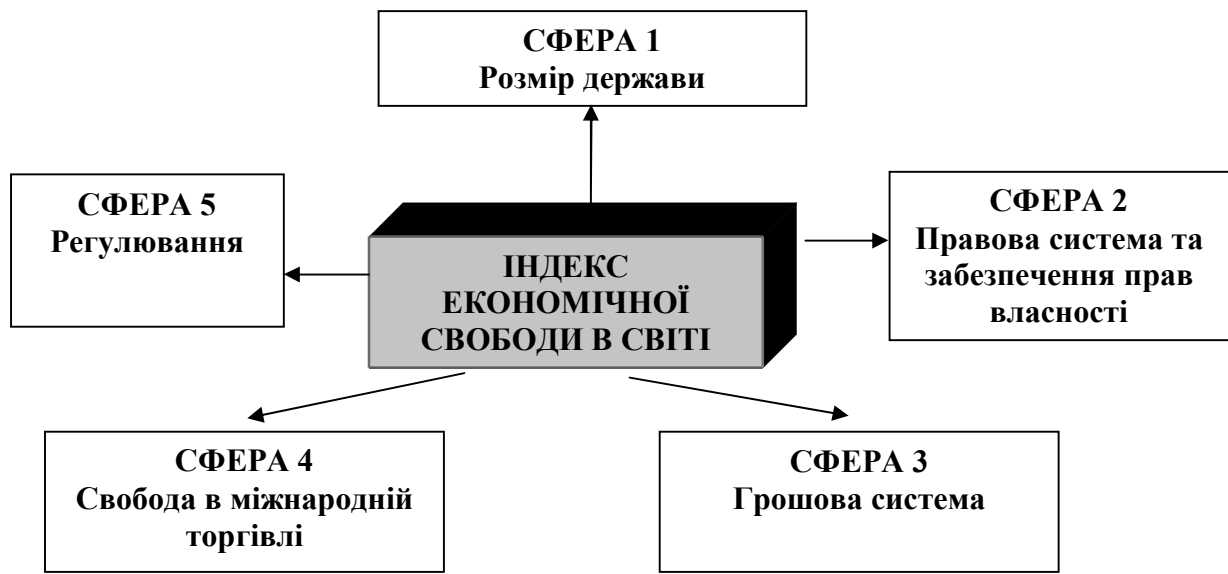

Рис. 2.4. Структура Індексу економічної свободи в світі (Economic Freedom Index)

Градація країн здійснюється за шкалою:

- високий рівень економічної свободи ($EFI \geq 8$);
- рівень економічної свободи вищий від середнього ($6 \leq EFI < 8$);
- рівень економічної свободи нижчий від середнього ($4 \leq EFI < 6$);
- низький рівень економічної свободи ($EFI < 4$).

Далі подана характеристика компонент, які аналізуються для розрахунку значення за кожною сферою Індексу.

1. Розмір держави (сфера 1) (Size of Government)

Дана сфера показує міру втручання держави в процес розподілу ресурсів та товарів. При визначенні розміру державного сектору використовуються оцінки за 4 компонентами. Вважається, що рівень економічної свободи знижується, якщо витрати уряду зростають швидше, ніж витрати фізичних осіб, домогосподарств і підприємств, оскільки державні рішення можуть внести суттєві диспропорції в розвиток ринкового конкурентного середовища. Цей аспект макроекономіки знаходить своє вираження в розрахунку та аналізі «частки державного споживання в його загальному обсязі» (1 компонента) та «питомій вазі державних трансфертів та субсидій у ВВП країни» (2 компонента).

Також для аналізу розміру державного сектору приймається, що зважаючи на відмінності у виробничо-збутових ланцюгах державних та приватних підприємств, необхідно розглядати в якості індикатора економічної свободи рівень використання країною приватних та підприємницьких інвестицій (3 компонента – «Питома вага державних підприємств і державних інвестицій в сукупних інвестиціях»). Вважається, що чим більшою є частка державних підприємств в їх загальному обсязі, тим менше складається передумов для економічної свободи.

Значну роль у економічній ситуації країни експерти беззаперечно відводять податковому законодавству. Для врахування його особливостей використовують дані щодо «верхньої граничної ставки податку на прибуток» (1-ша змінна 4-ї компоненти), «верхньої граничної ставки податку з доходів та рівень оподаткування заробітної плати» (1-ша змінна 4 компоненти).

Агрегувавши ці 4 компоненти, можна отримати характеристику держави в площині того, наскільки економіка залежить від особистого вибору і ринків, а не політичних рішень.

2. Правова система та забезпечення прав власності (сфера 2) (Legal System and Security of Property Rights)

Захист особистої власності та усіх громадянських прав є ключовим елементом економічної свободи в демократичному суспільстві. Дана сфера формується з наступних компонент (сфер оцінювання), які сформовані за результатами досліджень інших індексів розвитку економіки:

1. Незалежність суддів (використовуються результати ранжувань Global Competitive Report).

2. Неупередженість суддів (використовуються результати ранжувань Global Competitive Report).

3. Захист прав власності (використовуються результати ранжувань Global Competitive Report).

4. Рівень військового втручання в забезпечення верховенства права і політики (використовуються результати ранжувань International Country Risk Guide Political Risk).

5. Цілісність правової системи (використовуються результати ранжувань International Country Risk Guide Political Risk).

6. Правове виконання контрактів (використовуються результати ранжувань World Bank's Doing Business).

7. Регулювання обмежень щодо продажів нерухомості (використовуються результати ранжувань World Bank's Doing Business).

8. Надійність поліції (використовуються результати ранжувань Global Competitive Report).

9. Витрати на подолання злочинності (використовуються результати ранжувань Global Competitive Report).

Ринки можуть ефективно функціонувати лише за умови дотримання засад захисту прав власності, чіткого формування та дотримання правового законодавства. Дана сфера досліджень є фундаментальною для будь-якої країни.

3. Грошова система (сфера 3) (Sound Money)

Дана сфера характеризує особливості грошової системи в аспекті протікання інфляційних процесів, узгодженості грошово-кредитної політики з довгостроковою стабільністю цін тощо. Тобто, визначається міра, якою гроші можуть «обслуговувати» економіку. Окрім цього, вивчаються можливості використання в країні валют, альтернативних національній. Загалом сфера формується з 4-х компонент:

1. Показники зростання грошової маси (різниця між середньорічними темпами приросту грошової маси за останні 5 років і середньорічними темпами приросту реального ВВП за останні 10 років).

2. Стандартне відхилення інфляції (стандартне відхилення річних темпів інфляції за останні 5 років).

3. Рівень інфляції.

4. Можливість використовувати валютні рахунки в банках.

4. Свобода в міжнародній торгівлі (Freedom to Trade Internationally)

За допомогою компонент, що входять до даної сфери, вимірюються обмеження, які впливають на міжнародний обмін: тарифи, квоти, приховані адміністративні обмеження, контроль над обмінними курсами та капіталом:

1. Тарифи:

1.1 дохід від податків на торгівлю (у % від обсягів торгівлі);

1.2 середній рівень тарифів;

1.3 стандартне відхилення тарифних ставок.

2. Регуляторні бар'єри зовнішньої торгівлі:

2.1 нетарифні бар'єри зовнішньої торгівлі;

2.2 витрати на дотримання регулятивних норм при імпорті та експорті.

3. Обмінні курси на «чорному» ринку (різниця між офіційним валютним курсом і валютним курсом чорного ринку).

4. Контроль за рухом капіталу і людей:

4.1 обмеження іноземної власності та інвестицій;

4.2 контроль за рухом капіталу;

4.3 свобода відвідин країни іноземцями.

5. Регулювання (Regulation)

Сфера включає аналіз ситуації в країні за наступними 3 компонентами:

1. Регулювання кредитного ринку:

1.1 структура банківської власності (питома вага депозитів, що знаходяться у приватних банках);

1.2 кредитування приватного сектору;

1.3 відсоткові ставки.

2. Стан ринку праці:

2.1 регулювання найму на роботу та розмір мінімальної заробітної плати;

2.2 централізація ведення колективних переговорів;

2.3 регулювання робочого часу;

2.4 виплата розрахункових при звільненні працівника;

2.5 військові обов'язки.

3. Регулювання бізнесу:

3.1 адміністративні вимоги;

3.2 бюрократичні витрати;

3.3 особливості започаткування бізнесу;

3.4 додаткові витрати (хабарі);

3.5 ліцензійні обмеження;

3.6 вартість дотримання податкового законодавства.

Якщо державне регулювання обмежує можливості підприємницького сектору активно вести діяльність, ускладнює процедури входження на ринок, автоматично рівень економічної свободи знижується. Завданням держави є збалансування загальносуспільних інтересів з можливостями їх повного задоволення. В табл. 2.7 наведені дані щодо позицій окремих країн за Індексом економічної свободи.

Таблиця 2.7

**Рейтинг окремих країн світу за Індексом економічної свободи
(Economic Freedom Index)**

Позиція в 2010 р.	Країна	Оцінка	Позиція в 2012 р.	Країна	Оцінка
1	Гонконг	8,9	1	Гонконг	8,98
2	Сінгапур	8,7	2	Сінгапур	8,54
3	Нова Зеландія	8,4	3	Нова Зеландія	8,25
	...	...		...	
122	Україна	5,9	127	Україна	6,27
	...	...		...	
142	Зімбабве	4,4	150	Зімбабве	4,92
143	М'янма	4,3	150	Конго	4,58
144	Венесуела	4,1	152	Венесуела	3,89

На рис. 2.5 відображений розподіл груп країн за Індексом економічної свободи.

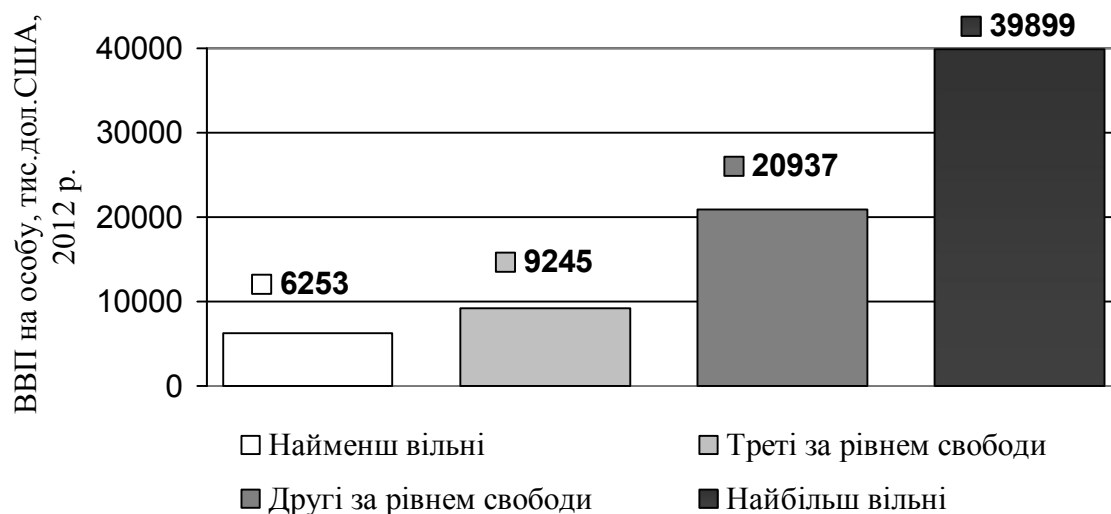

Рис. 2.5. ВВП на особу в розрізі груп країн за величиною Індeksu економічної свободи (за версією Fraser Institute)

На рис. 2.6 відображений зв'язок між рівнем Індeksu економічної свободи та показником економічного зростання.

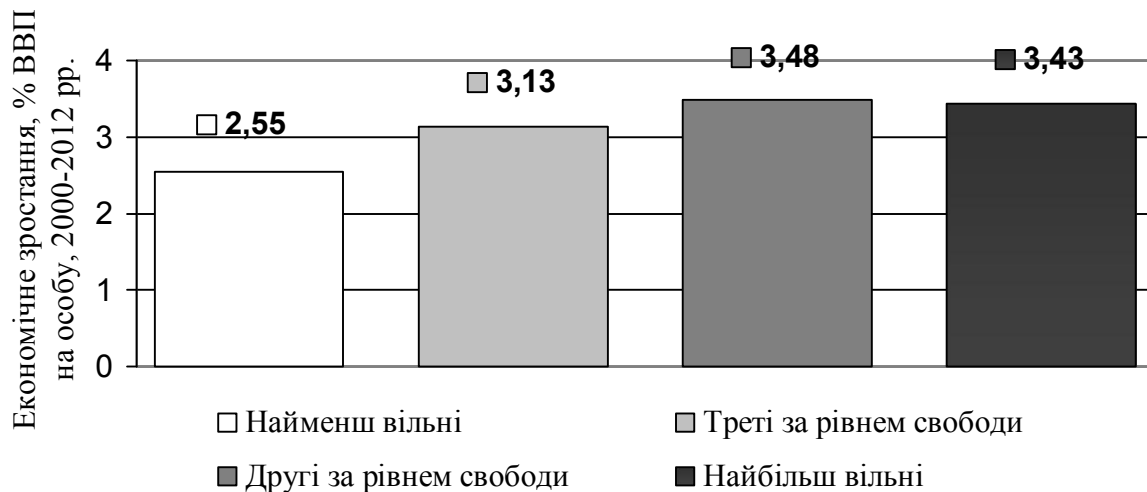

Рис. 2.6. Зв'язок між рівнем Індексу економічної свободи та показником економічного зростання (за версією Fraser Institute)

Література:

1. Economic Freedom of the World. – [Electronic source]. – Mean of access: <http://www.freetheworld.com/>

2.6. ІНДЕКС НЕДІЄЗДАТНОСТІ ДЕРЖАВ (FAILED STATES INDEX) ТА ІНДЕКС ДЕРЖАВНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ (FRAGILE STATES INDEX)

Рейтинг недієздатних держав (Failed States Index) – рейтинг, розроблений Фондом миру, який почали формувати періодично з 2005 р. для всіх країн світу. Метою складання рейтингу є **аналіз здатності держав контролювати цілісність своєї території, політичну, демографічну, економічну та соціальну ситуацію в країні.** «Недієздатна держава» (failed state) – це номінально суверенна держава, яка не може довше підтримувати своє існування як життєздатна політична та економічна одиниця, є некерованою і недостатньо легітимною в очах міжнародного співтовариства. Аналіз проводиться на підставі 12 критеріїв – так званих показників «недієздатності» держави, які об'єднані в три групи: соціальні, економічні та військово-політичні (табл. 2.8).

Для загальної оцінки стану країни експерти піддають аналізу здатність п'яти ключових державних інститутів – політичного керівництва, армії, поліції, судової системи і цивільних служб – забезпечити безпеку держави та її громадян. Протягом року аналізуються численні інформаційні матеріали, розміщені у відкритих джерелах і підраховується кількість негативних і позитивних оцінок за всіма індикаторами. Потім експерти аналізують всю сукупність інформації для кожної країни і розраховують підсумковий індекс за шкалою від 0 (найвища ступінь стабільності – максимально низькі ризики і загрози) до 10 (найменший ступінь стабільності – максимально високі ризики і

загрози). За рейтингом, більш недієздатні країни набирають більше очок і посідають вищі місця в переліку, натомість, найуспішніші держави набирають найменше очок і посідають у рейтингу останні позиції.

Таблиця 2.8

Групи показників недієздатності держав

1. Соціальні	2. Економічні	3. Політичні
1а) Рівень демографічного тиску	2а) Нерівномірність економічного розвитку	3а) Рівень делегітимізації та криміналізації державних структур
1б) Рівень міграції біженців та тимчасово переселених	2б) Рівень економічної нестабільності	3б) Наявність та якість суспільних послуг
1в) Наявність невдоволених та мстиво налаштованих груп		3в) Рівень порушення прав людини
1г) Стійка та перманентна еміграція з країни		3г) Рівень впливу апарату державної безпеки в якості «держави у державі»
		3д) Рівень впливу групових (кланових) еліт
		3е) Ступінь втручання інших держав чи зовнішніх політичних суб'єктів

Усі держави в рейтингу розбиваються на чотири групи (за кольором):

1. Червоний – держави з високим рівнем нестабільності (критичний рівень ризиків).

2. Оранжевий – держави із рівнем стабільності нижче середнього (небезпечний рівень ризиків).

3. Жовтий – держави із рівнем стабільності вище середнього (низький рівень ризиків).

4. Зелений – держави із високим рівнем стабільності (відсутність ризиків).

Два провідних американських політологічних інститути, громадська організація «The Fund for Peace» і впливовий американський журнал «Foreign Policy» опублікували восьмий експертний рейтинг «недієздатності» держав світу – «Failed States Index 2013». Перші місця в рейтингу зайняли 35 найбільш неблагополучних держав на чолі з Сомалі (див. табл. 2.9). У той же час 14 країн на чолі з Фінляндією і Швецією формують зону добробуту і стабільності державних інститутів.

З 2014 р. Failed States Index був замінений на Fragile States Index (FSI) – показник державної нестабільності, який раніше розраховувався окремо і базувався на схожих індикаторах (зокрема, рівня безпеки, якості управління, ефективності економічного та соціального розвитку). Проте у 2014 р. він перейняв естафету свого попередника – Failed States Index – і за даними 2014 р. на перше місце за рівнем державної нестабільності вийшов Південний Судан (див. табл. 2.10).

Таблиця 2.9

Індекс недієздатності держав 2013 (Failed States Index)

№ з/п	Країна	Демографічний тиск	Міграція біженців	Наявність невдоволених	Стійкість еміграції	Нерівномірність розвитку	Економічна нестабільність	Легітимність держави	Суспільні послуги	Права людини	Державна безпека	Вплив групових елїт	Зовнішнє втручання	Бал
Держави з високим рівнем нестабільності														
1	Сомалі	9,5	10,0	9,3	8,9	8,4	9,4	9,5	9,8	10,0	9,7	10,0	9,4	113,9
2	Демократична Республіка Конго	10,0	10,0	9,4	7,1	8,8	8,5	9,6	9,5	9,8	10,0	9,5	9,7	111,9
3	Судан	8,8	10,0	10,0	8,4	8,5	7,8	9,6	8,8	9,3	9,8	10,0	10,0	111,0
4	Південний Судан	8,9	10,0	10,0	6,5	8,9	8,6	9,1	9,8	9,3	9,6	9,8	10,0	110,6
5	Чад	9,5	9,7	8,8	8,0	8,9	8,0	9,7	9,9	9,8	9,4	9,5	7,9	109,0
34	Єгипет	7,2	6,5	8,5	5,4	7,1	8,2	8,9	5,6	9,6	7,3	8,7	7,7	90,6
Держави із рівнем стабільності нижче середнього														
79	Індія	7,5	5,2	8,2	5,4	8,1	5,4	5,2	6,7	5,9	7,8	6,8	5,2	77,5
80	Росія	5,7	5,3	8,2	5,1	7,0	3,5	8,1	5,1	8,6	8,5	8,0	4,0	77,1
81	Туркменістан	5,9	3,9	6,7	4,9	6,5	5,4	9,3	6,1	8,7	7,1	7,7	4,6	76,7
	Білорусь	5,7	3,6	6,8	3,9	5,7	6,2	9,0	5,2	8,3	6,3	8,3	7,6	76,7
83	Боснія і Герцоговина	4,4	6,8	7,7	5,6	6,2	5,2	6,7	4,4	6,4	6,4	8,7	8,0	76,5
	Молдова	5,9	5,0	6,0	6,9	5,9	6,4	6,9	5,7	6,0	7,2	7,7	6,9	76,5
	Туніс	4,9	4,2	7,8	5,0	6,0	6,0	7,9	5,0	8,4	7,2	7,8	6,3	76,5
117	Україна	4,7	3,2	5,9	5,7	5,3	5,4	7,8	3,6	5,7	4,4	8,0	6,2	65,9
Держави із рівнем стабільності вище середнього														
127	Кувейт	5,1	3,8	4,6	3,7	5,3	3,4	7,6	2,6	6,8	4,4	7,9	4,4	59,0
138	Греція	4,3	2,0	4,8	4,4	4,3	6,4	5,4	3,9	3,0	3,9	3,0	5,1	50,6
140	Латвія	3,6	3,3	5,4	4,2	4,9	4,0	4,5	3,4	3,2	3,3	4,3	3,8	47,9
153	Польща	3,5	2,8	3,8	5,0	3,9	3,5	3,4	2,8	2,9	2,5	3,6	3,3	40,9
156	Японія	5,4	3,7	3,8	2,0	1,8	3,7	2,2	2,5	3,0	1,7	2,6	3,7	36,1
164	Бельгія	2,5	1,6	4,1	1,8	3,8	3,5	2,1	2,2	1,5	2,0	3,9	2,0	30,9
Держави із високим рівнем стабільності														
174	Данія	2,5	1,6	3,4	1,9	1,6	1,9	1,0	1,4	1,7	1,5	1,4	2,0	21,9
175	Швейцарія	2,1	1,5	3,5	2,1	2,3	2,3	0,8	1,4	1,7	1,4	1,0	1,4	21,5
	Норвегія	2,0	1,9	3,6	1,6	1,5	1,9	0,5	1,4	1,9	2,7	1,1	1,3	21,5
177	Швеція	2,5	2,4	1,0	1,7	1,7	1,7	0,5	1,9	1,3	2,2	1,8	1,0	19,7
178	Фінляндія	1,9	1,6	1,4	2,3	1,0	3,2	1,0	1,5	1,1	1,0	1,1	1,0	18,0

Таблиця 2.10

Індекс державної нестабільності (Fragile States Index), 2014 р.

№ з/п	Країна	Демографічний тиск	Міграція біженців	Наявність недоволених	Стійкість еміграції	Нерівномірність розвитку	Економічна нестабільність	Легітимність держави	Суспільні послуги	Права людини	Державна безпека	Вплив групових еліт	Зовнішнє втручання	Бал
1	Південний Судан	9,1	10,0	10,0	6,8	8,9	8,8	9,7	9,9	9,9	9,9	10,0	9,9	112,9
2	Сомалі	9,5	10,0	9,3	8,9	8,7	9,1	9,1	9,6	9,8	9,4	10,0	9,2	112,6
85	Росія	5,4	5,2	8,5	4,8	6,7	3,6	7,6	5,0	8,7	8,6	8,1	4,3	76,5
113	Україна	4,5	3,4	6,4	5,4	5,0	5,5	8,0	3,9	6,1	4,7	8,0	6,3	67,2
152	Польща	3,6	3,1	4,1	4,7	3,8	4,0	3,5	3,1	2,8	2,6	3,8	3,0	42,1
176	Данія	2,8	1,4	3,4	2,0	1,8	2,2	0,8	1,7	1,6	1,8	1,4	1,9	22,8
178	Фінляндія	1,8	1,5	1,3	2,2	1,3	3,5	0,8	1,4	1,2	1,3	1,1	1,3	18,7

Неважко помітити, що найвищі значення індексу FSI демонструють держави, найбільш «уражені» політичними, соціальними, етнічними та військовими конфліктами, які вимушені витратити більшу частку ВВП на фінансування військових видатків з метою підтримки обороноздатності на належному рівні. Саме ці країни, як правило, демонструють найнижчі рейтинги за індексами соціально-економічного розвитку, глобалізації, науково-технічного прогресу, а найвищі – за рівнем корупції та політичної нестабільності (рис. 2.7). Україна за рік піднялась на 4 позиції за Fragile States Index, що на пряму пов'язано із військово-політичними конфліктами на її території протягом 2013-2014 рр.

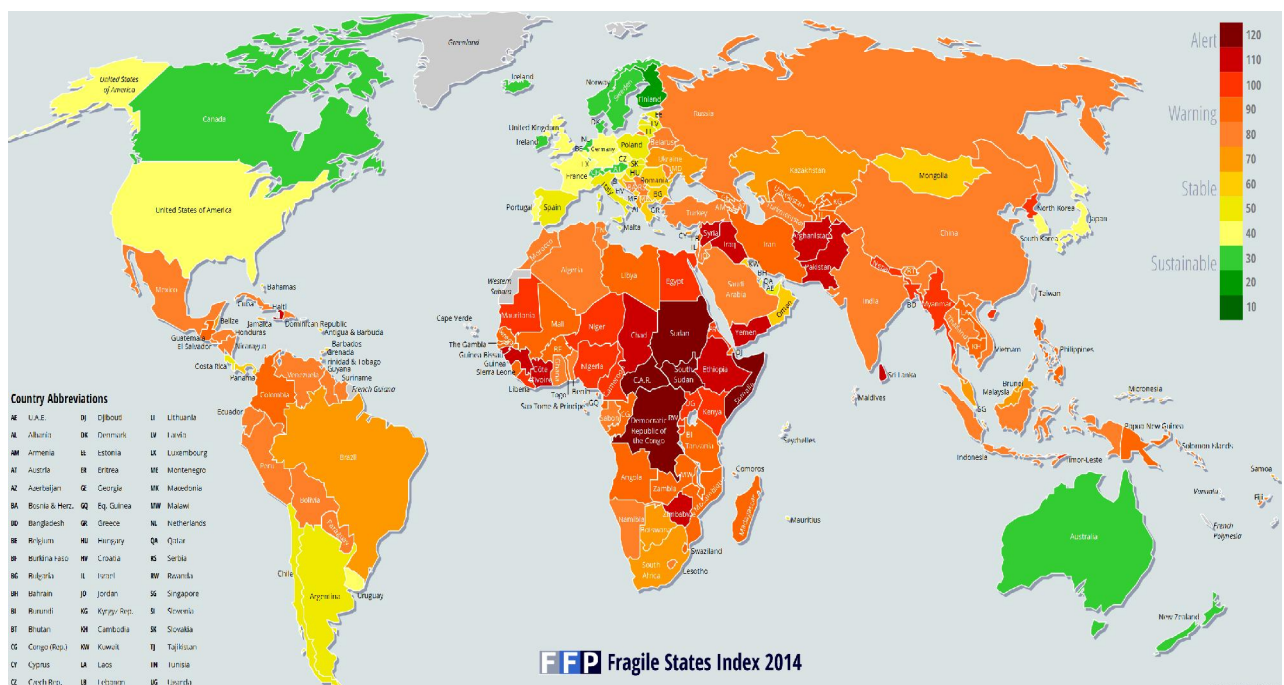

Рис. 2.7. Країни за Індексом державної нестабільності

Література:

1. Fragile States Index 2014. Available on: <http://ffp.statesindex.org>
2. The Failed States Index 2013. Available on: <http://ffp.statesindex.org>.
3. Postcards from Hell, 2013. Available on: <http://foreignpolicy.com>.

2.7. ІНДЕКС СПРИЙНЯТТЯ КОРУПЦІЇ (CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX) (CPI)

Питаннями оцінки рівня корупції в економічних системах, на даний час, займається цілий ряд міжнародних організацій. Проте одним з найвідоміших і найбільш цитованих методів оцінки рівня корупції у світі, є **Індекс сприйняття корупції** (Corruption Perceptions Index), міжнародної неурядової організації «Transparency International», яка відома численними антикорупційними ініціативами. Індекс сприйняття корупції (далі – ІСК) є зведеним індикатором, який вимірює сприйняття корупції в державному секторі у різних країнах. В основу методики визначення ІСК закладені дані опитувань представників транснаціональних корпорацій, великих національних компаній, представників малого й середнього бізнесу, економічних аналітиків, фахівців з оцінки ризиків. ІСК почали розраховувати з 1995 р. з постійним зростанням бази використовуваних даних. Якщо в 1995 р. ІСК був розрахований для 41 країни світу, то у 2014 р. – вже для 175, що підтверджує глобальний характер проблеми. На сьогодні ІСК є одним з вагомих показників, на які орієнтуються іноземні інвестори та аналітичні структури наближених до урядів високорозвинених країн світу. Його застосовують у політологічних та економетричних дослідженнях для пояснення ефективності державного управління, економічного розвитку та рівня демократії.

У таблиці 2.11 представлено 12 джерел інформації, що використовувалися для формування ІСК за 2014 р, серед яких: Світовий Банк, Проект за світову справедливість, Банк розвитку Африки, Аналітичний відділ журналу «Економіст» та ін. Головна перевага та цінність ІСК полягає у розумінні того факту, що індекс, який групує набір незалежних джерел для оцінки одних і тих же даних, набагато надійніший, ніж кожне окремо взяте джерело. Він, крім того, піднімає практичні питання, що відносяться до якості наявних даних та зведення їх у одне число.

Таблиця 2.11

Джерела інформації для складання звіту ІСК, 2014 р.

№	Джерело
1	2
1	Урядовий рейтинг 2013, Африканський банк розвитку
2	Показники стабільного розвитку управління Бертельсманна 2014
3	Індекс трансформації Бертельсманна 2014
4	Рейтинг країнового ризику 2014, Економіста
5	Нації на перехідному етапі 2013, Фрідом Хаус
6	Рейтинг країнового ризику 2014, Глобал Інсайт
7	Рейтинг конкурентоспроможності світових економік 2014, АйЕмДі
8	Політичні та економічні ризики 2014, Агентство Азия Інтелідженс

1	2
9	Політичні ризики, Міжнародний показчик країнового ризику 2014
10	Політика країни та інституційна оцінка 2013, Світовий банк
11	Огляд думок менеджерів 2014, Всесвітній економічний форум
12	Індекс верховенства права 2014, Проект за світову справедливість

За останні 19 років ІСК еволюціонував як у питанні джерел, звідки беруть інформацію, так і у методології, що була з плином часу покращена та удосконалена. Раніше для визначення індексу використовувався метод уніфікації, за допомогою якого всі джерела зводилися до однієї шкали, що побудований на техніці протиставлення показників. Цей підхід розглядав значення кожної країни за окремим джерелом. Тому краще було поєднати джерела, що мали різне походження. Це також дозволило залишити всі бали, що входять до звіту, у межах від 0 до 10. Для уніфікованих балів потім використовувався метод бета-перетворення.

Це дозволило підняти стандартне відхилення по всіх країнах, що входять до ІСК, та показати чіткіше відмінності між країнами, що мають однакові бали. Головне обмеження такого підходу – втрата інформації по причині того, що розглядають лише рейтинги країн, а не відносну відстань між ними, що вказана у даному джерелі інформації. Таким чином, не досягається одна із головних задач ІСК – «компенсувати» можливі помилки між джерелами, приймаючи їх середнє значення. Поняття компенсації тісно пов'язане із відносною відстанню, що протиставляється рейтингам. Враховуючи ці концептуальні розрахунки, а також з метою спрощення комунікації, та для того, щоб мати можливість порівняти у часі, ІСК за 2014 р. було розраховано з використанням простих середніх величини уніфікованих балів. Якщо говорити точніше, то всі тринадцять джерел було стандартизовано методом віднімання середнього числа даних та ділення стандартного відхилення (z-бал), а потім змінено масштаб для отримання середнього числа 45 та стандартного відхилення 20. Формула стандартизації:

$$\frac{x_i - \text{mean}(x)}{\text{std}(x)} \times \text{sign} \times 20 + 45 \quad (2.1)$$

Кожне із тринадцяти джерел, що входить до ІСК, вимірює абсолютне поширення корупції (частота та розміри корупційних трансакцій) у державному та інших секторах, а також ранжує країни, відображаючи рівень «сприйняття корупції» в кожній з них. Ціль ІСК – надати більш достовірну картину рівня сприйняття корупції у цілому світі, на відміну від кожного окремого джерела. Згідно з методологією індексу, чим нижчий бал отримує країна (min – 0), тим ближче вона знаходиться до корупційної прірви і, відповідно, чим вищий бал (max – 100), тим «чистіша» країна від корупції. ІСК вирізняє з поміж інших джерел оцінки рівня корупції ряд переваг, проте експерти зазначають, що індексу водночас притаманні і певні недоліки (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Сильні та слабкі сторони методології ІСК

Переваги	Недоліки
1) для включення тієї чи іншої країни в індекс необхідно не менше трьох перевірених джерел інформації;	1) ІСК побудований як зважений середній показник різних індексів, більшість з яких ґрунтується на нечітких і загальних питаннях про рівень або поширеність корупції;
2) включає у себе більше країн, ніж будь-яке із окремих джерел інформації (у звіт ІСК за 2014 р. увійшло 175 країн);	2) ІСК будується на підставі усереднених даних за певний проміжок часу, на базі соціологічних опитувань, де зміст корупції визначається по-різному. Це означає, що при обрахунку ІСК враховуються показники корупції, отримані при використанні різних методологій їх оцінювання, що зокрема пов'язано з різним тлумаченням корупції та формами її прояву;
3) може ефективно диференціювати рівень корупції між країнами, тоді як у деяких джерелах більшість країн оцінено на одному рівні корупції;	3) методологічний підхід у визначенні ІСК виключає можливість побудувати надійні динамічні ряди показників корупції і, відповідно, оцінювати реальні тенденції у зміні ситуації з корупцією;
4) узгоджує різні точки зору щодо питань корупції, що важливо, оскільки жодна із країн за всіма спільними джерелами не класифікується, як краща за іншу країну;	4) зміна місця в рейтингу не є показником зменшення чи збільшення рівня корупції. Місце країни може змінитися навіть тому, що змінилась кількість країн, що були охоплені Індексом.

На міжнародному рівні Україна має репутацію достатньо корумпованої держави, про що свідчить її незмінно низький рейтинг за ІСК. Так, у звіті ІСК за 2014 р. Україна отримала 26 балів зі 100 можливих і 142 місце зі 175 позицій (табл. 2.13), а отже залишається у групі «підвищеного ризику», що характеризується малопомітним поступом у руйнуванні корупційних схем.

Таблиця 2.13

Динаміка позицій окремих країн за рейтингом ІСК, 2012-2014 рр.

Країна	Бал			Рейтинг		
	ІСК-2014	ІСК-2013	ІСК-2012	Рейтинг 2014 р.	Рейтинг 2013 р.	Рейтинг 2012 р.
1	2	3	4	5	6	7
Данія	92	91	90	1	1	1
Нова Зеландія	91	91	90	2	1	1
Фінляндія	89	89	90	3	3	1
Швеція	87	89	88	4	3	4
Норвегія	86	86	85	5	5	7
Швейцарія	86	85	86	5	7	6
Швейцарія	86	85	86	5	7	6
Сінгапур	84	86	87	7	5	5
Нідерланди	83	83	84	8	8	9
Люксембург	82	80	80	9	11	12
Канада	81	81	84	10	9	9
Австралія	80	81	85	11	9	7
Німеччина	79	78	79	12	12	13
Ісландія	79	78	82	12	12	11

Продовження таблиці 2.13

1	2	3	4	5	6	7
Велика Британія	78	76	74	14	14	17
...	...	...	...	...	...	...
Польща	61	60	58	35	38	41
Тайвань	61	61	61	35	36	37
Ізраїль	60	61	60	37	36	39
...	...	...	...	...	...	...
Камерун	27	25	26	136	144	144
Іран	27	25	28	136	144	133
Киргизстан	27	24	24	136	150	154
Ліван	27	28	30	136	127	128
Нігерія	27	25	27	136	144	139
Росія	27	28	28	136	127	133
Коморські Острови	26	28	28	142	127	133
Уганда	26	26	29	142	140	130
Україна	26	25	26	142	144	144
Бангладеш	25	27	26	145	136	144
Гвінея	25	24	24	145	150	154
Кенія	25	27	27	145	136	139
...	...	...	...	...	...	...
Афганістан	12	8	8	172	175	174
Судан	11	11	13	173	174	173
КНДР	8	8	8	174	175	174
Сомалі	8	8	8	174	175	174

Таким чином, Звіт ІСК за 2014 р. в черговий раз засвідчує, що всі країни, як і раніше, стикаються з загрозою корупції на всіх рівнях управління, від видачі дозволів на місцевому рівні до практичного виконання законів і правових норм, однак, в одних країнах корупція носить епізодичний характер, в інших – систематичний. Для мінімізації корупції в господарській системі України *Transparency International* радять уряду України вдатися до таких першочергових заходів: по-перше, належним чином запуснути роботу нових антикорупційних органів, ухваливши правки до антикорупційних законів та передбачивши необхідні ресурси на створення інституцій та добір кваліфікованих кадрів; по-друге, невідкладно ухвалити розроблене експертами законодавство про повну прозорість фінансів політичних партій та виборчих кампаній; по-третє, на основі прийнятої Антикорупційної стратегії України розробити деталізований план дій Уряду у сфері протидії корупції, до виконання якого залучити широку громадськість та медіа.

Література:

1. Corruption Perceptions Index 2014. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.transparency.org/cpi2014>

2.8. ІНДЕКС ХАБАРОДАВЦІВ (BRIBE PAYERS INDEX) (BPI)

Для оцінки схильності підприємців окремих країн пропонувати різного роду незаконні «фінансові та матеріальні винагороди» використовується **Індекс хабародавців** (Bribe Payers Index), який охоплює 28 крупних економік світу згідно з очікуваною ймовірністю того, що компанії цих країн даватимуть хабарі за кордоном. Він ґрунтується на думках, висловлених керівниками фірм, котрі мали ділові контакти з компаніями певних країн. Країни та території, включені до Індексу, стосуються усіх регіонів та країн світу і охоплюють майже 80% всесвітнього експорту товарів, послуг та інвестицій.

При укладанні Індексу хабародавців «Transparency International» за 2011 рік понад 3 тисячі керівників компаній з усього світу висловили свою думку про те, як часто компанії 28 чільних економік світу вдаються до підкупу під час провадження ділових операцій за кордоном. Країни оцінюються та ранжуються за шкалою від 0 до 10 балів, причому максимальні 10 балів віддзеркалюють думку про те, що компанії цієї країни не вдаються до підкупу за кордоном, а 0 балів – що вдаються до цього завжди.

Вибір країн здійснювався відповідно до обсягу прямих іноземних інвестицій, вартості експорту та ролі у масштабах відповідних регіонів. До Індексу входять всі держави зі списку 20-ти найбільших економік. У кожній країні проводилось опитування не менше ніж 100 респондентів, за винятком Китаю, де в процесі роботи вдалося провести опитування лише 82 респондентів.

Анкету для опитування підготував Секретаріат «Transparency International» після проведення консультацій з низкою національних і міжнародних зацікавлених сторін. Організація «Ipsos Mori», підрозділ групи «Ipsos», координувала проведення опитування по цілому світі використовуючи мережу своїх тамтешніх відділень. Детальніша інформація про роботу на місцях з розбивкою по країнах міститься в таблицях 2.14, 2.15.

Таблиця 2.14

Інформація про агентську мережу, що задіяна в зборі даних, 2011 р.

Країна	Організація зі збору даних	Приклад першоджерела	Керівний адміністративний персонал, згрупований за принципом чисельності персоналу компанії			
			5-49	50-99	100+	Total
1	2	3	4	5	6	7
Аргентина	Ipsos	Ipsos database, Yellow Pages	42	21	37	100
Австрія	Ipsos	Dun & Bradstreet	49	24	27	100
Бразилія	KaiFiett	Fortune 1000 database, Ipsos database	61	22	31	114
Чилі	Ipsos	Ipsos database	45	20	35	100
Китай		Local third-party databases, Yellow Pages	9	12	31	82
Чехія	Ipsos	Albertra database, Ipsos database	54	28	18	100

Продовження таблиці 2.14

1	2	3	4	5	6	7
Єгипет	Ipsos	Kompass	49	25	28	102
Франція	Ipsos	Dun & Bradstreet	50	24	27	101
Німеччина	Ipsos	Oun & Sraostreet	50	25	26	101
Гана	Ipsos	Yelow Pages and Blue Pages	52	25	25	102
Гонконг	Research Pac.	Local third-party databases	50	25	25	100
Угорщина	Ipsos	Hoppentstadt and Bonnier & Partners Ltd.	50	25	25	100
Індія	Research Pac.	Local third-party databases	51	24	25	100
Індонезія	Ipsos	Kompassindo Business Directory	25	50	25	100
Японія	Research Pac.	Local third-party databases	45	30	25	100
Малайзія	Ipsos	Kompass, Dun & Bradstreet Yelow Pages	49	24	28	101
Мексика	Ipsos	Ipsos database	51	24	25	100
Марокко	MDCS	Kerix Yelow Pages	46	25	27	100
Нігерія	Ipsos	Yellow Pages. Nigeria Galleha, Goldstar Directory	50	25	25	100
Пакистан	Research Pac.	Local third-party databases, Yelow Pages	52	25	25	100
Філіппіни	Ipsos	Local third-party databases, Yellow Pages	50	25	25	100
Польща	Ipsos	HBI, Internet	52	25	25	100
Росія	0+K	Yellow Pages, Internet	55	22	27	104
Сенегал	Ipsos	Yelow Pages, Internet	50	25	25	100
Сінгапур	Research Pac.	Local third-party databases, Yellow Pages	50	25	25	103
Південна Корея	Ipsos	Mae-kyeong SMT Business Directory	50	29	26	105
Туреччина	Ipsos	Istanbul Chamber of Commerce, Ipsos database	48	25	27	103
Великобританія	Ipsos	Dun & Bradstreet	50	25	25	100
США	Research	Research Now	52	15	37	104
TOTAL			1433	736	817	3016

Ранжування країн за Індексом хабародавців показує, що серед 28 країн з чільною економікою у світі немає жодної, котра б сприймалася опитаними представниками ділових кіл як абсолютно чиста, не причетна до хабарів. 22 країни з 28, що входять до Індeksu хабародавців за 2011 рік, також ранжувались у попередньому виданні, опублікованому 2008 року. Це дає змогу порівняти зміни ситуації у часі. Втім, на жаль, Індекс не показує значного покращення оцінок впродовж 2008-2011рр.

Таблиця 2.15

Динаміка зміни ситуації пов'язаної з підкупом, за кордоном, 2008-2011рр.

Ранжування	Назва країни	Загальний бал			Ранжування		
		2011	2008	Зміна	2011	2008	Зміна
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Нідерланди	8,8	8,7	0,1	1	3	2
2	Швейцарія	8,8	8,7	0,1	1	3	2
3	Бельгія	8,7	8,8	-0,1	3	1	-2

Продовження таблиці 2.15

1	2	3	4	5	6	7	8
4	Німеччина	8,6	8,6	0,0	4	5	1
5	Японія	8,6	8,6	0,0	4	5	1
6	Австралія	8,5	8,5	0,0	6	8	2
7	Канада	8,5	8,8	-0,3	6	1	-5
8	Сингапур	8,3	8,1	0,2	8	9	1
9	Великобританія	8,3	8,6	-0,3	8	5	-3
10	США	8,1	8,1	0,0	10	9	-1
11	Франція	8,0	8,1	-0,1	11	9	-2
12	Іспанія	8,0	7,9	0,1	11	12	1
13	Південна Корея	7,9	7,5	0,4	13	14	1
14	Бразилія	7,7	7,4	0,3	14	17	3
15	Гонконг	7,6	7,6	0,0	15	13	-2
16	Італія	7,6	7,4	0,2	15	17	2
17	Південна Африка	7,6	7,5	0,1	15	14	-1
18	Тайвань	7,5	7,5	0,0	18	14	-4
19	Індія	7,5	6,8	0,7	18	19	1
20	Мексика	7,0	6,6	0,4	20	20	0
21	Китай	6,5	6,5	0,0	21	21	0
22	Росія	6,1	5,9	0,2	22	22	0
Середній бал		7,9	7,8				

У 2008 році середній бал 22 країн сягав 7,8, що мало різнитися від значення 7,9 балів у тих же країнах за результатами даних 2011 року. Розглядаючи зміни на рівні окремих країн, можна помітити, що в жодному випадку немає зміни оцінки більше, ніж на 1 бал. Найбільше (на 0,7 бала) покращилась оцінка щодо Індії, однак ця країна далі знаходиться практично в кінці рейтингу. Найбільше падіння результатів спостерігається щодо Канади та Великобританії (на 0,3 бала), завдяки чому вони змістилися в рейтингу вниз на 5 та 3 балів відповідно.

Індекс хабародавців за 2011 рік мав на меті зібрати думки представників ділових кіл щодо ймовірності пропонування хабарів компаніями, які зайняті у 19 різноманітних секторах економіки. Результати опитування свідчать, що пропонування хабарів сприймається як звична річ практично в усіх секторах. Варто зазначити, що жоден із секторів не набрав більше 7,1 бала за 10-бальною шкалою (табл. 2.16).

Таблиця 2.16

Сприйняття практики підкупу за кордоном по секторах

Місце	Сектор	Бал	Число спостережень	Стандартне відхилення	90% довірчий інтервал	
					Нижня межа	Верхня межа
1	2	3	4	5	6	7
1	Сільське господарство	7,1	270	2,6	6,8	7,4
2	Легка промисловість	7,1	652	2,4	7,0	7,3
3	Цивільна авіапромисловість	7,0	69	2,7	6,6	7,5
4	Інформаційні технології	7,0	677	2,5	6,8	7,1
5	Банки та фінанси	6,9	1409	2,7	6,8	7,0

Продовження таблиці 2.16

1	2	3	4	5	6	7
6	Лісове господарство	6,9	91	2,4	6,5	7,3
7	Споживчі послуги	6,8	860	2,5	6,7	6,9
8	Телекомунікації	6,7	529	2,6	6,5	6,9
	Транспортування та зберігання	6,7	717	2,6	6,5	6,9
9	Озброєння і оборона	6,6	102	2,9	6,1	7,1
	Рибальство	6,6	82	3,0	6,0	7,1
10	Важка промисловість	6,5	647	2,6	6,4	6,7
11	Фарм. пром. та ох. здоров'я	6,4	391	2,7	6,2	6,6
	Виробництво електроенергії	6,4	303	2,8	6,1	6,6
12	Гірничодобувна промисловість	6,3	154	2,7	5,9	6,6
13	Нафтогазова промисловість	6,2	328	2,8	6,0	6,5
14	Послуги житлового госп-ва	6,1	674	2,8	5,9	6,3
	Комунальні служби	6,1	400	2,9	5,9	6,3
15	Контракти на будівництво	5,3	576	2,7	5,1	5,5
	Середнє значення	6,6				

На думку респондентів, найменше схильними до пропонування хабарів виявились фірми, зайняті у сільському господарстві і легкій промисловості. За ними йдуть підприємства цивільної аерокосмічної промисловості та сфери інформаційних технологій. Сектор контрактів на державні проекти та будівництво посів останнє місце, як і 2008 року. До інших секторів, які посіли місця у нижній чверті рейтингу, відносяться сфери комунальних послуг, нерухомості, власності, юридичних та ділових послуг, нафтогазова галузь і гірничо-видобувна промисловість.

Для цих секторів характерна висока вартість інвестицій, значний ступінь взаємодії з державними органами, а також наявність комплексного регулювання, що створює можливості та стимули для корупції. Ці сектори також мають особливе значення стосовно подальшого економічного розвитку, оскільки рішення щодо них повинні прийматися з урахуванням використання також прав власності на головні ресурси та інфраструктуру країни.

Література:

1. Bribe payers index 2011. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.transparency.org/bpi2011>

2.9. ІНДЕКС ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА (RULE OF LAW INDEX) (RLI)

Досліджуючи результати впливу на суспільство затверджених правових норм, зазвичай розглядають такі аспекти, як підзвітність, повага до фундаментальних прав чи дотримання справедливості. Кожен з них відображається в концепції **Індексу верховенства права** (Rule of law index), далі – RLI), який демонструє кількісну оцінку фактичного дотримання державами принципу верховенства права, що базується на даних опитування

громадян та експертів. Результатами дослідження послуговуються перші особи держав, судді вищих рівнів, бізнес-лідери, державні службовці та інші зацікавлені особи.

Розробником індексу є «Проект світового правосуддя» («World Justice Project»), далі – WJP), який позиціонує себе, як незалежна і багатопрофільна організація, котра спрямовує свої зусилля на посилення верховенства права в усьому світі. Організацію засновано 2006 р. з ініціативи тодішнього президента Асоціації американських юристів Б. Ньюкома за підтримки 21-го стратегічного партнера, серед яких, зокрема, є: Торгова палата США, міжнародна неурядова організація «Transparency International», Міжнародна асоціація юристів, Норвезька асоціація юристів, Канадська асоціація юристів та ін. [2]. З 2009 р. вона отримала статус некомерційної, і відповідно до наявних типів організацій в США віднесена до категорії 501 (c) (3) [3].

WJP сповідує підходи, в основі яких лежить переконання, що втілення в життя принципу верховенства права можливе лише за умови визнання суспільством законів і довіри громадськості до інституцій, які встановлюють такі закони і здійснюють контроль за їхнім дотриманням. Довіра громадськості до вказаних інституцій базується на належному здійсненні ними своїх функцій і триває доти, поки є впевненість у незаангажованості і належному виконанні ними своїх функцій.

Принцип верховенства права має бути наріжним каменем кожної правової системи, – інакше юридична влада перетворюється на інструмент пригнічення та корупції. Просякнута корупцією судова система надто дорого обходиться демократії, оскільки в цьому випадку вона не спроможна належно виконувати роль «сторожового пса» конституційних цінностей і контролювати чесність інших гілок влади. За цих умов, з політичного погляду, судова реформа – це доволі непроста справа. Хоча опитування громадян свідчать про те, що в багатьох країнах якість судової системи їх не влаштовує, втім дуже сумнівно, що самі судді поділяють цю думку. Вони можуть підтримати програми, що передбачають підвищення заробітної плати та поліпшення умов праці, однак вони навряд чи погодяться на якусь реформу, якщо згадані поліпшення будуть пов'язані з запровадженням суворішого контролю за їхньою діяльністю. Для повноти картини потрібно зазначити, що в деяких ситуаціях проблему становить не судова система, як така, а неререформовані базові закони і конституційні принципи, які вона покликана тлумачити. Саме тому концепція RJL, ґрунтується на комплексному розумінні принципу верховенства права, і включає наступні аспекти:

- верховенство права на практиці: Індекс визначає схильність до верховенства права з огляду на політику держави (наприклад, чи мають люди доступ до судів, чи ефективно контролюється криміногенна ситуація);
- багатогранність/багатовимірність: інші індекси покривають конкретні аспекти верховенства права, наприклад, відсутність корупції чи права людини, але вони не надають вичерпної картини дотримання верховенства права. Індекс верховенства права – це єдиний глобальний інструмент, який вичерпно розглядає верховенство права;

- перспективи пересічних громадян: Індекс верховенства права розглядає сутність суспільства, вивчаючи його схильність до верховенства права з точки зору пересічних громадян, які напряду залежать від рівня дотримання верховенства права у їхньому суспільстві. Індекс вивчає практичні ситуації, що виникають щодня, наприклад, доступність комунальних послуг без потреби давати хабарі чиновникам, а також можливість вирішувати спори між сусідами мирним шляхом, з оптимальними витратами та за участі незалежного судді (третейського);

- нові дані, що базуються на певному досвіді: Цей Індекс – єдиний багатогранний набір показників верховенства права, що ґрунтується майже цілком на первинних даних. Бали Індексу формуються на основі методу опитування місцевих мешканців (1 000 респондентів в одній країні) та місцевих юридичних експертів, що відображає умови, в яких живуть мешканці, включаючи особливі соціальні групи;

- культурний аспект: Індекс було розроблено з метою використання в країнах з дуже різними соціальними, культурними, економічними та політичними системами. Жодне суспільство не досягало перфектного виконання (не кажучи про тривалість) Індексу верховенства права. Кожне суспільство зіштовхується з постійними труднощами побудови та оновлення структури, інституцій та норм, що можуть підтримати та захистити правову культуру.

Зазначені характеристики роблять Індекс впливовим та цінним інструментом, що дозволяє визначити сильні та слабкі сторони країн *vis-à-vis*, а також з'ясувати наскільки система позитивного права відповідно до міжнародного законодавства забезпечує основні права людини. Індекс верховенства права за 2014 р. включає дев'ять сукупних індикаторів, які розкладаються на 47 особливих субіндексів. Ці індикатори наведено у таблиці 2.17 та детально описано нижче.

Таблиця 2.17

Принципи, які включені у поняття «верховенство права»

Назва сукупного індикатора	Перелік субіндексів
1	2
Індикатор 1 <i>Обмеження влади уряду</i>	1.1 Влада уряду ефективно обмежується законодавством 1.2 Влада уряду ефективно обмежується судовою владою 1.3 Влада уряду ефективно обмежується незалежним аудитом чи перевітками 1.4 Урядовці підлягають санкціям за неправомірні вчинки 1.5 Влада уряду може перевірятися неурядовими органами 1.6 Передача влади можлива відповідно до чинного законодавства
Індикатор 2 <i>Відсутність корупції</i>	2.1 Урядовці виконавчої гілки влади не використовують муніципальні приміщення для особистої вигоди 2.2 Урядовці судової гілки влади не використовують муніципальні приміщення для особистої вигоди 2.3 Посадові особи поліції та військові не використовують муніципальні приміщення для особистої вигоди

1	2
Індикатор 3 <i>Відкритий уряд</i>	3.1 Законодавство є публічно доступним 3.2 Законодавство є стабільним 3.3 Право на подання клопотання до уряду та участь громадськості 3.4 Офіційна інформація може бути надана за вимогою
Індикатор 4 <i>Фундаментальні права</i>	4.1 Рівне ставлення та відсутність дискримінації 4.2 Право на життя та безпеку ефективно гарантується кожній особі 4.3 Виконуються права та відповідні законодавчі вимоги до звинувачених 4.4 Ефективно гарантується свобода думки та висловлення 4.5 Ефективно гарантується свобода вірування та віросповідання 4.6 Ефективно гарантується захист від самочинного втручання у приватне життя 4.7 Ефективно гарантується свобода зібрань та створення профспілок 4.8 Ефективно гарантується виконання фундаментальних трудових прав
Індикатор 5 <i>Порядок та безпека</i>	5.1 Кримінальна ситуація ефективно контролюється 5.2 Громадянські конфлікти ефективно обмежуються 5.3 Люди захищені від примусу як засобу відшкодування завданої шкоди особистості (самосуд)
Індикатор 6 <i>Правовиконавча практика</i>	6.1 Урядові розпорядження виконуються ефективно 6.2 Урядові розпорядження виконуються та застосовуються без незаконного втручання 6.3 Адміністративні провадження виконуються без безпідставних затримок 6.4 Відповідні законні процедури виконуються під час виконання адміністративних проваджень 6.5 Уряд не відчужує майно без відповідних законних процедур та компенсацій
Індикатор 7 <i>Цивільне судочинство</i>	7.1 Люди мають доступ та можливість отримати виконання цивільного судочинства 7.2 Цивільне судочинство вільне від дискримінації 7.3 Цивільне судочинство вільне від корупції 7.4 Цивільне судочинство вільне від незаконного втручання влади 7.5 Виконання цивільного судочинства не відкладається без причини 7.6 Цивільне судочинство виконується ефективно 7.7 Альтернативні способи вирішення спорів є доступними, справедливими та ефективними
Індикатор 8 <i>Кримінальне судочинство</i>	8.1 Ефективна система кримінальних розслідувань 8.2 Система кримінального правосуддя є своєчасною та ефективною та працює вчасно система виконання кримінальних судових вироків 8.3 Виправна система є ефективною в обмеженні кримінальної поведінки 8.4 Кримінальна система є справедливою 8.5 Кримінальна система є некорумпованою 8.6 Кримінальна система є вільною від втручання влади 8.7 Виконуються права та відповідні правові процедури щодо обвинувачених
Індикатор 9 <i>Неформальне судочинство</i>	9.1 Неформальне судочинство є вчасним та ефективним 9.2 Неформальне судочинство є справедливим та вільним від стороннього втручання 9.3 Неформальне судочинство поважає та захищає фундаментальні права

Джерело: [1].

Індикатор 1. Обмеження влади уряду

Індикатор 1 вимірює, наскільки ті, хто має владу, обмежені згідно з законодавством. Він включає засоби конституційні та інституційні, за допомогою яких уряд та його чиновники, агенти обмежені та підлягають звітуванню згідно з законодавством. Він також включає неурядові перевірки урядової влади, як-от вільна та незалежна преса.

Урядові перевірки мають багато форм. Вони не оперують виключно системами, які зазнали формального поділу влади, чи вимогами, що зумовлює законодавство. Цей індикатор відображає ефективність перевірок урядової влади законодавчими органами (1.1.), судовими (1.2.) та незалежними аудиторними та перевіряльними агентствами (1.3.), а також на ефективність неурядового нагляду з боку медіа та громадськості (1.5.), які відіграють важливу роль у моніторингу урядової діяльності та підзвітності чиновників. Межі, до яких передача влади відбувається згідно із законодавством, теж перевіряються (1.6.). Додатково до цих перевірок чинник також вимірює межі, до яких урядовці підлягають відповідальності за офіційні порушення (1.4.).

Індикатор 2. Відсутність корупції

Цей індикатор вимірює рівень корупції в уряді. Індикатор включає три типи корупції: хабарництво, незаконний вплив через суспільні чи приватні інтереси, незаконне привласнення суспільних благ чи інших ресурсів. Ці три форми прояву корупції перевіряються стосовно чиновників у виконавчій ланці (2.1.), судовій (2.2.), військовій і поліцейській (2.3.) та законодавчій (2.4.), а також охоплює широкий спектр можливих ситуацій, де може виникати корупція (від маленького хабара до великих шахрайств).

Індикатор 3. Відкритий уряд

Індикатор 3 вимірює відкритість уряду, яка є важливою для ефективного нагляду суспільства. А саме, цей індикатор вимірює, до яких меж суспільство має чіткі, відкриті, доступні та стабільні закони (3.1. та 3.2.): чи відкритий уряд для участі суспільства в адміністративному провадженні (3.3.); чи доступна офіційна інформація, включаючи проекти законів та норм, для вивчення громадськості (3.4.). Перші два субіндекси належать до чіткості, публічності, доступності та стабільності, що є важливими для суспільства, яке має знати законодавство та провадження, що дозволено, а що ні. Другі два субіндекси охоплюють можливості людей стосовно їх участі у процесах розробки та впровадження законів. Серед індикаторів участі є такі: чи мають люди можливість подавати клопотання урядові, чи проводяться процедури вчасно та чи відкриті вони для суспільства, чи доступна суспільству офіційна інформація, включаючи проекти законодавчих актів та записи законодавчих та адміністративних процедур.

Індикатор 4. Фундаментальні права

Індикатор 4 оцінює захист фундаментальних прав людини. Він дає змогу розпізнати, чи відповідає система позитивних законодавчих актів, які забезпечують основні права людини, запроваджених згідно з міжнародними правами, верховенству права, та чи можна її називати системою верховенства права. Оскільки існує багато інших індексів, спрямованих на права людини, а також враховуючи, що це дало б змогу Індексу оцінити виконання цілої низки прав, цей чинник сфокусовано на відносно невеликому переліку прав, що чітко відповідають Загальній декларації прав людини та звичайному міжнародному законодавству та найбільше наближені до цілей верховенства права. Відповідно чинник 4 охоплює дотримання таких фундаментальних прав: ефективного виконання законодавства, що гарантує рівний захист (4.1.); право на

життя та безпеку людини (4.2.); належне виконання законодавства та прав обвинувачених (4.3); свобода поглядів та вираження (4.4); свобода вірувань та віросповідань (4.5); право на збереження конфіденційності (4.6); свобода зібрань та об'єднань (4.7) та фундаментальні права на працю, включаючи право на перемовини щодо утворень профспілок, заборону примусової та дитячої праці, зменшення дискримінації (4.8).

Індикатор 5. Порядок та безпека

Індикатор 5 оцінює, наскільки добре суспільство забезпечує безпеку людини та майна. Безпека – це один із вирішальних аспектів будь-якого суспільства, де дотримуються верховенства права, а також фундаментальна функція держави. Це, крім усього, ще й передумова для реалізації прав та свобод, на що й спрямоване верховенство права. Цей індикатор включає три виміри, що визначають різні загрози порядку та безпеці: злочинність (а саме, загальнокримінальні злочини); політичне насильство (включаючи тероризм, збройні конфлікти, політичні хвилювання); а також примус як соціально прийнятий засіб щодо відшкодування завданої шкоди особистості (самосуд).

Індикатор 6. Правовиконавча практика

Індикатор 6 вимірює, якою мірою регулювання є чесним та впроваджується, виконується ефективно. Регулювання, і юридичне, й адміністративне, структурні взаємодії всередині та поза межами уряду, чітке дотримання верховенства права вимагає, щоб ці регулювання та адміністративні положення впроваджувалися ефективно (6.1.), а також діяли та виконувалися без неправомірного впливу чиновників чи приватних інтересів (6.2.). Додатково чітке виконання верховенства права вимагає, щоб адміністративне провадження виконувалося вчасно, без безпідставних затримок (6.3.), щоб виконувалися відповідні процедури (6.4.) та щоб не виникало незаконного відчуження приватної власності без відповідної компенсації (6.5.). Індикатор не оцінює, яку саме діяльність має обрати уряд для регулювання, а також не розглядає, наскільки регулювання відповідної активності є адекватним. Але він перевіряє, як регулювання виконується та впроваджується. Наприклад, це чинник розглядає ділянки, які регулюються всіма країнами тією чи іншою мірою, як-от охорона здоров'я, безпека праці, захист навколишнього середовища, комерційна діяльність.

Індикатор 7. Цивільне судочинство

Індикатор 7 вимірює, чи мають пересічні громадяни можливість вирішити свої спори мирним та ефективним шляхом за допомогою цивільного судочинства. Виконання ефективного судочинства вимагає, щоб система була фінансово доступною та прийнятною (7.1.), вільною від дискримінації (7.2.) та корупції (7.3.), а також неправомірного впливу з боку державних посадових осіб (7.4.). Ефективне виконання цивільного судочинства також вимагає, щоб судові провадження здійснювалося вчасно, без безпідставних затримок (7.5.), а також щоб судочинство виконувалося ефективно (7.6.). І, нарешті, визнання цінності альтернативних способів вирішення спорів. Цей індикатор також вимірює доступність, справедливість та ефективність систем, що дають змогу сторонам вирішувати їхні цивільні спори (7.7.).

Індикатор 8. Кримінальне судочинство

Індикатор 8 оцінює систему кримінального судочинства. Ефективне кримінальне судочинство – це ключовий аспект верховенства права, оскільки він закладає умовний механізм для виконання покарань індивідів, які вчинили протиправні дії проти суспільства. Ефективна система кримінального судочинства може успішно та вчасно розібратися та винести рішення щодо кримінального звинувачення (8.1. та 8.2.) за допомогою системи, що є неупередженою та вільною від дискримінації (8.4.), а також без корупції та неправового урядового впливу (8.5. та 8.6.), гарантуючи, що права і жертв, і звинувачених будуть захищені (8.7.). Виконання ефективного кримінального судочинства також вимагає від виправної системи ефективного обмеження прав засуджених та обмеження кримінальної поведінки (8.3.). Відповідно, оцінка виконання кримінального судочинства має враховувати цілу систему, включаючи поліцію, адвокатів, обвинувачів, суддів та працівників в'язниць.

Індикатор 9. Неформальне судочинство

І нарешті, Індикатор 9, якому належить роль, яку в багатьох країнах виконує звичайне та неформальне судочинство, включаючи традиційні, племінні та релігійні суди, общинні системи, які використовуються для вирішення спорів. Ці системи часто відіграють важливу роль у культурах, де формальні юридичні інститути не спроможні захистити велику кількість пересічних громадян, або ж коли формальні інститути сприймаються як віддалені, корумповані або ж неефективні. Цей індикатор враховує три концепти: чи вчасно та ефективно вирішуються спори (9.1.), чи вони забезпечені від стороннього неправового впливу (9.2.), а також якою мірою ці системи поважають та захищають фундаментальні права (9.3.). Крім того, WJP зібрав дані, які не входять до цих агрегованих балів та ранжувань.

Аналітична основа, описана вище, допомагає розробити сценарій для підготовки індикаторів, що вимірюватимуть відповідність верховенства права. Ці індикатори надано у формі балів та ранжувань, під час розробки до них внесено більш ніж п'ятсот змінних, сформованих із двох найновітніших джерел інформації, зібраних Проектом світового правосуддя у кожній із країн: (1) загальна чисельність населення, що вдалося виконати за допомогою місцевих компаній, використовуючи представницьку вибірку із 1 000 респондентів у трьох найбільших містах, а також (2) опитування компетентних респондентів, що складається із запитань, які мають лише один варіант відповіді, яке проводилося місцевими юристами-практиками та вченими, що мають знання та досвід у цивільному та комерційному, кримінальному та трудовому законодавстві, а також у сфері охорони здоров'я. Разом ці два джерела інформації, отриманої від великої кількості людей згідно з їх досвідом та враженнями від контакту з урядом, поліцією, судами, а також щодо відкритості та підзвітності держави, проявів корупції, криміногенних ситуацій, до яких потрапляють пересічні громадяни, є найсвіжішими та найповнішими. Ці дані обробляються та підводяться до шкали від 0 до 1, а також групуються від рівня перемінної по кожній країні, а згодом до сумарного бала.

Згідно результатів дослідження за 2014 р. скандинавські країни та країни ЄС лідирують за усіма показниками, далі Нова Зеландія (6-та місце) і Австралія (8 місце), тоді як Україна посіла 68 місце з 99 країн (табл. 2.18), що пояснюється низьким рівнем підзвітності уряду, відсутністю незалежної судової системи, слабким захистом свободи слова і права на недоторканність приватного життя, значним рівнем корупції та надмірним впливом приватних інтересів у всіх гілках влади.

Таблиця 2.18

Рейтинг країн світу за Індексом верховенства права, 2014 р.

№ з/п	Країна	Значення індексу	№ з/п	Країна	Значення індексу	№ з/п	Країна	Значення індексу
1	Данія	0,88	34	Македонія	0,58	67	Домініканська Республіка	0,47
2	Норвегія	0,88	35	Малайзія	0,58	68	Україна	0,47
3	Швеція	0,85	36	Хорватія	0,57	69	Танзанія	0,47
4	Фінляндія	0,84	37	Гана	0,57	70	Замбія	0,47
5	Нідерланди	0,83	38	Йорданія	0,57	71	Казахстан	0,47
6	Нова Зеландія	0,83	39	Боснія	0,55	72	Кот-д'Івуар	0,46
7	Австрія	0,82	40	ПАР	0,55	73	Узбекистан	0,45
8	Австралія	0,80	41	Туніс	0,55	74	Єгипет	0,45
9	Німеччина	0,80	42	Бразилія	0,54	75	Молдова	0,45
10	Сінгапур	0,79	43	Сенегал	0,54	76	Китай	0,45
11	Канада	0,78	44	Болгарія	0,53	77	Еквадор	0,45
12	Японія	0,78	45	Ямайка	0,53	78	Киргизія	0,45
13	Великобританія	0,78	46	Індонезія	0,52	79	Мексика	0,45
14	Корея	0,77	47	Таїланд	0,52	80	Росія	0,45
15	Естонія	0,76	48	Шрі Ланка	0,52	81	Мадагаскар	0,45
16	Гон Конг	0,76	49	Ліван	0,51	82	Іран	0,44
17	Бельгія	0,76	50	Білорусь	0,51	83	Гватемала	0,44
18	Франція	0,74	51	Монголія	0,51	84	Сьєрра-Леоне	0,44
19	США	0,71	52	Марокко	0,51	85	Нікарагуа	0,43
20	Уругвай	0,69	53	Буркіна-Фасо	0,51	86	Кенія	0,43
21	Чилі	0,68	54	Сербія	0,51	87	Ліберія	0,42
22	Польща	0,67	55	Малаві	0,51	88	Ефіопія	0,42
23	Чехія	0,67	56	Панама	0,50	89	М'янма	0,41
24	Іспанія	0,67	57	Непал	0,50	90	Уганда	0,41
25	Ботсвана	0,67	58	Аргентина	0,50	91	Камбоджа	0,40
26	Португалія	0,66	59	Туреччина	0,50	92	Бангладеш	0,39
27	ОАЕ	0,65	60	Філіппіни	0,50	93	Нігерія	0,39
28	Словенія	0,65	61	Колумбія	0,49	94	Болівія	0,39
29	Італія	0,63	62	Перу	0,49	95	Камерун	0,39
30	Угорщина	0,61	63	Албанія	0,49	96	Пакистан	0,36
31	Грузія	0,60	64	Сальвадор	0,48	97	Зімбабве	0,34
32	Греція	0,59	65	В'єтнам	0,48	98	Афганістан	0,34
33	Румунія	0,59	66	Індія	0,48	99	Венесуела	0,31

Джерело: [1].

Література:

1. Rule of Law Index 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://worldjusticeproject.org/sites/default/files/files/wjp_rule_of_law_index_2014_report.pdf

2. The current strategic partners of the World Justice Project [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://worldjusticeproject.org/strategic-partners>
3. Tax-Exempt Status for Your Organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.irs.gov/pub/irs-pdf/p557.pdf>

2.10. МІЖНАРОДНИЙ ІНДЕКС ПРАВ ВЛАСНОСТІ (INTERNATIONAL PROPERTY RIGHTS INDEX) (IPRI)

Для визначення рівня захищеності прав власності використовується **міжнародний індекс прав власності** (International Property Rights Index). Індекс прав власності видається щорічно Альянсом інтелектуальної власності (Property Rights Alliance (PRA)). Індекс оцінює права та можливість громадян мати і захищати приватну власність у різних країнах світу.

Міжнародний індекс прав власності застосовується для міждержавного порівняння рівня захищеності прав власності. Оцінюється в розрізі трьох найважливіших складових:

- правове та політичне середовище;
- захист прав власності;
- захист інтелектуальної власності.

При складанні враховуються 10 компонентів оцінки:

- незалежність судової влади;
- довіра бізнесу до судів;
- політична стабільність, корупція;
- законодавча захищеність приватної власності;
- зручність реєстрації і перереєстрації власності (кількість і тривалість процедур);
- доступність кредитів;
- захист прав інтелектуальної власності;
- чинність патентів;
- поширеність «піратства»;
- захищеність авторських прав і торгових марок.

Окрім цього враховуються індекс конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму, дослідження Всесвітнього банку, Індекс поширеності корупції.

Дослідження Індексу прав власності має на меті показати залежність між рівнем захищеності права власності й економічним благополуччям держави.

За цим індексом Україна у 2011 році посіла 117 місце серед 129 країн із значенням показника – 4,0 (за 10-бальною шкалою). У розрізі складових індексу оцінки України є такими: правове та політичне середовище – 3,5; права власності – 4,4; захист інтелектуальної власності – 4,2 бала. Динаміка міжнародного рейтингу захисту прав власності та його складових в Україні за період 2007–2011 рр. відображена в таблиці 2.19. За останні п'ять років (окрім 2009 р.) спостерігається стабільна тенденція до погіршення оцінок. Найвищу

оцінку зазвичай отримує складова захист прав власності, але у 2011 р. її значення зменшилося на 0,4 бала.

Таблиця 2.19

Динаміка міжнародного рейтингу захисту прав власності та його складових в Україні за 2007-2011 рр.

Показник	2007	2008	2009	2010	2011
Міжнародний індекс прав власності	4,2	4,2	4,3	4,1	4,0
у т.ч. у розрізі складових:					
• правове та політичне середовище;	3,6	3,5	3,7	3,7	3,5
• захист прав власності;	4,6	4,6	4,7	4,8	4,4
• захист інтелектуальної власності.	4,3	4,3	4,3	3,9	4,2

Водночас оцінки за складовою «Захист інтелектуальної власності» наближаються до рівня 2009 р., після стрімкого зниження оцінки у 2010 р., вони покращилися на 0,3 бала. Найнижчі оцінки має складова «Правове та політичне середовище» – у 2011 р. оцінка погіршилася на 0,2 бала. Місце України у світовому рейтингу 2011 року відображене в таблиці 2.20.

Таким чином, світове товариство позитивно оцінює низку реалізованих заходів, які зорієнтовані на захист інтелектуальної власності, але політична криза та нестабільність зумовили погіршення загальної оцінки.

Лідерами в рейтингу є Швеція (8,5), Фінляндія (8,5), Сингапур (8,3); середньоєвропейська оцінка становить 7,5; середньосвітова – 5,6.

Таблиця 2.20

Рейтинг країн світу за Міжнародним Індексом прав власності, 2011р.

Місце країни	Країна	Бали
1	Швеція	8,5
	Фінляндія	8,5
2	Сингапур	8,3
28	Естонія	6,7
33	Чехія	6,5
43	Польща	6,2
47	Литва	6,0
81	Перу	4,9
93	Росія	4,6
98	Ефіопія	4,5
100	Кенія	4,4
113	Ніарагуа	4,1
117	Україна	4,0
	Парагвай	4,0

Джерело: <http://commercialsLaw.com.ua>.

У розрізі складових у 2011 р. найвище оцінено за Правове та політичне середовище Фінляндію – 8,8; середньоєвропейський рівень склав 7,7; середньосвітовий – 5,3. Ця ж країна виявилася найкращою і за двома іншими складовими в рейтингу: Захист прав власності – 8,3 (що суттєво перевищує загальноєвропейську (7,2) та середньосвітову (6,2) оцінки). Захист прав

інтелектуальної власності – 8,5 (середньоєвропейська оцінка – 7,5, а середньосвітова – 5,4).

Міждержавне порівняння захищеності прав власності свідчить, що показники України суттєво нижчі не тільки від середньоєвропейських, а й від середньосвітових.

Література:

1. International Property Rights Index. – [Electronic source]. – Mean of access: <http://www.americansfortaxreformfoundation.org/international-property-rights-index-a4>

2.11. ІНДЕКС СПРИЯННЯ ТОРГІВЛІ (ENABLING TRADE INDEX)

Індекс сприяння торгівлі порівнює легкість ведення міжнародної торгівлі у 138 країнах світу, оцінюючи перешкоди, що виникають у ланцюжку постачання товарів. Його розраховує Всесвітній економічний форум (ВЕФ). Автори його методології розглядають вільне пересування товарів між країнами як благо, яке сприяє добробуту громадян, передачі і поширенню нових технологій, а також підвищенню стандартів якості товарів. Індекс порівнює, наскільки економічна політика країн сприяє або перешкоджає вільному переміщенню товарів між країнами, оцінюючи торгівельні перешкоди, що існують у тій чи іншій країні. Результати звітів сприяння торгівлі використовують під час розробки інструментів економічної політики, спрямованих на зменшення або усунення торгівельних перешкод.

З 2008 року ВЕФ випустив 5 звітів, в яких оцінив перешкоди, що виникають у процесі міжнародної торгівлі в ланцюжку постачання товарів. До цих перешкод відносять ті, що виникають під час перетину товаром кордону (експортні та імпорتنі мита), а також ті, що виникають до і після перетину кордону.

Індекс сприяння торгівлі включає чотири субіндекси:

1. Доступ до ринків (The market access subindex) – показує, наскільки політика країни сприяє входженню іноземних товарів та підтримує експорт вітчизняних товарів на зовнішні ринки.

2. Адміністрування на кордоні (The border administration subindex) – демонструє оцінку управління в прикордонних зонах, зокрема показує міру сприяння надходженню та вивозу товарів через кордон.

3. Інфраструктура (The infrastructure subindex) – даний субіндекс враховує ступінь розвитку транспортної та комунікаційної інфраструктури, яка сприяє руху товарів всередині країни та за її межами.

4. Бізнес-середовище (The business environment subindex) – проводиться оцінювання якості управління, регуляторне оточення бізнес-імпортерів та експортерів. Складові кожного із субіндексів наведено на рисунку 2.8.

Індекс сприяння торгівлі показує, наскільки державні інститути, політика та інфраструктура сприяють вільному руху товарів через кордони до місць призначення. Із 41 показника Індексу 20 – це статистичні дані, 18 – дані

щорічного опитування керівників бізнесу, який проводить ВЕФ, і 3 – дані Індексу ефективності логістики Світового банку (LPI). Значення Індексу є в інтервалі від 1 до 7 (1 – найгірше, 7 – найкраще).

ІНДЕКС СПРИЯННЯ ТОРГІВЛІ

ВСЕСВІТНІЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ФОРУМ

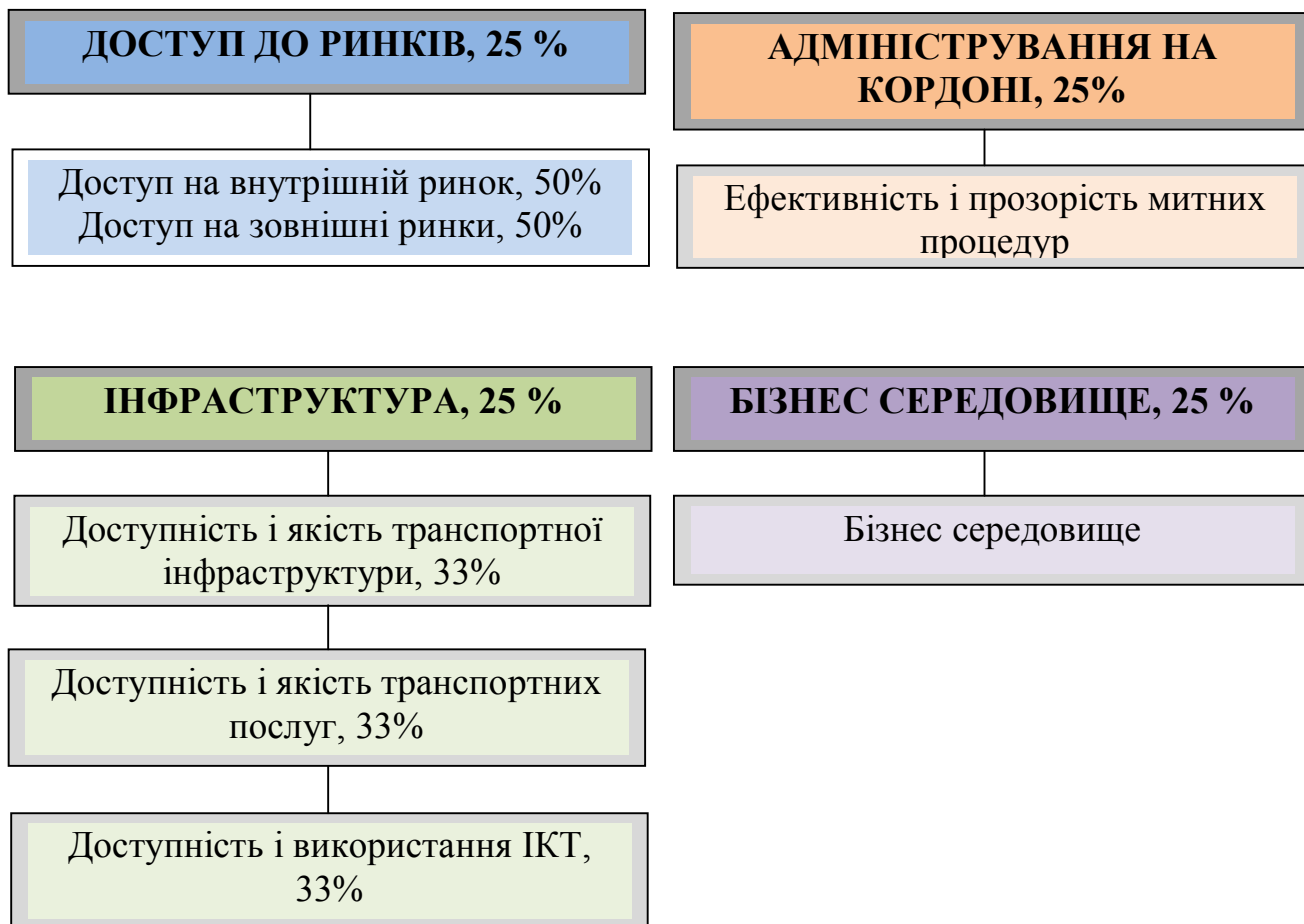

Рис. 2.8. Складові Індексу сприяння торгівлі

У 2014 році Україна посіла 83 місце за рівнем інтеграції в світову торгівлю (див. табл. 2.21), піднявшись на три ступені порівняно з 2012 р. (86 місце серед 132 країн): індекс зріс на 0,01 і становив 3,8 бала з максимально можливих 7. У загальній сукупності за 5-річний період розрахунку Індексу Україна втратила 13 позицій, хоча в той час кількість оцінюваних країн зросла із 118 до 138. За даними показниками Україна займає такі місця: доступ до ринку – 39, управління кордонами – 94, транспортно-комунікаційна інфраструктура – 59 і бізнес-середовище – 106.

Порівняно з Індексом 2012 року Україна покращила позиції за двома субіндексами за винятком доступності до ринків і транспортної інфраструктури (див. табл. 2.22).

Таблиця 2.21

Україна і порівнювані країни в Індексі сприяння торгівлі за 2012-2014 рр.

Країна	2014 р. 138 країн	Бал (7)	2012 р. 132 країни	Бал (7)	Зміна
Сінгапур	1	5,9	1	6,14	-
Гонконг	2	5,5	2	5,67	-
Нідерланди	3	5,3	7	5,32	↓
Нова Зеландія	4	5,2	5	5,34	↑
Фінляндія	5	5,2	6	5,34	↑
Великобританія	6	5,2	11	5,18	↑
Швейцарія	7	5,2	8	5,29	↑
Чилі	8	5,1	14	5,12	↑
Швеція	9	5,1	4	5,39	↓
Німеччина	10	5,1	13	5,13	↑
Бельгія	20	4,9	21	4,96	↑
Франція	21	4,9	20	5,03	↓
Естонія	28	4,8	26	4,85	↓
Грузія	36	4,5	38	4,58	↑
Чехія	39	4,4	41	4,42	↑
Латвія	41	4,4	52	4,31	↑
Польща	45	4,3	48	4,37	↑
Вірменія	53	4,3	59	4,19	↑
Китай	54	4,3	56	4,22	↑
Еквадор	65	4,1	83	3,83	↑
Болгарія	70	4,0	74	3,93	↑
Румунія	75	3,9	69	4,02	↓
Азербайджан	77	3,9	81	3,85	↑
Україна	83	3,8	86	3,79	↑
Казахстан	94	3,7	105	3,50	↑
Індія	96	3,6	100	3,55	↑
Єгипет	97	3,6	90	3,78	↓
Росія	105	3,5	112	3,41	↑
Пакистан	114	3,5	116	3,39	↑
Ефіопія	118	3,2	106	3,49	↓
Нігерія	125	3,1	123	3,13	↓
Монголія	130	3,0	114	3,40	↓
Ангола	136	2,8	127	3,01	↓
Чад	138	2,5	132	2,63	-

Таблиця 2.22

Динаміка результатів України за 4 субіндексами
Індексу сприяння торгівлі, 2010-2014 рр.

№ з/п	Субіндекси	2010	2012	2014
1	Доступ до ринків	39	26	38
2	Адміністрування на кордоні	94	116	100
3	Інфраструктура	67	61	61
4	Бізнес середовище	115	125	103

На рис. 2.9 відображена позиція України серед «найкращої» і «найгіршої» країн за Індексом сприяння торгівлі у 2014 році.

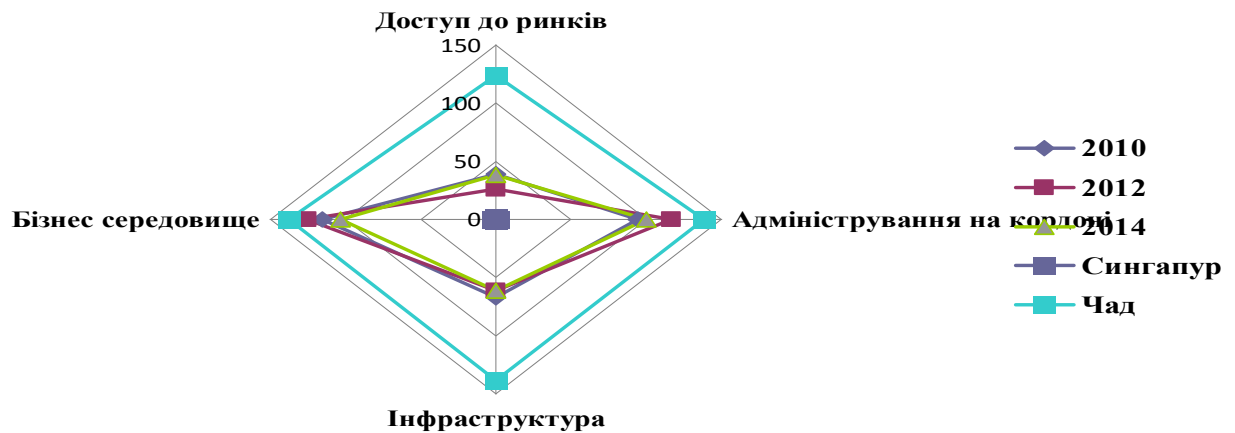

Рис. 2.9. Рейтинг України у 2012-2014 рр. і її позиції серед найкращої (Сингапур) і найгіршої (Чад) країни за Індексом сприяння торгівлі, 2014 р.

Економіки країн Південно-східної Азії продемонстрували успіхи в розвитку торгівлі, причому на верхніх позиціях у глобальному рейтингу, як і раніше, залишаються традиційні лідери – Сингапур і Гонконг. У цьому році звіт охоплює 138 економік. Він оцінює здатності економік стимулювати торгівлю, а також приділяє увагу тим областям, в яких особливо необхідні заходи щодо поліпшення ситуації. Рейтинг, який публікують кожні два роки, свідчить про високі показники великих економік Європи. Так, Фінляндія і Великобританія перемістилися на декілька позицій вгору, зайнявши 5 і 6 місця відповідно, Німеччина піднялась з 13 на 10 місце, Франція – з 21 на 20. США – з 23 на 15 місце, Китай і Індія також піднялися в рейтингу з 56 на 54 і з 100 на 96 місце відповідно. На рис. 2.10 відображений зв'язок між Індексом залучення країн світу в міжнародну торгівлю та ВВП на одну особу.

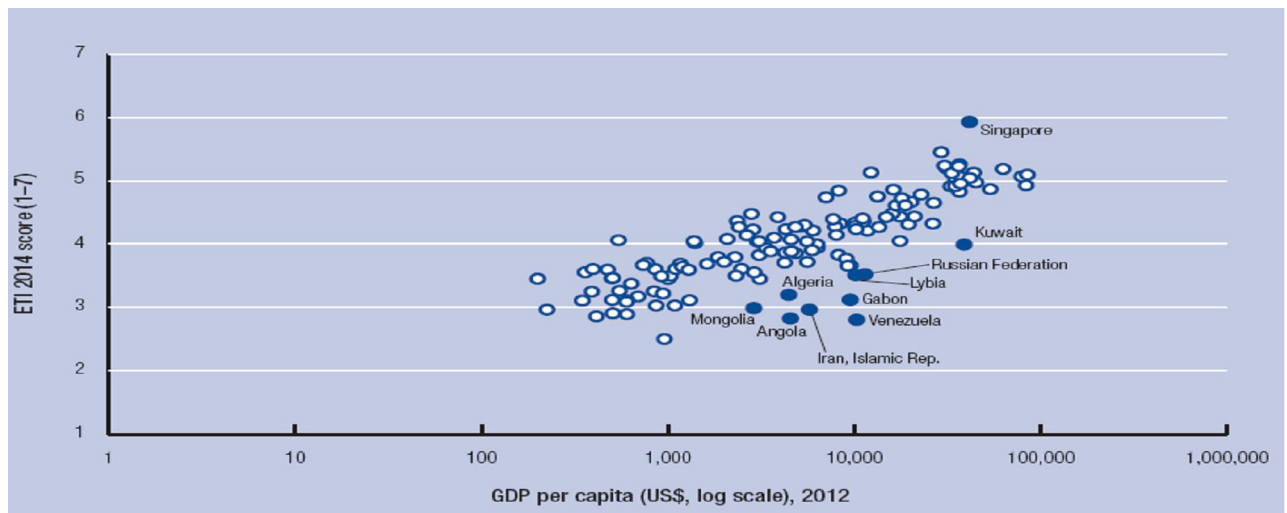

Рис. 2.10. Зв'язок між Індексом залучення країн світу в міжнародну торгівлю та ВВП на одну особу

У розрізі за окремими складовими Україна традиційно займає відносно сильні позиції з відкритості внутрішнього ринку і доступу на зовнішні ринки, з безпеки і за показниками наявності та якості транспортної й інформаційно-комунікаційної інфраструктур. Слабкими позиціями країни є складові регуляторного середовища, ефективності митної служби і прозорості роботи прикордонних служб (див. табл. 2.23).

Таблиця 2.23

Найбільш проблемні фактори для торгівлі України у 2014 році

№ з/п	Найбільш проблемні чинники експорту	Бал (%)	Найбільш проблемні чинники імпорту	Бал (%)
1	Доступ до торгівельних фінансів	16,0	Обтяжливі процедури в оформленні імпорту	22,0
2	Невідповідність виробництва технології і кваліфікації	13,7	Митні тарифи	21,9
3	Ідентифікація потенційних виробників і покупців	13,6	Корупція митних органів	20,2
4	Технічні вимоги і стандарти	11,1	Національні технічні вимоги і стандарти	9,2
5	Доступ до конкурентних цін	9,4	Високі витрати і затримки, зумовлені міжнародним транспортуванням	8,2
6	Труднощі в забезпеченні «кількість-якість» на вимогу споживачів	7,5	Злочинність і крадіж	7,4
7	Обтяжливі процедури в митному оформленні	6,4	Високі витрати і затримки, зумовлені внутрішньо національним транспортуванням	6,5
8	Значні тарифні бар'єри	4,8	Неналежна телекомунікаційна інфраструктура	4,7
9	Високі витрати і затримки, зумовлені внутрішньо національним транспортуванням	4,8		
10	Корупція митних органів	4,7		
11	Значні правила і вимоги	4,5		
12	Високі витрати і затримки, зумовлені міжнародним транспортуванням	3,7		
Всього, %		100		100

Джерело: World Economic Forum, The Global Enabling Trade Report, 2014, 2012.

Для сприяння розвитку торгівлі, і передусім торгівлі із зарубіжними ринками, Україні необхідно забезпечити захист прав власності і спростити адміністративне регулювання бізнесу, значно полегшити митні процедури і побороти корупцію, забезпечити доступ бізнесу до необхідних фінансових ресурсів, забезпечити взаємозв'язок усіх видів транспортної інфраструктури в країні.

Література:

1. World Economic Forum, The Global Enabling Trade Report, 2014, 2012.

2.12. ІНДЕКС ВІДКРИТОСТІ БЮДЖЕТУ (OPEN BUDGET INDEX) (OBI)

Індекс відкритості бюджету (Open Budget Index) оцінює стан бюджетної прозорості та підзвітності фінансових систем, а також участі різних організацій та громадськості в їх роботі. Розробку та запровадження Індексу відкритості бюджету ініціювало Міжнародне бюджетне партнерство для підтримки організацій громадянського суспільства у всьому світі, які зацікавлені у зміцненні бюджетних інституцій, процесів та вивченні їхніх наслідків. Індекс відкритості бюджету розраховується з 2008 року у 100 країнах світу.

В демократичних суспільствах стало вже звичним розцінювати публічність влади як базову ознаку доброго врядування (good governance) та дієвий спосіб запобігання корупції. Не безпідставно вважається, що публічність владних інституцій позитивно впливає на якість життя громадян.

Індекс відкритості бюджету розцінюється як сукупне поняття, що включає в себе три взаємопов'язаних принципи належного врядування – прозорість, відкритість та підзвітність. Прозорість розглядається як процес оприлюднення владою за власною ініціативою вичерпної та актуальної інформації про свій персональний склад і структуру, повноваження і функції, фінанси, поточну активність та плани, політичні ініціативи та ухвалені рішення, які становлять суспільний інтерес. Відкритість влади трактується як процес надання владою максимального доступу до інформації, що є в її розпорядженні, та стимулювання активного залучення громадян до безпосередньої комунікації та регулярного діалогу з питань вироблення політик на державному рівні. Підзвітність влади охоплює процес систематичного інформування громадськості про результати та ефективність роботи державних інституцій, використання громадських ресурсів та бюджетних коштів.

Індекс відкритості бюджету визначає, чи уряд надає доступ суспільству до восьми основних бюджетних документів і чи є ці документи зрозумілими, своєчасними та корисними. Ці документи – бюджетна декларація, проект бюджету, бюджет, бюджет для громадян, квартальні звіти про виконання бюджету, піврічний звіт, річний звіт і звіт про аудит.

Для розрахунку об'єктивної оцінки та рейтингу прозорості кожної з країн використовують бали, надані за відповіді на 125 запитань Індексу. 95 питань Індексу стосуються безпосередньо публічної доступності та повноти восьми ключових бюджетних документів, які уряди повинні публікувати в різних

точках бюджетного циклу. Решта 30 запитань – допоміжні й відносяться до можливості участі громадськості у бюджетному процесі, і до ролі, яку відіграють законодавчі та вищі органи фінансового контролю у бюджеті.

Індекс відкритості бюджету призначає кожній країні бал, який може варіюватися від 0 до 100. Усі сумарні бали становлять єдиний незалежний і порівнювальний показник прозорості бюджету.

Середня оцінка серед 100 досліджених країн складає всього 43. Тільки 23 країни забезпечують істотну інформацію для розрахунку індексу і отримують бали, які перевищують 60. 26 країн забезпечують недостатній рівень бюджетної інформації, з кількістю балів 20 або менше. Ще 15 країн надають тільки мінімальну бюджетну інформацію, з балами між 21 і 40.

Більш високі показники мають країни з демократичним режимом; нафтозалежні автократії, як правило, мають більш низькі бали за Індексом (рис.2.11).

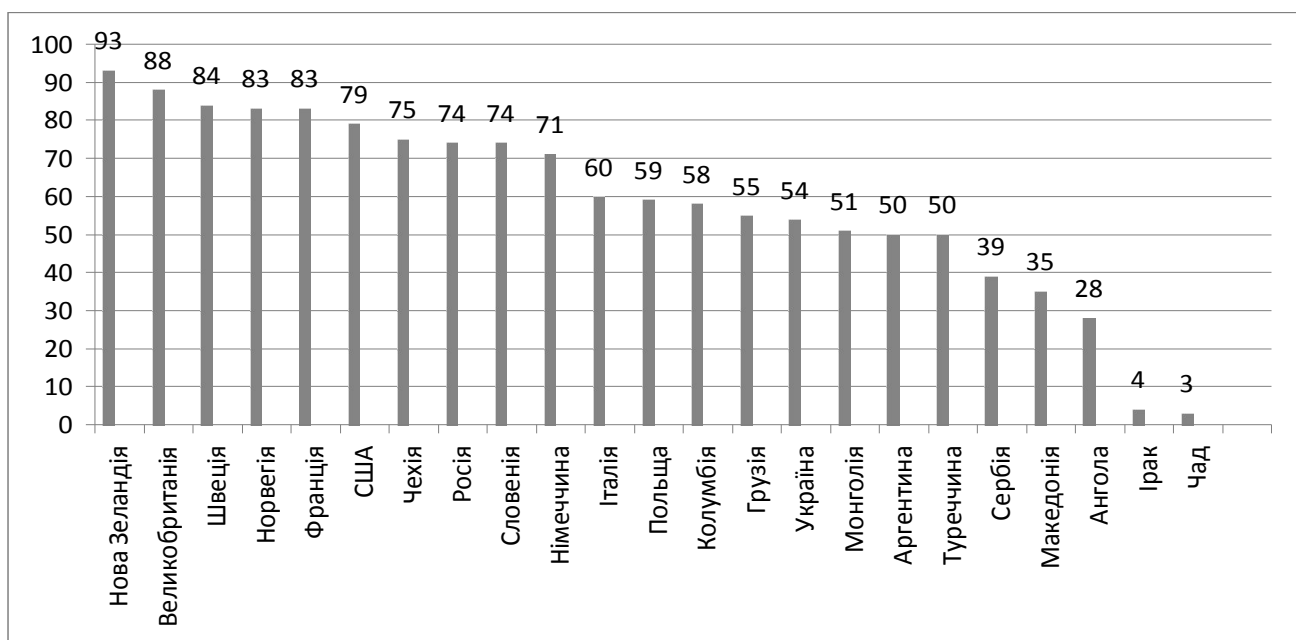

Рис. 2.11. Рейтинг країн світу за Індексом відкритості бюджету

Міжнародні стандарти виділяють вісім основних документів, які уряди повинні публікувати на різних етапах бюджетного циклу:

I. На стадії формування бюджету уряди повинні публікувати:

– попередній проект бюджету, який включає в себе припущення, використані для розробки бюджету – такі, як загальний очікуваний дохід, видатки і рівні боргу, та сектор асигнування;

– бюджетну пропозицію виконавчої влади, в якій представлені докладні плани уряду, з точки зору пріоритетів політики, й бюджети для кожного міністерства та агентства, для бюджетного року.

II. На стадії затвердження бюджету уряди повинні публікувати:

– прийнятий бюджет з поправками та доповненнями;

III. На стадії виконання бюджету уряди повинні публікувати:

– щомісячні або щоквартальні звіти (упродовж року), які включають в себе інформацію про доходи, фактичні видатки, у тому числі позикові кошти, надані на даний момент часу;

– фактичний бюджет (в середині року) – дані за перші шість місяців поточного року (доходи, витрати, і позикові кошти), а також стосовно переоцінки бюджетних статей;

– звіт (в кінці року), який відображає стан рахунків уряду наприкінці фінансового року і містить аналітичну оцінку фінансових показників.

IV. На етапі аудиту уряди повинні публікувати:

– аудиторський звіт, в якому вищим контролюючим органом оцінюються фінансові показники уряду за попередній бюджетний рік; аудит може охоплювати також низку конкретних установ та нефінансові аспекти виконавчої влади.

На додаток до цих документів, уряди повинні публікувати цивільний бюджет, спрощену версію бюджету – документ, який використовує нетехнічну мову і доступні формати для того, щоб полегшити розуміння громадянами планів уряду упродовж бюджетного року.

У таблиці 2.24 відображені вісім основних бюджетних документів та доступ до них громадськості.

Таблиця 2.24

Інформація щодо відкритості бюджетних документів, 2012 р.

Документ	Структура документу	Статус публікації
Попередній проект бюджету	Надає інформацію щодо існуючого зв'язку між політикою уряду і бюджетом, а також в ньому зазначені загальні параметри, які визначають законодавчі пропозиції стосовно бюджету.	Опублікований
Бюджетна пропозиція виконавчої влади	Відображає плани уряду щодо підвищення державних доходів за допомогою податків та інших джерел, а також щодо витрачання даних коштів на фінансування пріоритетних областей.	Опублікований
Прийнятий бюджет	Є правовим інструментом, який дозволяє виконавчій владі підвищувати державні доходи, здійснювати витрати і приймати боргові зобов'язання.	Опублікований
Цивільний бюджет	Технічне представлення бюджету урядом, яке призначене для того, щоб громадськість могла розуміти плани уряду щодо підвищення державних доходів і витрачання громадських коштів для досягнення цілей політики.	Не представлений
Звіт про стан виконання упродовж року	Містить інформацію про періодичні (щомісячні або кварталні) заходи, які проводяться у сфері фактичних доходів, витрат і боргових зобов'язань, які дають можливість здійснювати порівняння з цифрами бюджету та внесеними до нього змінами.	Опублікований
Піврічний звіт	Надається огляд впливу бюджету в середині	Представлений для

	бюджетного року і обговорюються зміни стосовно будь-яких економічних зобов'язань, які впливають на затверджену бюджетну політику.	внутрішнього користування
Річний звіт	Містить інформацію для порівняння фактичного виконання бюджету з затвердженим бюджетом.	Опублікований
Аудиторський звіт	Є незалежною оцінкою рахунків уряду вищим органом фінансового контролю країни. У ньому повідомляється, чи збільшив уряд доходи і витрачав державні доходи відповідно до офіційно прийнятих бюджетом.	Опублікований

Таблиця 2.25 показує, які країни потрапляють у кожен з п'яти основних категорій, заснованих на розрахунку Індексу відкритості бюджету у 2012 році.

Таблиця 2.25

Інформація щодо Індексу відкритості бюджету, 2012 р.

Бали за Індексом відкритості бюджету	Кількість країн зі 100 опитаних	Країни
Детальна інформація (від 81 до 100 балів)	6	Франція, Нова Зеландія, Норвегія, Південна Африка, Швеція, Великобританія
Істотна інформація (від 61 до 80 балів)	17	Болгарія, Бразилія, Чилі, Хорватія, Чеська Республіка, Німеччина, Індія, Індонезія, Мексика, Португалія, Росія, Словаччина, Словенія, Південна Корея, Іспанія, Уганда, Сполучені Штати
Деяка інформація (від 41 до 60 балів)	36	Афганістан, Албанія, Азербайджан, Аргентина, Бангладеш, Боснія і Герцеговина, Ботсвана, Колумбія, Коста-Ріка, Сальвадор, Грузія, Гана, Гватемала, Гондурас, Йорданія, Італія, Казахстан, Кенія, Ліберія, Малаві, Малі, Мозамбік, Монголія, Намібія, Непал, Нікарагуа, Пакистан, Папуа Нова Гвінея, Перу, Філіппіни, Польща, Румунія, Шрі-Ланка, Танзанія, Туреччина, Україна
Мінімальна інформація (від 21 до 40 балів)	15	Ангола, Буркіна-Фасо, Домініканська Республіка, Еквадор, Ліван, Македонія, Малайзія, Марокко, Сан-Томе і Принсіпі, Сербія, Сьєрра-Леоне, Таїланд, Тимор-Лешті, Тринідад і Тобаго, Венесуела
Відмова від надання інформації (від 0 до 20 балів)	26	Алжир, Бенін, Болівія, Камбоджа, Камерун, Чад, Китай, Демократична Республіка Конго, Єгипет, Екваторіальна Гвінея, Фіджі, Ірак, Киргизька Республіка, М'янма, Нігер, Нігерія, Катар, Руанда, Саудівська Аравія, Сенегал, Таджикистан, Туніс, В'єтнам, Ємен, Замбія, Зімбабве

Уряд України може суттєво підвищити прозорість бюджету практично без додаткових витрат на впровадження необхідних заходів. Для цього необхідно:

- публікувати середньорічний звіт, який нині готують лише для внутрішнього користування;
- складати та публікувати бюджет для громадян;
- включати в діючий бюджет докладний опис макроекономічного та фіскального середовища;
- надавати в проекті державного бюджету дані:
 - 1) про фактичні видатки за попередній рік, зокрема за індивідуальними програмами, а також про заплановані видатки за економічною та відомчою класифікацією;
 - 2) про неподаткові доходи бюджету та про стан державного боргу за минулий бюджетний рік;
 - 3) щодо впливу різних макроекономічних припущень на виконання бюджету;
 - 4) про зв'язок бюджету із заявленими урядом цілями політики та показниками виконання бюджетних програм;
 - 5) про використання позабюджетних фондів і у фінансовій, і в натуральній формі (зокрема, щодо джерел донорської допомоги).
 - включати інформацію на програмному рівні в діючий бюджет;
 - у звіті про виконання бюджету впродовж року надавати інформацію про структуру державного боргу;
 - у річних звітах пояснювати різницю між запланованим і фактичним рівнем видатків;
 - у звітах про аудит бюджету надавати інформацію про заходи, які виконавча влада здійснює для виконання рекомендацій аудиту;
 - проводити публічні слухання щодо макроекономічних припущень, закладених у державному бюджеті;
 - проводити публічні слухання щодо бюджетів індивідуальних розпорядників бюджетних коштів;
 - передбачити законодавством можливість отримання відгуків громадськості під час обговорення бюджету та звітування щодо процесу й результатів бюджетних слухань.

Література:

1. Open Budget Index. – [Electronic source]. – Mean of access: <http://internationalbudget.org/>

2.13. ІНДЕКС ЕФЕКТИВНОСТІ ПУБЛІЧНИХ ІНВЕСТИЦІЙ (PUBLIC INVESTMENT EFFICIENCY INDEX) (PIEI)

Розширення масштабів публічних інвестицій в країнах з низьким рівнем доходу, особливо в інфраструктуру, займає центральне місце для перспектив розвитку економіки. Недоліки в управлінні публічними інвестиціями

призводять до недостатньої віддачі державних і приватних інвестицій у багатьох країнах з низьким рівнем доходу. Індекс ефективності публічних інвестицій характеризує ефективність процесу управління публічними інвестиціями. Він розраховується Світовим Банком для 71 країни, у тому числі для 41 країни з низьким рівнем доходу. Аналіз охоплює 2007-2010 рр.

Для побудови **Індексу ефективності публічних інвестицій** (Public Investment Efficiency Index) була використана інформація з великої кількості джерел, включаючи дослідження Всесвітнього банку державних інвестицій (PIM), аналіз та оцінку Державних витрат та фінансової звітності (PEFA), базу даних бюджетних установ, Світового банку державних витрат (PERs) тощо.

Індекс публічних інвестицій вразливий до корупції, наприклад, без належної інтеграції інвестиційних проектів в бюджет, або перевірок відбору та реалізації проектів, існує можливість корупції на етапах інвестиційного процесу. Ефективність публічних інвестицій залежить від якісного інституційного середовища. Індекс ефективності публічних інвестицій повинен використовуватись для оцінки поточних зусиль з поліпшення інвестиційного клімату в країнах з низьким рівнем доходу.

Індекс ефективності публічних інвестицій дозволяє аналізувати якість та ефективність інвестиційного процесу у чотири етапи: стратегічне керівництво та оцінка проектів; відбір проектів і бюджетування; управління та реалізація проектів; аналіз й аудит проектів. В рамках кожного з цих етапів, акцент робиться на основні процеси та елементи управління, які, ймовірно, призведуть до ефективних фінансових рішень, визнаючи роль інститутів, потенціалу і стимулів. Кожен з цих етапів складається з декількох окремих компонентів (17 в цілому).

Основні субіндекси ефективності публічних інвестицій:

I. Стратегічне керівництво та оцінка проекту:

- наявність галузевих стратегій;
- прозорість стандартів оцінки;
- діагностика колишніх проектів;
- проведення незалежного аналізу.

II. Відбір проектів і бюджетування:

- наявність середнього строкового та довгострокового планування;
- включення до бюджету проектів, що фінансуються;
- аналіз бюджетних витрат;
- доступ громадськості до фінансової інформації.

III. Реалізація проекту:

- ступінь відкритої конкуренції контрактів;
- механізм подачі скарг, пов'язаних із закупівлями;
- фінансування під час виконання бюджету;
- наявність і ефективність системи внутрішнього контролю;
- ефективність системи внутрішнього аудиту.

IV. Оцінка проекту і аудит:

- наявність оцінки попередніх проектів;
- наявність своєчасного зовнішнього аудиту;

Для побудови індексу був використаний масштаб від 0 до 4 балів. Вища оцінка відображає країну з кращою продуктивністю управління публічними інвестиціями. На рис 2.12 Україна має показник 1,93 бали, що свідчить про низьку ефективність публічних інвестицій.

У розрізі складових індексу оцінки України є такими: стратегічне керівництво та оцінка (субіндекс 1) – 2; відбір проектів і бюджетування (субіндекс 2) – 2; реалізація проекту (субіндекс 3) – 1,73; оцінка проекту і аудит (субіндекс 4) – 2 (рис. 2.13). Відмінності для кожного з субіндексів вказують на те, що спостерігаються відмінності в процесах управління публічними інвестиціями, в основному, зі значною неоднорідністю за чотирма етапами інвестиційного процесу.

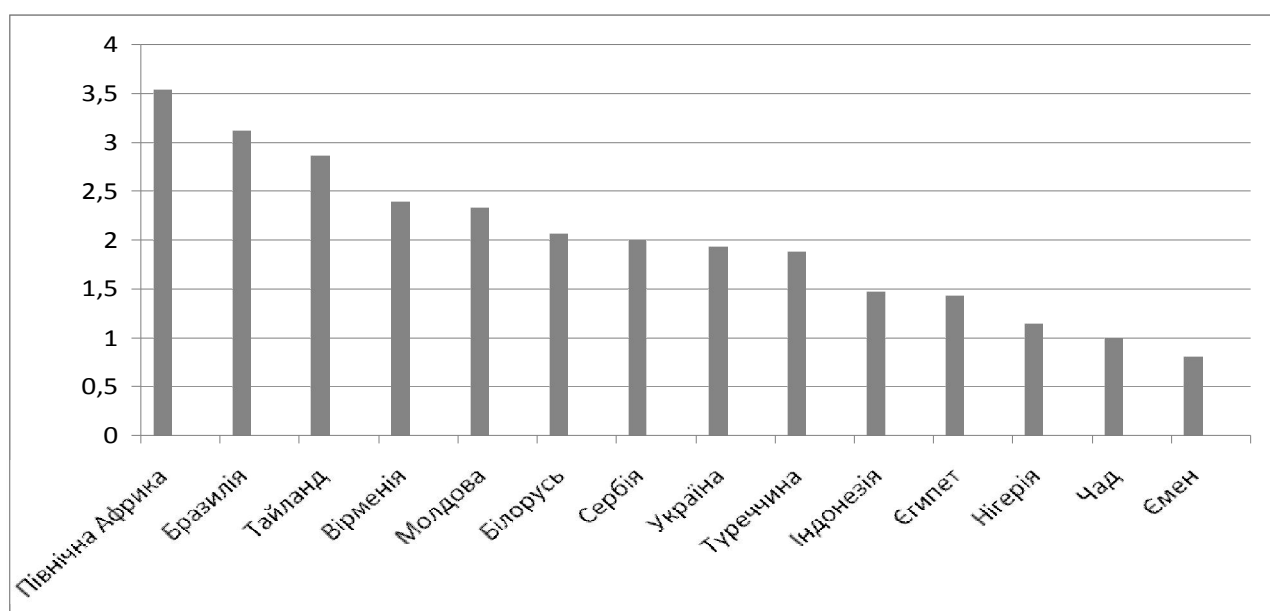

Рис. 2.12. Індекс ефективності публічних інвестицій

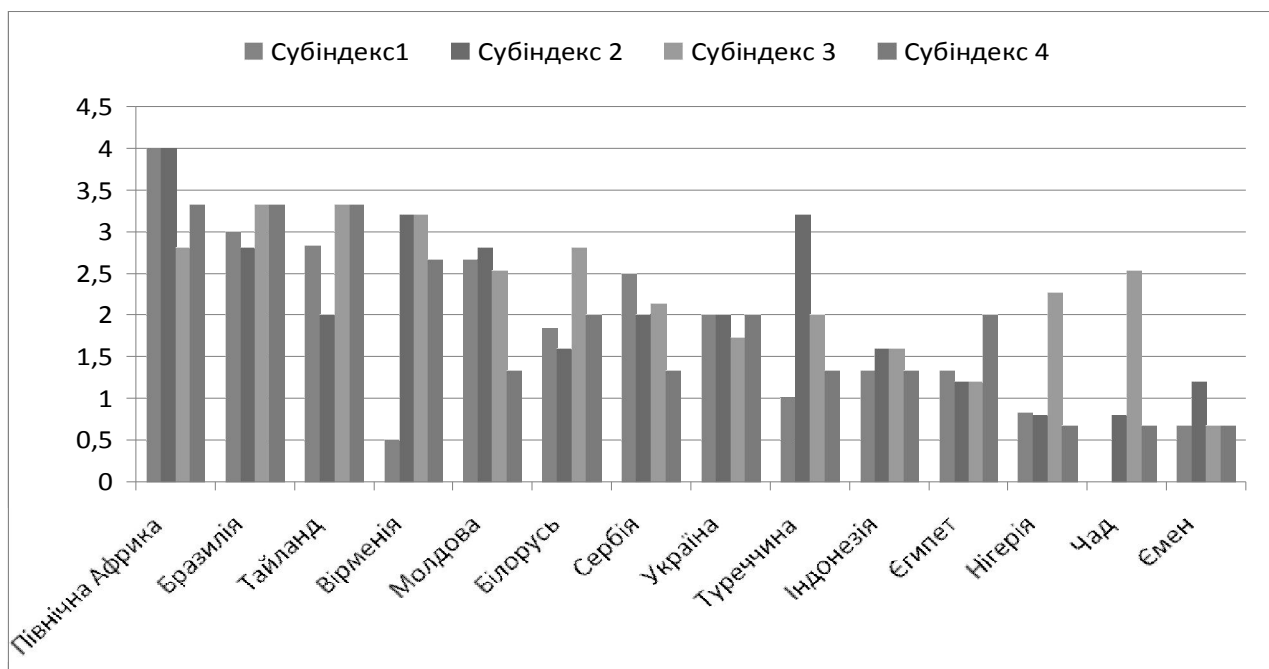

Рис. 2.13. Складові Індексу ефективності публічних інвестицій

Індекс ефективності публічних інвестицій може використовуватися як модель для вивчення середньострокових і довгострокових перспектив макроекономічних ефектів від зовнішнього боргу, фінансованого державними інвестиціями в країнах з низьким рівнем доходу. Ефективність інвестицій має значення не тільки для впливу інвестиційних витрат з накопичення інвестиційного фонду, але і для ефективності використання «позикових коштів».

Література:

1. Public Investment Efficiency Index. – [Electronic source]. – Mean of access: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2011/wp1137.pdf>
2. Investing in Public Investment: An Index of Public Investment Efficiency / [Era Dabla-Norris, Jim Brumby, Annette Kyobe, Zac Mills, and Chris Papageorgiou]. – International Monetary Fund, 2011. – 45с.

2.14. ІНДЕКС СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА (INDEX EASTERN PARTNERSHIP) (IEP)

Індекс східного партнерства (Eastern Partnership Index) був розроблений незалежними експертами громадянського суспільства, які виступають за просування реформ в європейській інтеграції. Він підготовлений і реалізується Міжнародним фондом «Відродження» (IRF) у партнерстві з Фондом «Відкрите суспільство» (OSF) та експертами з аналітичних центрів та інститутів в країнах Східного партнерства та ЄС. Всього в програмі взяли участь понад 50 експертів з країн Східного партнерства та Європейського Союзу.

Індекс відстежує щорічний прогрес в країнах Східного партнерства з 2010р. – у Вірменії, Азербайджані, Білорусі, Грузії, Молдові та Україні. Він

демонструє порівняльну картину процесів європейської інтеграції в країнах східного партнерства в різних секторах співпраці. Значення ІЕР за 2013 р. подано у табл. 2.26.

Таблиця 2.26

Індекс східного партнерства, 2013 р.

Показник	Країни					
	Молдова	Грузія	Україна	Вірменія	Азербайджан	Білорусь
Зв'язок	0,7	0,57	0,65	0,49	0,41	0,31
Наближення	0,67	0,63	0,58	0,59	0,42	0,33
Менеджмент європейської інтеграції	0,59	0,58	0,52	0,51	0,33	0,24

У межах Індексу розглядають три основні складові європейської інтеграції:

- глибина й інтенсивність зв'язків із ЄС на різних рівнях (від політичного діалогу й торгівлі до секторальної інтеграції та контактів між людьми);
- внутрішні перетворення у країнах Східного партнерства, які наближують ці країни до стандартів і практик ЄС;
- інституційне забезпечення європейської інтеграції.

Індекс східного партнерства аналізує основні реформи в кожній країні та слугує в якості точки відліку для організацій громадянського суспільства в регіоні Східного партнерства, які виступають за зміни в політиці європейської інтеграції. Індекс інтерпретує поєднання взаємопов'язаних процесів, а саме: поглиблення зв'язків між кожною з країн Східного партнерства та Європейського Союзу та гармонізацію внутрішніх процесів у країнах Східного партнерства та ЄС.

У 2013 р. була оновлена методика розрахунку Індексу східного партнерства для забезпечення більш глибокого аналізу фактично здійснених реформ. Це дозволяє простежити прогрес або його відсутність й зробити висновки про якість реформ і політичної волі в кожній з країн Східного партнерства.

Кожна зі складових індексу містить низку секцій, які об'єднані у 823 питання та індикатори.

Дослідження показує, що станом на 2013 р. Україна продовжує займати третю сходинку після Молдови та Грузії за багатьма показниками в регіоні Східного партнерства. Структура Індексу східного партнерства в Україні у 2013 році відображена в табл. 2.27.

Незважаючи на лідерські позиції за інтенсивністю політичного діалогу, торговельно-економічною інтеграцією та секторальною співпрацею з ЄС, Україні не вдається скористатися цими перевагами для досягнення більш високого рівня наближення до стандартів ЄС.

Таблиця 2.27

Структура Індексу східного партнерства в Україні, 2013 р.

Показник	Рейтинг 2013
I. Зв'язок	0,65

у т.ч. у розрізі складових:	
- політичний діалог	0,88
- торгівельно-економічна інтеграція	0,72
- секторальне співробітництво	0,66
- освіта, культура, допомога молоді	0,54
- допомога населенню	0,46
II. Наближення	0,58
у т.ч. у розрізі складових:	
- рівень демократії	0,60
- рівень ринкової економіки	0,54
- галузеві наближення	0,60
III. Менеджмент європейської інтеграції	0,52
у т.ч. у розрізі складових:	
- інституційні механізми для європейської інтеграції	0,43
- правовий механізм наближення	0,66
- керування допомогою ЄС	0,44
- навчання в галузі європейської інтеграції	0,50
- інформування щодо інтеграції ЄС	0,36
- участь громадянського суспільства	0,75

У розрізі структури індексу найкращі позиції серед показників в 2013 р. займали політичний діалог з ЄС та торгівельно-економічна інтеграція. У 2014 р. була підписана угода про асоціацію з ЄС, що позитивно вплинуло на показники інтеграції.

У порівнянні з 2012 р. Україна втратила позиції за основними двома показниками, та залишалась на тому ж рівні в Менеджменті європейської інтеграції (див. табл. 2.28). На це вплинули такі фактори як якість проведення виборів, спад рівня свободи ЗМІ та забезпечення права на зібрання, а також неспроможність гарантувати незалежність судочинства.

Таблиця 2.28

Динаміка Індексу східного партнерства

Показник	2013	2012
Зв'язок	0,65	0,67
Наближення	0,58	0,56
Менеджмент європейської інтеграції	0,52	0,52

Рівень виконання Україною вимог глибокої та всеосяжної зони вільної торгівлі демонструє змішану картину – країна має хороші умови для вільного руху капіталу, але водночас ця сфера залишається досить «зарегульованою», незважаючи на те, що Україна була першою серед країн Східного партнерства, яка розпочала і завершила перемовини щодо зони вільної торгівлі з ЄС. Більше того, у той час як Молдова, Грузія та Вірменія отримали додаткове фінансування від ЄС у 2012 р., Україна навіть не скористалася вже наявними коштами, через власну неспроможність виконати вимоги для отримання цих коштів, зокрема внаслідок відсутності реформування системи управління державними фінансами.

У сфері інституційного забезпечення європейської інтеграції Україна знаходиться позаду Молдови та Грузії і лише дещо випереджує Вірменію. Система навчання державних службовців у сфері європейської інтеграції в Україні залишається на високому рівні, завдяки спеціальній освітній програмі Національної академії державного управління. Також система адаптації законодавства до вимог ЄС в Україні залишається порівняно розвинутою. Втім, формальні ознаки цієї системи, що залишилися у спадок від попередніх років, не є достатніми для забезпечення високого рівня адаптації законодавства на практиці.

Література:

1. Eastern Partnership Index [Electronic source]. – Mean of access: <http://www.eap-index.eu/>

БЛОК III. ЯКІСТЬ ЖИТТЯ ТА РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Блок III охоплює: «Індекс людського розвитку» (Human Development Index); «Індекс кращого життя» (Better Life Index); «Індекс загального добробуту» (Overall Well-being); «Індекс валового національного щастя» (Gross National Happiness Index); «Індекс рівня освіти» (Education Index); «Світовий індекс благодійності» (World Giving Index); «Індекс довіри Edelman» (Edelman Trust Index); «Індекс соціального захисту» (Social Protection Index); «Глобальний індекс добробуту літніх» (Global AgeWatch Index); «Індекс кращих студентських міст» (QS Best Student Cities Index); «Індекс соціального прогресу» (Social Progress Index); «Індекс хороших країн» (The Good Country Index); «Індекс вартості життя Mercer's» (Mercer's Cost of Living Index); «Індекс щасливої планети» (Happy Planet Index).

3.1. ІНДЕКС ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ (HUMAN DEVELOPMENT INDEX) (HDI)

Індекс людського розвитку (Human Development Index) – інтегральний показник, який створили Мегнад Десаї та Амартія Сен для дослідження розвитку людського потенціалу країн. Автором індексу (у сучасному його вигляді) є пакистанський економіст Махбуб-уль-Хак (Mahbub ul Haq). Вихідна ідея дослідження полягала в наступному: суспільний розвиток слід оцінювати не лише за обсягом національного доходу а й за досягненнями у сферах охорони здоров'я і освіти, які можливо виміряти у більшості країн. Індекс щорічно публікується Програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй у щорічному звіті про розвиток людського потенціалу з 1990 року і більше 20 років використовується як альтернативний показник суспільного прогресу на противагу економічним оцінкам.

В 1990 році ПРООН опублікувала першу доповідь з оцінкою економічного і соціального прогресу країн світу, в якій було сформульовано поняття людського розвитку: «Розвиток людини є процесом розширення спектру вибору, найважливішими елементами якого є: здобути освіту, прожити довге і здорове життя та мати гідний його рівень. Додаткові елементи вибору включають гарантування прав та свобод і самоповагу». Концепція людського розвитку змінила підходи державних та політичних діячів, економістів, а також фахівців у галузі розвитку людини до оцінки соціального прогресу. Разом з тим, визначення розвитку людини (за даною концепцією) як розширення можливостей людського вибору було хоча й основним, але недостатнім, тому що людський розвиток передбачає збереження позитивних результатів розвитку впродовж тривалого часу і протидію процесам, які призводять до пригнічення людей і підсилюють структурну несправедливість. Отже у 2010 році ПРООН запропонувала нове, уточнене визначення людського розвитку, що відповідає сучасній практиці: «Розвиток людини є процесом розширення свободи жити довгим, здоровим і творчим життям, – а також здійснення інших

цілей, які, на їхню думку, дають можливість брати активну участь у забезпеченні справедливості і стійкості розвитку на планеті».

Індекс людського розвитку – це сукупний показник рівня розвитку людини в країні, тому іноді його використовують як синонім таких понять як «якість життя» або «рівень життя». Індекс вимірює досягнення країни з точки зору стану здоров'я, отримання освіти та фактичного доходу її громадян.

Методологія розрахунку індексу людського розвитку ПРООН ґрунтується на мінімальному наборі показників, за якими можна зібрати достовірні порівнянні дані в усіх країнах і які кількісно виражають основні виміри людського розвитку, а саме: прожити довге й здорове життя (вимір – довголіття); набути, розширювати й оновлювати знання (вимір – освіченість); мати доступ до засобів існування, що забезпечують гідний рівень життя (вимір – матеріальний рівень життя).

Виміром довголіття є показник середньої очікуваної тривалості життя при народженні (виражається, як правило, в роках).

Показник освіченості складається з двох компонентів: досягнутого рівня грамотності дорослого населення (частка грамотних у загальній чисельності населення, старшого 15 років) та сукупної частки учнів у загальній чисельності населення відповідного віку (демонструє рівень охоплення навчанням). Зазначені складові показника освіченості беруться з ваговими коефіцієнтами: 2/3 відводиться рівню грамотності і 1/3 – сукупній частці учнів. Сукупна частка учнів розраховується як відношення загальної чисельності людей, які розпочали навчання на всіх рівнях (від початкової школи аж до післядипломної освіти) впродовж даного року, до загальної чисельності населення відповідного віку. Межі цього віку зазвичай беруться від 5 до 24 років, хоча в конкретному випадку можуть залежати від країни.

Найскладнішим для оцінювання і трактування людського розвитку є показник матеріального рівня життя, який в розрахунку ІЛР характеризується скоригованим реальним (розрахованим за паритетом купівельної спроможності національної валюти) валовим внутрішнім продуктом (ВВП) на одну особу.

Отже, для кількісного представлення трьох базових вимірів людського розвитку використовуються такі індикатори:

- показник довголіття: середня очікувана тривалість життя при народженні;
- показники освіченості: рівень грамотності (частка грамотних серед населення 15 років і старшого) та рівень охоплення навчанням (сукупна частка учнів серед населення відповідного віку);
- показник матеріального добробуту (скорегований реальний ВВП на одну особу).

Для побудови ІЛР необхідно привести вищевикладені показники до одного виміру, тобто розрахувати часткові індекси людського розвитку: індекс тривалості життя, індекс рівня освіченості, індекс скоригованого реального ВВП.

Індекс тривалості життя I_{life} обчислюється за формулою:

$$I_{life} = \frac{X_i - X_{min}}{X_{max} - X_{min}} \quad (3.1)$$

де X_i – очікувана тривалість життя при народженні населення i -тої території; X_{max} – максимальне значення показника (прийняте на рівні 85 років); X_{min} – мінімальне значення показника (прийняте на рівні 25 років).

Середня очікувана тривалість життя при народженні характеризує середній показник тривалості життя щодо новонароджених у даному році за умови, якщо впродовж усього їхнього життя рівень смертності в кожному віці буде таким самим, яким він був у рік їх народження. Чим ближче значення даного індексу до 1, тим ближче країна до досягнення середньої очікуваної тривалості життя населення значенням 85 років, яка поки що для населення будь-якої країни залишається мрією.

Індекс рівня освіченості I_{educ} обчислюється за формулою:

$$I_{educ} = \frac{(2 \times I_{adult} + I_{child})}{3}, \quad (3.2)$$

де I_{adult} – індекс грамотності дорослого населення; I_{child} – індекс сукупної частки учнів у загальній чисельності населення відповідного віку.

Складові даного індексу I_{adult} та I_{child} обчислюються за такою самою формулою, що й очікувана тривалість життя при народженні. При цьому X_i – означає частку грамотних серед дорослого населення i -тої території в % (для розрахунку X_{adult}) і сукупну частку учнів в % (для розрахунку X_{child}); максимум і мінімум в обох випадках також фіксовані – за максимум прийнято 100 %, за мінімум – 0 %. Реально в деяких країнах сукупна частка учнів перевищує 100%, оскільки для її розрахунку співвідноситься загальна чисельність людей, які розпочали навчання на всіх рівнях освіти (в тому числі іноземних громадян, які навчаються у цій країні, а також людей, старших 25 років) до загальної чисельності населення віком від 5 до 24 років. Однак для розрахунку ІЛР максимальний I_{child} береться на рівні 1. Чим ближчі дані індекси до 1, тим ближча ця країна до повної грамотності та цілковитого охоплення молоді навчанням. На практиці розрахувати I_{adult} та I_{child} означає перевести процентний вираз в індексний. Наприклад, рівень грамотності дорослого населення 99,4 % означає, що I_{adult} дорівнює 0,994, а рівень охоплення навчанням 83,9 % означає, що I_{child} дорівнює 0,845.

Індекс скоригованого реального ВВП на одну особу I_{inc} обчислюється за формулою:

$$I_{inc} = \frac{\lg x_i - \lg x_{min}}{\lg x_{max} - \lg x_{min}} \quad (3.3)$$

де X_i – скоригований реальний ВВП на одну особу i -тої країни; X_{max} – максимальне значення показника (прийняте на рівні 40000 доларів США на рік на особу (за паритетом купівельної спроможності); X_{min} – мінімальне значення показника (прийняте на рівні 100 доларів США на рік на особу (за паритетом купівельної спроможності).

Реально в деяких країнах X перевищує 40000 доларів США на рік на особу (наприклад, у 2012 р. у Люксембурзі –107206 дол.), однак для розрахунку ІЛР максимальний X_i береться на рівні 40 000 дол., що відповідає положенню концепції людського розвитку про те, що людині не потрібен безкінечно високий дохід для забезпечення розвитку, а максимальний дорівнює 1.

Значення кожного показника оцінюють від 0 до 1 бала. Більше число свідчить про кращу позицію країни. Для побудови загального індексу людського розвитку потрібне агрегування часткових індексів людського розвитку, тобто зведення їх воєдино. Середнє значення трьох показників є числовим значенням індексу людського розвитку.

В загальному вигляді індекс людського розвитку розраховується за формулою простої середньої арифметичної індексів окремих складових:

$$ІЛР(HDI) = \frac{I_{life} + I_{educ} + I_{inc}}{3} \quad (3.4)$$

Отже, показник ІЛР для кожної країни свідчить про те, скільки потрібно цій країні докласти зусиль для досягнення певних цілей: середньої тривалості життя 85 років, повної грамотності населення і суцільного охоплення навчанням молоді та рівня середньорічних доходів на душу населення у розмірі 40000 доларів за паритетом купівельної спроможності національної валюти. Ці цілі тим ближчі, чим ближчим є значення ІЛР до одиниці.

Автори ІЛР поділяють країни на 4 категорії: держави з дуже високим рівнем розвитку, високим рівнем розвитку, середнім рівнем розвитку й низьким рівнем розвитку (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

**Рейтинг окремих країн світу за індексом людського розвитку
(Human Development Index)**

Позиція в 2013 р.	Країна	Оцінка
1	Норвегія	0,944
2	Австралія	0,933
3	Швейцарія	0,917
	...	...
83	Україна	0,734
	...	...
91	Китай	0,719
187	Нігер	0,337

До першої категорії належать країни, числове значення індексу яких дорівнює більше 0,9 бала. Серед лідерів за Індексом людського розвитку (ІЛР) 2013 року – Норвегія, Австралія, Швейцарія, Нідерланди, США, Німеччина, Нова Зеландія, Канада, Сінгапур, Данія.

У 2013 році рейтинг національних досягнень у галузі розвитку очолює Норвегія, яка займала перше місце з 2001 по 2006 рік, поступившись ним Ісландії, проте в 2008 році повернула втрачені позиції і донині продовжує бути лідером. ІЛР Норвегії дорівнює 0,955. Рівень тривалості життя в цій країні один з найвищих у світі – 81,3 років, середньорічний дохід на одну особу населення

– \$ 48 700 (за паритетом купівельної спроможності, вираженим у постійних міжнародних доларах). Норвегія – найменш населена із країн Європи – всього в країні проживають близько 4900000 осіб. Бідних тут практично немає, а так звані «класові» відмінності є незначними. Добробут населення в значній мірі залежить від нафто- і газодобувної та нафтопереробної промисловості, позаяк Норвегія – один з найбільших у світі і Західній Європі виробник та експортер вуглеводнів. У країні традиційно низька інфляція і безробіття у порівнянні з рештою Європи, але в той же час – це одна з найдорожчих країн світу.

До країн з високим рівнем розвитку людського потенціалу належать держави з показником більше 0,8 бала, а до держав із низьким рівнем – зараховують країни, які отримали менше 0,5 бала у рейтингу (Демократична Республіка Конго та Нігер – 2013 року). Загальна світова тенденція полягає у безперервному покращенні рівня людського розвитку. Насправді, жодна із країн не показала нижчого ІЛР аніж у 2000 році.

Щодо України, то незважаючи на відносний ріст індексів у 2009-2012 роках, динаміка рейтингу навпаки погіршилася. У 2010 році Україні належала 69-та позиція, у 2011 – 76-та з показником 0,737, а в 2012 році – 78-ма з показником 0,740. Значення індексу людського розвитку (ІЛР) в Україні у 2013 році – 0,734. Цей показник належить до високої категорії людського розвитку, що ставить країну на 83 позицію з 187 країн і територій. Впродовж 1990 – 2013 рр. значення ІЛР України зросло з 0,705 до 0,734, або на 4,1% .

Протягом 1980 – 2013 рр. очікувана тривалість життя при народженні в Україні зменшилася на 0,8 року, середня тривалість навчання зросла на 3,9 року, очікувана тривалість навчання збільшилася на 3,1 року. ВНД на одну особу в Україні з 1990 до 2013 року зменшився приблизно на 24,2 %.

Значення ІЛР України у 2013 році (0,734) є нижчим середнього значення для країн із високим рівнем людського розвитку (0,735) і середнього – для країн Європи та Центральної Азії (0,738). За критеріями досліджуваного індексу в Україні найкращий стан справ з освітою та грамотністю, помітно гірший – зі здоров'ям та довголіттям, а найгірший стан – з рівнем життя (економічним розвитком). Найвищий наш показник – рівень освіти завжди позитивно впливав на імідж країни, адже за світовим рейтингом грамотності ми знаходимося на 29 місці, проте економічні показники, які визначають рівень життя населення негативно позначаються на індексі розвитку людського потенціалу, відкидаючи нашу країну в рейтингу до середньостатистичних показників латиноамериканських держав. Зважаючи на негативну динаміку рейтингу серед країн світу за досліджуваним індексом (2010 – 69 місце, 2013 – 83 місце), стає зрозумілим, що за умови погіршення якості освіти (доступності), збереження сучасного стану економіки та медицини – наша країна географічно знаходячись в Європі надалі поступатиметься у світових рейтингах країнам з менш розвинених частин світу.

Література:

1. Грішнова О.А. Людський розвиток: Навч. посібник / О.А. Грішнова. – К. : КНЕУ, 2006.

2. Human Development Index [Electronic source]. – Mean of access: <http://hdr.undp.org/en/statistics/hdi/>

3. Human Development Report 2013. The Rise of the South: Human Progress in a Diverse World / UNDP, New York, 2013

4. Human Suffering and Measures of Human Progress [Electronic source] / R. Anderson // Presentation for a RC55 Session of the International Sociological Association Forum, Buenos Aires, Argentina, August 1-4, – 33 p. – Mean of access: <http://www.compassionatesocieties.org/attachments/article/680/Human%20Suffering%20and%20Progress%2030jul12%20%20.pdf>

3.2. ІНДЕКС КРАЩОГО ЖИТТЯ (BETTER LIFE INDEX) (BLI)

Більше п'ятдесяти років Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) надає допомогу урядам розробляти ефективні стратегії для покращення життя своїх громадян. З тих пір як ОЕСР розпочала свою діяльність у 1961 р., ВВП був основним індикатором для вимірювання і розуміння економічного і соціального прогресу. Однак цьому показнику не вдавалося охопити безліч факторів, які прямо чи опосередковано впливають на життя людей, наприклад, безпека, дозвілля, розподіл доходів і чистота навколишнього середовища. Тому для оцінки варіантів покращення життя людей у 2011 р. був створений і запропонований для використання **Better Life Index – індекс, розроблений ОЕСР для виміру добробуту громадян країн світу з точки зору фізичних умов (житло, дохід, робота) та якості життя** (соціальні зв'язки, освіта, екологія, громадянські права, стан здоров'я, задоволеність життям, безпека, баланс роботи і особистого життя). Усі одинадцять індикаторів, які формують цей індекс, в свою чергу поділяються на окремі складові і формують рейтинг країн за певними аспектами добробуту. Також індекс дозволяє побачити різницю в оцінці життя чоловіками і жінками, а також тими, хто знаходиться на верхніх і нижніх щаблях соціально-економічного розвитку. Дані для оцінки кращого життя отримуються з національних звітів країн ОЕСР, Статистичного відділу ООН, державних статистичних агентств, опитувань громадської думки інституту Gallup Organization.

Відвідувачам сайту (<http://www.oecdbetterlifeindex.org>) пропонується створити і поділитися своїм власним Індексом кращого життя. На сьогоднішній день ОЕСР отримав більше 60000 таких індексів від майже 180 країн і територій. Будь-який користувач може створити свій власний індекс, тому результати не можуть представляти статистично точні дані. Відповіді, які оцінюються щодня, групуються в розрізі країн, віку і статі.

Наприклад, Австралія, за оцінками респондентів, вже кілька років поспіль утримує найвищі позиції у рейтингу кращого життя (табл. 3.2). Тривалість життя австралійців в середньому становить 82 роки, на два роки більше, ніж у середньому по країнах, перевірених спостерігачами ОЕСР. Більше 72% австралійців у віці від 15 до 64 років мають оплачувану роботу, а середній

рівень зайнятості населення в інших державах – 66%. Близько 85% респондентів-австралійців вважають себе «практично здоровими людьми», середньостатистичний чоловік щодня приділяє близько 3 годин свого часу дітям, сім'ї і домашнім справам. За даними «The Daily Herald», Австралія – одне із найбезпечніших у світі місць для іноземних інвестицій і торгівлі. Згідно з дослідженнями компанії «Dun & Bradstreet Corporation», показники ризику для підприємців та інвесторів там виявилися не вище, ніж у Канаді, Німеччині, Норвегії чи Швеції.

Таблиця 3.2

Перші п'ять країн з найвищою якістю життя, 2014 р.

Індикатори	Австралія	Норвегія	США	Швеція	Данія
1. Житлові умови:					
- кількість кімнат на людину;	2,3	2	2,3	1,7	2,0
- житло з базовими комунальними зручностями;	98,9%	99,7%	99,9%	100%	99,6%
- витрати на житло.	20%	17%	19%	21%	24%
2. Дохід, \$:					
- дохід сім'ї після сплати податків;	31197	32093	39531	27546	25172
- особисті доходи.	46585	46618	54214	38789	45642
3. Робота:					
- рівень зайнятості;	72%	76%	67%	74%	73%
- рівень довгострокового безробіття;	1,06%	0,28%	2,36%	1,4%	2,11%
- забезпеченість роботою.	4,4%	2,9%	6,3%	6,5%	5,8
4. Якість особистої підтримки	93%	93%	90%	91%	96%
5. Освіта:					
- рівень освіти;	74%	82%	89%	87%	77%
- знання учнів (студентів) у сфері математики, точних наук та якість читання, бали;	512	496	492	482	498
- кількість років для отримання освіти.	18,8	17,9	17,1	19,2	19,2
6. Екологія:					
- рівень забруднення повітря, мкг;	13	16	16	10	15
- якість води.	93%	96%	87%	97%	95%
7. Громадянські права:					
- активність виборців;	93%	78%	67%	85%	88%
- консультації з питань законотворчості, бали.	10,5	8,1	8,3	10,9	7
8. Здоров'я:					
- тривалість життя;	82	81,4	78,8	81,9	79,9
- самооцінка стану здоров'я.	85%	73%	90%	80%	71%
9. Задоволеність життям, бали	7,4	7,7	7	7,4	7,6
10. Безпека:					
- кількість нападів;	2,1%	3,3%	1,5%	5,1%	3,9%
- рівень вбивств.	0,8	2,3	5,2	1,0	0,8
11. Робота / відпочинок:					
- працівники, які присвячують роботі багато часу;	14,23%	3,1%	11,44%	1,14%	2,06%
- час, присвячений відпочинку, год.	14,41	15,56	14,27	15,1	16,06

Література:

1. OECD Guidelines on Measuring Subjective Well-being, OECD Publishing, 2013.

2. Better Life Index. Available on: <http://stats.oecd.org>.

3. Создайте свой Индекс лучшей жизни. Available on: <http://www.oecdbetterlifeindex.org>.

3.3. ІНДЕКС ЗАГАЛЬНОГО ДОБРОБУТУ (OVERALL WELL-BEING) (OWB)

Науковцями організації «The new economics foundation» (NEF) розроблено концепцію національних рахунків добробуту (National Accounts of Well-being), в рамках якої виділяють **Індекс загального добробуту** (Overall Well-being).

Національні рахунки добробуту створені для радикального переосмислення напрямів розвитку сучасних суспільств та рівнів якості життя людей. Ця ініціатива пояснює, чому національні уряди повинні безпосередньо вимірювати суб'єктивний добробут людей: їх переживання, відчуття та сприйняття того, як вони живуть. Вимірювання суб'єктивного сприйняття добробуту людьми потрібне тому, що існуючі економічні індикатори, ключові показники урядових програм, не достатньо релевантні в намірах держави покращити добробут окремо взятих індивідів.

Вимірювання добробуту в межах національних рахунків добробуту ґрунтується на таких ключових засадах:

- **Більше, ніж задоволеність життям.** Потрібно розуміти, що суб'єктивний добробут – багатогранне та динамічне поєднання різних факторів, які впливають навіть на те, як ці фактори вимірюються. Мова йде про показники, які виходять за межі анкетування з використанням питань закритого типу і охоплюють більше, ніж задоволеність життям.

- **Особистий та соціальний аспекти.** Дослідження показує, що вирішальним чинником впливу на сприйняття життя є сила взаємовідносин з іншими індивідами. Таким чином, підхід національних рахунків добробуту враховує як особистісні взаємозв'язки (соціальний аспект), так і самооцінку індивідів (особистий аспект).

- **Почуття, існування та психологічні ресурси.** Традиційна орієнтація ініціатив з вимірювання добробуту і рівня задоволеності життям часто обмежується оцінкою позитивних настроїв в суспільстві, а отже – позитивних суджень індивідів стосовно якості життя в межах окремої країни. Методологія національних рахунків добробуту виходить за межі такого оцінювання, фокусуючись також на тому, як люди реалізують свій потенціал. Такі психологічні ресурси, як стійкість, теж повинні включатись в систему оцінювання добробуту з метою відображення зростаючого визнання «ментального капіталу», як ключової компоненти добробуту.

Розглянемо структуру індексу. Загальний добробут оцінюється за допомогою таких індексів: особистий добробут і соціальний добробут, які, в свою чергу, складаються з субіндексів, а також добробут праці (рис. 3.1).

Особистий добробут вимірюється для визначення самопочуття людей та відчуттів, які вони переживають упродовж життя. Індекс особистого добробуту

включає в себе п'ять субіндексів: емоційний добробут, рівень задоволеності життям, життєздатність, стійкість та самоповага, позитивне існування.

Індекс соціального добробуту показує досвід соціальних взаємовідносин та їх міцність. Індекс складається з двох показників: підтримуючі взаємовідносини та довіра і приналежність до окремих соціальних груп. Їх можна розглядати в контексті отримання людського досвіду налагодження «товстих» та «тонких» соціальних зв'язків. До перших належать міцні зв'язки між близькими між собою людьми, а до других – численні встановлені відносини між людьми в широких соціальних сферах.

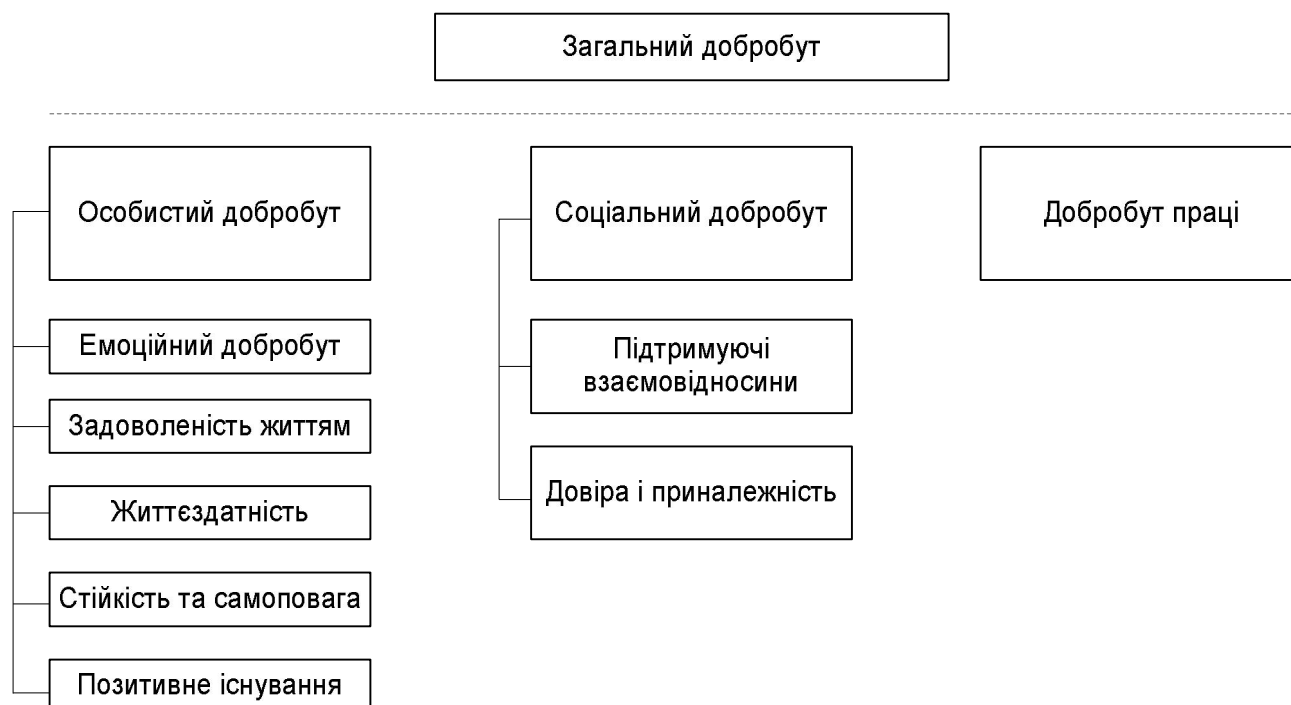

Рис. 3.1. Структура Індексу загального добробуту

Останні доступні статистичні дані за індексом загального добробуту охоплюють 22 країни Європи, в тому числі й Україну (рис. 3.2).

Виходячи з опублікованих результатів порівняння загального добробуту країн Європи, дослідники зробили такі висновки. Країни з високим рівнем особистого добробуту не обов'язково мають високий рівень соціального добробуту, і навпаки. За індексом загального добробуту, Данія та Україна стабільно протягом років займають відповідно найвище та найнижче місця в рейтингу. Цікавим фактом є те, що всі країни Центральної та Східної Європи, за винятком Словенії, мають більш високі бали в соціальному добробуті, ніж в особистому. Такі результати акцентують увагу на тому, яким чином синтез економічних, політичних та культурних факторів дозволив країнам ЦСЄ з низьким рівнем особистого добробуту підтримувати високий рівень соціального. Скандинавські країни є лідируючими в рейтингу індексу загального добробуту. Однак, незважаючи на свою відносну матеріальну заможність, населення Сполученого Королівства обіймає лише 13-у позицію в рейтингу.

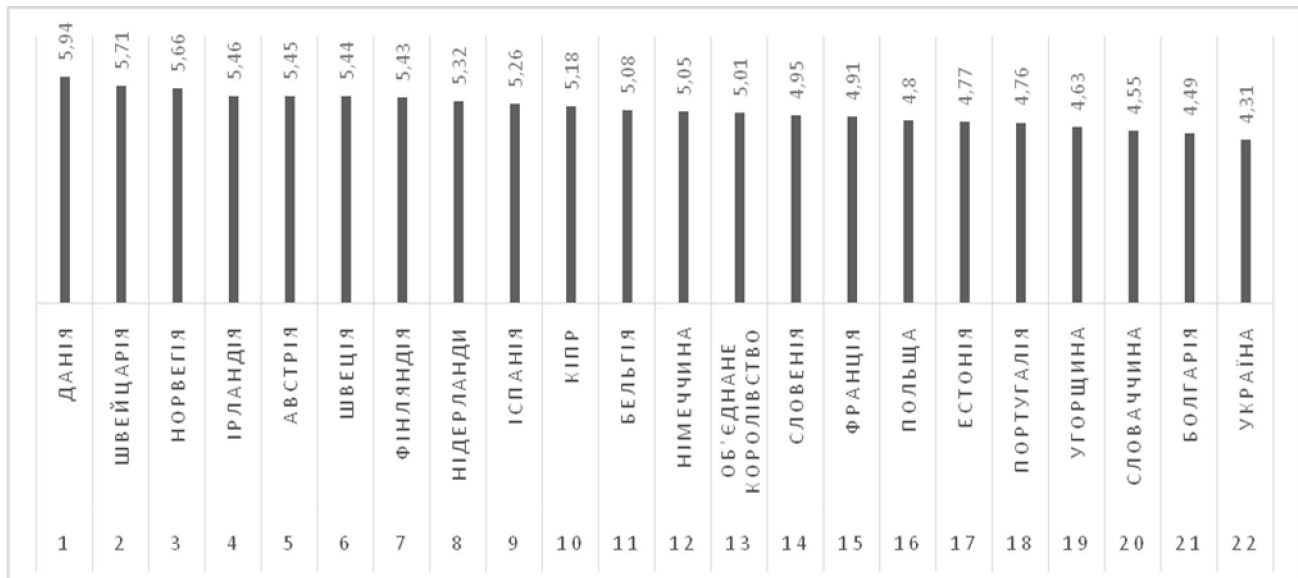

Рис. 3.2. Рейтинг країн за Індексом загального добробуту

Вимірювання суб'єктивного добробуту заклало початок активних дій уряду в Сполученому Королівстві, спрямованих на підняття суб'єктивного добробуту населення цієї країни.

Література:

1. National Accounts of Well-being [Electronic source] / The new economic foundation. – Mean of access: <http://www.neweconomics.org/publications/entry/national-accounts-of-well-being>

3.4. ІНДЕКС ВАЛОВОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ЩАСТЯ (BHUTAN GNH INDEX) (B GNH I)

Валове національне щастя – холістична міра якості життя, яка включає моральні і психологічні цінності суспільства, на відміну від ВВП. Це поняття було введено в ужиток як неофіційна державна філософія Бутану четвертим королем цієї країни Джігме Сінг'є Вангчук у 1972 р. Сенс цього поняття для Бутану полягає в розвитку такої економіки, яка відповідала б унікальній бутанській культурі, заснованій на буддійських духовних цінностях. Практично «Валове національне щастя» реалізується через п'ятирічне планування розвитку економіки, при якому прогрес здійснюється повільними кроками, намагаючись підтримувати і не руйнувати традиційні цінності — сім'ю, культуру, природу, буддійську релігію. Слід мати на увазі, що до початку правління короля Джігме Сінг'є Вангчук Бутан становив собою ізолювану від світу країну із середньовічними порядками. Бутан ще не набув остаточно членства в ООН, не входив майже до жодної міжнародної організації, в країні практично був відсутній грошовий обіг, рівень грамотності був украй низький, автомобільні дороги, зв'язок, телефон, електрика були фактично не розвинені.

Валове національне щастя (Gross National Happiness) – індекс, розрахований на основі понад 30-ти індикаторів у 9-ти категоріях (табл. 3.3),

що покликаний виявити рівень задоволення населення Бутану своїм життям і країною, а також сформулювати цілі розвитку держави на перспективу.

Таблиця 3.3

Складові GNH Index

Категорії	Індикатори
1. Стандарти життя	Розподіл населення за рівнем доходів. Середній дохід на особу та рівень заощаджень. Житлові умови (володіння нерухомістю, землею). Прогнози покращення фінансового стану жителів країни.
2. Екологічне різноманіття	Стурбованість населення екологічними проблемами та відповідальне ставлення до довкілля. Готовність скорочувати кількість викидів забруднюючих речовин у атмосферу та відходів виробництва. Готовність сортувати сміття та проводити озеленення. Якість питної води, стан сільськогосподарських земель, інших природних ресурсів. Загроза паводків та інших природних катаклізмів. Завдані збитки довкіллю. Рівень урбанізації.
3. Соціальний капітал	Залученість індивідів до соціального життя, готовність надавати безповоротну допомогу, здійснювати пожертви. Рівень довіри в суспільстві. Відносини з сусідами, рідними та близькими. Рівень злочинності та особистої безпеки.
4. Державне управління	Участь населення у політичному житті країни (політична залученість). Довіра до органів центральної та місцевої влади. Прозорість виборчого процесу. Ефективність роботи уряду та розвиток системи електронного урядування. Корумпованість державних органів і приваного сектору. Рівень захисту фундаментальних прав людини, свобода слова та доступ громадян до інформації (радіо, преса, телебачення, інтернет).
5. Культура	Знання державної мови та традицій, мистецтв та ремесел, пісень і танців. Участь населення у культурних заходах. Знання правил поведінки та етикету. Повага дітей до старшого покоління, виховання у дітях почуття чесності та справедливості, толерантності, піклування про сім'ю та близьких. Стурбованість матеріальним станом. Гендерна рівність.
6. Освіта	Грамотність та рівень освіти. Знання конституції, особливостей державного устрою, різниці між гілками влади. Інформованість про шляхи передачі ВІЛ/СНІД, корисність грудного вигодовування, правильне харчування. Знання власного родоводу.
7. Режим дня	Час, відведений на роботу. Час, відведений на дозвілля (участь у соціокультурних заходах, перегляд телепрограм, відвідування вечірок тощо). Час, відведений на сон.
8. Здоров'я	Психічне та фізіологічне здоров'я. Доступ до закладів охорони здоров'я, ступінь задоволення системою охорони здоров'я. Наявність шкідливих звичок (тютюнопаління, вживання алкоголю). Готовність вести здоровий спосіб життя. Проблеми зі здоров'ям, рівень інвалідності.
9. Психологічний стан	Задоволеність життям та позитивні / негативні емоції. Якість життя і добробут. Рівень стресу. Духовність.

У Бутані показник ВВП замінений на індекс валового національного щастя (GNH Index) і сьогодні ця країна є єдиною, де офіційно використовується саме цей показник. Після того, як в Бутані у 2004 р. відбувся міжнародний семінар «Запровадження концепції Валового національного щастя», його учасники створили Міжнародну коаліцію Валового національного щастя, в яку увійшли: Spirit in Business (США, Нідерланди), ICONS (Бразилія), The New Economics Foundation (Великобританія), Genuine Progress Indicators (Канада), Corptools/Values Center (США) та інші організації.

Прагнення зробити жителів королівства більш задоволеними життям прописано у Конституції і є частиною національної політики Бутану. У 2010 р. 41% жителів Бутану досягнули щастя, 49% – частково щасливі, а лише 10% – нещасливі, незважаючи на те, що ВВП на особу Бутану – лише 6,5 тис. дол. (на рівні з Єгиптом – 6,6 тис. дол., Шрі-Ланкою – 6,1 тис. дол.).

За даними New Economic Foundation, у 2013 р. найбільш щасливими почували себе громадяни Коста-Ріки (64% опитаних вважають себе щасливими), В'єтнаму та Колумбії (60%), тоді як найбільш нещасливими – Катару, Чаду (25% опитаних вважають себе щасливими) та Ботсвани (22%). Індекс GNH практично не корелює із рівнем ВВП, оскільки його значення у Мексиці становить 52,8%, Норвегії – 51,4%, Німеччині – 47,2%, Китаї – 44,6%, Фінляндії – 42,6%, Росії – 34,5%.

Результати опитувань громадян України щодо задоволення життям виглядають наступним чином: у 2012 р. порівняно із 2000-м р. відсоток задоволених життям зріс із 22,7 до 34,5%, а незадоволених – скоротився із 53,4 до 38,7%. Абсолютно щасливимичують себе 12,6% громадян (рис. 3.3). Проте на сьогодні військово-політичний конфлікт та фінансово-економічні проблеми вітчизняної економіки дають підстави стверджувати, що у 2014 р. Індекс валового національного щастя в Україні суттєво знизився.

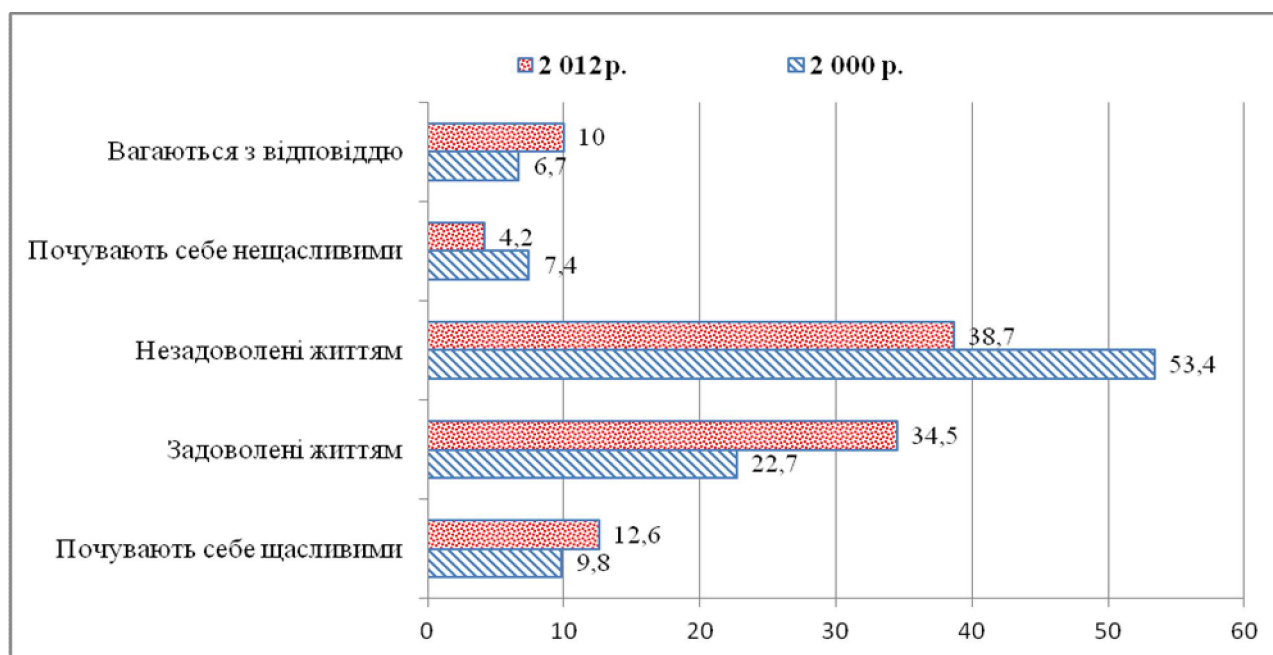

Рис. 3.3. Індекс валового національного щастя в Україні

Література:

1. Gross National Happiness Commission. – Available on: <http://www.gnhc.gov.bt>.
2. Layard R. Happiness: Lessons from a new Science. The Penguin Press, 2005.
3. Что такое ВНС. – Available on: <http://www.onlyinbhutan.ru/bhutan>.

3.5. ІНДЕКС РІВНЯ ОСВІТИ (EDUCATION INDEX) (EI)

Індекс рівня освіти (Education Index) – це комбінований показник Програми Розвитку Організації Об'єднаних націй, що розраховується як індекс грамотності дорослого населення та індекс сукупності частки тих, хто навчається.

Індекс рівня освіти використовується для розрахунку Індексу розвитку людського потенціалу (ІРЛП) (Human Development Index) в рамках спеціальної серії доповідей ООН про розвиток людини. Індекс був розроблений в 1990 р. групою економістів на чолі з пакистанцем Махбубом-уль-Хаком. Однак, концептуальна структура індексу була створена завдяки роботам лауреата Нобелівської премії з економіки 1998 р. Амартія Сена. З 1993 р. Індекс використовується ООН в щорічному Звіті з розвитку людського потенціалу.

У 2010 році методологія розрахунку ІРЛП була змінена. На підставі цих змін був здійснений перерахунок всіх наявних раніше даних. Освіта – найважливіша складова показника «якість життя». Індекс освіти, зокрема, враховується при визначенні рівня економічного розвитку, який є ключовим критерієм при ранжируванні країн на розвинені, що розвиваються і найменш розвинені.

Індекс вимірюється двома основними показниками:

- Індексом грамотності дорослого населення (2/3 частки);
- Індексом сукупності тих, хто навчається та отримує початкову, середню та вищу освіту (1/3 частки).

Ці два виміри рівня освіти зводяться в підсумковому Індексі, який стандартизується у вигляді числових значень від 0 (мінімальне) до 1 (максимальне). Прийнято вважати, що розвинені країни повинні володіти мінімальним показником 0,8, хоча в переважній більшості вони мають показник 0,9 або вище. При визначенні місця в світовому рейтингу всі країни ранжуються на основі Індексу рівня освіти (табл. 3.4), і перше місце в рейтингу відповідає найвищому значенню цього показника, а останнє – нижчого. Дані про грамотність населення надходять з офіційних результатів національних переписів населення і порівнюються з показниками, що обчислюються Інститутом статистики ЮНЕСКО. Для розвинених країн, які вже не включають питання про грамотність в анкети перепису населення, приймається рівень грамотності 99%. Дані про число громадян, що надійшли до навчальних закладів, агрегуються Інститутом статистики на основі інформації, наданої відповідними урядовими установами країн світу. Індекс оновлюється щороку.

Таблиця 3.4

Індекс рівня освіти

Країна	Індекс освіти, 2013 р.	Зміна до 2012 р.
Країни з дуже високим рівнем людського розвитку		
1. Норвегія	0,888	-0,08
2. Австралія	0,910	-0,06
3. Швейцарія	0,856	0
4. Нідерланди	0,897	- 0,04
5. США	0,810	-0,131
6. Німеччина	0,863	-0,064
8. Канада	0,816	-0,063
12. Швеція	0,800	-0,078
15. Корея	0,622	-0,08
Країни з високим рівнем людського розвитку		
50. Уругвай	0,635	-0,047
53. Білорусь	0,781	-0,038
54. Румунія	0,710	-0,069
58. Болгарія	0,706	-0,054
83. Україна	0,747	-0,061
Країни з середнім рівнем людського розвитку		
102. Домініканська Республіка	0,449	-0,009
103. Мальдіви	0,322	-0,013
112. Габон	0,451	-0,16
115. Сальвадор	0,386	-0,043
114. Молдова	0,614	-0,056
116. Узбекистан	0,642	-0,064
Країни з низьким рівнем людського розвитку		
147. Кенія	0,357	-0,064
149. Ангола	0,310	+0,007
152. Камерун	0,317	0,029
162. Лесото	0,382	+0,003
166. Того	0,321	+0,003
186. Конго	0,262	-0,122

Джерело: <http://hdr.undp.org/en/content/education-index>

Література:

1. Education index / United Nations Development Programme. [Human Development Reports](http://hdr.undp.org/en). – [Electronic source]. – Mean of access: <http://hdr.undp.org/en>

3.6. СВІТОВИЙ ІНДЕКС БЛАГОДІЙНОСТІ (WORLD GIVING INDEX) (WGI)

Світовий індекс благодійності (World Giving Index) складається на основі даних опитувань респондентів фундацією «Charities Aid Foundation» і є

першою спробою оцінити рівень філантропії в різних країнах світу. У цьому дослідженні бере участь понад 150 тисяч респондентів із 153 країн. Воно є найбільшим у сфері доброчинності і єдиним на сьогодні, що дає загальне уявлення про предмет у глобальному масштабі. Кожній з країн привласнюється індивідуальний індекс, який ґрунтується на трьох основних моделях благодійної поведінки: 1) **фінансові пожертвування** (DM Donating money); 2) **волонтерство** (VT Volunteering Time); 3) **допомога незнайомим людям** (HS Helping a stranger). Рейтинг благодійності (WGI) будується за середнім показником, заснованим на цих трьох факторах (рис. 3.4).

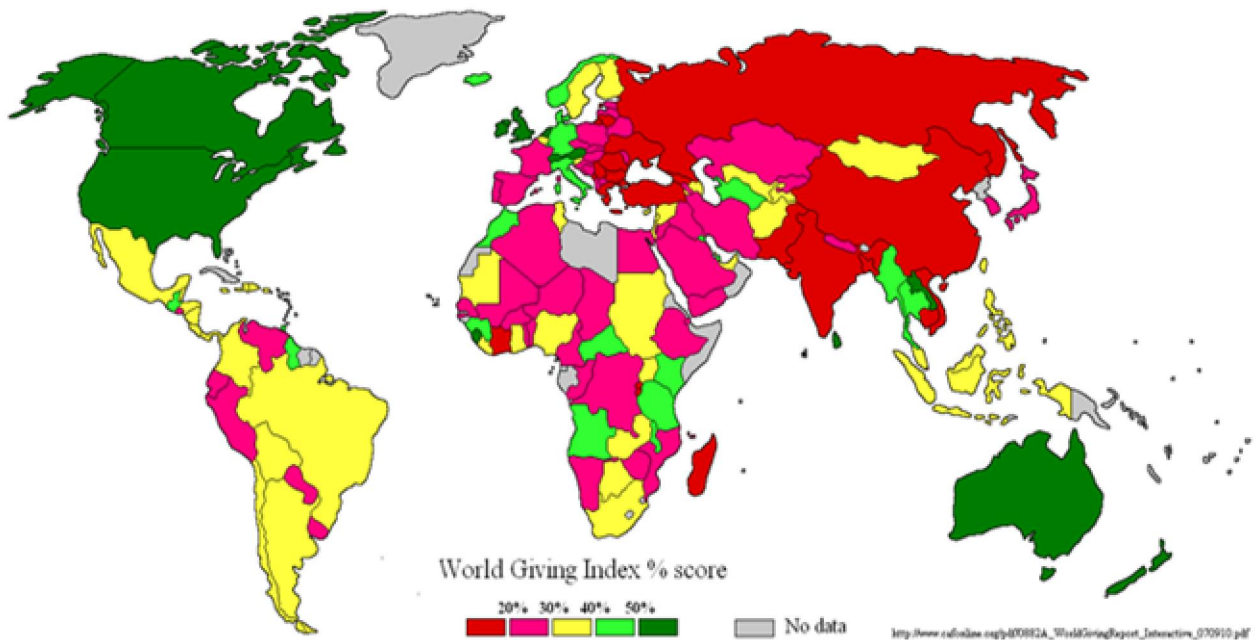

Рис. 3.4. Рейтинг благодійності в різних країнах

Виходячи із відповідей респондентів у 2013 р., перше місце посіла М'янма, друге – США, третє – Канада (табл. 3.5). Високий рейтинг і в ряді бідних країн, однак, там більший відсоток людей, які допомагають незнайомцеві. Скажімо, в Туркменістані високий рейтинг за рахунок волонтерства і допомоги незнайомцям, але не за рахунок пожертви грошей. Росія та Україна опинилися в кінці списку. Україна – на 103 місці з 153 країн (лише 9% респондентів визнали, що надавали фінансові пожертвування), Росія – на 126-му (лише 6% респондентів жертвували гроші). За даними Всесвітньої організації Gallup, у 2013 р. лише 35% українців допомагали незнайомцям, і тільки 26% – віддавали час волонтерській роботі.

При цьому в Україні отримати допомогу так само складно, як і пожертвувати: лише 20% громадян із тих, які потребують допомоги на лікування, реально можуть її отримати. Причина такої низької активності жертводавців і малої кількості одержувачів допомоги – в низці адміністративних перешкод, що стоять між тим, хто хоче допомогти, і тим, хто цієї допомоги реально потребує.

Таблиця 3.5

Індекс благодійності, 2013 р.

Місце в рейтингу	Країна	WGI score	DM (%)	DM ranking	VT (%)	VT ranking	HS (%)	HS ranking
1	М'янма	64	91,0	1	51,0	2	49,0	63
2	США	64	68,0	9	44,0	5	79,0	1
3	Канада	60	71,0	6	44,0	5	66,0	11
4	Ірландія	60	74,0	4	41,0	10	64,0	15
5	Нова Зеландія	58	62,0	13	44,0	5	69,0	7
6	Австралія	56	66,0	10	37,0	16	65,0	12
7	Малайзія	55	60,0	15	41,0	10	63,0	19
8	Великобританія	55	74,0	4	29,0	33	61,0	24
9	Шрі-Ланка	54	56,0	17	50,0	3	56,0	40
10	Тринідад і Тобаго	54	49,0	21	37,0	16	75,0	2
23	Туркменістан	43	21,0	75	53,0	1	56,0	40
90	Франція	26	26,0	58	22,0	55	30,0	129
103	Україна	23	9,0	123	26,0	43	35,0	118
115	Польща	22	21,0	75	9,0	114	35,0	118
126	Росія	19	6,0	131	18,0	70	34,0	122
128	Китай	18	13,0	107	6,0	129	36,0	113
135	Ємен	14	4,0	134	3,0	135	36,0	113

Література:

1. World Giving Index 2014: A global view of giving trends. Available on: <https://www.cafonline.org/publications>.

2. Україна – країна волонтерів у світовому рейтингу благодійності. Available on: <http://planetofsupport.org>.

3.7. ІНДЕКС ДОВІРИ EDELMAN (EDELMAN TRUST INDEX) (ETI)

З 2001 р. найбільшою PR-компанією світу «Edelman Inc.» (заснована у 1952 р.) із доходом у 768 млн. дол. (за даними 2014 р.) був розроблений т.з. Індекс довіри Edelman. Своє ім'я він отримав від імені засновника компанії «Edelman Inc.» Деніеля Еделмана (Daniel J. Edelman), яка на сьогодні налічує понад 5000 фахівців у 65 містах світу. «Edelman Inc.» стала першою організацією, що започаткувала медіа-тур знайомств із своєю діяльністю, PR-послуги із розробки споживчих брендів, а також свою присутність в мережі Інтернет. Її послугами понад 20 років користувалися такі корпорації, як «Heinz», «Butterball», «Microsoft» та «Samsung».

На думку розробників **Edelman Trust Index**, довіра є активом, яким підприємства повинні правильно управляти для досягнення стратегічних цілей розвитку. На відміну від репутації, яка базується на накопиченому досвіді та бренді, довіра відображає майбутні очікування стейкхолдерів. Щорічний звіт «Edelman Trust Barometer» базується на опитуванні понад 30 тис. респондентів, представників як широкої громадськості, так і інформованих кіл (економічно та соціально активні люди, залучені в сферу бізнесу, політики, державного управління, які мають вищу освіту, високий дохід, і не рідше двох разів на тиждень стежать за діловими і політичними новинами).

За 14 років свого існування «Edelman Trust Barometer» фокусував увагу на різних аспектах довіри у багатьох секторах. Так, наприклад, перший звіт 2001 р. стосувався зростання ролі недержавних організацій, звіт 2003 р. – достовірності даних ЗМІ, звіт 2007 р. – причин більшої довіри до бізнесу, ніж до держави та ЗМІ, звіт 2011 р. – зростання ролі авторитетних постатей, звіт 2014 р. – проведення дебатів бізнесу з метою змін.

Для побудови Індексу довіри Edelman використовуються 16 специфічних індикаторів, які можна згрупувати у 5 кластерів: результат; операції; товари і послуги; цілісність; зобов'язання (табл. 3.6) і у 2014 р. він охопив 27 країн світу (у 2007 р. була включена Росія, у 2014 р. – Пд. Африка).

Таблиця 3.6

16 індикаторів для побудови Edelman Trust Index

Кластер	Індикатори
1. Результат	- проведення робіт із захисту навколишнього середовища; - врахування потреб суспільства у повсякденній діяльності; - розробка програм із позитивним впливом на місцеві громади; - партнерство із недержавними організаціями, державним сектором, партіями у розв'язанні соціальних проблем;
2. Операції	- висока оцінка діяльності та широке визнання топ-лідерами ринку; - посідання місця у глобальному рейтингу найбільших компаній; - забезпечення фінансової віддачі інвесторам;
3. Товари і послуги	- пропонування високоякісних товарів і послуг; - розробка нових ідей, товарів і послуг;
4. Цілісність	- провадження етичних бізнес-практик; - ухвалення відповідальних дій для врегулювання проблем (кризи); - здійснення прозорості (відкритої) діяльності;
5. Зобов'язання	- врахування потреб споживачів (опитування думки та реакція); - добре забезпечення зайнятості; - цінування клієнтів вище за прибутки; - регулярний і чесний звіт про стан справ.

Загалом, як видно з рис. 3.5, загальний рівень довіри до уряду значно нижчий, ніж до бізнесу, і якщо у 2009 р. розрив становив 7%, то у 2014 р. – вже 14%.

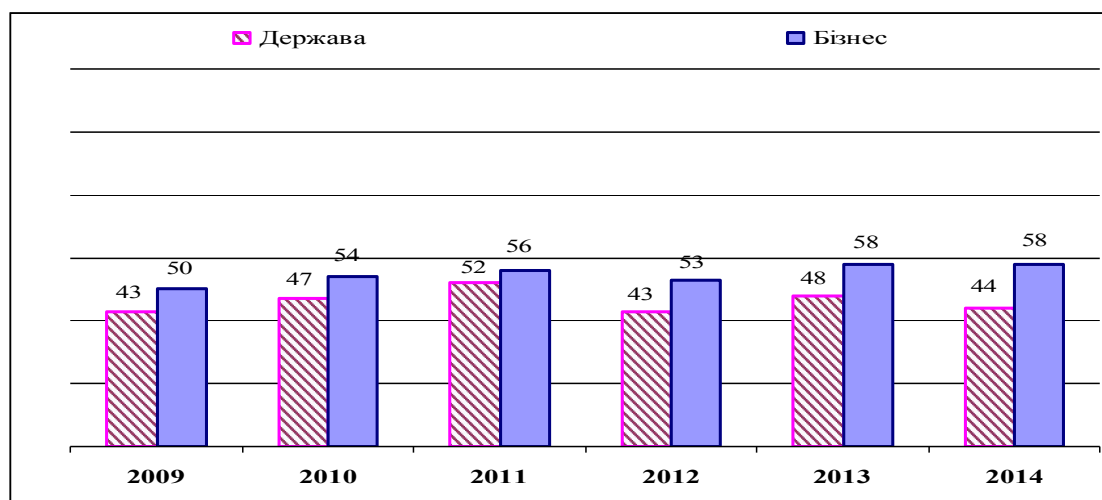

Рис. 3.5. Розрив між індексами довіри до держави та бізнесу у 2009-2014 рр.

Окремо корпорацією «Edelman» оцінюються індекси довіри до окремих ринків. Так, зокрема, за даними «The 2014 Edelman Trust Barometer» учасникам

ринку фінансових послуг найбільше довіряють у Китаї (76%), Індії (74%), Індонезії (70%), тоді як найменше – у Іспанії (24%), Ірландії та Німеччині (по 23%). До бізнес-одиниць, які представляють ринок продуктів харчування і напоїв, найвища довіра в Індії (79%), Мексиці та ОАЕ (по 76%), тоді як найменша – у Туреччині, Росії (по 43%), Польщі (42%). Гравцям на ринку енергетики найбільше довіряють у Індії (81%), Китаї (78%) та ОАЕ (76%), тоді як найменше – в Німеччині, Швеції (по 36%), Великобританії (31%).

У всьому світі «The 2014 Edelman Trust Barometer» показує невелике зниження довіри за 2011-2014 рр., головним чином через значне падіння індексу довіри до дій уряду (рис. 3.6). В регіональному вимірі Польща, США і Мексика пережили значні спади довіри, тоді як найбільше зростання довіри відбулося в ОАЕ, Індонезії, Австралії та Аргентині.

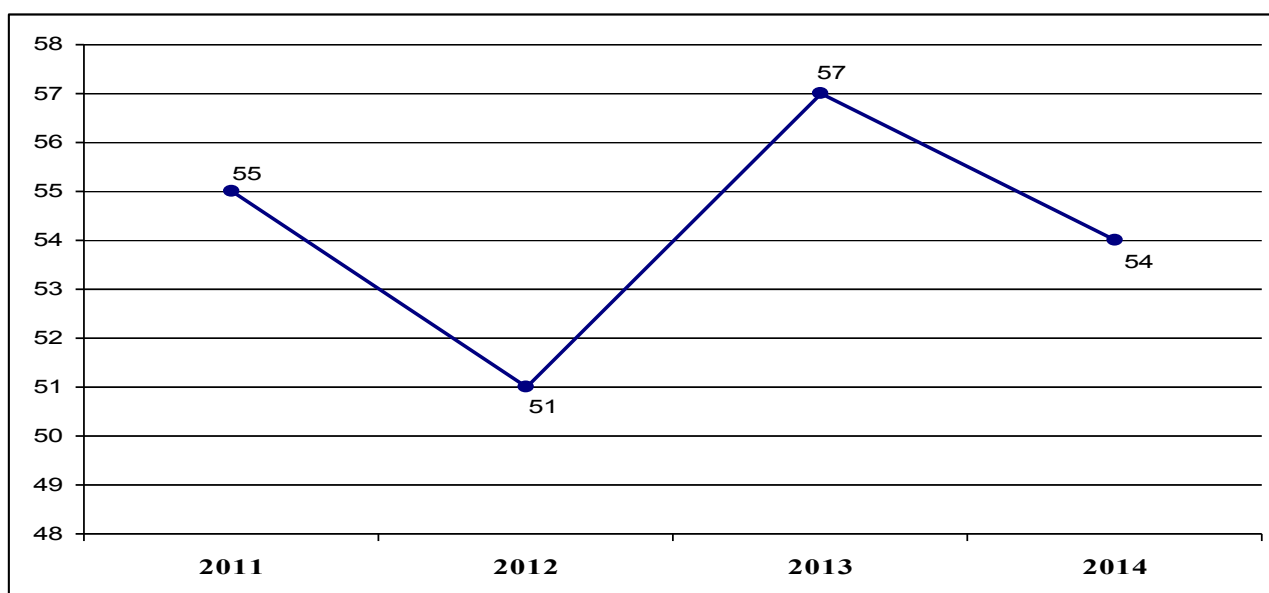

Рис. 3.6. Динаміка глобального Edelman Trust Index у 2011-2014 рр.

Якщо вести мову про довіру до окремих інститутів, то, як видно з табл. 3.7, найменшим рівнем довіри в світі користуються державні організації, тоді як найвищим – недержавні. Довіра до бізнесу є стабільною і порівняно високою, тоді як довіра до ЗМІ, державного сектора за 2013-2014 рр. знизилась на кілька пунктів. Найбільшим рівнем довіри держава користується у Сінгапурі, Китаї, Малайзії, однак зі спадним трендом протягом 2013-2014 рр., а найнижчим – у Ірландії, Польщі, Іспанії. Несуттєво зріс індекс довіри до держави протягом 2013-2014 рр. у Індонезії, Аргентині, Німеччині, Пд. Кореї, Бразилії, Туреччині, суттєво – у ОАЕ, Австралії, Японії. Довіра до недержавних організацій практично в усіх країнах є високою і щороку зростає. Так, суттєвий ріст індексу довіри до діяльності недержавних організацій спостерігається в Індонезії, Нідерландах, Аргентині, ОАЕ, Індії, Великобританії, Австралії, тоді як уповільнення – в Малайзії, Італії, Франції, Ірландії, Канаді, Мексиці, США, Польщі.

Таблиця 3.7

Індекс довіри Edelman в розрізі країн світу

Країна	Недержавні організації		ЗМІ		Бізнес		Держава	
	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Trust Index глобальний	63	64	57	52	58	58	48	44
Пд. Африка	-	66	-	55	-	63	-	17
Індонезія	51	73	77	78	74	82	47	53
Нідерланди	57	67	57	60	61	54	62	60
Аргентина	66	76	47	54	49	58	19	23
ОАЕ	67	76	59	70	65	82	73	88
Індія	69	75	79	71	81	79	57	53
Великобританія	61	67	47	41	56	56	47	42
Австралія	64	70	42	48	48	59	43	56
Німеччина	64	69	61	54	48	57	48	49
Пд. Корея	66	70	49	48	31	39	44	45
Іспанія	55	59	50	40	44	38	20	18
Бразилія	59	62	66	63	64	70	33	34
Китай	81	84	81	79	74	77	81	76
Туреччина	56	58	26	19	47	43	40	43
Гонконг	76	77	68	63	60	49	63	45
Сінгапур	75	76	70	70	77	71	82	75
Швеція	46	47	47	44	58	51	65	63
Росія	40	41	38	35	40	45	29	27
Японія	37	37	43	40	52	53	32	45
Малайзія	76	75	60	59	63	72	60	54
Італія	63	62	50	40	56	45	35	24
Франція	69	64	54	45	44	43	49	32
Ірландія	63	58	45	37	44	41	32	21
Канада	73	67	61	58	58	62	58	51
Мексика	83	74	66	61	82	73	41	28
США	70	61	51	42	62	58	53	37
Польща	62	47	45	30	56	45	30	19

Довіра до ЗМІ в світі загалом знижується, однак дещо зростає лише в кількох країнах: Індонезії, Нідерландах, Аргентині, ОАЕ, Австралії. Довіра до бізнесу в глобальному світі є стабільною і збільшується в таких країнах, як Індонезія, Аргентина, ОАЕ, Австралія, Німеччина, Пд. Корея, Бразилія, Китай, Росія, Малайзія, Канада, Японія. Зменшується індекс довіри до бізнесу у Польщі, США, Мексиці, Ірландії, Італії, Франції, Швеції, Нідерландах, Сінгапурі, Гонконзі, Туреччині, Іспанії, Індії.

Досить цікавим є співставлення глобального Edelman Trust Index окремо в розрізі населення загалом та т.з. інформованої громадськості. Як видно з табл.3.8, індекс довіри інформованих кіл значно вищий практично по всіх країнах світу за винятком Аргентини, Туреччини, де він є співставним. За 2013-2014 рр. по обох групах респондентів Edelman Trust Index дещо знизився (за винятком ОАЕ, Індонезії, Нідерландів, Аргентини, Німеччини, Австралії, Японії, Росії).

Таблиця 3.8

Edelman Trust Index за групами респондентів

Країна	Довіра населення загалом	Довіра інформованої

			громадськості	
	2013	2014	2013	2014
Trust Index глобальний	48	47	57	56
Китай	70	67	80	79
Індія	64	61	71	69
ОАЕ	63	64	66	79
Сінгапур	63	64	76	73
Індонезія	61	62	62	72
Малайзія	61	57	64	65
Мексика	59	53	68	59
Гонконг	54	50	67	59
Канада	52	54	62	60
Бразилія	51	49	55	57
Нідерланди	50	51	59	60
Аргентина	48	49	45	53
США	45	42	59	49
Німеччина	44	44	55	57
Великобританія	43	42	53	52
Пд. Корея	43	43	47	51
Туреччина	43	39	42	41
Франція	41	33	54	46
Італія	40	41	51	43
Швеція	40	38	54	51
Австралія	39	44	50	58
Іспанія	37	36	42	39
Японія	35	40	41	44
Польща	34	32	48	35
Ірландія	33	35	46	39
Росія	30	31	36	37

Головним висновком нового дослідження Trust Barometer став різкий спад суспільної довіри до державної влади по всьому світу. Представникам влади як спікерам зараз довіряють найменше. Лише 29% респондентів вважають їх гідними довіри. Близько половини опитаних стверджують, що не вірять у те, що урядові лідери говорять правду. Незважаючи на те, що бізнесу довіряють набагато більше, ніж владі, половина респондентів в усьому світі вважають, що влада недостатньо регулює бізнес. Близько 30% опитаних бажають, щоб уряд захистив їх від безвідповідальної ділової практики, а 25% респондентів сподівається на регулювання, що забезпечить відповідальну поведінку компаній. Втручання, якого люди чекають від уряду, полягає у змінах, які бізнес може активізувати і втілити самостійно.

Література:

1. 2014 Edelman Trust Barometer. Available on: <http://www.edelman.com>.
2. Доверие к мировым институтам растет, но к их руководителям веры нет: Исследование. Available on: <http://news.finance.ua>.
3. Исследование доверия обеспеченных потребителей: PR and Communications Guide 2013. Available on: <http://nobletmedia.com>.

3.8. ІНДЕКС СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ (SOCIAL PROTECTION INDEX) (SPI)

Для якісного вимірювання результатів побудови держави добробуту у країнах Азії «Asian Development Bank» у 2005 р. було запропоновано т.з. **Індекс соціального захисту (Social Protection Index)** спочатку для шести країн (Бангладеш, Індонезія, Монголія, Непал, Пакистан, В'єтнам), а пізніше розширеного для 35-ти країн Азійсько-Тихоокеанського регіону.

SPI складається із трьох компонентів (див. табл. 3.9):

1) індекс соціального страхування (social insurance – SI), що відображає рівень розвитку медичного, пенсійного та страхування від безробіття (акцент на зменшенні ризиків для груп людей, які тимчасово не є активними на ринку праці);

2) індекс соціальної допомоги (social assistance – SA), який демонструє обсяг соціальних трансфертів для малозабезпечених, розвиток численних соціальних програм підтримки інвалідів, пенсіонерів, дітей (акцент на підтримці найбільш соціально вразливих груп населення, яким часто недоступні програми соціального страхування);

3) індекс програм ринку праці (labor market program – LMP), який відображає активність у підвищенні кваліфікації і навчання, підприємницькій діяльності (акцент на програмах активізації ринку праці).

Таблиця 3.9

Компоненти соціального захисту за SPI

№	Компоненти	Витрати, %	Бенефіціари, %
1.	SI (% від соціального захисту) Індивідуальні SI-програми (% від загального показника SI):	59	36
	- пенсійне страхування,	65	45
	- медичне страхування,	13	35
	- інші види страхування.	22	20
2.	SA (% від соціального захисту) Індивідуальні SA-програми (% від загального показника SA):	36	58
	- соціальні трансферти,	32	34
	- програми ліквідації наслідків стихійних лих,	14	15
	- програми піклування про дітей,	34	31
	- програми допомоги літнім людям,	12	8
	- програми охорони здоров'я,	5	9
	- програми захисту інвалідів.	3	2
3.	LMP (% від соціального захисту) Індивідуальні LMP-програми (% від загального показника LMP):	5	6
	- програми перепідготовки і навчання,	46	48
	- стартовий капітал для програм розвитку бізнесу.	54	52

Загальна формула для розрахунку позиції країни у рейтингу за SPI є наступною:

$$SPI = (E_{SI} + E_{SA} + E_{LMP}) / (B_{SI} + B_{SA} + B_{LMP}), \quad (3.5)$$

де E_{SI} – витрати на соціальне страхування; E_{SA} – витрати на соціальну допомогу; E_{LMP} – витрати на програми на ринку праці; B_{SI} – кількість бенефіціарів програм соціального страхування; B_{SA} – кількість бенефіціарів програм соціальної допомоги; B_{LMP} – кількість бенефіціарів програм ринку праці.

SPI, отже, є достатньо простим індикатором для розрахунку, оскільки передбачає поділ обсягів витрат на соціальні потреби тої чи іншої країни на загальну кількість потенційних бенефіціарів усіх програм соціального захисту. Результат виражається як у числовому коефіцієнті (від 0 – мінімальне значення, до 0,5 – максимальне), так і у % від ВВП країни на особу. Серед країн, за якими розраховується SPI, група високо розвинутих держави витрачає на соціальний захист 10,2% ВВП, група країн із середнім доходом – від 3,4 до 4% ВВП, група країн із низьким доходом – 2,6% ВВП.

Як видно з табл. 3.10, середній показник індексу для країн Східної Азії – 24%, Центральної та Західної Азії – 15,7%, Південно-Східної Азії – 9,5%, Тихоокеанського регіону – 7,7%, Південної Азії – 6,1%. Проте, згідно досліджень «Asian Development Bank», бенефіціарами соціальної допомоги є не лише малозабезпечені громадяни (17%), але і особи із середніми доходами (83%), які отримують більше вигод через програми соціального страхування. Табл. 3.10 демонструє широкий діапазон значень Індексу соціального захисту в розрізі країн Азії (від 0,416 у Японії, що еквівалентно державним соціальним видаткам у 19,2% ВВП, до 0,005 у Папуа Новій Гвінеї, що еквівалентно державним соціальним видаткам у 0,1% ВВП).

Таблиця 3.10

Значення SPI за окремими складовими і регіонами

Країна, регіон	SPI	SI	SA	LMP
1	2	3	4	5
Центральна і Західна Азія				
Узбекистан	0,343	0,528	0,214	0,002
Азербайджан	0,187	0,264	0,128	0,001
Киргизія	0,151	0,105	0,237	0,008
Грузія	0,137	0,163	0,127	0,000
Вірменія	0,085	0,066	0,115	0,011
Таджикистан	0,039	0,092	0,020	0,004
У середньому по регіону	0,157	0,203	0,140	0,004
Східна Азія				
Японія	0,416	0,523	0,213	0,067
Монголія	0,206	0,239	0,166	0,141
Південна Корея	0,200	0,216	0,181	0,059
КНР	0,139	0,172	0,075	0,048
У середньому по регіону	0,240	0,288	0,159	0,078

Продовження таблиці 3.10

1	2	3	4	5
Південна Азія				
Шрі-Ланка	0,121	0,227	0,036	0,037
Мальдіви	0,073	0,052	0,131	0,011
Непал	0,068	0,098	0,055	0,014
Індія	0,051	0,019	0,044	0,250
Пакистан	0,047	0,104	0,017	0,012
Афганістан	0,046	0,003	0,050	0,096
Бангладеш	0,043	0,020	0,038	0,164
Бутан	0,036	0,025	0,055	0,001
У середньому по регіону	0,061	0,069	0,053	0,073
Південно-Східна Азія				
Сінгапур	0,169	0,282	0,025	0,031
Малайзія	0,155	0,281	0,026	0,004
В'єтнам	0,137	0,231	0,044	0,043
Таїланд	0,119	0,154	0,082	0,025
Філіппіни	0,085	0,182	0,022	0,055
Індонезія	0,044	0,028	0,073	0,015
Лаос	0,026	0,043	0,018	0,001
Камбоджа	0,020	0,013	0,024	0,035
У середньому по регіону	0,095	0,152	0,039	0,026
Тихоокеанський регіон				
Маршалові острови	0,167	0,339	0,068	0,011
Палау	0,148	0,228	0,091	0,001
Східний Тімор	0,140	0,000	0,221	0,056
Самоа	0,066	0,133	0,028	0,212
Фіджі	0,060	0,083	0,051	0,007
Соломонові острови	0,045	0,104	0,015	0,012
Науру	0,034	0,025	0,050	0,000
Вануату	0,025	0,037	0,020	0,000
Папуа Нова Гвінея	0,005	0,010	0,001	0,000
У середньому по регіону	0,077	0,106	0,061	0,033

Література:

1. The Social Protection Index: Assessing Results for Asia and the Pacific. Available on: <http://www.adb.org>.

2. Falkingham A., Vlachantoni J. Pensions and Social Protection in Central Asia and South Caucasus: Developments in the Post-Soviet Era // CRA Discussion Paper. – 2010. – № 1002.

3.9. ГЛОБАЛЬНИЙ ІНДЕКС ДОБРОБУТУ ЛІТНІХ (GLOBAL AGEWATCH INDEX) (GAI)

Глобальний індекс добробуту літніх (Global AgeWatch Index), розроблений організацією «HelpAge International», що допомагає людям

похилого віку відстоювати свої права, боротися з дискримінацією і подоланням бідності для того, щоб вони могли вести достойне, активне, здорове та безпечне життя, є єдиним на сьогодні індикатором, який рейтингує країни залежно від соціально-економічного добробуту літніх людей (охоплює 96 країн світу, 91% від загальної кількості осіб у віці 60+). **Згідно цього індексу відмічається, які країни проводять кращу практику у піклуванні про добробут літніх, і те, як це пов'язано з політикою цих держав у сфері соціальних пенсій, охорони здоров'я, освіти, зайнятості та соціального середовища, в якому проживають люди похилого віку.**

В країнах з низьким і середнім рівнем доходів лише 25% осіб віком понад 65 років отримують пенсію, незважаючи на те, що по усьому світу забезпечення базового соціального захисту людям похилого віку визнається беззаперечним правом людини на гідну старість та потребу у фінансовій незалежності.

На сьогодні майже 12% населення світу (868 млн.) знаходиться у віці понад 60 років і цей показник постійно зростає (згідно прогнозів, до 2050 р. чисельність людей у віці 60+ становитиме 2,02 млрд., що практично дорівнюватиме кількості дітей у віці до 15 р. – 2,03 млрд.). За останні 20 років практично в усіх країнах світу спостерігається розвиток т.з. «соціальної» пенсії, що фінансується за рахунок податків. Однак лише 50% населення світу може розраховувати на отримання цього мінімального блага, ціна якого становить від 0,4% ВВП (Буркіна-Фасо) до 1,8% ВВП (Китай).

Як свідчать дані табл. 3.11, усі топ-10 країн за GAWI, крім Японії, є країнами Західної Європи, Північної Америки, Австралії та Тихоокеанського регіону. Топ-20 країн відрізняються від решти світу тим, що в них високий ВВП на особу, високий рівень пенсійного забезпечення населення, високий рівень забезпечення медичних послуг та підтримуюче соціальне середовище. Саме в цих країнах і проживає найвища частка людей похилого віку (від 18% у Ісландії до 32% у Японії).

Таблиця 3.11

Топ-20 країн із найкращим значенням GAWI в розрізі складових

Місце в рейтингу	Країна	GAWI	Складові			
			Матеріальна забезпеченість	Стан здоров'я	Особистий потенціал	Сприятливе середовище
1	2	3	4	5	6	7
1	Норвегія	93,4	89,1	73,5	76,2	80,1
2	Швеція	88,3	82,8	75,2	65,7	79,4
3	Швейцарія	87,9	76,0	81,3	58,0	83,7
4	Канада	87,5	83,2	80,3	59,7	78,9
5	Німеччина	86,3	80,5	75,6	62,8	78,6
6	Нідерланди	86,0	85,6	84,8	57,4	79,6
7	Ісландія	85,3	87,5	78,2	52,8	78,8
8	США	83,5	78,7	70,1	65,0	76,8
9	Японія	82,6	75,4	83,9	56,8	75,0
10	Нова Зеландія	80,7	77,1	77,8	61,8	71,5
11	Великобританія	80,1	82,7	69,3	46,1	81,8

Продовження таблиці 3.11

1	2	3	4	5	6	7
12	Данія	77,6	79,8	68,1	48,3	77,7
13	Австралія	76,1	52,2	79,8	70,2	72,5
14	Австрія	76,0	84,6	72,7	34,1	82,7
15	Фінляндія	75,8	80,4	70,8	43,9	76,1
16	Франція	74,8	88,0	78,3	36,3	74,2
17	Ірландія	74,2	79,1	73,1	38,7	77,0
18	Ізраїль	72,2	68,1	69,8	55,3	69,6
19	Люксембург	71,3	87,0	76,6	29,4	76,1
20	Естонія	67,7	72,4	50,0	61,8	68,1
28	Грузія	61,3	65,9	46,2	53,2	67,1
32	Польща	58,1	77,8	55,3	27,3	69,2
48	Китай	51,5	42,1	46,5	36,2	71,8
65	Росія	42,5	72,9	27,1	45,1	55,5
82	Україна	31,0	70,2	27,3	15,2	54,8
91	Пакистан	12,3	6,0	31,8	33,9	56,0
96	Афганістан	3,7	22,0	7,1	12,0	47,0

У табл. 3.12 наведені прогнозні дані щодо зростання населення пенсійного віку у країнах, які займають середні та низькі позиції за GAWI, що також засвідчують негативну тенденцію старіння населення.

Таблиця 3.12

Прогноз старіння населення в окремих країнах світу

Місце в рейтингу	Країна	% зростання ВВП на особу, 2013 р.	% населення у віці 60+	
			2014 р.	2050 р.
30	Мексика	1,1	9,8	25,9 (40 млн.)
48	Китай	7,7	14,4	32,8 (454 млн.)
58	Бразилія	2,5	11,5	28,9 (67 млн.)
65	Росія	1,3	19,4	28,5 (34 млн.)
69	Індія	5,0	8,5	18,3 (297 млн.)
71	Індонезія	5,8	8,3	21,1 (68 млн.)
77	Туреччина	4,0	11,1	27,3 (26 млн.)
80	Південна Африка	1,9	8,7	15,6 (10 млн.)
85	Нігерія	7,3	4,5	6,0 (26 млн.)

Аналіз окремих складових Global AgeWatch Index дозволяє констатувати, що:

1) показник «матеріальна забезпеченість» охоплює індикатори пенсійного забезпечення, рівня бідності у похилому віці та відносного добробуту літніх, ВВП на особу. Протягом останніх років матеріальна забезпеченість літніх людей в багатьох країнах суттєво зросла завдяки впровадженню і розширенню ненакопичувальної пенсії (соціальної), яка фінансується за рахунок податків і не залежить від регулярних внесків із заробітної плати. Починаючи із 1990-х рр. кількість країн, які забезпечують своїх громадян базовими пенсіями, зросла із 50 до понад 100;

2) показник «стан здоров'я» враховує тривалість життя у віці 60 років, тривалість здорового життя у віці 60 років, психологічне здоров'я. Зазначимо, що середня тривалість життя у віці 60 років невинно зростає (становить ще 16 років життя), однак суттєво відрізняється за регіонами світу (рис. 3.7). Так, у Японії – ще 26 років, Туреччині – ще 21 рік, у Сьєра Леоне – лише 13 років;

3) показник «особистий потенціал» враховує зайнятість людей похилого віку та рівень освіти літніх. У Норвегії, наприклад, в літніх людей є асоціації із значними ресурсами, суспільне визнання проблеми старіння населення через ЗМІ та давня традиція державного добробуту, тоді як у Португалії та Греції пенсіонери протягом останніх років приймали на себе основний удар урядових заходів жорсткої економії;

4) показник «сприятливе середовище» охоплює індикатори соціальних зав'язків, фізичної безпеки, громадянських свобод та доступу до громадського транспорту. Найкращим чином ці права гарантуються у Швейцарії, Австрії, Великобританії, Норвегії, найгірше – у Греції, Венесуелі, Мозамбіку, Малаві.

Рис. 3.7. Середня тривалість життя у віці 60 років у деяких країнах світу

Література:

1. Global AgeWatch Index 2014: Insight report. Available on: www.globalagewatch.org.
2. Доповідь Світового банку. Available on: <http://data.worldbank.org/indicator>.
3. Методологія Global AgeWatch Index. Available on: <http://www.helpage.org>.

3.10. ІНДЕКС КРАЩИХ СТУДЕНТСЬКИХ МІСТ (QS BEST STUDENT CITIES INDEX)

Індекс кращих студентських міст (QS Best Student Cities Index), розроблений у 2004 р. британською компанією «Quacquarelli Symonds», базується на ранжуванні понад 3000 інституцій, 800 університетів для визначення найкращих 50 міст, в яких найкращим чином почувають себе студенти за кількома критеріями: рейтинг університетів у містах, доступність навчання, якість студентського життя, перспективи працевлаштування випускників та розвиток студентської спільноти.

Для того, щоб місто було розглянуто задля можливості його включення у рейтинг, воно повинно відповідати двом передумовам: чисельність населення – понад 250 тисяч, і щонайменше два вищих навчальних заклади, розміщених у рейтингах QS. Поточні розрахунки компанії показують, що вже 116 міст у світі претендують на цей рейтинг.

Найкращі ВНЗ рейтингу QS World University Rankings визначаються на основі низки критеріїв:

1) наукова репутація, що визначається на основі міжнародного опитування представників академічної спільноти (30%);

2) репутація серед роботодавців, що визначається на основі міжнародного опитування роботодавців (20%);

3) співвідношення професорсько-викладацького складу та студентів, що визначається на основі даних університетів та відкритих джерел (15%);

4) частка іноземного професорсько-викладацького складу, що визначається на основі даних університетів та відкритих джерел (2,5%);

5) частка іноземних студентів, що визначається на основі даних університетів та відкритих джерел (2,5%);

6) публікаційна активність професорсько-викладацького складу, що визначається на основі кількості опублікованих праць, що припадає на одного викладача, розрахована на основі даних Scopus / Elsevier (10%);

7) наукове цитування публікацій, що визначається в кількості цитат на одну статтю, розраховане на основі даних Scopus / Elsevier (5%);

8) частка викладачів із науковим ступенем, що визначається на основі даних університетів та відкритих джерел (5%);

9) ефективність Інтернет-ресурсів, що визначається на основі даних рейтингу Webometrics (10%).

У табл. 3.13 наведений рейтинг QS найкращих університетів Європи, серед яких є ВНЗ, що додатково отримують зірки QS на основі їх приналежності до університетів світового класу (табл. 3.14).

Таблиця 3.13

Найкращі університети Європи

Країна	Університети	Рейтинг у світі	Рейтинг в Європі
1	2	3	4
Австрія	University of Vienna	156	69

Продовження таблиці 3.13

1	2	3	4
	Vienna University of Technology	246	115
	Universität Innsbruck	288	134
Бельгія	KU Leuven	82	31
	Ghent University	129	56
	Université Catholique de Louvain	154	67
Франція	Ecolé Normale Supérieure	24	9
	Ecolé Polytechnique	35	12
	Université Pierre et Marie Curie	115	46
Німеччина	Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg	49	14
	Ludwig-Maximilians-Universität München	52	16
	Technische Universität München	54	17
Ірландія	Trinity College Dublin	71	25
	University College Dublin	139	59
	University College Cork *****	230	107
Італія	University of Bologna	182	84
	Sapienza University of Rome	202	90
	Politecnico di Milano	229	106
Нідерланди	University of Amsterdam	50	15
	Leiden University	75	27
	Utrecht University	80	29
Скандинавські країни	University of Copenhagen	45	13
	Aarhus University	96	39
	University of Helsinki	67	23
	Aalto University	196	86
	University of Oslo	101	42
	University of Bergen	155	68
	Lund University *****	67	20
Uppsala University	79	30	
Іспанія	University of Barcelona	166	73
	Universitat Autònoma de Barcelona	173	76
	Universidad Autónoma de Madrid	178	80
Швейцарія	ETH Zurich	12	5
	Ecolé Polytechnique Fédérale de Lausanne	17	7
	University of Zurich	57	19
Велика Британія	University of Cambridge *****	2	1
	Imperial College London	2	1
	University of Oxford *****	5	3
Прибалтійські країни	University of Tartu	379	176
	University of Latvia	701	282
	Vilnius University	600	243
Польща	University of Warsaw	335	151
	Jagiellonian University	371	173
	Warsaw University of Technology	700	280
Чехія	Charles University	244	113
	Czech Technical University in Prague	420	189
	Masaryk University	598	242
Україна	Taras Shevchenko National University of Kyiv	430	195
	V.N. Karazin Kharkiv National University	490	212
	NTU "Kyiv Polytechnic Institute"	590	239
Росія	Lomonosov Moscow State University	114	45
	Saint-Petersburg State University	233	109
	Bauman Moscow State Technical University	322	147

До рейтингу увійшло кілька українських університетів: Київський національний університет ім. Тараса Шевченка посів 35 місце, НТУУ «Київський політехнічний університет» та Харківський національний університет ім. В. Каразіна посіли 51 та 58 місця відповідно, Сумський національний університет посів 70 місце, Львівська політехніка – 84 місце, НТУ «Харківський політехнічний університет» – 91 місце.

Таблиця 3.14

Відповідність університетів QS-зірковості

Кількість зірок	Підстави присвоєння
*	Наявні усі компоненти, необхідні для забезпечення якісних освітніх послуг студентам для здобуття репутації на національному рівні.
**	Активна участь у наукових дослідженнях та має високу внутрішню репутацію, установа є важливою частиною місцевого співтовариства та інтегрується у міжнародні об'єднання.
***	Добре відомий на національному рівні університет із прагненням здобути міжнародне визнання, підтримує авторитетний рівень досліджень, а випускники ВНЗ є привабливими для роботодавців.
****	Університет із міжнародним визнанням, вмiє поєднання якісних наукових досліджень із високим рівнем викладання, хорошi умови роботи для викладачiв та навчання для студентiв.
*****	Університет світового класу в багатьох сферах діяльності, користується високою репутацією, володіє якісним науково-дослідним та викладацьким складом.
*****+	Університет світового класу, що готує інтелектуальну еліту, акумулює найкращих студентів світу та викладачів.

У табл. 3.15 наведено Топ-20 найкращих студентських міст за 5 критеріями, серед яких:

- 1) рейтинг університетів за QS World University Rankings;
- 2) розвиток студентських спільнот (student mix), в якому враховане співвідношення кількості студентів до загальної чисельності жителів міста, частка іноземних студентів, рівень толерантності та інтеграції;
- 3) стиль життя, в якому враховується рівень безпеки в місті, забруднення довкілля, корупції, а також низки інших суміжних індикаторів (наприклад, Global Liveability Index, [Globalization and World Cities index](#), [Cities of Opportunity Index](#));
- 4) перспективи працевлаштування, в якому враховується затребуваність випускників як на вітчизняних, так і іноземних ринках праці;
- 5) доступність, в якому враховується вартість навчання та життя студентів у місті, а також інші суміжні індикатори (наприклад, Big Mac Index, iPad Index та Mercer Cost of Living Index).

Таблиця 3.15

Рейтинг студентських міст

Місце	Місто	Загальний бал	Складові				
			Рейтинг університетів	Доступність	Стиль життя	Перспективи працевлаштування	Розвиток студентських спільнот
1	Париж	412	96	54	83	96	83
2	Мельбурн	397	69	40	100	94	94
3	Лондон	392	100	28	93	100	71
4	Сідней	388	65	36	95	94	98
5	Гонконг	387	74	63	80	82	88
6	Бостон	386	77	49	87	100	73
7	Токіо	385	79	62	55	94	95
8	Монреаль	380	63	60	96	78	83
9	Торонто	375	61	51	90	73	100
10	Сеул	372	87	54	71	94	66
11	Цюрих	370	61	55	82	77	95
12	Ванкувер	364	51	53	90	79	91
13	Сан-Франциско	360	69	44	79	98	70
14	Мюнхен	359	54	72	75	71	87
15	Сінгапур	357	64	52	75	85	81
16	Берлін	356	49	74	77	68	88
17	Нью-Йорк	352	82	37	77	86	70
18	Чикаго	347	70	48	77	77	75
19	Барселона	346	51	69	80	77	69
20	Відень	338	34	74	86	50	94

По кожному із п'яти індикаторів проставляються бали від 0 до 100, таким чином остаточний результат студентського міста може бути максимум 500 балів. Станом на 2014 р. із 50 міст найкращий показник – у Парижа (412 балів), найгірший – у Мехіко (280 балів).

Література:

1. QS Stars University Ratings. Available on: <http://www.topuniversities.com>
2. QS World University Rankings. Available on: <http://www.topuniversities.com>

3.11. ІНДЕКС СОЦІАЛЬНОГО ПРОГРЕСУ (SOCIAL PROGRESS INDEX) (SPI)

Організацію «The Social Progress Imperative» зареєстровано як неприбуткову у США за інтелектуальної підтримки Harvard Business School, Massachusetts Institute of Technology, та фінансової допомоги Cisco, Compartamos Banco, Deloitte Global, Fundación Avina, The Rockefeller Foundation

та The Skoll Foundation. Місія її полягає в підвищенні рівня життя людей в усьому світі (особливо найменш забезпечених груп населення), сприяння глобальному соціальному прогресу шляхом надання надійного, цілісного та інноваційного інструмента вимірювання – **Індексу соціального прогресу (Social Progress Index)**, сприяння науковим дослідженням та обміну знаннями у сфері соціального прогресу, забезпечення для лідерів і впливових осіб у бізнес-колах, уряді та громадському суспільстві нових інструментів для координації принципів діяльності і програм.

Запропонований у 2013 р. організацією «The Social Progress Imperative» на всесвітньому форумі із соціального підприємництва «Skoll World Forum», **Індекс соціального прогресу (Social Progress Index) по новому вимірює добробут суспільства, не використовуючи відомості про ВВП.** Під соціальним прогресом розробники даного індексу розуміють здатність суспільства задовольняти основні людські потреби, створювати підґрунтя, яке б дозволило громадянам і спільнотам підвищувати і підтримувати якість життя, а також створювати умови для реалізації повного потенціалу людей. Індекс соціального прогресу – це найбільший глобальний та перспективний проект в історії, спрямований на визначення та оцінку соціального прогресу з врахуванням усього спектру факторів. Він дає змогу одержати ґрунтовніше уявлення про добробут країни як суспільства, що можна зіставити й оцінити з показниками її економічної ефективності. “Ми сподіваємося, що так само як ВВП на душу населення фактично є оцінкою економічного успіху, соціального прогресу стане визнаною оцінкою соціального та екологічного успіху”, – вважає професор Майкл Портер.

Цей показник базується на трьох критеріях: 1) чи кожен має усе необхідне для виживання (їжу, воду, притулок, безпеку); 2) чи кожному доступні елементи, що покращують якість життя (освіта, здоров’я, інформація, безпечне довкілля); 3) чи кожна людина може безперешкодно прагнути до своїх мрій і бажань (права, свобода вибору, захист від дискримінації, доступ до світових знань). В якості джерел інформації враховувались дані опитувань (12%), оцінки експертів (25%), достовірні дані (61%). В табл. 3.16 подано складові індексу соціального прогресу.

Таблиця 3.16

Складові індексу соціального прогресу

Social Progress Index 2014		
Базові людські потреби	Фактори добробуту	Потенційні можливості
- харчування та базове медичне обслуговування	- доступність базової освіти	- особисті права
- вода та санітарні зручності	- доступ до інформації та зв’язку (комунікацій)	- персональна свобода і можливість вибору
- наявність житла	- охорона здоров’я і рівень смертності	- толерантність та інклюзія
- особиста безпека	- стійкість екосистеми (стан навколишнього середовища)	- доступ до вищої освіти

Концепція індексу соціального прогресу побудована на основі таких методологічних принципів:

- Безпосереднє фокусування на соціальних та екологічних показниках. Зосередження на прямому вимірюванні соціального прогресу, аніж через економічні показники, які опосередковано натякають на стан справ в царині соціального прогресу.

- Результати замість вхідних даних. При виборі даних розробники акцентували увагу на те, щоб змінні відображали остаточні результати, що в кінцевому результаті впливають на реальне життя людей, а не зусилля чи наміри індивідів (не витрати на охорону здоров'я, а тривалість та якість людського життя, не кількість законів проти дискримінації, а досягнутий прогрес у відчутті відсутності дискримінації).

- Заклик до дій. Індекс повинен бути практичним інструментом в руках керівників, фахівців-практиків, бізнесменів та громадянського суспільства. Індекс повинен служити орієнтиром, який би об'єднував зусилля різних соціальних груп задля спільної мети – соціального прогресу.

- Актуальність для усіх країн. Індекс розроблений для створення основи для цілісного вимірювання соціального прогресу, який би охоплював суспільства на всіх рівнях розвитку.

Відповідно до даних дослідження, рівень життя населення країн не завжди відповідає показникам економічного зростання. Так, за рівнем задоволення потреб населення Україна отримала 64,9 балів, випередивши такі країни як Туреччина (64-е місце), Грузія (66-е), Росія (80-е) та Молдова (81-е). Відповідно до даних рейтингу, найбільш високих успіхів українці досягли у категорії базові людські потреби (77,98), в рамках якої на високому рівні залишаються доступність їжі та базової медичної допомоги (95,11 балів), а рівень особистої безпеки залишається на доволі низькому рівні (57,48 балів). Фактори добробуту – другий важливий показник у рейтингу (61,2 в Україні). Серед його складових – доступ до базової освіти (97,64 в Україні), доступ до інформації та зв'язку (57,09), охорона здоров'я та рівень смертності (51,82), стан навколишнього середовища (лише 39,13 у зв'язку із низьким рівнем захисту довкілля та надмірними викидами вуглекислого газу). В останній категорії, що ілюструє потенційні можливості, які відкриваються перед населенням, українці набрали лише 55,33 бали. Такий низький результат був отриманий за рахунок низького рівня захисту приватної власності (30 зі 100 балів), гендерної нерівності (44 зі 100 балів), толерантності до іммігрантів (38 зі 100 балів) (див. табл. 3.17).

Індекс соціального прогресу достатньо чітко демонструє нестійкий зв'язок між економічною ефективністю (ВВП на одну особу) та рівнем соціального розвитку. Країни з більш високим рівнем доходів, як правило, досягають більш високого рівня соціального розвитку: Нова Зеландія (ВВП на одну особу складає 25,858 доларів США) посідає перше місце в рейтингу, тоді як Чад (ВВП на одну особу – 1,870 доларів США) займає останню позицію. В доповіді 2014 року, присвяченій індексу соціального прогресу, зазначається двосторонній зв'язок між соціальним прогресом та економічним розвитком.

Економічний розвиток як самоціль є недостатнім для досягнення результатів в сфері соціального прогресу. ВВП на душу населення не є повним вимірником економічної успішності країни. Індекс соціального прогресу демонструє позитивний кореляційний зв'язок ($r=0,85$) із економічними результатами діяльності (ВВП на одну особу). Проте, дані чітко вказують, що не завжди можна пояснити зростання індексу соціального прогресу лише економічними результатами нації. Цей зв'язок є нелінійним. На низьких рівнях доходу, невеличкі зміни в ВВП призводять до значного покращення соціального прогресу. Тоді як для країн із високим рівнем доходу зростання ВВП не дає відчутного ефекту для соціального прогресу, економічний ріст стикається із викликами соціального і екологічного характеру.

Таблиця 3.17

Індекс соціального прогресу України за складовими субіндексів, 2014р.

№ з/п	Складові Індексу соціального прогресу	Місце в рейтингу	Бал (100)
1.	Базові людські потреби	53	77,98
	їжа та доступність медицини	46	95,11
	вода і житлові умови	55	88,05
	захист	58	71,27
	особиста безпека	76	54,48
2.	Основа благополуччя	92	61,42
	доступ до базової освіти	22	97,64
	доступ до інформації та зв'язку	83	57,09
	охорона здоров'я та рівень смертності	131	51,82
	навколишнє середовище	105	39,13
3.	Можливості	54	55,33
	особисті права	68	55,55
	особиста свобода та вибір	90	61,33
	толерантність та інтеграція	91	41,51
	доступність вищої освіти	20	62,93

Так, Норвегія, яка має найвищий показник ВВП на одну особу (47,546 доларів США) посідає лише п'яте місце, відстаючи від Нової Зеландії, де ВВП на одну особу є майже вдвічі меншим, ніж в Норвегії (див. табл. 3.18).

Найкращий результат у Європейському союзі показали Нідерланди. Канада досягла найкращих результатів серед країн «Великої сімки». Словенія та Естонія досягли великих успіхів серед європейських країн, випередивши такі країни, як Франція, Іспанія та Італія. Серед найвпливовіших країн ЄС Італія має найнижчий результат, також позаду колишні країни-учасниці соціалістичної співдружності, такі як Чехія, Словаччина та Польща (див. рис. 1).

Щодо п'ятірки країн-лідерів, то можна зробити наступні висновки: Нова Зеландія – особливо хороші результати в категоріях реалізація політичних прав, доступу до сучасних засобів зв'язку та доступність навчання у початковій школі. Досягнення таких результатів особливо вражає з огляду на те, що ВВП на одну особу Нової Зеландії становить \$25,875 (лише 25-е місце у світовому рейтингу). Швейцарія – хороші результати в категорії стійкості екосистем, гарантування особистої безпеки, тривалості життя і свободи віросповідання.

Ісландія – незмінно хороші результати за всіма категоріями, зокрема щодо толерантності та інтеграції, а також у категорії доступу до інформації та засобів зв'язку. Як і в Новій Зеландії, результат Ісландії вражає – перевищення ВВП на одну особу в розмірі \$33880 (13-е місце у світовому рейтингу).

Таблиця 3.18

**Топ-10 кращих і 10 гірших країн за показником
Social Progress Index 2014**

Десятка кращих				Десятка гірших			
Місце	Країна	Бал	ВВП на одну особу, дол. США	Місце	Країна	Бал	ВВП на одну особу, дол. США
1	Нова Зеландія	88,24	25,857	123	Нігерія	42,65	2,335
2	Швейцарія	88,19	39,293	124	Пакистан	42,40	2,402
3	Ісландія	88,07	33,880	125	Ємен	40,23	2,145
4	Нідерланди	87,37	36,438	126	Нігер	40,10	674
5	Норвегія	87,12	47,547	127	Ангола	39,93	5,262
6	Швеція	87,08	34,945	128	Судан	38,45	1,894
7	Канада	86,95	35,936	129	Гвінея	37,41	921
8	Фінляндія	86,91	31,610	130	Бурунді	37,33	483
9	Данія	86,55	32,363	131	Центрально-Африканська республіка	34,17	943
10	Австралія	86,10	35,669	132	Чад	32,60	1,870

Нідерланди – хороші результати в категорії водопостачання та водовідводу, доступу до інформації та засобів зв'язку, стійкості екосистем і реалізації політичних прав. Норвегія – хороші результати в категорії гарантування особистої безпеки, мережі Інтернет, свободи преси та базового медичного обслуговування.

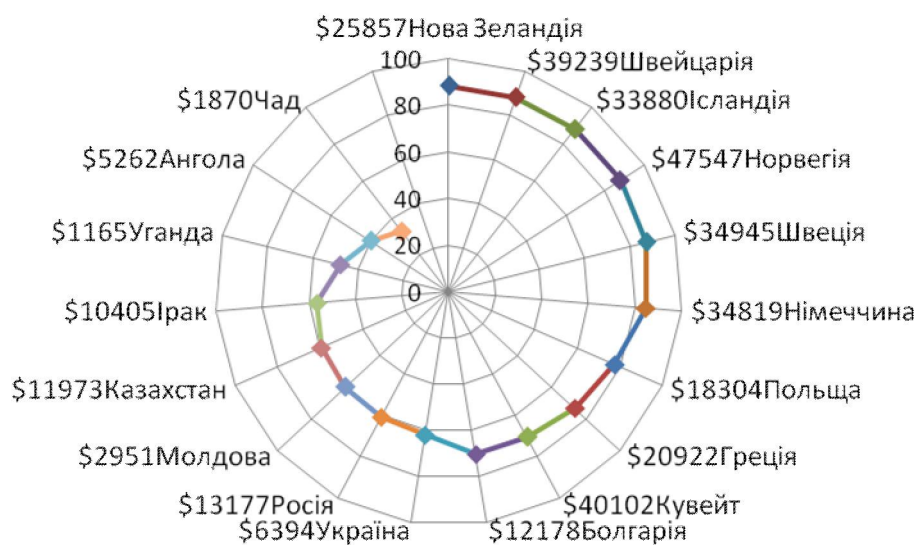

Рис. 3.8. Взаємозв'язок ВВП на одну особу і рівня соціального прогресу за деякими країнами

Місце країн (132) у світовому рейтингу за індексом соціального прогресу наведено у таблиці 3.19.

Таблиця 3.19

Рейтинг країн за Індексом соціального прогресу, 2014 р.

№ з/п	Країна	Крм*	№ з/п	Країна	Крм*	№ з/п	Країна	Крм*
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Нова Зеландія	0,8824	45	Малайзія	0,7000	89	Монголія	0,5897
2	Швейцарія	0,8819	46	Бразилія	0,6997	90	Китай	0,5867
3	Ісландія	0,8807	47	Тринідад і Тобаго	0,6988	91	Марокко	0,5801
4	Нідерланди	0,8787	48	Албанія	0,6913	92	Узбекистан	0,5734
5	Норвегія	0,8712	49	Македонія	0,6833	93	Курсистку	0,5708
6	Швеція	0,8708	50	Еквадор	0,6815	94	Іран	0,5665
7	Канада	0,8695	51	Румунія	0,6772	95	Таджикистан	0,5605
8	Фінляндія	0,8691	52	Колумбія	0,6724	96	Гана	0,5596
9	Данія	0,8655	53	Чорногорія	0,6699	97	Сенегал	0,5332
10	Австралія	0,8610	54	Мексика	0,6641	98	Лаос	0,5242
11	Австрія	0,8511	55	Перу	0,6629	99	Бангладеш	0,5204
12	Німеччина	0,8461	56	Філіппіни	0,6586	100	Камбоджа	0,5189
13	Англія	0,8456	57	Ботсвана	0,6560	101	Непал	0,5153
14	Японія	0,8421	58	Білорусь	0,6520	102	Індія	0,5024
15	Ірландія	0,8405	59	Таїланд	0,6514	103	Кенія	0,5020
16	США	0,8277	60	Вірменія	0,6503	104	Замбія	0,4988
17	Бельгія	0,8263	61	Боснія і Герцеговина	0,6499	105	Руанда	0,4946
18	Словенія	0,8165	62	Україна	0,6491	106	Бенін	0,4900
19	Естонія	0,8128	63	Сальвадор	0,6470	107	Лесото	0,4894
20	Франція	0,8111	64	Туреччина	0,6462	108	Свазіленд	0,4887
21	Іспанія	0,8077	65	Саудівська Аравія	0,6438	109	Малаві	0,4879
22	Португалія	0,8049	66	Грузія	0,6394	110	Конго	0,4799
23	Чехія	0,8041	67	Венесуела	0,6378	111	Уганда	0,4775
23	Словацьчина	0,7893	68	Домініканська Республіка	0,6303	112	Буркіна-Фасо	0,4733
25	Коста-Ріка	0,7775	69	Південна Африка	0,6296	113	Малі	0,4635
26	Уругвай	0,7751	70	Туніс	0,6296	114	Танзанія	0,4606
27	Польща	0,7744	71	Болівія	0,6290	115	Джибуті	0,4595
28	Південна Корея	0,7718	72	Парагвай	0,6265	116	Камерун	0,4581
29	Італія	0,7693	73	Азербайджан	0,6244	117	Мозамбік	0,4523
30	Чилі	0,7630	74	Нікарагуа	0,6233	118	Ірак	0,4484
31	Латвія	0,7391	75	Йорданія	0,6192	119	Мадагаскар	0,4423
32	Угорщина	0,7397	76	Гватемала	0,6137	120	Ліберія	0,4402
33	Литва	0,7376	77	Гондурас	0,6128	121	Мавританія	0,4310
34	Мальта	0,7368	78	Намібія	0,6119	122	Того	0,4280
35	Греція	0,7343	79	Куба	0,6107	123	Нігерія	0,4265
36	Хорватія	0,7331	80	Росія	0,6070	124	Пакистан	0,4246
37	ОАЕ	0,7292	81	Молдова	0,6012	125	Ємен	0,4022
38	Панама	0,7253	82	Гуано	0,6006	126	Нігер	0,4010
39	Ізраїль	0,7140	83	Ліван	0,6005	127	Ангола	0,3983
40	Кувейт	0,7066	84	Єгипет	0,5997	128	Судан	0,3845
41	Сербія	0,7061	85	Шрі-Ланка	0,5971	129	Гвінея	0,3741
42	Аргентина	0,7059	86	Казахстан	0,5947	130	Бурунді	0,3733
43	Ямайка	0,7039	87	Алжир	0,5913	131	Центральна Африканська Республіка	0,3417
44	Болгарія	0,7024	88	Індонезія	0,5898	132	Чад	0,3280

*Крм – коефіцієнт реалізованих можливостей

Джерело: Social Progress Index 2014, EXECUTIVE SUMMARY

Загалом, в основу Індексу соціального прогресу закладений достатньо повний спектр даних – від основних потреб, таких як охорона здоров'я, до ресурсів і гарантій забезпечення перспектив, таких як одержання освіти і реалізація прав. Він є якісно новим інструментом для підтримки урядів, представників бізнес-кіл, соціального підприємництва, сприяння їх колективній відповідальності, а також забезпечення інвестиційних можливостей та масштабних рішень.

Література:

1. Social Progress Index. – Available on: <http://www.socialprogressimperative.org>.

2. Грін М. Що Індекс соціального прогресу може розповісти про вашу країну? – Available on: http://www.ted.com/talks/michael_green.

3.12. ІНДЕКС ХОРОШИХ КРАЇН (THE GOOD COUNTRY INDEX) (GCI)

Британський дослідник, радник уряду Великобританії, експерт із побудови бренд-іміджу країн, національної ідентичності та управління репутацією С. Анхольт (Simon Anholt) разом із бельгійським вченим, спеціалістом у сфері територіального розвитку і туризму Р. Говерсом (Robert Govers) запропонували якісно новий індикатор, що дозволяє виміряти внесок кожної окремої країни у добробут людства, на відміну від низки інших відомих показників, які досліджують роль країни у підтримці добробуту власного населення. Попередньо С. Анхольт розробив низку показників, які стосуються брендінгу держав і міст (Anholt-GfK Roper Nation Brands Index, Anholt-GfK Roper City Brands Index, Anholt State Brands Index). На його думку, хороша країна – це та, яка дає людству більше, ніж інші.

Індекс хороших країн (The Good Country Index) – комбінований показник, який аналізує країни світу за ступенем їх глобального внеску (як позитивного, так і негативного) в загальний розвиток людства. Розрахункова частина дослідження, яке у 2014 р. проводилось вперше, виконана на підставі статистичних даних ООН, Світового банку та інших міжнародних інституцій. Дослідники проаналізували 125 держав за спеціально розробленими метрикам, об'єднаними у сім основних груп, і склали відповідний рейтинг кожної держави.

За словами авторів проекту, головна мета його створення – початок глобальної дискусії про те, як країни розподіляють відповідальність перед своїми громадянами і перед усім світом. Дослідники вважають, що усі глобальні проблеми, що стоять на порядку денному перед людством (зокрема, зміна клімату, фінансово-економічні кризи, тероризм, пандемії, бідність та нерівність, демографічне навантаження, міжнародна міграція, продовольча криза, виснаження природних ресурсів тощо), мають глобальний характер, і тому можуть бути вирішені тільки через міжнародні зусилля. В той же час,

діяльність більшості держав зосереджена виключно на вирішенні своїх внутрішніх проблем і здійснюється лише в локальних інтересах (політиків, підприємців та громадян) без врахування інтересів решти людства. Автори проекту підкреслюють, що він носить лише довідковий характер і не покликаний виносити судження на адресу тієї чи іншої країни. Таким чином, в контексті цього дослідження слово «хороший» (Good) у назві є показником внеску країни у загальне благо і антонімом слова «егоїстичний», а не слова «поганий».

У табл. 3.20 наведені сім категорій індексу в розрізі складових, за якими будується The Good Country Index.

Таблиця 3.20

Складові Індексу хороших країн

№ з/п	Категорії	Індикатори
1.	Наука і техніка	• кількість іноземних студентів, які навчаються в країні • експорт періодичних видань, наукових журналів та газет • кількість статей, опублікованих у міжнародних журналах • кількість лауреатів Нобелівської премії • кількість заявок «International Patent Cooperation Treaty»
2.	Культура	• експорт креативних товарів (частка ВВП) • експорт креативних послуг (частка ВВП) • UNESCO-заборгованість (частка від внеску) • кількість країн і територій, у які громадяни можуть виїхати без візи • індекс свободи преси
3.	Міжнародний мир і безпека	• кількість миротворчих сил, відправлених за кордон • фінансова заборгованість щодо миротворчих місій ООН (частка від внеску) • кількість жертв міжнародного організованого насильства і тероризму • експорт зброї та боєприпасів (частка ВВП) • Global Cyber Security Index
4.	Глобальна стабільність	• частка населення, що займається доброчинністю • кількість біженців, яких країна прийняла • кількість біженців за кордоном • темп зростання населення • кількість дипломатичних угод для мирного врегулювання конфліктів
5.	Планета і клімат	• резерв National Footprint Accounts Biocapacity • експорт небезпечних відходів • викиди забруднюючих речовин у воду • викиди CO₂ • викиди метану, азоту та інших парникових газів
6.	Процвітання і рівність	• міжнародна торгівля • кількість соціальних працівників та волонтерів, відправлених за кордон • частка ринку товарів «справедливої торгівлі» у ВВП • прямі іноземні інвестиції (частка ВВП) • внески у програму співробітництва з метою розвитку
7.	Здоров'я і благополуччя	• частка пшениці у обсягах постачання продовольчої допомоги • експорт лікарських засобів (частка ВВП) • обсяг добровільних внесків до World Health Organisation • обсяг гуманітарних внесків • обсяг вилучених наркотиків

Лідером рейтингу хороших країн 2014 р. стала Ірландія, яка вносить найбільший позитивний внесок у розвиток людства (табл. 3.21). Далі в десятці лідерів: Фінляндія, Швейцарія, Нідерланди, Нова Зеландія, Швеція, Великобританія (перше місце за показником «Наука і техніка»), Норвегія, Данія

та Бельгія (перше місце за показником «Культура»). Німеччина займає 13-ту позицію у глобальному рейтингу GCI, однак 1-шу за показником «Глобальна стабільність», Ісландія – 17-ту позицію за GCI, проте 1-шу за показником «Планета і клімат», Іспанія – 19-ту позицію за GCI, проте 1-шу за показником «Здоров'я і благополуччя».

Таблиця 3.21

Позиції країн у розрізі категорій за The Good Country Index

Місце	Країна	Наука і техніка	Культура	Міжнародний мир і безпека	Глобальна стабільність	Планета і клімат	Процвітання і рівність	Здоров'я і благополуччя
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Ірландія	20	7	33	4	45	1	9
2	Фінляндія	7	18	53	12	14	3	12
3	Швейцарія	6	32	71	10	16	2	10
4	Нідерланди	18	2	97	3	23	8	2
5	Нова Зеландія	10	25	37	17	7	41	17
6	Швеція	8	14	111	8	3	4	8
7	Великобританія	1	12	94	9	30	9	6
8	Норвегія	40	24	58	7	4	14	16
9	Данія	14	9	88	5	26	35	5
10	Бельгія	15	1	100	16	56	5	3
11	Франція	12	26	92	18	10	28	15
12	Канада	28	20	106	14	2	30	4
13	Німеччина	11	5	109	1	29	33	18
14	Австрія	2	4	104	2	43	24	31
15	Австралія	16	38	89	13	6	36	14
16	Люксембург	55	10	101	19	12	19	13
17	Ісландія	24	37	27	15	1	101	44
18	Кіпр	3	35	86	21	22	37	49
19	Іспанія	37	23	120	24	24	49	1
20	Італія	38	22	102	11	44	65	19
34	Естонія	31	6	107	80	66	66	21
35	Португалія	42	19	116	44	48	61	51
60	Молдова	44	65	46	51	115	84	54
87	ОАЕ	82	45	74	122	61	76	53
95	Росія	41	68	90	106	88	112	42
99	Україна	13	48	117	57	120	96	105
100	Оман	110	88	24	125	58	64	89
124	В'єтнам	89	76	103	123	123	79	111
125	Лівія	123	124	16	93	116	119	123

Росія в рейтингу знаходиться на 95-му місці з 125 можливих, а Україна – лише на 99-му. Найбільш високі оцінки за внеском у розвиток людства Україна отримала в категоріях «Наука і техніка», «Культура» і «Глобальна стабільність», а найменш високі оцінки – у категоріях «Міжнародний мир і безпека» та «Планета і клімат». З колишніх республік СРСР найвище в рейтингу розташувалася Естонія (34-е місце), далі – Молдова (60-е), Литва (69-е), Вірменія (72-е), Киргизстан (74-е), Грузія (77-е), Казахстан (80-е), Білорусь (82-е) і Латвія (83-е). Замикають рейтинг хороших країн світу Ангола (121-е місце), Азербайджан (122-е), Ірак (123-е), В'єтнам (124-е) і Лівія (125-е).

У табл. 3.22 наведена інформація по 10 кращих і 10 гірших країнах за GCI, а також відображено місце країн за кожною окремою категорією.

Таблиця 3.22

Топ-10 кращих і 10 гірших країн за показником The Good Country Index

The good country index		2014, rank out of 125 countries								
OVERALL RANK	SCIENCE & TECHNOLOGY	CULTURE	INTERNATIONAL PEACE & SECURITY	WORLD ORDER	PLANET & CLIMATE	PROSPERITY & EQUALITY	HEALTH & WELLBEING			
Ireland	1	Britain	Belgium	Egypt	Germany	Iceland	Ireland	Spain		
Finland	2	Austria	Netherlands	Jordan	Austria	Canada	Switzerland	Netherlands		
Switzerland	3	Cyprus	Malta	Tanzania	Netherlands	Sweden	Finland	Belgium		
Netherlands	4	Czech Rep.	Austria	Lesotho	Ireland	Norway	Sweden	Canada		
New Zealand	5	Israel	Germany	Uruguay	Denmark	Brazil	Belgium	Denmark		
Sweden	6	Switzerland	Estonia	Togo	Malta	Australia	Ghana	Britain		
Britain	7	Finland	Ireland	Benin	Norway	New Zealand	Singapore	United States		
Norway	8	Sweden	Czech Rep.	Paraguay	Sweden	Congo	Netherlands	Sweden		
Denmark	9	Hungary	Denmark	Nigeria	Britain	Uganda	Britain	Ireland		
Belgium	10	New Zealand	Luxembourg	Ecuador	Switzerland	France	Malaysia	Switzerland		
Yemen	116	Bolivia	Iraq	Portugal	Angola	Libya	Madagascar	Lesotho		
Venezuela	117	Venezuela	Venezuela	Ukraine	Cambodia	Bangladesh	India	Congo-Braz.		
Benin	118	Sudan*	Laos	Sudan*	Qatar	Belarus	Laos	Venezuela		
Indonesia	119	Cambodia	Iran	South Korea	Saudi Arabia	Macedonia	Libya	Zimbabwe		
Zimbabwe	120	Paraguay	Cameroon	Spain	Rwanda	Ukraine	Iraq	Namibia		
Angola	121	Congo-Braz.	Rwanda	Czech Rep.	Singapore	Benin	South Africa	Mongolia		
Azerbaijan	122	Indonesia	Yemen	Azerbaijan	U.A.E.	Mauritius	Algeria	Mozambique		
Iraq	123	Libya	Congo	Hungary	Vietnam	Vietnam	Brazil	Libya		
Vietnam	124	Angola	Libya	Latvia	Iraq	Serbia	Venezuela	Zambia		
Libya	125	Iraq	Sudan*	Lithuania	Oman	Zimbabwe	Paraguay	Cameroon		

Source: goodcountry.org

*Including South Sudan

Economist.com/graphicdetail

Література:

1. Simon Anholt. Available on: <http://www.simonanholt.com>.
2. Anholt S. Which country does the most good for the world? Available on: http://www.ted.com/talks/simon_anholt.
3. Anholt S., Govers R. The Good Country Index. Available on: <http://www.goodcountry.org>

3.13. ІНДЕКС ВАРТОСТІ ЖИТТЯ MERCER'S (MERCER'S COST OF LIVING INDEX) (MCLI)

Транснаціональна консалтингова група Mercer Human Resource Consulting, що спеціалізується у сфері консультацій з підбору персоналу для міжнародного бізнесу, розробляє рейтинг вартості життя в містах світу (Mercer Cost of Living Survey). Її штаб-квартира розташована у Нью-Йорку. Компанія працює на міжнародному рівні в більш, ніж 40 країнах, налічує більше 19 тис. співробітників і є найбільшою у світі консалтинговою фірмою з управління персоналом.

Індекс вартості життя Mercer's (Mercer's Cost of Living Index) дозволяє порівняти вартість життя іноземців у 211 містах по всьому світу, які ранжуються на основі опитувань. Опитування дозволяють виміряти порівняльну вартість понад 200 товарів і послуг у кожному місті, у т.ч. оренди житла, транспортних витрат, придбання їжі, одягу, розваг тощо. За основу приймається вартість набору товарів і послуг у найдорожчому місті США – Нью-Йорку, де показник індексу вартості життя становить 100 пунктів.

Різниця у вартості життя за регіонами світу може бути досить значною. Так, у 2014 р. вартість чашки кави в Манагуа (Нікарагуа) становила \$1,54 у порівнянні з \$8,29 у Москві (Росія), вартість гамбургера – \$3,62 у Калькутті (Індія) проти \$13,49 у Каракасі (Венесуела), а квиток в кіно – \$5,91 в Йоганнесбурзі (Південна Африка) у порівнянні з \$20,10 у Лондоні (Великобританія). Транснаціональні компанії і державні установи користуються даними дослідженнями, щоб компенсувати витрати своїм співробітникам, які працюють у різних регіонах світу а міжнародними проектами. Як правило, структура витрат іноземного працівника суттєво залежить від рівня інфляції у приймаючій країні, наявності та доступності тих чи інших товарів і послуг, а також від коливань валютних курсів, що в сукупності істотно впливає на весь пакет отримуваної ним винагороди.

У 2013-2014 рр. містом з найвищою вартістю життя для іноземців стала столиця Анголи – Луанда, тоді як за підсумками 2012 р. вона посідала друге місце. У дослідницькій компанії повідомляють, що щомісячна плата за «розкішну двокімнатну квартиру без меблів» у Луанді становить \$6,5 тис., у той час як у столиці Росії – Москві цей показник перебуває на рівні \$4,6 тис. У 2014 р. дев'яте місце посіла Москва, однак у попередньому році вона займала друге місце, а до того три роки поспіль посідала четверте місце, до 2009 р. декілька років очолювала рейтинг. Столиця Японії – Токіо, яка останні роки займала перше місце в рейтингу, опустилася у 2013 р. на третє місце, а у 2014 р. – на сьоме. Друге місце у 2014 р. займає Столиця Чаду – Нджамена, яка до того посідала четверте місце рейтингу. Замикв п'ятірку найдорожчих міст світу для іноземців у 2013 р. місто-держава Сінгапур, у 2014 р. – Цюрих, який за один рік піднявся із восьмої на п'яту позицію за рівнем вартості життя. Гонконг (Китай), Женева, Цюрих, Берн (Швейцарія) і Шанхай (Китай) також увійшли до десятки лідерів (табл. 3.23). Київ знаходиться на 98-му місці за Mercer's Cost of Living Index, піднявшись порівняно із 2013 р. на 5 позицій.

**Рейтинг країн і міст за показником
Mercer's Cost of Living Index**

Позиція у 2014 р.	Позиція у 2013 р.	Місто	Країна
1	1	Луанда	Ангола
2	4	Нджамена	Чад
3	6	Гонконг	Гонконг
4	5	Сінгапур	Сінгапур
5	8	Цюріх	Швейцарія
6	7	Женева	Швейцарія
7	3	Токіо	Японія
8	9	Берн	Швейцарія
9	2	Москва	Росія
10	14	Шанхай	Китай
12	25	Лондон	Великобританія
14	13	Сеул	Південна Корея
15	17	Копенгаген	Данія
16	24	Нью-Йорк	США
18	32	Тель-Авів	Ізраїль
20	33	Кіншаса	Конго
20	11	Осло	Норвегія
27	37	Париж	Франція
30	41	Мілан	Італія
35	23	Санкт-Петербург	Росія
56	69	Брюссель	Бельгія
98	103	Київ	Україна
108	157	Глазго	Великобританія
125	97	Калгарі	Канада
135	130	Будапешт	Угорщина
191	187	Мінськ	Білорусь
211	214	Карачі	Пакистан

Цікаво, що деякі з найдорожчих міст у світі для проживання іноземців знаходяться у Африці. У зв'язку із цим автори дослідження відзначають, що оскільки Мерсер розраховує рівень вартості життя на основі порівняння певних товарів, послуг і брендів, які, як правило, в цих країнах закупаються з-за кордону і їх не завжди можна знайти на місці, у результаті вони можуть бути дуже дорогими, так само як і ціни на оренду якісного житла. Наприклад, те, що перше місце в рейтингу займає столиця бідної країни Анголи Луанда, пояснюється тим, що в цій державі присутній непропорційний економічний розвиток, поганий стан інфраструктури тощо. Після того як у 2002 р. в Анголі завершилися військові дії, що тривали близько 27 років, в країну почали надходити інвестиції, що призвело до різкого зростання сировинного сектора економіки і, відповідно, цін на якісні імпортні товари. Крім того, високі прибутки, які іноземні компанії отримують в Анголі за рахунок видобутку нафти і алмазів, створюють підвищений попит на імпортні товари високої якості. Однак оскільки більшість населення проживає у злиднях, то такі пропозиції можуть бути орієнтовані лише на мізерний прошарок заможних

людей і співробітників іноземних компаній. Таким чином, проживання в столиці цієї африканської країни обходиться іноземним фахівцям у дуже великі гроші. Схожа ситуація спостерігається і в інших державах Африки.

У рейтинг 2014 р. не увійшли такі міста, як Тріполі (Лівія) та Бангі (Центральноафриканська Республіка) у зв'язку із неможливістю зібрати достовірні дані компанією Mercer через проблеми безпеки в цих регіонах.

Література:

1. Cost-of-Living Information Services. Available on: <http://www.imercer.com>.

2. Mercer. – Available on: <http://www.mercer.com>.

3.14. ІНДЕКС ЩАСЛИВОЇ ПЛАНЕТИ (HAPPY PLANET INDEX) (HPI)

Ще однією ініціативою організації «The new economic foundation» став **Індекс щасливої планети** (Happy Planet Index), який покликаний вимірювати те, наскільки щасливе, тривале та стійке життя у людей.

Для розрахунку Індeksu щасливої планети використовуються три показники: суб'єктивна задоволеність життям, очікувана тривалість життя та «екологічний слід»:

$$\text{Індекс щасливої планети} = \frac{\text{Суб'єктивний добробут} \cdot \text{Очікувана тривалість життя}}{\text{Екологічний слід}}, \quad (3.6)$$

де суб'єктивний добробут – показник, який є результатом анкетування, в ході якого респондентам пропонується відповісти на питання: «На якій сходинці життя Ви знаходитесь?» При цьому значення 0 відповідає найгіршому стану речей в житті, та 10 – найкращому. Збір статистичних даних проводиться в межах Gallup World Poll.

Очікувана тривалість життя найкраще відображає стан здоров'я населення в межах країни. Статистичні дані показника доступні в Доповідях Людського Розвитку ООН.

«Екологічний слід» (Ecological Footprint) – міра впливу людини на середовище проживання, що дозволяє розрахувати розміри прилеглої території, необхідної для виробництва споживаних людьми ресурсів і збереження відходів. Дослідженням питань впливу людини на навколишнє середовище, та визначенням індексу «екологічного сліду» зокрема, займається міжнародна неурядова організація Всесвітній фонд дикої природи (World Wide Fund for Nature).

Індекс щасливої планети ставить поточний і майбутній добробут населення в центр дослідження. Це дозволяє вимірювати розвиток кожної країни в контексті реальних обмежень навколишнього середовища. В концепцію індексу вкладено розуміння того, що інстинктивно людство знає, що прогрес – це не лише нагромадження багатства. В наш час країни зіштовхнулись з різними проблемами соціального прогресу: для деяких проблемою є високоінтенсивне використання природних ресурсів, інші

борються з високим рівнем бідності та соціального виключення. Проте, як це зазначається в концепції індексу щасливої планети, кінцева мета урядів повинна бути універсальною для всіх: забезпечити щасливе та тривале життя для теперішнього і майбутніх поколінь. В межах індексу щасливої планети напрошується цікавий висновок: домінуюча капіталістична західна модель розвитку залишає за собою негативний екологічний слід, тобто є нестійкою моделлю розвитку, а отже потребує пошуку альтернатив. У табл. 3.24 відображений рейтинг низки країн за індексом щасливої планети.

Таблиця 3.24

Рейтинг країн за індексом щасливої планети

Країна	Місце у рейтингу	ЩП	Суб'єктивний добробут	Очікувана тривалість життя	Екологічний слід
Коста-Ріка	1	64,0	7,3	79,3	2,5
В'єтнам	2	60,4	5,8	75,2	1,4
Колумбія	3	59,8	6,4	73,7	1,8
Беліз	4	59,3	6,5	76,1	2,1
Сальвадор	5	58,9	6,7	72,2	2,0
Ямайка	6	58,5	6,2	73,1	1,7
Панама	7	57,8	7,3	76,1	3,0
Україна	100	37,6	5,1	68,2	3,2
Катар	149	25,2	6,6	78,4	11,7
Чад	150	24,7	3,7	49,6	1,9
Ботсвана	151	22,6	3,6	53,2	2,8
Світове середнє значення	-	42,5	5,28	69,9	2,7

Джерело: складено автором за даними Happy Planet Index [Electronic source] / The new economic foundation. – Mean of access: <http://www.happyplanetindex.org/data/>

В останньому річному глобальному звіті, що враховує дані індексу щасливої планети, наводяться наступні висновки. В цілому, суспільство ще не живе на щасливій планеті – жодна країна не досягла високих значень стійкого добробуту, і лише дев'ять близькі до такого. Вісім країн з найвищими значеннями індексу знаходяться в Латинській Америці або Карибському басейні. Значного успіху зі збереження довкілля досягла лідируюча у рейтингу Коста-Ріка, в якій 99% джерел енергії є відновлюваними. Серед європейських країн найвища в рейтингу – Норвегія, однак займає лише 29-е місце. США посідають 105-у позицію серед 151-єї країни. Це вказує на те, що в типових західних моделях розвитку матеріальна складова добробуту нівелюється за рахунок значної шкоди навколишньому середовищу. Це актуалізує питання перегляду доцільності використання обмежених ресурсів задля матеріальних вигід лише для поточного покоління.

Література:

1. Happy Planet Index [Electronic source] / The new economic foundation. – Mean of access: <http://www.happyplanetindex.org/data/>

БЛОК IV. ЯКІСТЬ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ УРЯДУ

До блоку IV увійшло 6 показників: «Індекс ефективності врядування» (Government Effectiveness Index); «Індекс ефективності економічної політики» (The Economy Politics Annual Index of Economic Efficiency); «Індекс конкурентоспроможності уряду» (Government Competitiveness Index); «Індекс страждань» (Misery Index); «Індекс хмарочосів» (Skyscraper Index); «Індекс ефективності державного управління Мо Ібрагіма» (The Ibrahim Index of African Governance).

4.1. ІНДЕКС ЕФЕКТИВНОСТІ ВРЯДУВАННЯ (GOVERNMENT EFFECTIVENESS INDEX) (GEI)

Формування передумов для подолання кризових явищ і подальшого розвитку економічної, політичної, соціальної сфер функціонування й розвитку неусталених господарських систем є можливим за утвердження принципу використання всіх резервів підвищення ефективності суспільних інститутів, структур та механізмів. Сутність цього принципу полягає в необхідності пошуку і реалізації будь-яких можливостей для вдосконалення й оптимізації процесів соціально-економічного розвитку. Одним з найважливіших напрямів такого вдосконалення виступає підвищення ефективності врядування, оскільки від функціонування органів влади на перебіг суспільного життя залежать довгострокові перспективи розвитку держави (суверенітет, національна безпека, міжнародна конкурентоспроможність та ін.), системні характеристики суспільства (спроможність до самоорганізації, ініціативи тощо), короткострокові орієнтири (реалізація реформ).

Серед методичних підходів до оцінки ефективності врядування потрібно виокремити **Індекс ефективності врядування** (Government Effectiveness Index), який є складовою довгострокового дослідницького проекту Світового банку «Світові показники державного управління» (Worldwide Governance Indicators – WGI), що резюмує думки, отримані в результаті значної кількості опитувань компаній, громадян та експертів з розвинених країн, а також країн, що розвиваються стосовно якості управління. Всі ці дані збираються через відповідні дослідницькі інститути, науково-дослідні центри, неурядові організації та фірми приватного сектору. Представники Світового банку наголошують, що Індекс ефективності врядування не відображає офіційної точки зору Світового банку, його виконавчих директорів чи країн, які вони представляють. Джерела інформації та окремі змінні з кожного джерела, які використовуються для побудови Індексу ефективності врядування (далі, – ІЕВ), наведено у таблиці 4.1.

Методологія розрахунку ІЕВ передбачає три основних етапи:

Етап 1. Вибірка даних. Оскільки не всі джерела інформації покривають всі представлені країни, потрібно здійснити вибірку даних по окреслених в

табл. 4.1 змінних з кожного джерела. Таким чином, агреговані бали базуються на різних наборах інформації по країнах, що взяті за їх основу.

Таблиця 4.1

Джерела та їх змінні, що включає ІЕВ

Назва джерела	Окремі змінні, що використовуються
• Дані аналітичного підрозділу журналу Economist	- Якість управління / ефективність інститутів - Надмірна бюрократія / управління
• Звіт глобальної конкурентоспроможності від Світового економічного форуму	- Інфраструктура - Якість початкової освіти
• Опитування Інституту Геллапа	- Задоволення системою громадського транспорту - Задоволення шляхами та магістралями - Задоволення системою освіти
• База даних інституційних профілів	- Зона огляду: державні навчальні заклади - Зона огляду: основні послуги охорони здоров'я - Зона огляду: питна вода та санітарія - Зона огляду: електросистеми - Зона огляду: транспортна інфраструктура - Зона огляду: технічне обслуговування та відведення відходів
• Міжнародні політичні ризики	- Якість управління
• Звіт Global Insight, умови для ведення бізнесу та ризики	- Управління: оцінка якості управління країною. Що ефективніше управління, то швидше приймаються рішення та легше іноземним інвесторам займатися бізнесом - Послідовність політики та перспективне планування. Наскільки впевненим може бути бізнес у постійності впровадженій економічній політики – чи зруйнується більша частина політики під час зміни уряду, чи проводить існуючий уряд узгоджену стратегію. Цей чинник також розглядає, наскільки є далекоглядним провадження політики, чи навпаки вона розрахована на короткострокові економічні вигоди

Джерело: [1].

Етап 2. *Попереднє вимірювання окремих джерел інформації – від 0 до 1.* Запитання з окремих джерел інформації спочатку вимірюються у діапазоні від 0 до 1, де вищий показник належить до кращих результатів. Якщо, наприклад, запитання дослідження вимагає відповідності для шкали від мінімум 1 і до максимум 4, бал з 2 перераховується таким чином: $(2-\min)/(\max-\min)=(2-1)/3=0,33$. Якщо окреме джерело інформації надає більш ніж одне запитання, що належить до відповідного виміру ефективності врядування, виводиться середньозважене.

Етап 3. *Використання Моделі непомічених компонентів для виведення середньозваженого рівня окремих індикаторів.* Статистичний інструмент, що має назву Модель непомічених компонентів (*Unobserved Components Model*, далі – UCM), використовується для зважування даних, що можуть бути порівнювані між джерелами інформації для кожної окремої країни. UCM передбачає, що дані, що вивчаються, з кожного джерела є лінійними функціями для непомічених рівнів управління, включаючи вектор похибок. Така лінійна функція буде різною для різних джерел інформації, а отже, корегуватиме залишкові непорівнювані одиниці зважених наново даних. Отримані оцінки –

це середньозважені дані для кожного окремого джерела, в яких відображено модель взаємозалежності джерел даних [3].

Зміни в управлінні за короткий період часу (рік у рік) дуже важко виміряти з будь-якими даними, оскільки вони зазвичай незначні. Враховуючи цю особливість, користувачі Індикатора ефективності врядування не повинні у більшості випадків фокусуватися на короткострокових щорічних змінах, але звертати увагу на тренди довготриваліших періодів.

Важливо, щоб порівняння балів для однієї країни упродовж часу включало припустиму похибку: якщо довірчі інтервали для управління вираховуються двома перехресними періодами, тоді дані не повинні інтерпретуватися як сигнально значущі зміни в ефективності врядування. Значна більшість щорічних змін демонструє незначний зв'язок із граничною похибкою, який можна спостерігати статистично, або ж фактично значний, що, у свою чергу, не варто переоцінювати як показник значної зміни результатів управління. Тим не менш, триваліші періоди, наприклад десятиліття, дають змогу показнику «Індекс ефективності врядування» показати значущі тренди в ефективності врядування для багатьох країн. В цьому контексті в таблиці 4.2 наведено значення Індексу по окремих країнах за період з 2003 по 2013 рр.

Таблиця 4.2

Значення ІЕВ по окремих країнах за період 2000-2013 рр.

Назва країни	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Австралія	91,71	91,71	93,17	96,59	95,12	94,15	96,12	95,63	94,26	95,69	94,79	94,26	94,74
Австрія	95,61	96,10	97,56	93,66	92,68	95,61	96,60	94,66	93,78	97,13	93,36	92,82	92,82
Білорусь	28,29	14,15	14,15	10,24	12,20	9,76	12,62	12,14	10,53	11,00	13,27	17,70	17,22
Бельгія	92,20	96,59	96,10	94,15	93,66	93,17	91,75	87,86	92,82	92,82	93,84	93,78	93,30
Бразилія	58,05	58,54	61,46	60,49	52,68	46,34	49,03	51,94	51,20	53,59	49,76	50,24	51,20
Болгарія	54,15	61,95	60,98	64,39	60,98	55,12	53,88	52,91	59,81	58,85	60,19	60,29	59,33
Камерун	26,83	22,93	28,29	24,39	20,49	18,54	21,36	20,87	21,05	19,62	18,96	19,14	20,57
Канада	96,10	95,61	97,07	95,12	97,56	97,56	94,66	95,15	96,17	96,17	96,21	95,22	97,13
Камерун	44,39	39,51	53,66	53,17	50,24	52,68	52,43	53,88	48,80	53,11	56,40	56,94	56,46
Конго	6,34	6,83	5,85	9,27	8,78	8,29	5,83	9,22	8,13	8,61	9,00	11,48	11,00
Данія	97,56	99,51	99,51	100	99,51	100	99,51	99,51	99,04	99,04	99,05	99,04	99,04
Фінляндія	99,51	100	100	99,02	100	99,02	97,57	99,03	99,52	99,52	100	100	100
Франція	91,22	89,76	92,20	92,68	92,20	90,24	89,32	91,26	89,47	89,00	87,68	87,56	89,47
Німеччина	94,15	92,20	89,76	90,24	90,73	92,20	92,23	89,81	92,34	92,34	91,47	93,30	91,39
Гана	57,56	52,20	52,20	51,71	50,73	58,54	55,34	56,31	53,59	54,07	53,55	52,15	50,72
Греція	75,12	75,61	75,12	77,56	72,68	72,68	71,84	71,84	71,77	69,38	68,25	62,20	66,99
Угорщина	80,98	81,95	80,00	78,54	75,12	77,56	76,70	75,24	72,73	72,25	72,04	70,81	70,33
Ісландія	98,05	97,56	99,02	98,05	98,54	96,59	95,63	96,60	93,30	93,30	92,89	89,95	90,43
Індія	51,22	51,71	55,12	55,12	55,12	54,15	56,80	54,37	55,98	56,46	54,98	47,37	47,37
Ізраїль	86,34	85,37	87,32	88,29	83,41	85,85	86,41	87,38	86,12	88,04	87,20	86,12	85,17
Італія	78,54	76,10	77,56	75,12	69,76	65,37	62,14	64,56	66,51	66,99	65,88	66,03	67,46
Японія	87,32	83,41	86,34	89,76	88,78	89,76	88,83	88,35	88,52	90,43	89,57	88,52	93,78

Продовження таблиці 4.2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Кенія	34,63	28,29	30,73	34,15	29,76	31,22	36,41	34,47	33,01	36,36	35,55	35,41	36,84
Мексика	61,95	62,44	62,93	63,90	58,05	60,49	59,22	60,19	60,29	60,29	63,51	63,16	63,16
Філіппіни	50,24	53,66	56,59	48,78	56,10	53,66	54,85	56,80	54,07	55,50	57,82	57,89	56,94
Польща	73,17	69,27	70,73	70,73	68,78	67,32	66,02	67,48	69,86	71,29	71,56	71,77	71,29
Португалія	81,95	86,83	84,39	84,39	82,93	78,05	78,16	82,04	82,78	80,86	78,20	81,34	85,65
Росія	23,41	43,90	40,00	43,90	38,05	39,51	43,20	44,66	43,06	39,71	40,76	40,67	43,06
Сінгапур	100	93,66	96,59	96,10	99,02	99,51	100	100	100	100	99,53	99,52	99,52
Словенія	77,07	80,00	82,93	81,46	77,56	80,00	80,10	84,95	83,25	81,34	80,57	80,86	78,95
Швеція	97,07	99,02	98,54	98,54	97,07	96,10	98,06	98,06	98,56	98,56	98,58	98,56	98,56
Швейцарія	98,54	98,05	92,68	99,51	96,59	98,54	98,54	98,54	98,09	98,09	97,63	97,61	97,61
Туніс	71,22	73,66	71,22	70,24	65,85	71,71	68,45	66,02	65,55	63,16	55,92	55,50	55,02
Туреччина	57,07	59,02	59,51	59,51	60,00	60,00	64,08	63,59	63,64	64,59	65,40	65,07	65,55
Туркменістан	5,85	4,39	2,93	1,46	1,95	3,41	4,85	4,85	4,31	3,35	4,27	8,13	9,57
Уганда	40,98	38,54	42,44	46,83	36,10	37,07	40,78	34,95	32,06	36,84	37,91	32,54	33,01
Україна	24,88	29,27	33,17	33,66	34,15	34,63	28,64	27,67	22,01	25,36	21,80	31,58	30,14
ОАЕ	78,05	77,07	72,20	76,59	74,15	79,51	79,61	78,16	81,34	77,99	81,99	83,25	83,25
Великобританія	93,66	93,17	94,15	93,17	94,63	93,66	93,20	93,20	89,95	91,87	91,94	91,87	89,95
США	93,17	91,22	91,22	92,20	91,22	91,71	92,72	92,23	90,43	91,39	91,00	90,43	90,91
Уругвай	68,78	72,68	69,76	66,83	69,27	65,85	70,39	68,93	70,33	70,81	69,67	66,99	66,03
Узбекистан	15,12	8,78	10,73	12,68	10,73	10,73	13,59	19,42	30,62	26,32	26,54	17,22	17,70
Зімбабве	22,93	18,05	16,10	13,66	8,29	7,80	7,77	3,40	2,87	3,83	6,16	10,53	12,92

Джерело: [2].

Зміни в часі, які враховують бали Індексу ефективності врядування, відповідають набору трьох чинників: (i) зміни у джерелі інформації, що використовується; (ii) додавання нового джерела інформації для країни, яке стало доступним нещодавно; (iii) зміни у вагових коефіцієнтах, що використовуються для агрегування окремих джерел інформації. Для великих та статистично значних змін за тривалі періоди зміна джерела інформації, що використовується, – це один з найважливіших та найчастіших чинників, які можуть трапитися. Для багатьох менших та часто незначних змін за коротші періоди частіше трапляється поєднання всіх трьох чинників, що справляють вплив на бал країни. Цілковитий доступ до окремих джерел інформації, що використовуються, може допомогти користувачам краще зрозуміти причини таких змін в агрегованих показниках для певної країни.

Численні проекти, які реалізує Світовий банк, спрямовані на реформи державного врядування в межах програми структурних позик, однак варто відзначити, що Індекс ефективності врядування не використовується Світовим банком з метою розподілу ресурсів. Такі проекти беруть початок з 1980-х років, втім значна їх частка виявилась неефективним засобом сприяння інституційним реформам в країнах, що розвиваються. Неефективне освоєння коштів було пов'язано з фактами корупційних оборудок та випадками їх нецільового використання. З цієї причини Світовий банк вимагає від країн, які прагнуть отримати міжнародну допомогу, погодитись на проведення реформи

державного врядування, й зокрема на здійснення конкретних кроків щодо боротьби з корупцією. У цій сфері важко запропонувати загальні правила, прийнятні для всіх політичних систем. Однак для забезпечення демократичної підзвітності, як мінімум, потрібно запровадити механізм оприлюднення фінансових інтересів політиків і членів їхніх сімей. Так само мають бути оприлюднені всі зв'язки з лобістами й інтересами великого бізнесу, аби виборці мали змогу оцінити, наскільки незалежною є поведінка їхніх представників у парламенті.

Література:

1. Government Effectiveness. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/ge.pdf>
2. Interactive data access. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#reports>
3. Kaufmann D. The Worldwide Governance Indicators: methodology and analytical issues. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/SSRN-id1682130%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/SSRN-id1682130%20(2).pdf)

4.2. ІНДЕКС ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ (THE ECONOMY POLITICS ANNUAL INDEX OF ECONOMIC EFFICIENCY)

Індекс ефективності економічної політики (The Economy Politics Annual Index of Economic Efficiency) – це комплексний показник, який характеризує економічну ефективність політики держави та її вплив на функціонування сприятливого інвестиційного середовища. Індекс розраховується за методикою міжнародної бізнес-школи INSEAD. За допомогою даного показника визначається надійність нормативно-правової бази держави, права і свобода суб'єктів економічної діяльності та рівень ризиковості інвесторів при прийнятті інвестиційних рішень, узгодженість інститутів і державного апарату з економічною свободою, конкурентоспроможність країни, сприятливість законодавства для ведення бізнесу.

Методика розрахунку Індексу ефективності економічної політики базується на емпіричному аналізі п'яти субіндексів [1]:

1. Субіндекс економічної свободи (IEF), який відображає право кожної особи на можливість самостійного розпорядження своєю працею та майном. У економічно вільному суспільстві люди можуть вільно працювати, виробляти, споживати товари та самостійно приймати рішення стосовно інвестування, вільно здійснювати трудову міграцію та переміщувати власний капітал, водночас перебуваючи під цілковитою підтримкою та охороною держави. До основних компонентів субіндексу належать:

- свобода ведення бізнесу;
- свобода здійснення торгівлі;
- фіскальна свобода;
- монетарна свобода;

- кількість урядовців;
- фінансова свобода;
- права власності;
- свобода від корупції;
- свобода праці;
- інвестиційна свобода.

2. Субіндекс економічної свободи світу (IEFW), призначений для вимірювання узгодженості інститутів та політичного апарату з економічною свободою країни. Ключовими складовими індексу економічної свободи є:

- персональний вибір;
- добровільний обмін, координований ринками;
- свобода входу на ринок на конкурування на ньому;
- захист прав осіб та їх власності.

3. Субіндекс глобальної конкурентоспроможності (GCI), який щороку розробляється для Всесвітнього економічного форуму на основі 12 ключових чинників конкурентоспроможності з метою визначення конкурентоспроможності країн світу на різних стадіях їх розвитку. До таких чинників належать:

- інституції;
- інфраструктура;
- макроекономічна стабільність;
- охорона здоров'я та початкова освіта;
- вища освіта і професійна підготовка;
- ефективність товарних ринків;
- ефективність ринку праці;
- прозорість фінансового ринку;
- рівень технологій;
- розмір ринку;
- прозорість бізнесу;
- інновації.

4. Субіндекс ведення бізнесу (DB), зорієнтований на те, що основною передумовою успішного бізнесу є надійні «правила гри», тобто визнання та захист прав власності, передбачуваність взаємодії суб'єктів ринку, захист від зловживань тощо. Правила повинні бути простими та ефективними в їх реалізації та бути доступними для всіх економічних агентів. Основними складовими, за якими здійснюється оцінка даного субіндексу, є:

- ступінь складності започаткування бізнесу;
- процедура реєстрація власності;
- отримання дозволів на будівництво;
- розмір податкових платежів;
- доступність отримання кредиту;
- захист прав та інтересів інвесторів;
- забезпечення виконання контрактів;
- доступ до міжнародної торгівлі;
- процедура ліквідації бізнесу, вихід із ринку.

5. Субіндекс ризиків країн Єврозони (REC), спосіб оцінки якого дещо відрізняється від попередніх. В той час, як попередні дослідження спрямовані на пошук можливостей та переваг, даний аналіз зорієнтований на визначення та оцінку ризиків. Особливої гостроти це питання набуває тоді, коли мова йде про інвестування, адже навіть незначне коливання ризику може знизити прибутки. Політична невизначеність може навіть призвести до втрати прибутку, незважаючи на відносну економічну свободу. Сама ж економічна свобода країн не усуває можливості утворення «бульбашок» з їх подальшим «лусканням». Основними компонентами визначення даного субіндексу є такі показники:

- політичний ризик;
- доступ до банківського фінансування;
- оцінка кредитоспроможності;
- боргові показники;
- економічні показники;
- структурна оцінка.

Експертами здійснюється оцінка кожної з досліджуваних країн за всіма п'яти субіндексами, кожен з яких оцінюється за шкалою від 0 до 100. Загальне значення Індексу ефективності економічної політики є середнім арифметичним усіх субіндексів, які оцінюються в балах, позаяк значимість кожного показника є однаковою. Оцінювання проводиться шляхом поєднання статистичних даних із експертними оцінками.

Дослідження Індексу ефективності економічної політики у 2013 р. охопило 129 країн, зокрема лише тих, емпіричний аналіз яких здійснюється за всіма п'яти субіндексами. У табл. 4.3 наведені дані щодо позицій окремих країн за індексом ефективності економічної політики.

Таблиця 4.3

**Рейтинг країн світу за Індексом ефективності економічної політики
(The Economy Politics Annual Index of Economic Efficiency)**

Рейтинг у 2013 р.	Країна	Субіндекси					Значення індексу	Зміна позиції у порівнянні з 2012 р.
		IEF	IEFW	GCI	DB	REC		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Сінгапур	97,9	95,4	94,2	100,0	89,6	0,954	0
2	Гонконг	100,0	100,0	87,3	97,7	91,9	0,954	0
3	Швейцарія	86,3	85,5	100,0	69,6	95,9	0,875	0
4	Нова Зеландія	87,0	88,1	72,7	96,9	87,5	0,864	+1
5	Данія	78,3	73,8	88,1	92,7	94,0	0,854	-1
6	Австралія	89,0	79,6	80,0	84,5	90,6	0,847	+2
7	Фінляндія	74,8	77,6	90,0	84,8	93,7	0,842	+2
8	США	78,1	73,4	92,3	91,2	85,2	0,840	-1
9	Швеція	73,0	69,9	97,3	84,1	94,2	0,837	+1
10	Канада	83,7	79,6	87,3	73,9	93,3	0,836	-4
11	Норвегія	69,0	70,8	81,2	88,7	100,0	0,819	+1
12	Великобританія	76,1	74,7	85,4	87,6	85,3	0,818	-1
13	Німеччина	72,8	69,7	90,8	73,0	88,4	0,789	0
14	Тайвань	72,7	74,1	83,8	79,7	82,1	0,785	+4

Продовження таблиці 4.3

1	2	3	4	5	6	7	8	9
15	Нідерланди	74,0	67,0	88,5	66,5	93,2	0,778	-1
16	Японія	71,2	72,3	90,0	68,0	85,0	0,773	-1
17	Австрія	71,2	70,5	79,2	67,1	90,1	0,756	-1
18	Південна Корея	68,7	67,0	73,1	88,0	80,3	0,754	+1
19	Ірландія	77,6	74,7	65,8	76,6	79,6	0,749	+4
20	Чилі	83,0	76,7	63,8	64,4	85,6	0,747	0
...	...	...	...	...	...	...	...	...
42	Грузія	71,8	65,7	31,9	85,9	47,7	0,606	0
44	Польща	61,6	65,1	56,9	45,7	69,9	0,598	-4
63	Китай	38,4	44,0	69,6	33,7	72,7	0,517	-8
79	Росія	37,1	48,6	46,5	28,4	58,1	0,437	-1
96	Молдова	44,3	52,7	31,9	35,5	16,0	0,361	-4
...	...	...	...	...	...	...	...	...
104	Україна	29,2	34,9	33,5	14,9	43,9	0,313	+5
...	...	...	...	...	...	...	...	...
128	Чад	27,3	23,3	-11,5	-13,9	-13,0	0,024	-2
129	Зімбабве	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,000	-2

Джерело: складено за [2].

Література:

1. [Economy Politics 2nd Annual index of Economic Efficiency. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.investingthesis.com/analysis-insights/economypolitics-2nd-annual-index-of-economic-efficiency/>
2. Economy Politics 4th Annual index of Economic Efficiency of the World. – Updated April 12, 2013. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economypolitics.com/p/economic-efficiency-index.html>

4.3. ІНДЕКС КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УРЯДУ (GOVERNMENT COMPETITIVENESS INDEX) (GCI)

Всі економічні системи постійно перебувають у русі. У зв'язку з наявністю таких чинників, як політична боротьбою та зовнішні потрясіння, їхні інституції та механізми весь час реформуються, в процесі чого розширюється база знань, змінюються підходи до дослідження. Втім, інколи структурні деформації спровоковані тою обставиною, що економічні суверени перерозподіляють доходи та привілеї на свою користь, завдаючи шкоди населенню країни через систему привілейованих контрактів, викривлене регулювання, прийняття хибних законів та неправильний перерозподіл через механізм бюджетних виплат. Виходячи з цього, прихильники конкурентного ринку намагаються боротися з подібними хибами, здійснюючи відповідну просвітницьку діяльність, апелюючи до моральних підвалин, обстоюючи верховенство права та пропонуючи обмежитись мінімальним втручанням у мікро- та макроекономіку через державне регулювання.

За умови, що уряди країн вживатимуть адекватних заходів з метою подолання наявних недоліків, можна сподіватись, що функціонування економік

цих країн наблизиться до ідеального стану, а його рушійною силою буде не лише «невидима рука», усвідомлено підтверджена цілеспрямованість і прихильність до «золотого правила», але також і неухильне виконання норм договірного права та макроекономічна стабілізація, що в свою чергу продемонструє ефективність дій уряду та здатність виконувати поставлені перед ним завдання.

На думку експертів Центру конкурентоспроможності уряду (Center for government competitiveness (далі – CGC), який заснований у 2011 р. на базі Національного Університету Сеулу [1], управління державними справами перетворюється на впливовий ресурс, зважаючи на те, що багато країн є надто чутливими до своїх класифікацій конкурентоспроможності, запропонованих Всесвітнім економічним форумом. Вважається, що інструменти для вимірювання показників діяльності у заможних країнах можуть не спрацювати, якщо їх використовувати для країн, що розвиваються, оскільки країни, що розвиваються, мають величезні людські та інші акумульовані у приватному секторі ресурси, які можуть підштовхувати уряд бути ефективним; водночас у країнах, що розвиваються, такий капітал, зазвичай, відсутній. Таким чином, наявні індикатори конкурентоспроможності не дають чітких та практичних вказівок щодо використання їх політичними діячами тих країн, котрі саме шукають правильні шляхи задля досягнення вищої позиції конкурентоспроможності.

Дана логіка наштовхує нас на такі висновки. По-перше, система заходів має відображати різноманіття та складність врядування для отримання ціліснішої картини результатів її функціонування. По-друге, важливо, щоб інструменти були за своєю природою гнучкими та багаторівневими, аби включити до розгляду особливі умови, у яких перебувають країни, що розвиваються.

Мета CGC запропонувати нову концепцію урядової конкурентоспроможності, що врешті дасть змогу вимірювати її за допомогою набору переконливих інструментів. Ця концепція становить методологічний базис **Індексу урядової конкурентоспроможності** (Government Competitiveness Index), який ґрунтується на таких концептуальних позиціях:

- **Роль уряду має велике значення**

Конкурентоспроможність уряду вимірює роль кожного уряду в окремо взятій країні. З цієї точки зору вона відрізняється від концепції національної конкурентоспроможності з фокусом лише на ділові практики та економічне зростання. Тоді як роль уряду може сприйматися з політичної точки зору, експерти CGC, переконані, що, незважаючи на політичний контекст, роль уряду є важливою в усіх країнах та визначається рівнем та підходом, якими уряд викреслює соціально-економічну діяльність. Таким же чином деякі вчені використовують концепцію урядової спроможності, але вже у ширшому розумінні. Особливо західні країни, де люди схильні використовувати термін «управління» для визначення певного типу урядової діяльності, яка постійно залучає громадян і до процесу прийняття політичних рішень, і до процесу надання послуг. На противагу, концепція конкурентоспроможності уряду,

запропонована CGC, сфокусована більше на зусиллях, яких уряд докладає, замість того, щоб лише вимірювати його спроможність.

- **Контекст має велике значення**

Порівняння конкурентоспроможності уряду передбачає, що «все буде однакове». А це вже проблема, оскільки кожна країна має свою унікальну історію та політично-адміністративну систему. Враховуючи питання контексту, неминуче збільшується об'єм дослідження, оскільки його можна описати як амбіційну спробу порівняти «незрівнянне». За допомогою порівняння можна створити практичні завдання, для цього використовують контекстні характеристики кожної окремої країни, щоб розробити якомога точніші «зіставлення».

- **Час має велике значення**

Неможливо правильно оцінити конкурентоспроможність уряду без врахування величини часу. Час важливий з декількох причин. По-перше, існує історичний шлях, який обмежує діяльність уряду (цей аспект включено до контексту порівняння). По-друге, важливо, знати, що вимірюється об'єм зусиль, які уряд докладає протягом одного року, замість того, щоб брати інший часовий зріз. По-третє, важливо оцінити, специфіку часу, в якому діє уряд, – щоб дати оцінку зусиллям уряду. І останнє – ефективний уряд повинен працювати тривалий час, враховуючи, що зусилля, які він докладає, мають бути постійними. Таким чином, конкурентоспроможність уряду – це концепція, орієнтована на майбутнє, а не та, що чітко обмежена минулими діями.

- **Не рейтинг потрібен, а порада**

Головна мета ранжування урядів з огляду на їхню конкурентоспроможність – не оцінювання того, чого досяг уряд за минулий рік, а розробка порад, які могли б покращити його конкурентоспроможність у майбутньому. Експерти CGC вважають, що уряд має бути кмітливим щодо розвитку національної стратегії, наявних обмежених ресурсів та брати до уваги завдання, які йому поставлені. Тому дослідження сфокусовано, в першу чергу, на країнах, що розвиваються, з надією надати реалістичні та корисні політичні директиви. Відкидаючи концепцію існування єдиного шляху розвитку із бідної до заможної країни, експерти CGC сфокусували зусилля на порадах, що базуються на великій кількості позитивних прикладів швидкого розвитку, підґрунтям якого є конкурентоспроможність уряду, на кшталт Кореї.

Експерти CGC вважають, що економічне зростання – це не єдина мета, яку має досягти уряд. Зокрема, з цієї причини відділ статистики Організації економічного співробітництва та розвитку організував курс з питання «Що ж таке справжній прогрес?». Один з варіантів відповіді – це дії, які мають на меті «зробити людей щасливішими». Так, людське щастя – це абстрактна мета, якої уряд має прагнути. Тим не менш, на певному конкретному рівні мають існувати конкретніші цілі, що співпадають із пірамідою потреб Маслоу. Наприклад, уряд країни, де існують проблеми з їжею, має докласти всіх зусиль, щоб, в першу чергу, нагодувати свій народ. Таким чином, економічне зростання, особливо з акцентом на аграрній політиці, – це мета для більшості урядів країн, що розвиваються. Тільки-но економіка країни досягне певного рівня комфорту,

уряд матиме більше можливостей помислити над іншими секторами, що вимагають вдосконалення.

Враховуючи таку теоретичну основу, експерти CGC відібрали різні набори індикаторів, серед яких: економіка, освіта, охорона здоров'я та соціальне забезпечення, сільське господарство та харчова промисловість, дослідження та розвиток, ІТ-технології, навколишнє середовище та культура і туризм – табл. 4.4. Дані складаються із двох категорій: достовірні дані, що продукуються багатьма надійними інститутами, та неперевірені дані, що є суб'єктивною інформацією, зібраною під час опитувань та інтерв'ю. Найчастіше, такі дані беруться із загальнодоступних ресурсів (ООН, Світовий банк, МВФ, ОЕСР, Transparency International та ін.). Головна ідея цього дослідження – відібрати такі дані, які становлять пряму та часткову інформацію про уряд, а не ті, що є непрямую та синтетичною інформацією, сфальсифікованою її «виробником».

Звіт за 2012 р. включає 34 країни. Зокрема, за рівнем конкурентоспроможності економіки перше місце посіла Норвегія, яка, окрім того, що має розвинені туризм, риболовство, гідроенергетику і металургію, є великим постачальником нафти та газу. Відкриття родовищ нафти і газу в Норвегії дали змогу перетворитися їй з однієї з найбільш бідніших країн Європи, якою вона була в 50-ті роки минулого століття, на одну з найбагатших та найменш корумпованих у світі. Норвегія створила на основі грошових надходжень від нафти «Пенсійний фонд», який становить \$450 млрд. Для країни із населенням менш ніж 5 млн. людей – це велике багатство. Норвегія – потужний експортер капіталу та інвестор в Європі й світі, наразі вже в 7 тис. компаній на глобальному рівні є частка норвезьких інвестицій. Усе це свідчить про те, що індустрія та економіка Норвегії функціонують добре.

Таблиця 4.4

Позиціонування країн за Індексом конкурентоспроможності уряду та його складовими, 2012 р.

Назва країни		Економіка	Сільське господарство та харчова промисловість	Дослідження та розвиток	ІТ-технології	Навколишнє середовище	Культура і туризм	Освіта, охорона здоров'я та соціальне забезпечення	Загальний бал
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Австралія	0,492	0,303	0,284	0,552	0,475	0,276	0,789	0,463
2	Австрія	0,483	0,247	0,303	0,542	0,601	0,27	0,669	0,44
3	Бельгія	0,506	0,236	0,313	0,496	0,497	0,306	0,619	0,419
4	Канада	0,483	0,322	0,312	0,556	0,412	0,278	0,724	0,47
5	Чилі	0,446	0,297	0,177	0,376	0,524	0,25	0,575	0,313
6	Чеська Республіка	0,455	0,237	0,211	0,351	0,489	0,32	0,451	0,317
7	Данія	0,54	0,245	0,338	0,622	0,592	0,29	0,85	0,521
8	Естонія	0,362	0,796	0,185	0,506	0,412	0,26	0,579	0,381
9	Фінляндія	0,481	0,249	0,379	0,632	0,54	0,292	0,813	0,507
10	Франція	0,525	0,355	0,328	0,532	0,564	0,361	0,577	0,446
11	Німеччина	0,655	0,306	0,422	0,587	0,561	0,699	0,679	0,514
12	Греція	0,258	0,253	0,136	0,287	0,532	0,252	0,361	0,265
13	Угорщина	0,404	0,259	0,173	0,336	0,561	0,287	0,403	0,3
14	Ісландія	0,387	0,31	0,325	0,488	0,352	0,251	0,648	0,422

Продовження таблиці 4.4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
15	Ірландія	0,417	0,29	0,298	0,445	0,569	0,276	0,68	0,4
16	Ізраїль	0,451	0,796	0,347	0,529	0,441	0,289	0,469	0,411
17	Італія	0,464	0,35	0,214	0,348	0,575	0,406	0,403	0,322
18	Японія	0,556	0,319	0,448	0,545	0,535	0,437	0,537	0,479
19	Корея	0,534	0,243	0,3	0,561	0,522	0,465	0,566	0,433
20	Люксембург	0,525	0,525	0,291	0,46	0,38	0,253	0,739	0,415
21	Мексика	0,487	0,311	0,077	0,231	0,556	0,315	0,361	0,215
22	Нідерланди	0,608	0,24	0,374	0,622	0,553	0,312	0,78	0,523
23	Нова Зеландія	0,404	0,205	0,225	0,534	0,618	0,25	0,795	0,445
24	Норвегія	0,703	0,265	0,278	0,616	0,73	0,268	0,818	0,527
25	Польща	0,412	0,298	0,124	0,309	0,583	0,281	0,408	0,281
26	Португалія	0,349	0,245	0,193	0,402	0,668	0,283	0,491	0,328
27	Словаччина	0,402	0,234	0,124	0,275	0,554	0,261	0,379	0,25
28	Словенія	0,474	0,796	0,157	0,385	0,573	0,254	0,46	0,309
29	Іспанія	0,397	0,333	0,203	0,428	0,596	0,313	0,543	0,373
30	Швеція	0,583	0,238	0,379	0,675	0,633	0,293	0,783	0,539
31	Швейцарія	0,607	0,265	0,439	0,608	0,654	0,291	0,737	0,501
32	Туреччина	0,416	0,336	0,138	0,259	0,594	0,284	0,407	0,238
33	Великобританія	0,473	0,276	0,334	0,597	0,581	0,325	0,692	0,478
34	США	0,574	0,892	0,643	0,603	0,414	0,5	0,625	0,601

Джерело: [1]

Експерти CGC сподіваються, що ці дослідження знайдуть своє застосування в контексті різних досліджень, а також, що індекс слугуватиме відповідним лідерам країн для діагностування ситуації, що склалася, а також для отримання натхнення на покращення їхнього управління у країні.

Література:

1. Government competitiveness index. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gccenter.net/government-competitiveness-index/>
2. Seoul National University. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.useoul.edu/>

4.4. ІНДЕКС СТРАЖДАНЬ (MISERY INDEX) (MI)

Економічний індикатор **Misery index** (так званий «Індекс страждань»), що був запропонований А. Оукеном, поєднує у собі показники інфляції та безробіття ($Misery\ index = Unemployment\ rate + Inflation\ rate$). **Індекс аргументує, що як високий рівень інфляції, так і безробіття, негативно позначаються на соціально-економічному розвитку країн.** В цьому контексті цікавим є порівняння індексу страждань за правління різних президентів у США, оскільки саме на прикладі цієї країни наочно видно, що виборчий процес накладає суттєвий відбиток на економіку, оскільки після виборів, як правило, спостерігається уповільнення темпів зростання ВВП, тоді як у рік закінчення повноважень діючого президента макроекономічна динаміка пожвавлюється (розрахунок на «прихильність» електорату та продовження строку повноважень).

Республіканці, виразники інтересів більш заможної частини населення країни, розглядають інфляцію як «найбільше зло» і, здобувши владу, запроваджують політику стримування росту цін, жертвою якої стають обсяги виробництва сукупного продукту (табл. 4.5, рис. 4.1).

Таблиця 4.5

Індекс страждань за правління різних президентів у США

Президент	Період правління	Значення індексу на початок періоду	Значення індексу на кінець періоду	Зміна	Середній Misery Index
Річард Ніксон(Р)	1969-01 – 1974-07	7,80	17,01	9,21	10,57
Джеймс Картер (Д)	1977-01 – 1980-12	12,72	19,72	7,00	16,26
Дуайт Ейзенхауер (Р)	1953-01 – 1960-12	3,28	7,96	4,68	6,26
Барак Обама (Д)	2009-01 – 2013-06	7,83	9,35	1,52	10,46
Ліндон Джонсон (Д)	1963-11 – 1968-12	7,02	8,12	1,10	6,77
Джордж Буш Старший (Р)	1989-01 – 1992-12	10,07	10,30	0,23	10,68
Джордж Буш (Р)	2001-01 – 2008-12	7,93	7,39	-0,54	8,11
Джон Кенеді (Д)	1961-01 – 1963-10	8,31	6,82	-1,49	7,14
Вільям Клінтон (Д)	1993-01 – 2000-12	10,56	7,29	-3,27	7,80
Джеральд Форд (Р)	1974-08 – 1976-12	16,36	12,66	-3,70	16,0
Рональд Рейган (Р)	1981-01 – 1988-12	19,33	9,72	-9,61	12,19
Гарі Трумен (Д)	1948-01 – 1952-12	13,63	3,45	-10,18	7,88

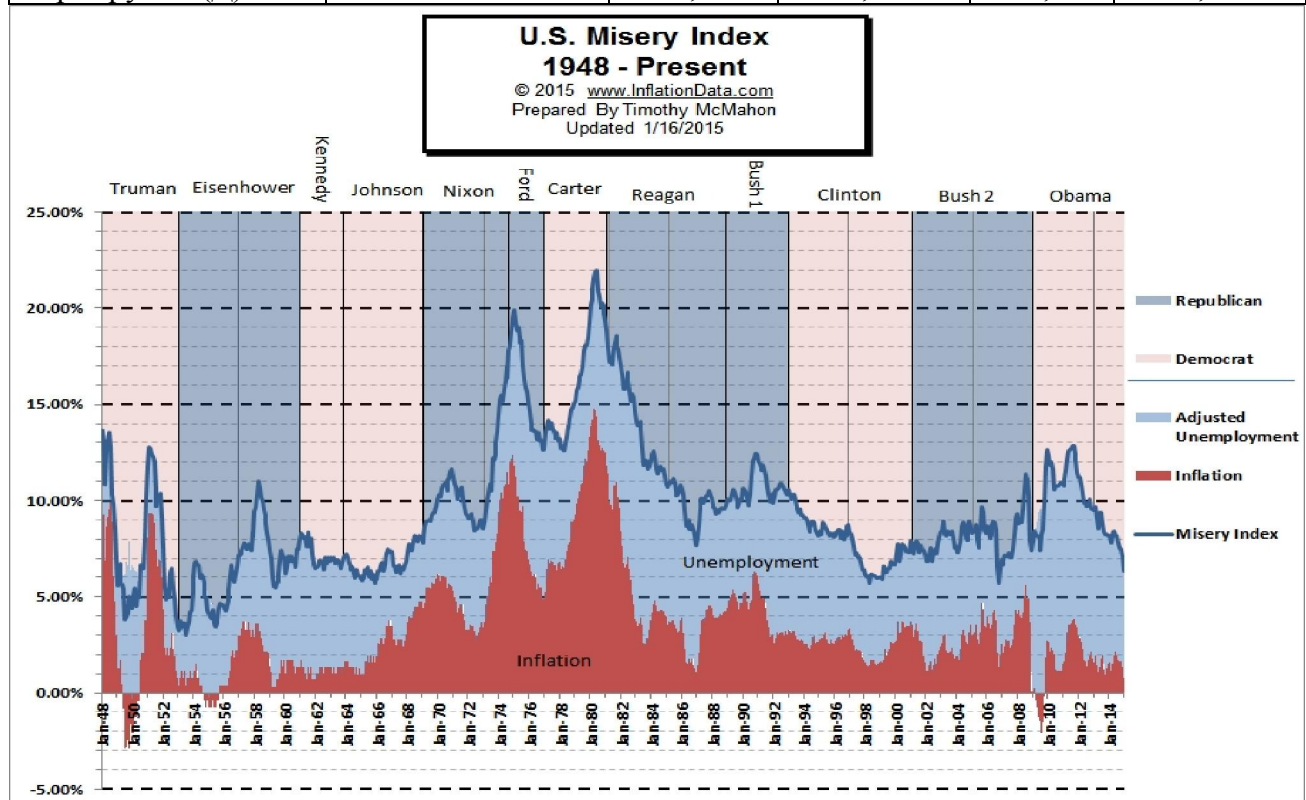

Рис. 4.1. Динаміка Misery index у США

Демократи ж, орієнтуючись на переваги менш заможного електорату, здійснюють кроки із скорочення безробіття та покращення показників економічної динаміки, навіть якщо рівень цін при цьому зростає.

Пізніше Дж. Хопкінс, Р. Барро, М. Мелоні модифікували «Індекс страждань», включивши до його складу не лише інфляцію та безробіття, а й темпи росту (падіння) ВВП, процентних ставок тощо. Багато економістів аргументовано стверджують, що значення «Індексу страждань» значною мірою корелює із показниками злочинності в тій чи іншій країні, хоча схиляються до думки, що інфляція є «меншим злом», ніж безробіття.

В розрізі країн світу найбільшого значення показник Індексу страждань у 2013 р. досяг у Венесуелі, найменшого – у Японії (табл. 4.6). В Україні він становив 24,4%, причому найбільш негативний вплив на його значення становили процентні ставки.

Таблиця 4.6

Світовий рейтинг країн за Індексом страждань, 2013 р.

2013 Misery Index Scores - Global							
Rank (Worst to Best)	Country	Misery Index	Major Contributing Factor	Rank (Worst to Best)	Country	Misery Index	Major Contributing Factor
1	VENEZUELA	79.4	Consumer Prices	46	ALGERIA	16.8	Unemployment
2	IRAN	61.6	Consumer Prices	47	MOLDOVA	16.7	Interest Rate
3	SERBIA	44.8	Unemployment	48	SLOVAKIA	16.5	Unemployment
4	ARGENTINA	43.1	Consumer Prices	49	ICELAND	16.3	Interest Rate
5	JAMAICA	42.3	Interest Rate	50	CZECH REPUBLIC	15.0	Unemployment
6	EGYPT	38.1	Unemployment	51	SRI LANKA	15.0	Interest Rate
7	SPAIN	37.6	Unemployment	52	CHILE	14.6	Interest Rate
8	SOUTH AFRICA	37.4	Unemployment	53	HUNGARY	14.3	Unemployment
9	BRAZIL	37.3	Interest Rate	54	VIETNAM	14.0	Interest Rate
10	GREECE	36.4	Unemployment	55	FINLAND	13.9	Unemployment
11	MACEDONIA	35.7	Unemployment	56	FRANCE	13.9	Unemployment
12	PALESTINIAN TERRITORY	32.9	Unemployment	57	ESTONIA	13.8	Unemployment
13	TURKEY	32.7	Interest Rate	58	MOROCCO	13.3	Unemployment
14	CYPRUS	30.7	Unemployment	59	AUSTRALIA	13.3	Interest Rate
15	CROATIA	30.5	Unemployment	60	LITHUANIA	13.0	Unemployment
16	DOMINICAN REPUBLIC	29.8	Unemployment	61	MEXICO	12.9	Unemployment
17	TUNISIA	29.5	Unemployment	62	UNITED KINGDOM	12.9	Unemployment
18	GEORGIA	27.7	Unemployment	63	BELGIUM	12.9	Unemployment
19	NICARAGUA	27.0	Interest Rate	64	ECUADOR	12.7	Interest Rate
20	HONDURAS	26.8	Interest Rate	65	EL SALVADOR	12.4	Unemployment
21	COSTA RICA	25.6	Interest Rate	66	ROMANIA	12.2	Interest Rate
22	INDIA	25.6	Interest Rate	67	PHILIPPINES	11.7	Unemployment
23	JORDAN	25.3	Unemployment	68	KAZAKHSTAN	11.7	Interest Rate
24	UKRAINE	24.4	Interest Rate	69	NETHERLANDS	11.5	Unemployment
25	PERU	23.9	Interest Rate	70	NEW ZEALAND	11.4	Unemployment
26	URUGUAY	23.8	Interest Rate	71	UNITED STATES	11.0	Unemployment
27	POR TUGAL	23.5	Unemployment	72	ISRAEL	11.0	Unemployment
28	BARBADOS	22.9	Unemployment	73	SW EDEN	10.5	Unemployment
29	PAKISTAN	21.9	Interest Rate	74	CANADA	10.5	Unemployment
30	INDONESIA	21.6	Interest Rate	75	LATVIA	10.3	Unemployment
31	BANGLADESH	20.8	Interest Rate	76	HONG KONG	10.1	Interest Rate
32	SLOVENIA	20.8	Unemployment	77	DENMARK	9.88	Unemployment
33	BOLIVIA	20.2	Interest Rate	78	GERMANY	9.08	Unemployment
34	ITALY	20.1	Unemployment	79	AUSTRIA	9.03	Unemployment
35	AZERBAIJAN	20.0	Interest Rate	80	NORWAY	8.75	Unemployment
36	RUSSIAN FEDERATION	19.9	Interest Rate	81	PANAMA	8.24	Interest Rate
37	POLAND	19.8	Unemployment	82	CHINA	7.90	Real GDP Growth
38	COLOMBIA	19.6	Interest Rate	83	MALAYSIA	7.88	Interest Rate
39	PARAGUAY	19.1	Interest Rate	84	QATAR	7.39	Interest Rate
40	SAUDI ARABIA	18.9	Unemployment	85	THAILAND	6.83	Interest Rate
41	MYANMAR	18.4	Interest Rate	86	KOREA, REP. OF	6.77	Interest Rate
42	MAURITIUS	18.2	Interest Rate	87	SINGAPORE	6.38	Interest Rate
43	TRINIDAD & TOBAGO	17.9	Interest Rate	88	TAIWAN	6.13	Unemployment
44	IRELAND	17.6	Unemployment	89	JAPAN	5.41	Unemployment
45	BULGARIA	17.2	Unemployment				

Sources: Economist Intelligence Unit (including estimates), IMF, calculations by Prof. Steve H. Hanke, The Johns Hopkins University.

Notes: The misery index score is the sum of the unemployment rate, the lending rate, and the inflation rate (consumer prices; end-of-period) minus the percent change in real GDP per capita. Only countries where all four data series were available from the Economist Intelligence Unit were included (2013 lending rate in Tunisia estimated at 8%).

Література:

1. Misery Index. Available on: <http://inflationdata.com/articles/misery-index>.
2. Measuring Misery around the World. Available on: <http://www.cato.org>

4.5. ІНДЕКС ХМАРОЧОСІВ (THE SKYSCRAPER INDEX) (SI)

Індекс хмарочосів (англ. Skyscraper Index) був розроблений у 1999 р. в рамках теорії Ендрю Лоуренса (Andrew Lawrence), колишнього співробітника гонконгського підрозділу міжнародного інвестиційного банку «Dresdner Kleinwort Benson», зараз – директора міжнародного інвестиційного банку «Barclays Capital Hong Kong». У своїй роботі «The Skyscraper Index: Faulty Towers» Е. Лоуренс вказав на те, що роки будівництва найвищих на даний момент будівель в світі передують періоду різних фінансово-економічних криз. **Економічні цикли тісно корелюють з будівництвом хмарочосів таким чином, що найбільші інвестиції у висотне будівництво відбуваються на піку кон'юнктурного циклу або безпосередньо перед досягненням найвищої точки економічного циклу.** І хоча висотні будинки завжди розглядаються як ознака економічного буму, проте Е. Лоуренс відзначив, що вони є передвісниками майбутнього економічного спаду. До схожих висновків пізніше дійшли й інші дослідники (Г. Лёфлер, В. Нідерхоффер, В.Дж. Мітчелл).

Висновки Е. Лоуренса базуються на аналізі даних в розрізі масштабних інвестиційних проектів США, а пізніше – і інших країн світу. Перше відкриття стосувалось банківської паніки 1907 р., якій передував початок двох великих будівельних проектів у Нью-Йорку (Singer Building та Met Life Tower), які були завершені у 1908-1909 рр. Напередодні Великої депресії 1930-х рр. у США розпочалося будівництво 40 Wall Street Building, Chrysler Building та Empire State Building. Під час нафтової кризи 1973 р. і наступної біржової паніки були зведені Willis Tower та World Trade Center (WTC). Будівництво Petronas Towers у Куала-Лумпурі (Малайзія) передувало азійській фінансовій кризі 1997 р.

Продовжуючи роботу Е. Лоуренса, гонконгівське відділення «Barclays Capital» щорічно публікує нові дослідження по Індексу хмарочосів, відзначаючи справедливість відміченої закономірності. Так, тайванський Taipei 101, який тримав звання найвищого хмарочоса із 2004 р., був закладений у 1999 р. перед крахом доткомів 2000-2001 рр. (падіння індексу високотехнологічних компаній [NASDAQ Composite](#) майже на 70%). Подальшим підтвердженням актуальності індексу стала будівля Burj Khalifa у Дубаях (ОАЕ), будівництво якої співпало із світовою фінансовою кризою 2008 р. (табл. 4.7).

Таблиця 4.7

Зв'язок будівництва хмарочосів і фінансово-економічних криз

Рік завершення будівництва	Назва споруди	Країна і місто розміщення	Висота	Кількість поверхів	Економічна криза
1	2	3	4	5	6
1908	Singer Tower	США, Нью-Йорк	186,6 м (612 фт)	47	Паніка 1907 р.
1909	Met Life Tower	США, Нью-Йорк	213,4 м (700 фт)	50	Паніка 1907 р.
1913	Woolworth Building	США, Нью-Йорк	241,4 м (792 фт)	57	-

Продовження таблиці 4.7

1	2	3	4	5	6
1929	The Trump Building (40 Wall Street)	США, Нью-Йорк	283 м (927 фт)	71	Велика депресія
1930	Chrysler Building	США, Нью-Йорк	319 м (1,046 фт)	77	Велика депресія
1931	Empire State Building	США, Нью-Йорк	381 м (1,250 фт)	102	Велика депресія
1973	World Trade Center	США, Нью-Йорк	417 м (1,368 фт)	110	Стагфляція 1970-х рр.
1974	Willis Tower (Sears Tower)	США, Чикаго	442 м (1,450 фт)	108	Стагфляція 1970-х рр.
1997	Petronas Towers	Малайзія, Куала-Лумпур	452 м (1,483 фт)	88	Азійська криза
2004	Taipei 101	Тайвань, Тайпей	509 м (1,670 фт)	101	-
2010	Burj Khalifa	ОАЕ, Дубаї	828 м (2,717 фт)	163	Велика рецесія
2010	Canton Tower	Китай, Гуанчжоу	600 м (1,969 фт)	-	Велика рецесія
2012	Tokyo Skytree	Токіо, Японія	634 м (2,080 фт)	-	
2014	Forum 66	Шеньян, Китай	384 м (1,260 фт)	76	
2015	Shanghai Tower	Китай, Шанхай	632 м (2,073 фт)	128	
2016	Ping An IFC	Китай, Гуанчжоу	660 м (2,165 фт)	115	
2017	Goldin Finance 117 (China 117 Tower)	Китай, Тяньцзінь	597 м (1,959 фт)	117	

В. Нідерхоффер та У. Мітчелл у праці «Хмарочос як індикатор проблем» запропонували порівняльну таблицю (табл. 4.8), в якій були наведені оцінки котирування акцій найбільших компаній, включених у індекс Доу-Джонса, протягом кількох років після завершення будівництва хмарочосів. Акції компаній DJIA за 1, 2 і 3 роки показали значно гірші результати, ніж середні значення DJIA на 9, 19 і 22% відповідно.

Таблиця 4.8

Котирування акцій найбільших компаній DJIA

Компанії, що побудували висотні будинки	Дата завершення будівництва	Зміна після завершення у % через 1 рік	Зміна після завершення у % через 2 роки	Зміна після завершення у % через 3 роки
1	2	3	4	5
Commerzbank (CBK.GR) DJIA	1997	- 21 16	- 11 44	- 29 36
Nations Bank (Atlanta) DJIA	1993	- 4 2	42 36	103 72
Nations Bank (Charlotte) DJIA	1992	- 7 13	- 10 15	33 54

Продовження таблиці 4.8

1	2	3	4	5
Suntrust Banks (STI) <i>DJIA</i>	1992	3 13	9 15	57 54
U.S. Bank <i>DJIA</i>	1992	9 13	18 15	76 54
Mellon Bank (MEL) <i>DJIA</i>	1991	52 5	52 18	32 21
AT&T (T) <i>DJIA</i>	1989	- 35 - 4	- 14 15	12 21
IBM <i>DJIA</i>	1988	- 23 27	- 7 21	- 27 46
Bank One <i>DJIA</i>	1987	- 7 12	35 42	16 36
NationsBank Plaza, Dallas <i>DJIA</i>	1985	- 49 23	- 61 25	- 40 40
NationsBank Center, Houston <i>DJIA</i>	1984	26 28	- 35 56	- 51 60
First Interstate Bank <i>DJIA</i>	1983	- 3 - 4	26 23	24 51
Transco <i>DJIA</i>	1983	35 - 4	42 23	11 51
Citicorp <i>DJIA</i>	1977	- 12 - 3	- 8 1	- 18 16
John Hancock <i>DJIA</i>	1976	- 11 - 17	- 18 - 20	- 28 - 17
Sears <i>DJIA</i>	1974	- 3 38	13 63	- 3 35
First Interstate Bank <i>DJIA</i>	1974	0 38	7 63	33 35
Amoco <i>DJIA</i>	1973	0 - 28	- 5 0	5 18
Transamerica <i>DJIA</i>	1972	- 35 - 17	- 56 - 40	- 55 - 16
USX <i>DJIA</i>	1970	- 13 6	- 11 22	- 9 1
Bank of America <i>DJIA</i>	1969	- 17 5	- 10 11	17 27
General Electric <i>DJIA</i>	1933	0 4	18 44	40 80
Chrysler <i>DJIA</i>	1930	- 29 - 53	- 43 - 64	1 - 39
Woolworth's <i>DJIA</i>	1913	1 - 31	- 2 26	5 21
Середній по компаніям Средній <i>DJIA</i>		- 5,7 3,3	- 1,2 18,3	8,2 30,3

У 2012 р. завершилось будівництво другої за висотою будівлі у Європі – The Shard у Лондоні (перша – Башта Федерації у Москві), а також Токуо Sky Tree (найвищої в світі телевежі) у Японії. Якщо до 1990-х рр. 50 з найбільш високих будівель світу знаходились у США, то на початку 2000-х рр. лідерство стали утримувати країни Азії. Сьогодні, наприклад, керівництво Китаю вже намагається вирішити майбутні проблеми із переінвестуванням (боротьба з роздутими інвестиційними інфраструктурними проектами), хоча до 2017 р. поставлена мета добудувати 87% із 141 запланованих висоток країни і домогтися того, щоб 40% хмарочосів світу знаходились у Китаї.

Однак у гонитві за найбільшими висотками у світі часто забувають про т.з. ефект «марнотратної висоти» (vanity height), коли велика частина площі хмарочоса не використовується через те, що нарощування метрів відбувалося лише за рахунок шпилью чи інших архітектурних деталей, які мають лише естетичне призначення. На сьогодні майже 60% хмарочосів у світі володіють ефектом «марнотратної висоти». Так, Burj Khalifa (Дубаї, ОАЕ), найвища на сьогодні будівля у світі висотою майже 830 м, має 244 м незадіяної площі (29%), а Burj Al Arab, Emirates Tower One та Emirates Tower Two (Дубаї) – по 39, 32 і 31% відповідно (табл. 4.9).

Таблиця 4.9

10 найбільших ефектів «марнотратної висоти» в світі

Назва хмарочосу	Загальна висота	Задіяна висота	Незадіяна висота
1. Burj Khalifa (Дубаї, ОАЕ)	828 м	585 м	244 м (29%)
2. Zifeng Tower (Нанкін, Китай)	450 м	317 м	133 м (30%)
3. Bank of America Tower (Нью-Йорк, США)	366 м	235 м	131 м (36%)
4. Burj Al Arab (Дубаї, ОАЕ)	321 м	198 м	124 м (39%)
5. Emirates Tower One (Дубаї, ОАЕ)	355 м	241 м	113 м (32%)
6. New York Times Tower (Нью-Йорк, США)	319 м	220 м	99 м (31%)
7. Emirates Tower Two (Дубаї, ОАЕ)	309 м	213 м	97 м (31%)
8. Rose Tower (Дубаї, ОАЕ)	333 м	237 м	96 м (29%)
9. The Pinnacle (Гуанчжоу, Китай)	360 м	265 м	95 м (27%)
10. Minsheng Bank Building (Вухан, Китай)	331 м	237 м	94 м (28%)

Лідруючі позиції за площею, що не використовується (від 30 до 40%) сьогодні займають висотки США та ОАЕ. В Китаї та інших країнах світу цей показник є значно меншим (від 20 до 30%). Однак, за винятком Chrysler Building, до 1990-х рр. у США показник «марнотратної висоти» не піднімався вище 20% (наприклад, у World Trade Center він становив лише 1% загальної

висоти будівлі, у Empire State Building – 2%, у John Hancock Center – 7%) – рис. 4.2.

History of Vanity Height

The graph below charts Vanity Height as a percentage of overall architectural height for some of the world's 74 completed supertalls¹

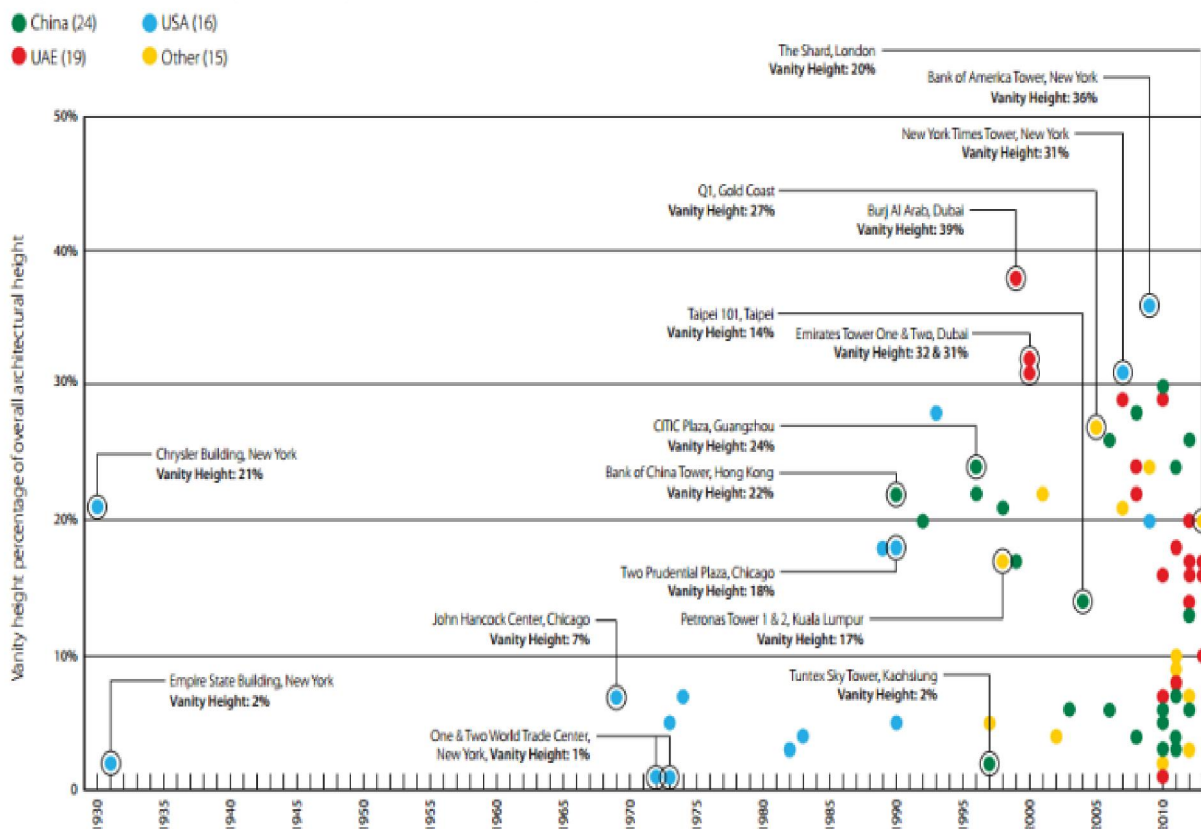

Рис. 4.2. «Марнотратство висоти» в історичній ретроспективі

Література:

1. Thornton M. Skyscrapers and Business Cycles // Quarterly Journal of Austrian Economics. – 2005. – Vol. 8(1). Available on: www.mises.org.
2. The Dark Secret of the World's Tallest Skyscrapers. Available on: <http://www.amusingplanet.com>
3. Нидерхоффер В. Небоскреб как индикатор проблем. Available on: <http://www.bull-n-bear.ru>.
4. Lawrence A. Talking Tall: The Skyscraper Index // СТБУН Journal. – 2012. –Vol. 2. – P.42-44.

4.6. ІНДЕКС ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У АФРИЦІ МО ІБРАГІМА (THE IBRAHIM INDEX OF AFRICAN GOVERNANCE)

З 2007 р. судано-британський бізнесмен, що працює у сфері комунікаційних технологій, Мохамед Мо Ібрагім заснував фонд «Мо Ibrahim Foundation» для підтримки найкращих управлінців із Африки (приз – Мо Ibrahim Prize for Achievement in African Leadership). Бізнесмен є своєрідним

спонсором демократії на Африканському континенті. Також він створив Індекс Мо Ібрагіма, який оцінює ефективність державного управління, розрахованого винятково для африканських країн.

Перше видання розрахунку The Ibrahim Index of African Governance було випущено у 2007 р., друге – у 2008 р., третє видання було опубліковано у Кейптауні у 2009 р., четверте – у 2010 р., п'яте – у 2014 р., презентації якого відбулися в Каїрі, Аккрі, Найробі, Дакарі і Йоганнесбурзі. Індекс розраховується у співпраці з Гарвардським Університетом, фундаментальне обґрунтування та технічні розрахунки проводяться кількома африканськими науково-дослідними інститутами.

Індекс ефективності державного управління Мо Ібрагіма слугує засобом всебічної оцінки ефективності управління, що розраховується за допомогою статистичних методів для всіх країн Африканського континенту. Індекс Ібрагіма був створений для привернення уваги до ефективності державної влади в Африці. Ідея полягала в тому, щоб, використовуючи статистику, мати апарат для зіставлення успіхів і невдач влади. З його допомогою досягаються дві цілі: по-перше, можливість наочно продемонструвати, що далеко не у всіх африканських країнах уряди слабі й неефективні владні інститути, і, відповідно, не слід судити про весь континент по країнам, що зазнають найбільших складнощів, по-друге, громадяни кожної з африканських країн можуть оцінити, наскільки успішна діяльність їх урядів. При підрахунку індексу Ібрагіма уряд оцінюється за 105-ма критеріями, що оцінюють рівень послуг, які надаються громадянам. Акцент робиться на тих результатах діяльності влади, які є найбільш значущими для жителів країн, а не на політичних чи міжнародних справах.

Критерії згруповані у 4 категорії, які в індексі визначаються як основоположні зобов'язання уряду перед своїми громадянами:

- безпека і верховенство права (ІАГ1) – 25 показників підзвітності, особистої та національної безпеки, верховенства права;
- дотримання прав людини (ІАГ2) – 18 показників гендерної рівності, прозорості виборчого процесу, захисту прав людини;
- сталий розвиток (ІАГ3) – 31 показник розвитку бізнес-середовища, інфраструктури, державного управління, сільських територій;
- розвиток людського потенціалу (ІАГ4) – 21 показник розвитку соціального захисту, освіти та охорони здоров'я.

Інформація збирається по всьому континенту, дані поточного року зіставляються з даними за два попередні, щоб переконатися в об'єктивності відображення дійсності. Рейтинг країн за Індексом ефективності державного управління в Африці відображений в табл. 4.10.

В групу ризику африканських країн щодо неможливості ефективного державного управління сьогодні входять багато країн на південь від Сахари (Сомалі – 8,6, Центральноафриканська Республіка – 24,8, Еритрея – 29,8, Чад – 32,3, Гвінея-Бісау – 33,2, Демократична Республіка Конго – 34,1, Зімбабве – 38,0, Екваторіальна Гвінея – 38,4), оскільки місцевим керівникам не вдається створювати правову державу, незважаючи на зростання економіки. Це може

привести у перспективі до серії народних повстань, подібних на ті, що відбулися в країнах Північної Африки.

Таблиця 4.10

Індекс ефективності державного управління в Африці (Топ-15), 2014 р.

№ з/п	Країна	Бал (100 – максимум)	Складові				Зміна за 5 останніх років
			ПАГ1	ПАГ2	ПАГ3	ПАГ4	
1	Маврикій	81,7	84,5	77,0	79,7	85,6	+1,3
2	Кабо Верде	76,6	78,2	83,5	63,1	81,6	+1,3
3	Ботсвана	76,2	85,3	73,1	65,9	80,4	+1,3
4	Південна Африка	73,3	68,1	74,4	71,9	78,8	+0,5
5	Сейшели	73,2	70,8	74,1	63,6	84,4	+2,7
6	Намібія	70,3	74,9	75,0	62,2	68,9	+1,1
7	Гана	68,2	69,9	73,6	53,6	75,5	+1,6
8	Туніс	66,0	59,1	60,6	63,3	81,0	+2,2
9	Сенегал	64,3	63,5	73,7	56,7	63,4	+4,6
10	Лесото	62,3	69,5	69,9	50,4	59,3	+3,8
11	Руанда	60,4	58,2	47,7	63,4	72,1	+4,6
12	Сан-Томе і Принсіпі	59,7	65,7	66,5	40,4	66,3	+4,4
13	Замбія	59,4	65,1	60,4	51,1	61,4	+3,1
14	Марокко	58,8	58,7	37,5	69,1	70,1	+2,9
15	Танзанія	58,2	57,4	65,5	50,5	59,6	-1,7
Середній показник		54,4	46,8	43,4	49,9	77,5	-

Організація Ібрагіма для розробки ПАГ та об'єктивності збору інформації активно співпрацює з фундаціями «Afrobarometer» та «Global Integrity Trust».

Література:

1. Ibrahim Index of African Governance. – Available on: <http://www.moibrahimfoundation.org>.
2. 2014 IAG Summary Report with key Findings. – Mo Ibrahim Foundation, 2014. – 52 p.

БЛОК V. РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ

До блоку V увійшли: «Глобальний інноваційний індекс» (The Global Innovation Index); «Індекс інноваційного потенціалу» (Innovation Capacity Index); «Індекс нової економіки» (The New Economy Index); «Індекс суспільств, заснованих на знаннях» (Index of Knowledge Societies); «Індекс економіки знань» (The Knowledge Economy Index); «Індекс інформаційного суспільства» (The Information Society Index); «Індекс мережевої готовності» (Networked Readiness Index).

5.1. ГЛОБАЛЬНИЙ ІННОВАЦІЙНИЙ ІНДЕКС (THE GLOBAL INNOVATION INDEX) (GII)

Глобальний інноваційний індекс (The Global Innovation Index) – це узагальнений показник, що використовується в рамках глобального дослідження рейтингу країн світу за рівнем розвитку інновацій. Індекс розроблено спільно Бостонською консалтинговою групою, Національною асоціацією виробників, Інститутом Виробництва, а також незалежними науково-дослідними центрами. Сьогодні глобальний інноваційний індекс є найбільш повним комплексом показників інноваційного розвитку різних країнах світу.

Глобальний інноваційний індекс являє собою співвідношення витрат на інновації та ефекту від них, що дозволяє об'єктивно оцінити ефективність зусиль для розвитку інновацій в тій чи іншій країні. При оцінці інноваційних витрат враховується фіскальна політика уряду, політика у сфері освіти та інноваційна інфраструктура. Оцінка інноваційної ефективності враховує патенти, передачу технологій та інші результати НДДКР, а також ефективність підприємницької діяльності, наприклад, продуктивність праці, загальний прибуток акціонерів, вплив інновацій на міграцію бізнесу та економічне зростання.

Індекс складений за 81 індикатором, які відображають інноваційні можливості країн, якість інновацій, їх результати та розвиток інноваційної інфраструктури країн-учасниць. Серед іншого оцінюється і розвиток галузей ІТ і он-лайн-складової бізнесу. Рейтинг глобального інноваційного індексу публікується щорічно, починаючи з 2007 року.

Індекс розраховується як зважена сума оцінок двох груп індикаторів:

1. Наявні ресурси та умови для здійснення інновацій (Innovation Input)
2. Досягнуті практичні результати здійснення інновацій (Innovation Output).

Значення компоненти «Наявні ресурси та умови для проведення інновацій» є середнім арифметичним групи з п'яти індикаторів. Значення компоненти «Досягнуті практичні результати здійснення інновацій» є середнім арифметичним групи з двох індикаторів. Глобальний інноваційний індекс розраховується як середнє арифметичне від двох вищевказаних компонент.

Детальну структуру індексу відображено в табл. 5.1.

Таблиця 5.1

**Структура Глобального інноваційного індексу
(The Global Innovation Index)**

I. Наявні ресурси та умови для здійснення інновацій (Innovation Input)	1.1. Інститути (Institutions)	Політичне оточення - політична стабільність - ефективність уряду - свобода преси	Регуляторне оточення - якість регулювання - верховенство закону - допомога при звільненні	Середовище бізнесу - простота започаткування бізнесу - простота визнання неплатоспроможності
	1.2. Людський капітал та дослідження (Human capital and research)	Освіта - валові витрати на освіту - витрати уряду в розрахунку на 1 учня - вартість «шкільного життя» - рівень грамотності населення у читанні, математиці та науці - співвідношення учні/вчителі у середній освіті	Вища освіта - охоплення населення вищою освітою - частка випускників технічних спеціальностей (в загальній кількості) - мобільність студентів вищих навчальних закладів - частка випускників ВНЗ	Дослідження та розробки - кількість дослідників (в розрахунку на млн. осіб населення) - витрати на НДДКР - середній рейтинг університетів
	1.3. Інфраструктура (Infrastructure)	Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) - доступ до ІКТ - використання ІКТ - послуги електронного уряду - електронна участь	Загальна інфраструктура - виробництво електроенергії - споживання електроенергії - якість логістики - валове нагромадження	Екологічна стійкість - ВВП/одиницю використання енергії - якість навколишнього середовища - сертифікація ISO 14001 систем екологічного менеджменту
	1.4. Розвиток внутрішнього ринку (Market sophistication)	Доступність кредитування - простота отримання кредиту - внутрішні кредити приватному сектору - макрофінансові валютні кредити	Інвестиції - рівень захисту інвесторів - капіталізація ринку - загальна вартість акцій в торгах - венчурний капітал	Торгівля та конкуренція - середньозважена тарифна ставка - тариф входу на несільськогосподарський ринок - інтенсивність локальної конкуренції
	1.5. Розвиток бізнесу (Business sophistication)	Інтелектуальні працівники - зайнятість в наукоємних сферах - відсоток підприємств, що пропонують навчання - НДДКР, що виконуються в бізнесі - НДДКР, що фінансуються бізнесом - середній рівень GMAT (стандартизований тест для визначення здатності успішно навчатися в бізнес-школах) - частка слухачів GMAT на млн. осіб населення	Інноваційні працівники - спільні галузеві дослідження в рамках співпраці з університетами - рівень розвитку кластерів - НДДКР, фінансова підтримка з-за кордону - кількість угод спільних підприємств і стратегічних альянсів - сімейства заявок патентів, що подані до офісів 3+	Поглинання знань - роялті та ліцензійні платежі - високотехнологічний імпорт мінус реімпорту - імпорт зв'язку, комп'ютерних та інформаційних сервісів - чистий приплив прямих іноземних інвестицій

II. Досягнуті практичні результати здійснення інновацій (Innovation Output)	2.1. Розвиток технологій та економіки знань (Knowledge and technology outputs)	Створення знань	Значимість знань	Дифузія знань
		- кількість патентів, виданих резидентам - заявки на корисні моделі резидентів в національному відомстві; - наукові та технічні статті, опубліковані в рецензованих журналах; - кількість документів, які отримали H-індекс	- зростання продуктивності праці, - щільність на ринку нових фірм, - витрати на програмне забезпечення - кількість сертифікатів відповідності стандарту ISO 9001 на системи менеджменту якості - високо та середньо технологічні виробництва	- розміри оплат роялті та ліцензійних платежів - високотехнологічний експорт за вирахуванням реекспорту - експорт комунікаційних, комп'ютерних та інформаційних послуг - чистий відтік прямих іноземних інвестицій
	2.2. Результати креативної діяльності (Creative outputs)	Креативні нематеріальні продукти	Креативні продукти та послуги	Он-лайн креативність
		- реєстрація торгових марок резидентами в національному відомстві - реєстрація товарних знаків відповідно до Мадридської системи за країною походження - використання ІКТ в бізнесі - використання ІКТ в організаційних моделях	- експорт аудіовізуальних та пов'язаних з ними послуг - національні художні фільми - тираж щоденних газет - експорт продуктів творчості - виробництво друкованої продукції	- загальні домени верхнього рівня - домени верхнього рівня коду країни - середньомісячні редагування Вікіпедії - завантаження відео на YouTube

Джерело: складено за [1].

Усі змінні нормуються для отримання кількісних результатів значень від 0 до 100, причому більшому значенню відповідає максимально позитивне значення змінної.

Востаннє рейтинг країн за Глобальним інноваційним індексом був опублікований наприкінці 2014 р. Дослідження охопило 143 країни з усіх регіонів світу, які в сукупності виробляють 99,5 % світового ВВП і в яких проживає близько 95,1 % всього населення планети. Результати дослідження наведені в таблиці 5.2.

Таблиця 5.2

Рейтинг країн світу за рівнем Глобального інноваційного індексу, 2014 р.

Рейтинг	Країна	Оцінка (від 0 до 100)
1	2	3
1	Швейцарія	64,78
2	Великобританія	62,37
3	Швеція	62,29
4	Фінляндія	60,67
5	Нідерланди	60,59
6	США	60,09
7	Сінгапур	59,24
8	Данія	57,52
9	Люксембург	56,86
10	Гонконг	56,82

Продовження таблиці 5.2

1	2	3
11	Ірландія	56,67
12	Канада	56,13
13	Німеччина	56,02
14	Норвегія	55,59
15	Ізраїль	55,46
16	Республіка Корея	55,27
17	Австралія	55,01
18	Нова Зеландія	54,52
19	Ісландія	54,05
20	Австрія	53,41
21	Японія	52,41
22	Франція	52,18
23	Бельгія	51,69
24	Естонія	51,54
25	Мальта	50,44
...	...	...
45	Польща	40,64
49	Російська Федерація	39,14
...	...	...
63	Україна	36,26
...	...	...

Джерело: складено за [1].

Емпіричний аналіз свідчить про те, що динаміка інновацій перебуває під впливом успішних країн-новаторів, таких, як Швейцарія (1-е місце), Великобританія (2-е) та Швеція (3-є), які згідно опублікованих результатів дослідження рейтингу Глобального інноваційного індексу 2014 р. увійшли у почесну трійку лідерів з-поміж 143 країн. Ці країни успішно розвивають інвестиції в людський капітал, що створює сприятливі передумови для підвищення економіки знань, розвитку творчості та впровадження новітніх технологій.

У 2014 р. Україна посіла 63 місце за рейтингом глобального інноваційного індексу, значення якого досягло максимуму останніх чотирьох років і склало 36,3 бала, що перевищує середнє значення індексу серед держав з рівнем доходу, нижчим від середнього (29,5), але все ще помітно не дотягує до середньоєвропейського рівня (47,2).

Тим часом, у черговому рейтингу Bloomberg Україна увійшла в ТОП-50 найбільш інноваційних країн світу. Так, у січні 2014 р. Україна посіла 49 місце. За рік Україна втратила 7 позицій – ще у 2013 р. в аналогічному дослідженні вона розташовувалася на 42-ій позиції рейтингу.

Також в рамках Глобального інноваційного індексу аналітики розподілили країни на три сегменти – «лідери», «учні» та «нерозвинені країни» – залежно від розміру ВВП на особу при оцінці впливу на нього інноваційних ринків. Україна опинилася ближче до центру кривої в сегменті «учні», що означає, що наша країна рухається вперед на шляху до інноваційного лідерства.

На рис. 5.1 відображений зв'язок між ВВП на одну особу та підсумковим індексом інноваційності.

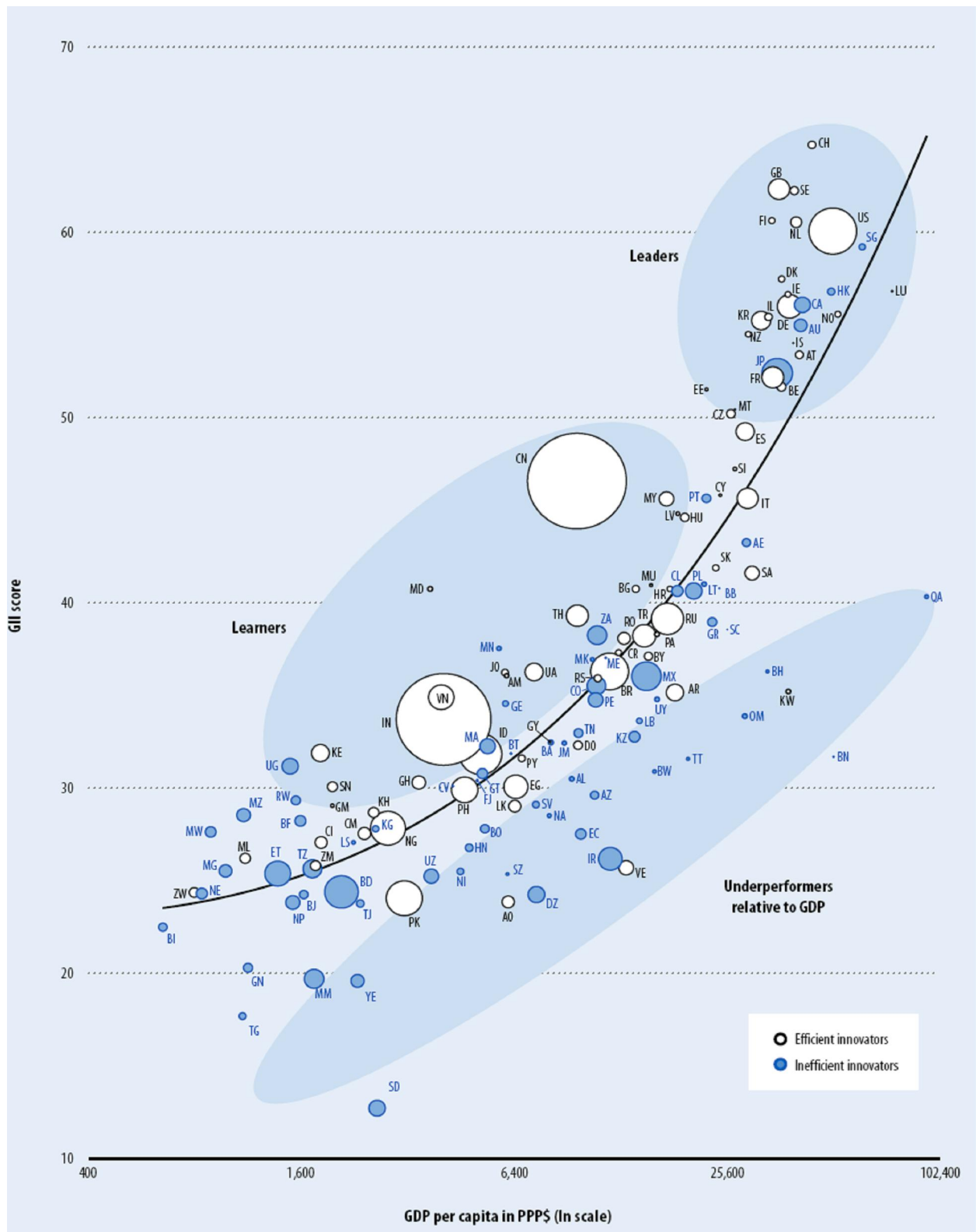

Рис. 5.1. Зв'язок між ВВП на одну особу та підсумковим індексом інноваційності

Література:

1. Global Innovation Index 2014 Report. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.globalinnovationindex.org/content.aspx?page=gii-full-report-2014>

5.2. ІНДЕКС ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ (INNOVATION CAPACITY INDEX) (ICI)

Інноваційний потенціал та інноваційний розвиток країн вимірюється за допомогою низки індексів, що відрізняються між собою набором показників, шкалою їх значень та алгоритмом інтеграції. Важливе місце серед даного ряду індикаторів посідає індекс інноваційного потенціалу.

Індекс інноваційного потенціалу (Innovation Capacity Index) є вимірником готовності країни до потенційних можливостей створення та сприйняття інновацій. Інноваційний потенціал є ключовим фактором залучення науки і технологій у процес поліпшення якості життя і сприяння економічному розвитку. Структуру індексу інноваційного потенціалу відображено на рис. 5.2.

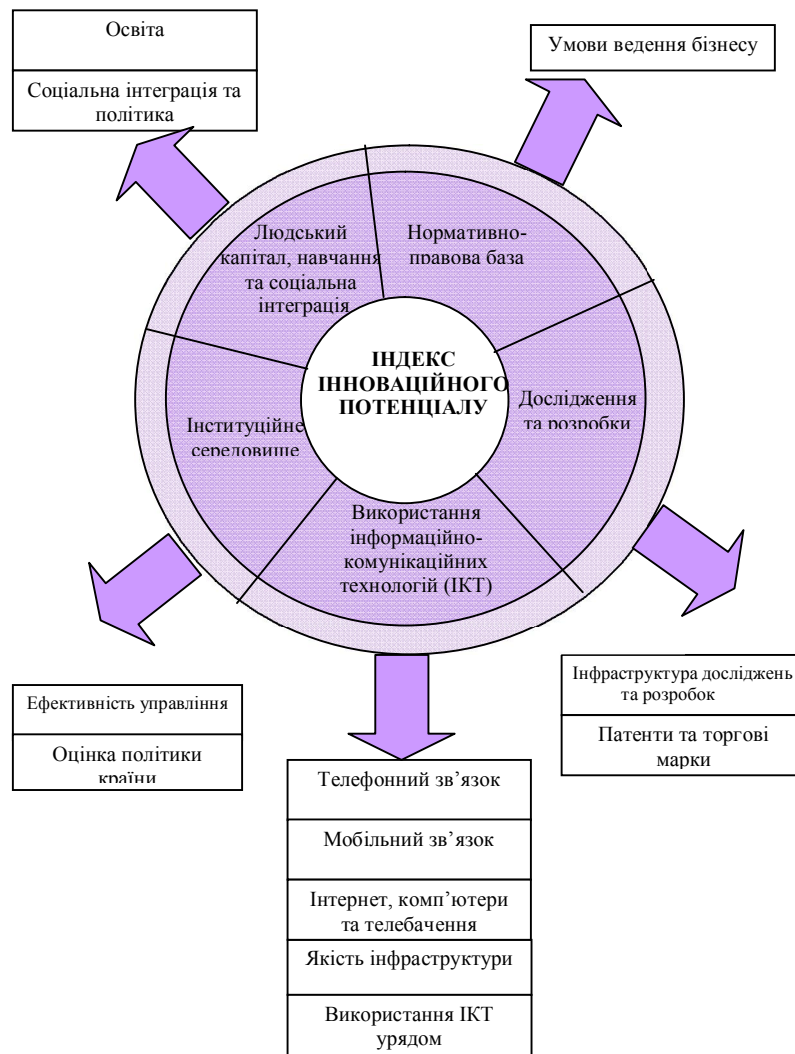

Рис. 5.2. Структура Індексу інноваційного потенціалу [1]

Індекс інноваційного потенціалу публікується в щорічному звіті «Інновації для розвитку» (Innovation for Development Report), що розробляється Європейською бізнес-школою (Global Consulting Network). Він розраховується на основі п'яти груп індикаторів, які формуються з 61 змінної та характеризують здатність країни створювати середовище, яке заохочує інновації. Більшість даних, що використовуються при розрахунках, є статистичними, а, отже, не залежать від суб'єктів дослідження. Індекс інноваційного потенціалу ранжує країни відповідно до їх загальної продуктивності та присвоює кожній з них загальний бал від 0 до 100. З метою більш якісного аналізу усі змінні згруповано у концептуальні підрозділи – субіндекси. У таблиці 5.3 наведена детальна структура Індексу інноваційного потенціалу в розрізі змінних, що його формують.

Таблиця 5.3

**Структура Індексу інноваційного потенціалу
в розрізі змінних, які його формують**

Індикатори	Змінні
1	2
Інституційне середовище	1. Ефективне управління: 1.1. Право голосу та підзвітність 1.2. Політична стабільність 1.3. Ефективність управління 1.4. Верховенство права 1.5. Структура права власності 1.6. Транспарентність та юридична незалежність 1.7. Індекс сприйняття корупції 2. Оцінка політики країни: 2.1. Управління державним сектором 2.1.1. Якість бюджетного та фінансового управління 2.1.2. Якість державного управління 2.2. Структурна політика 2.2.1. Ефективність фінансового сектору 2.2.2. Відкритість торгівлі 2.2.3. Приплив прямих іноземних валових інвестицій (у % ВВП) 2.3. Макроекономіка 2.3.1. Рівень боргу 2.3.2. Фіскальний баланс 2.3.3. Макроекономічна стабільність
Людський капітал, навчання та соціальні програми	1. Освіта 1.1. Рівень грамотності дорослого населення у віці 15 років та більше (у %) 1.2. Середній валовий коефіцієнт охоплення (%) 1.3. Коефіцієнт загального охоплення вищої школи (%) 1.4. Витрати на освіту (у % ВВП) 2. Соціальна інтеграція та рівноправність політики 2.1. Гендерна рівність 2.2. Екологічна стійкість 2.3. Охорона здоров'я працівників 2.4. Показник нерівності: співвідношення 20% найбагатшого населення до 20% найбіднішого

1	2
Нормативно-правова база	1. Ведення бізнесу 1.1. Заснування бізнесу 1.1.1. Кількість процедур 1.1.2. Час (у днях) 1.1.3. Витрати (у % від величини середнього доходу на особу) 1.2. Простота при наймі працівників 1.2.1. Простота у наймі працівників 1.3. Сплата податків 1.4. Захист інвесторів 1.4.1. Сила захисту інвесторів 1.5. Реєстрація власності 1.5.1. Кількість процедур 1.5.2. Час (у днях) 1.5.3. Витрати (у % від величини середнього доходу на особу)
Дослідження та розробка	1. Інфраструктура у сфері дослідження та розробки 1.1. Витрати та дослідження та розробку (у % ВВП) 1.2. Витрати на інформацію та технології комунікації (у % ВВП) 1.3. Щільність працівників у сфері дослідження та розробки 1.4. Студенти в науці та інженерії (у % до третини студентів) 1.5. Статті у наукових та технічних журналах (на 1 млн. осіб) 1.6. Школи, підключені до мережі Інтернет (%) 2. Патенти та товарні знаки 2.1. Патенти, видані резидентам (на 1 млн. осіб) 2.2. Заяви на товарні знаки, подані резидентами (на 1 млн. осіб) 2.3. Надходження авторських гонорарів та ліцензійних платежів (дол. США на особу) 2.4. Виплати авторських гонорарів та ліцензійні платежі (дол. США на особу)
Сприйняття і використання інформаційних та комунікаційних технологій	1. Телефонний зв'язок 1.1. Магістральні (фіксовані) телефонні лінії на 100 жителів 1.2. Подані заявки на підключення магістральних (фіксованих) телефонних ліній на 1000 жителів 1.3. Плата за бізнес-з'єднання (у % ВВП / на особу) 1.4. Щомісячна абонентна плата бізнесу (у % ВВП / на особу) 1.5. Плата за з'єднання населення (у % ВВП / на особу) 1.6. Щомісячна абонентна плата населення (у % ВВП / на особу) 2. Мобільний стільниковий зв'язок 2.1. Передплата на 100 жителів 2.2. Попередня абонентна плата на 100 жителів 2.3. Покриття населення (у %) 2.4. Плата за відключення (у % ВВП / на особу) 3. Інтернет, комп'ютери та телебачення 3.1. Загальна кількість абонентів фіксованого інтернету на 100 жителів 3.2. Загальна кількість абонентів широкосмугового інтернету на 100 жителів 3.3. Користувачі мережі Інтернет на 100 жителів 3.4. Кількість персональних комп'ютерів на 100 жителів 3.5. Глядачі телебачення на 100 жителів 4. Використання інформаційних комп'ютерних технологій урядом 4.1. Індекс електронного забезпечення уряду 5. Якість інфраструктури 5.1. Ставка електрифікації (%). 5.2. Передача електричної енергії та розподіл витрат (у % від обсягу виробництва) 5.2. Дороги з покриттям (у % від загальної протяжності доріг)

В табл. 5.4 наведені дані щодо позицій окремих країн за Індексом інноваційного потенціалу.

Таблиця 5.4

**Рейтинг окремих країн світу за Індексом інноваційного потенціалу
(Innovation Capacity Index)**

Рейтинг країн	Країна	Оцінка (від 0 до 100)
1	Швеція	80,3
2	Швейцарія	78,1
3	Сінгапур	76,7
	...	...
61	Україна	50,4
	...	...
129	Гаїті	28,3
130	Афганістан	27,4
130	Чад	27,4

Джерело: складено за [1].

При розробці теоретичної основи Індексу інноваційного потенціалу було виявлено тісний взаємозв'язок між рівнем розвитку країни та факторами підвищення інноваційного потенціалу, відносна вага яких змінюється залежно від рівня доходів населення, стадії розвитку країн та від політичного режиму в ній.

Задля ефективності дослідження аналіз країн розподілено за двома різними критеріями:

1. За рівнем доходів у розрахунку на особу:

- країни з високим рівнем доходів (більше, ніж 11,906 дол. США);
- країни з рівнем доходів вище середнього (3,856 – 11,905 дол. США);
- країни з рівнем доходів, нижче середнього (976 – 3,855 дол. США);
- країни з низькими доходами (менше, ніж 975 дол. США).

2. За політичним режимом:

- повна демократія;
- неповна демократія;
- гібридний режим;
- авторитарний режим.

У табл. 5.5 відображено розподіл країн за Індексом інноваційного потенціалу у відповідності до вищевказаних критеріїв.

Емпіричні спостереження свідчать про те, що для розвитку інновацій більш сприятливим є режим демократії, адже він дає змогу розвивати творчі здібності та незалежність думок у населення, що позитивно впливає на інновації.

Таблиця 5.5

**Кластери країн за Індексом інноваційного потенціалу
у відповідності до рівня доходів населення та політичного режиму**

Країни з високим рівнем доходів (більше, ніж 11,906 дол. США)			
Повна демократія	Неповна демократія	Гібридний режим	Авторитарний режим
Австралія Австрія Канада Данія Фінляндія Франція Німеччина Греція	Хорватія Кіпр Естонія Угорщина Ізраїль Словаччина Тайвань	Гонконг Сінгапур	Бахрейн Кувейт Оман Саудівська Аравія Об'єднані Арабські Емірати (ОАЕ)
Країни з рівнем доходів, вищим від середнього (3,856-11,905 дол. США)			
Повна демократія	Неповна демократія	Гібридний режим	Авторитарний режим
Коста-Ріка Маврикій Уругвай	Аргентина Ботсвана Бразилія Болгарія Чилі Колумбія Ямайка Латвія Мексика Перу Польща	Боснія та Герцеговина Російська Федерація Туреччина Венесуела	Алжир Казахстан
Країни з рівнем доходів, нижчим від середнього (976-3,855 дол. США)			
Повна демократія	Неповна демократія	Гібридний режим	Авторитарний режим
	Болівія Сальвадор Гватемала Гондурас Індія Індонезія Україна	Еквадор Грузія Ірак Пакистан	Ангола Азербайджан Камерун Китай Єгипет Іран Нігерія
Країни з низькими доходами (менше, ніж 975 дол. США)			
Повна демократія	Неповна демократія	Гібридний режим	Авторитарний режим
		Бангладеш Ефіопія Гана Гаїті Кенія Мадагаскар Непал	Афганістан Ісламська Республіка Чад Гвінея В'єтнам Ємен Зімбабве

Джерело: складено за [1].

Індекс інноваційного потенціалу є важливим інструментом, який призначений для аналізу інноваційного потенціалу країни та пошуку сприятливих умов для його розвитку. Завдяки великому масиву даних, що використовуються при розрахунках, індекс дає змогу виявити сильні та слабкі сторони кожної країни, здійснити міжнародні порівняння та запозичити кращі практики інноваційного розвитку інших країн.

Література:

1. The Innovation Capacity Index: Factors, Policies, and Institutions Driving Country Innovation. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.slideshare.net/guest4516e9/innovation-capacity-index>

5.3. ІНДЕКС НОВОЇ ЕКОНОМІКИ (THE NEW ECONOMY INDEX) (NEI)

В умовах якісно нових структурних перетворень утримування рівня конкурентоспроможності навіть за наявності дешевих джерел отримання сировини та низької вартості продукції стає все важчим. Нова економіка диктує новітні умови ринкам, вимагає адаптування до глобальної економіки, яка все більше залежить від розвитку знань та інновацій. Стає очевидним, що успіх державі забезпечують міцні глобальні зв'язки між державами, робоча сила, озброєна більш високою кваліфікацією, гнучкість та динамізм суб'єктів господарювання, використання ними прогресивних цифрових технологій та розвиток технологічних інновацій. Для того, щоб виміряти, наскільки держава володіє даними важливими чинниками у глобальній конкурентній боротьбі, розроблено та впроваджено Індекс нової економіки, який щорічно використовується у Сполучених Штатах Америки ще з 1999 року.

Індекс нової економіки (The New Economy Index) розраховується на основі даних 25 показників, виокремлених у 5 основних груп, які якнайкращим чином відображають стан нової економіки, зокрема:

1) професійні знання (індикатори, які вказують на рівень зайнятості фахівців з ІТ-технологій, що працюють за межами ІТ-індустрії):

– робочі місця, зайняті менеджерами, професіоналами та технічними працівниками;

– освіченість робочої сили;

– робоча імміграція знань та навичок;

– міграція внутрішніх знань працівників;

– продуктивність праці робітників у виробничому секторі;

– зайнятість у сфері комерційних послуг з високим рівнем оплати праці;

2) глобалізація (індикатори, які вказують на прямі іноземні інвестиції та експортну орієнтацію виробництва та послуг);

3) економічний динамізм (індикатори, які вказують на рівень змішування робочих обов'язків):

– кількість фірм, що швидко ростуть;

– кількість та цінність первинного розміщення публічних акцій;

- кількість підприємців, які розпочинають бізнес;
- число винахідників патентів;

4) цифрова економіка (індикатори, які вказують на відсоткову частку користувачів мережі Інтернет):

- рівень використання інформаційних технологій урядом для надання послуг;
- використання фермерами комп'ютерів та мережі Інтернет;
- житловий та бізнес-доступ до широкосмугових телекомунікацій;
- використання інформаційних технологій у системі охорони здоров'я;

5) інноваційний потенціал (індикатори, які вказують на кількість робочих місць у високотехнологічних галузях):

- кількість науковців та інженерів у приватному секторі;
- кількість винахідників патентів;
- промислове інвестування у дослідження та розвиток;
- непромислове інвестування у дослідження та розвиток;
- перехід до економіки зеленої енергії;
- інвестування у венчурний капітал.

Залежно від значення Індексу нової економіки усі країни поділяються на наступні групи (табл. 5.6).

Таблиця 5.6

Групи країн залежно від значення Індексу нової економіки

Групи країн	Індекс нової економіки (в балах)
1. Країни з високим рівнем розвитку нової економіки.	75,0 – 100,0
2. Країни з середнім рівнем розвитку нової економіки.	50,0 – 74,9
3. Країни з низьким рівнем розвитку нової економіки.	0 – 49,9

Джерело: складено за [1]

У таблиці 5.7 наведено дані щодо рейтингу Індексу нової економіки в США у 2014 році.

Таблиця 5.7

Рейтинг Індексу нової економіки у США, 2014 р.

Рейтинг	Штат	Індекс нової економіки (в балах)
1	2	3
1	Массачусетс	94,7
2	Делавер	85,1
3	Каліфорнія	83,7
4	Вашингтон	82,5
5	Меріленд	81,5
6	Колорадо	81,4
7	Вірджинія	80,9
8	Коннектикут	77,6
9	Юта	77,0
10	Нью-Джерсі	75,4

Продовження таблиці 5.7

1	2	3
11	Нью-Гемпшир	74,6
12	Нью-Йорк	73,0
13	Міннесота	71,7
14	Вермонт	69,5
15	Орегон	69,3
16	Іллінойс	67,1
17	Аризона	67,1
18	Мічиган	67,0
19	Род-Айленд	66,8
20	Техас	65,2
21	Джорджія	64,3
22	Пенсільванія	63,2
23	Північна Кароліна	63,1
24	Айдахо	62,3
25	Флорида	61,6
26	Нью-Мексика	58,7
27	Невада	58,7
28	Мейн	58,3
29	Огайо	58,3
30	Вісконсин	57,8
31	Канзас	57,3
32	Аляска	56,8
33	Міссурі	56,8
34	Південна Кароліна	56,6
35	Небраска	56,0
36	Північна Дакота	55,8
37	Айова	54,8
38	Індіана	54,6
39	Монтана	54,4
40	Теннессі	51,3
41	Алабама	50,4
42	Південна Дакота	49,0
43	Гаваї	48,4
44	Кентуккі	48,4
45	Вайомінг	48,1
46	Луїзіана	47,0
47	Арканзас	44,2
48	Оклахома	44,1
49	Західна Вірджинія	39,8
50	Міссісіпі	38,0

Джерело: складено за [1]

Як видно із табл. 5.7, спостерігається достатньо висока диференціація у процесах розвитку нової економіки у різних штатах Америки.

У табл. 5.8 відображений кластерний аналіз країн із різним значенням Індексу нової економіки.

Таблиця 5.8

Кластеризація країн залежно від значення Індексу нової економіки та напрямів їх розвитку

Кластери	Характеристика кластеру	Напрями розвитку нової економіки
Країни з високим рівнем розвитку нової економіки	«Країни-лідери», які мають дуже велику здатність до інновацій, велику частку інноваційної продукції, високу швидкість обміну даними, високий рівень розвитку інтелектуального потенціалу, розвинуту інфраструктуру та мережу науково-дослідних установ та ВНЗ, високий рівень кооперації науки та бізнесу. Рівень індикаторів індексу нової економіки та його складових перевищує середній, такі країни мають найвищі рейтинги. В них сконцентровані та розвинуті на високому рівні всі фактори нової економіки – знання, технології та інформація.	Підтримка та оптимізація існуючого стану. Для цього слід забезпечити підтримку конкурентоспроможності регіону, стимулювання подальшого розвитку високотехнологічних галузей та підприємств, підтримку екологічної стійкості та безпеки, сприяння розвитку регіональної та інформаційної інфраструктури.
Країни з середнім рівнем розвитку нової економіки	«Регіони з помірним рівнем розвитку нової економіки», які характеризуються середнім рівнем здатності до інновацій, розвинутою інфраструктурою та мережею науково-дослідних установ і ВНЗ, середнім рівнем розвитку інтелектуального потенціалу, середнім рівнем кооперації науки та бізнесу. Але мають достатній рівень готовності та умови для розвитку нової економіки.	Розвиток чинників нової економіки, пошук додаткових інструментів та ресурсів для залучення інвестицій у розвиток регіону. Посилення орієнтації регіонів на високотехнологічну економіку, підтримку екологічної стійкості та безпеки, стимулювання інноваційної активності, сприяння кооперації науки й бізнесу та процесу кластеризації в регіонах, розвиток людського капіталу.
Країни з низьким рівнем розвитку нової економіки	«Регіони, що наздоганяють своїх попередників», але індекс нової економіки у них значно нижчий, ніж середній. Ці регіони мають низькі показники за складовими індексу нової економіки, але мають можливість покращити свої показники та здобути готовність до розвитку нової економіки.	Пошук і мобілізація внутрішніх резервів регіону та розробка заходів для залучення зовнішніх інвестицій. Необхідно стимулювати інноваційну активність, розвивати інноваційне та інформаційне середовище регіону, сприяти взаємодії між учасниками ринків знань, технологій та інформації, кооперації науки та бізнесу, стимулювати процес кластеризації в регіонах, розвивати людський капітал.

Джерело: складено за [1].

Сьогодні перед державами серйозніше, ніж будь-коли, стоїть завдання щодо підвищення рівня конкурентоспроможності та реакції на комплексні інноваційні рішення і нові підходи. Країни, які лідирують у рейтингу за Індексом нової економіки, здатні якнайкраще вирішувати проблеми, викликані новими економічними перетвореннями, в той час, як країни з нижчими значеннями індексу мають для цього недостатнє підґрунтя.

Література:

1. The 2014 State New Economy Index. Benchmarking Economic Transformation in the States. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www2.itif.org/2014-state-new-economy-index.pdf>].

5.4. ІНДЕКС СУСПІЛЬСТВ, ЗАСНОВАНИХ НА ЗНАННЯХ (INDEX OF KNOWLEDGE SOCIETIES) (IKS)

Для оцінки успіхів у формуванні суспільств, заснованих на знаннях, в різних країнах використовується розроблений і застосований ООН до держав-членів **Індекс суспільств знань** (Index of Knowledge Societies), який є синтетичним і визначається трьома індексами-вимірами та 11 індикаторами:

– перший індекс – **The Assets Index** – оцінює активи, що визначають інтелектуальний розвиток суспільства («Активи»);

– другий індекс – **The Advancement Index** – вимірює перспективи розвитку, міру, в якій держава підтримує людські та інформаційні ресурси країни («Просування»);

– третій індекс – **The Foresightedness Index** – оцінює якою мірою держава забезпечує просування країни до суспільства знань шляхом зменшення впливу негативних факторів зовнішнього середовища на людину і екологію («Перспектива») (див. табл. 5.9).

Індикатори вимірюються в різних одиницях і можуть мати різні інтерпретації (позитивний / негативний вплив на суспільство знань). Тому вони стандартизовані узагальненими значеннями змін у діапазоні від 0 до 1. Для визначення їх показників використовується спеціальна формула, відповідно до якої країна з низькими результатами отримує значення індексу нуль, країна з кращими результатами – 1. Кожний індекс розраховується як середнє арифметичне від індикаторів, а IKS – шляхом визначення середніх значень показників трьох індексів (І_а, І_{пр}, І_я).

Визначений ООН в 2005 р. рейтинг для 191 країни за рівнем IKS виявив 45 кращих країн і п'ятірку лідерів: Швеція – 0,776, Данія – 0,763, Норвегія – 0,719, Швейцарія – 0,706, Фінляндія – 0,704. Україна зайняла 40-е місце з показником 0,393.

За індексом IKS жодна з країн «великої вісімки» не входить до першої п'ятірки країн світу. Так, США займає 12-е місце, Японія – 6-е, Німеччина – 7-е, Великобританія – 10-е, Франція – 15-е, Італія – 21-е, Канада – 14-е. Китай, Росія і Білорусь не ввійшли в Топ-45.

Таблиця 5.9

**Основні виміри та базові індикатори Індексу суспільств,
заснованих на знаннях**

Основні виміри (Dimensions)	Базові індикатори (Underlying Indicators)
Індекс інтелектуальних активів суспільства (Ііа)	1) повний термін шкільного навчання в країні; 2) кількість молоді віком до 15 років, яка здобуває освіту; 3) рівень надання населенню інформації за допомогою ІКТ та преси, зокрема Інтернету, телефонного зв'язку, газет, журналів;
Індекс перспективності розвитку суспільства (Іпр)	1) державні витрати на охорону здоров'я; 2) державні витрати на дослідження та інноваційний розвиток країни; 3) зниження витрат на оборону країни; 4) кількість дітей на одного вчителя у початковій школі; 5) рівень свободи від корупції;
Індекс якості розвитку суспільства та безпеки життя людей (Іяр)	1) рівень дитячої смертності (індикатор, який характеризує бідність та маргіналізацію суспільства); 2) нерівність розподілу соціальних і матеріальних благ між громадянами суспільства (GINI Index), 3) співвідношення екологічно захищеної території та загальної території країни, кількість викидів вуглекислого газу на одну особу.

За результатами моніторингу UNDESA в 2011 р. за індексом суспільств, заснованих на знаннях, першу трійку країн склали, відповідно, Швеція (0,943), Фінляндія (0,922) і Данія (0,916), в Україні значення індексу становило 0,573, що відповідає 46 місцю із 146 обстежених країн. Росія у цьому рейтингу зайняла 55 позицію [3].

Науковці у ході дослідження дійшли певних висновків. Успішність формування нового суспільства залежить у першу чергу від розвитку економіки, заснованої на знаннях. Переваги країн-лідерів у формуванні суспільства знань корелюються з їх досягненнями у формуванні економіки знань. Так, за Індексом економіки знань Швеція, Фінляндія, Данія, Норвегія ввійшли в п'ятірку лідерів, Швейцарія зайняла 10 місце [3]. Для ефективного і гармонійного розвитку країна не обов'язково має бути багатою. Висока концентрація капіталу з великою нерівністю розподілу соціальних та матеріальних благ призводить до домінування вузьких корпоративних інтересів певних фінансово-політичних груп над загальнонаціональними, що знижує якість і безпеку життя людей як в соціальному, так і в екологічному аспектах.

Представники UNDESA визнають проблему у використанні індексу через складність пошуку та оцінки індикаторів у національному розрізі (відсутність національних статистичних даних), обмеженість концептуальних і методологічних аналітик. Пропонується створення національних «мозгових центрів» для аналізу й уточнення тематичної спрямованості індикаторів у контексті трьох напрямів: соціального, практики знань і управлінського.

У табл. 5.10 відображений порівняльний рейтинг України та європейських країн-лідерів за ІКС у розрізі часткових індексів.

Таблиця 5.10

**Порівняльний рейтинг України та європейських країн-лідерів за ІКС
у розрізі часткових індексів**

Країна	Ia	Термін навчання у школі (роки)	Молодь до 15 р., яка отримує освіту (% від населення)	Кількість газет на 1000 осіб	Кількість інтернет-користувачів на 10000 осіб	Кількість телефон. ліній на 100 осіб	Кількість моб. телеф. на 100 осіб
Європа-5 (світові лідери)	0,704	15,92	18,17	426,8	4897	68,53	78,3
Україна, 44-е місце	0,176	11,5	17,05	54	180	21,61	8,38
Країна	Iпр	Витрати на науково-дослідний та інноваційний розвиток (% ВВП)	Витрати на оборону країни (% ВВП)	Витрати на охорону здоров'я (% від загальних державних витрат)	Кількість учнів на одного вчителя у початковій школі	Індикатор свободи від корупції (за 10-бальною шкалою)	
Європа-5	0,761	2,80	1,760	13,0	11,3	9,22	
Україна, 41-е місце	0,383	0,95	1,793	7,6	20,0	2,30	
Країна	Iкр	Дитяча смертність (кількість померлих дітей до 5 років на 1000 народжених)	GINI індекс	Частка екологічно захищеної території (% від загальної площі)		Викиди CO ₂ (метричні тони на одну особу)	
Європа-5	0,735	4,4	26,80	8,64		8,9	
Україна, 26-е місце	0,620	20	28,96	2,00		6,2	

В Україні в 2003 р. ухвалено проект «Стратегія розвитку інформаційного суспільства та суспільства, що ґрунтується на знаннях». Програма дій охоплює на першому етапі побудову інформаційного суспільства та формування економіки знань, на другому – суспільства, заснованого на знаннях, головною метою якого має стати забезпечення високої якості та безпеки життя всіх громадян України.

Література:

1. К обществам знаний. Всемирный доклад ЮНЕСКО. – Париж: Издательство ЮНЕСКО, 2005. – 239 с.

2. Understanding Knowledge Societies in Twenty Questions and Answers with the Index of Knowledge Societies (with corrigendum). – Publisher: United Nations, Department of Economic and Social Affairs. 2005. – 188 p.

3. Назарова Г.В. Роль інтелектуального капіталу при формуванні економіки знань в Україні [Електронний ресурс]. / Г.В. Назарова, Н.С. Маркова // Науково-технічний збірник. – №111. – С. 166. – Режим доступу: <http://eprints.kname.edu.ua/35456/1/164-171%20%D0%9D%D0%B0%D0%B7%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%93%D0%92.pdf>

5.5. ІНДЕКС ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ (THE KNOWLEDGE ECONOMY INDEX) (KEI)

Індекс економіки знань (The Knowledge Economy Index) – комплексний показник, що характеризує рівень розвитку економіки, заснованої на знаннях, в країнах і регіонах світу. Індекс розроблено в 2004 році групою Світового банку (The World Bank) у рамках спеціальної програми «Знання для розвитку» (Knowledge for Development – K4D). Методика K4D присвячена оцінці здатності країн створювати, приймати і поширювати знання, а також вимірюванню готовності до переходу на модель розвитку, засновану на знаннях. Випускається щорічно.

В основі розрахунку Індексу лежить запропонована Світовим банком «Методологія оцінки знань» (The Knowledge Assessment Methodology – KAM), яка включає комплекс зі 109 структурних і якісних показників, об'єднаних у чотири основні групи (див. рис. 5.3):

1. Індекс економічного та інституційного режиму (The Economic Incentive and Institutional Regime) – умови, в яких розвиваються економіка і суспільство в цілому, економічне і правове середовище, якість регулювання, розвиток бізнесу та приватної ініціативи, здатність суспільства та його інститутів до ефективного використання існуючого і створення нового знання.

2. Індекс освіти (Education and Human Resources) – рівень освіченості населення та наявність у нього стійких навичок до створення, розповсюдження і використання знань. Показники грамотності дорослого населення, ставлення зареєстрованих, що вчаться (студентів і школярів) до кількості осіб відповідного віку, а також ряд інших показників.

3. Індекс інновацій (The Innovation System) – рівень розвитку національної інноваційної системи, що включає компанії, дослідницькі центри, університети, професійні об'єднання та інші організації, які сприймають і адаптують глобальні знання для місцевих потреб, а також створюють нові знання і засновані на них нові технології.

4. Індекс інформаційних і комунікаційних технологій (Information and Communication Technology – ICT) – рівень розвитку інформаційної та комунікаційної інфраструктури, яка сприяє ефективному розповсюдженню і переробці інформації.

Методика передбачає розрахунок двох зведених індексів – індексу економіки знань та індексу знань (рис. 1). Індекс економіки знань – це середній із 4-х вищенаведених індексів (інституційного режиму, освіти, інформаційних технологій і комунікацій, інновацій). При визначенні індексу знань враховуються тільки 3 індекси (освіти, інформаційних технологій і комунікацій, інновацій). Кожен з цих індексів являє собою арифметичну середню величину нормалізованих даних за показниками, що входять в ту чи іншу групу. Нормалізація показників проводиться за формулою:

$$\text{Нормалізований показник} = 10 \times (Nw / Nc), \quad (5.1)$$

де Nw – кількість країн, чиї показники гірші, ніж у даної країни, Nc – загальна кількість країн вибірки.

Нормалізований показник може приймати значення від 0 до 10, коли 10 – значення, що відповідає країні з найвищим показником, 0 – значення, що відповідає країні з найнижчим показником. При цьому 10% країн з кращими показниками приймають значення нормалізованого показника від 9 до 10, інші 10% – значення від 8 до 9 і т.д. Таким чином, нормалізований показник описує становище тієї чи іншої країни у порівнянні з іншими. В результаті негативна динаміка нормалізованого показника конкретної країни може свідчити не тільки про те, що знизився абсолютний рівень вимірюваного показника, але й про те, що даний показник по всіх країнах змінювався швидше, ніж відповідний показник країни, що оцінюється.

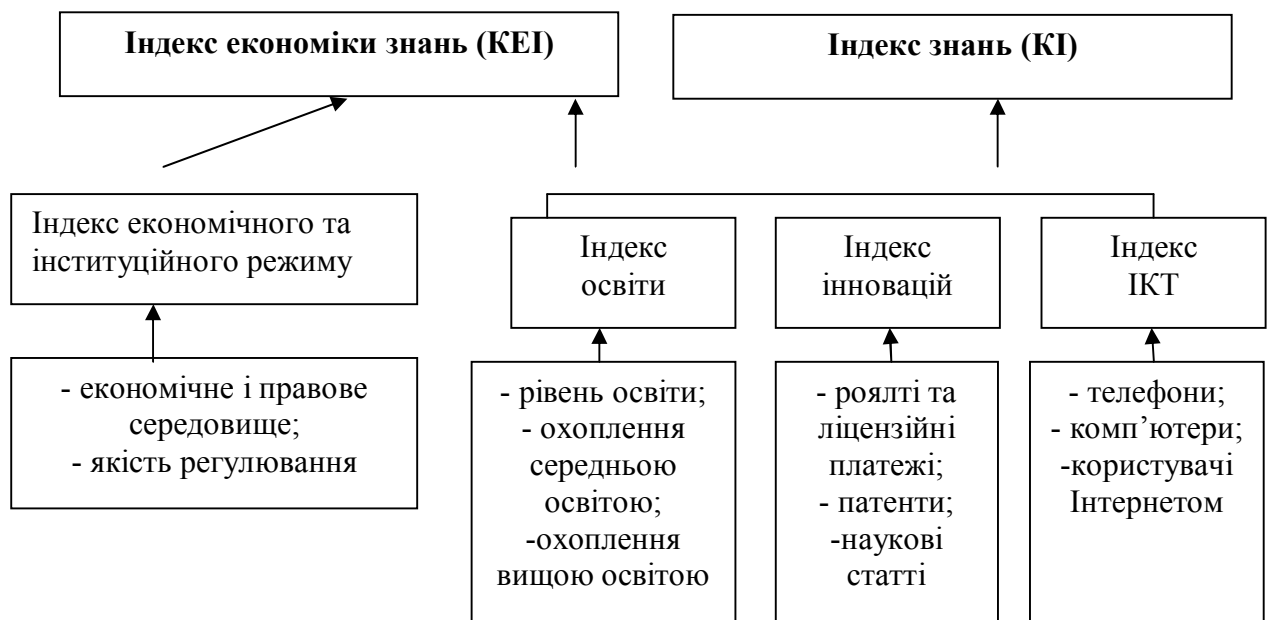

Рис. 5.3. Структура індексів знань (KEI, KI)

У табл. 5.11 представлений рейтинг низки країн світу за показником Індексу економіки знань у 2012 році та зміна рангу порівняно з 2000 роком.

Таблиця 5.11

Індекс економіки знань і його складові

Ранг	Зміна рангу	Країна	KEI	KI	Стимулювання економічного режиму	Інновації	Освіта	ІКТ
1	0	Швеція	9,43	9,38	9,58	9,74	8,92	9,49
2	6	Фінляндія	9,33	9,22	9,65	9,66	8,77	9,22
3	0	Данія	9,16	9,00	9,63	9,49	8,63	8,88
4	-2	Нідерланди	9,11	9,22	8,79	9,46	8,75	9,45
5	2	Норвегія	9,11	8,99	9,47	9,01	9,43	8,53
6	3	Нова Зеландія	8,97	8,93	9,09	8,66	9,81	8,30
7	3	Канада	8,92	8,72	9,52	9,32	8,61	8,23
8	7	Німеччина	8,90	8,83	9,10	9,11	8,20	9,17
9	-3	Австралія	8,88	8,98	8,56	8,92	9,71	8,32
10	-5	Швейцарія	8,87	8,65	9,54	9,86	6,9	9,20
11	0	Ірландія	8,86	8,73	9,26	9,11	8,87	8,21
12	-8	США	8,77	8,89	8,41	9,46	8,70	8,51
13	3	Тайвань, Китай	8,77	9,10	7,77	9,38	8,87	9,06
14	-2	Великобританія	8,76	8,61	9,20	9,12	7,27	9,45
15	-1	Бельгія	8,71	8,68	8,79	9,06	8,57	8,42
55	9	Росія	5,78	6,96	2,23	6,93	6,79	7,16
56	-2	Україна	5,73	6,33	3,95	5,76	8,26	4,96
57	16	Македонія	5,65	5,63	5,73	4,99	5,15	6,74
105	-4	Узбекистан	3,14	3,88	0,92	3,13	5,65	2,87
106	-4	Таджикистан	3,13	3,33	2,55	2,18	4,66	3,14
	-2	Всі країни	5,12	5,01	5,45	7,72	3,72	3,58
	0	Країни G7	8,60	8,67	8,39	9,16	8,46	8,37

Джерело: www.worldbank.org/kam.*Література:*

1. Knowledge Economy Index (KEI) 2012 Rankings . – [Electronic source]. – Mean of access: <http://siteresources.worldbank.org/INTUNIKAM/Resources/2012.pdf>

5.6. ІНДЕКС ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА (THE INFORMATION SOCIETY INDEX) (ISI)

Ринок інформації та інформаційних продуктів є одним з найважливіших сегментів ринку будь-якої індустріально розвинутої країни. Відносна відособленість і специфічний характер закономірностей його становлення та розвитку обумовлені особливостями інформації як продукту інтелектуальної наукової праці. Під ринком інформаційних технологій розуміють систему економічних відносин товарного і грошового обігу, що виникають між суб'єктами, які пропонують на ринку обчислювальну техніку, засоби комунікацій, програмне забезпечення тощо, та суб'єктами, які їх купують.

Керівник будь-якої організації повинен передбачати майбутній стан ринку. Прогнози розвитку ринку базуються на аналізі закономірностей і тенденцій його розвитку, основних чинників, які визначають цей розвиток,

дотриманні об'єктивності та наукової достовірності при оцінці даних і результатів прогнозування. Ні для кого не є секретом, що на ринку інформаційних технологій та електронного бізнесу тон задають зарубіжні компанії. Саме їх досвід, як негативний, так і позитивний, вказує шляхи руху вперед і методи запобігання помилок при входженні в нову економіку.

Індекс інформаційного суспільства (The Information Society Index) – це показник, котрий фактично встановлює стандарт вимірювання можливостей країни у доступі та використанні інформації та інформаційних технологій. При обчисленні Індексу інформаційного суспільства використовуються 23 змінні, які, в свою чергу, розбиті на 4 групи (див. табл. 5.12).

Таблиця 5.12

Структура Індексу інформаційного суспільства

Назва групи змінних	Змінні
1. Комп'ютерна інфраструктура	1. Кількість ПК на особу
	2. Кількість домашніх ПК по відношенню до кількості сімей
	3. Кількість ПК в державних і комерційних організаціях, віднесена до кількості не сільськогосподарських працівників
	4. Кількість ПК в середніх і вищих навчальних закладах, віднесена до кількості студентів і факультетів.
	5. Відсоток не домашніх ПК, підключених до мереж.
	6. Частка витрат на програмне забезпечення по відношенню до витрат на обладнання.
2. Інформаційна інфраструктура	7. Кількість абонентів кабельного телебачення на особу
	8. Кількість мобільних телефонів на особу
	9. Вартість телефонного виклику
	10. Кількість факсів на особу
	11. Кількість радіоприймачів на особу
	12. Кількість помилок на телефонних лініях
	13. Кількість телефонних ліній на сім'ю
3. Інтернет-інфраструктура	14. Кількість телевізорів на особу
	15. Кількість бізнес-користувачів мережі Інтернет по відношенню до загальної кількості не сільськогосподарського населення
	16. Кількість домашніх користувачів мережі Інтернет на сім'ю
	17. Кількість користувачів мережі Інтернет у співвідношенні до кількості студентів та факультетів
4. Соціальна інфраструктура	18. Витрати на електронну комерцію, віднесені до загальної кількості користувачів мережі Інтернет
	19. Громадянські свободи
	20. Кількість газет на особу
	21. Свобода друку
	22. Кількість людей, які мають середню освіту
	23. Кількість людей, які мають вищу освіту

Джерело: складено за [1].

Самореалізація кожного елемента в загальній економічній сфері робить країну повністю конкурентоспроможною. Відповідно до значення Індексу інформаційного суспільства країни прийнято розподіляти на 4 групи (див. табл. 5.13).

Розподіл країн за Індексом інформаційного суспільства

Група	Значення
I. «Ковзанярі»	Країни мають сильні позиції завдяки використанню всіх переваг інформаційної революції, наявності комп'ютерної, інформаційної, соціальної та Інтернет-інфраструктур.
II. «Скороходи»	Країни, які успішно просуваються в напрямку інформаційного суспільства, маючи достатньо розвинену інфраструктуру на місцях.
III. «Спринтери»	Країни, які просуваються до інформаційного суспільства нерівномірно через жорстку необхідність постійно вибирати і змінювати пріоритети розвитку у зв'язку з економічними, соціальними і політичними внутрішніми чинниками.
IV. «Пішоходи»	Країни цієї групи дуже повільно просуваються вперед через фінансові труднощі і обмежені можливості основної маси населення.

Джерело: складено за [1].

Побудова інформаційного суспільства призводить безпосередньо до розвитку не лише економічних, але й соціальних відносин: до значного зменшення рівня безробіття, подолання поширення бідності, значного поліпшення освіти, а також доступності всіх медичних послуг і значного підвищення їх якості.

Література:

1. Measuring the Information Society Report 2014 – ITU. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/publications/mis2014/MIS2014_without_Annex_4.pdf

5.7. ІНДЕКС МЕРЕЖЕВОЇ ГОТОВНОСТІ (NETWORKED READING INDEX) (NRI)

Індекс мережевої готовності (Networked Readiness Index) – це комплексний показник, що вимірює рівень розвитку інформаційних технологій за різними параметрами, об'єднаним в основні групи: наявність умов для розвитку, готовність громадян, ділових кіл і державних органів використовувати інформаційні технології, безпосередній рівень використання в різних секторах, а також їх вплив.

Даний Індекс є найбільш повним і авторитетним джерелом міжнародної оцінки впливу технологій на конкурентоспроможність і добробут країн. За допомогою Індексу мережевої готовності оцінюють рушійні чинники та ступінь впливу мережевої готовності і можливостей ІКТ у країні. При цьому враховується рівноправна роль і відповідальність усіх гравців соціуму – індивідуумів, бізнесу й уряду. Оцінка країн за цим показником проводиться з 2002 року Всесвітнім економічним форумом (World Economic Forum) та міжнародною школою бізнесу INSEAD в рамках щорічної серії доповідей про стан розвитку інформаційного суспільства в світі.

Індекс мережевої готовності складається з чотирьох субіндексів, які оцінюють середовище для розвитку ІКТ, готовність суспільства до використання ІКТ, фактичне використання ІКТ державою, бізнесом і населенням, а також наслідки, які ІКТ породжує в економіці і суспільстві. Перші три субіндекси – це драйвери зростання, які є передумовами для четвертого субіндексу – впливу ІКТ на суспільство й економіку. Ці чотири субіндекси розподілені на 10 складових. Структурна схема Індексу мережевої готовності у розрізі окремих складових наведена на рисунку 5.4.

ІНДЕКС МЕРЕЖЕВОЇ ГОТОВНОСТІ

ВСЕСВІТНІЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ФОРУМ

Рис. 5.4. Складові Індексу мережевої готовності

Перший субіндекс, «внутрішнє середовище», містить такі складові, як політичне та нормативно-правове середовище, бізнес та інноваційне середовище; другий субіндекс, «готовність», – інфраструктуру і цифровий контент, доступність ІКТ, навички населення; третій, «використання», – містить використання індивідуумами, бізнесом і державою; і четвертий субіндекс, «вплив», логічно є похідним від трьох вищезгаданих субіндексів і містить такі 2 складові, як вплив ІКТ на економіку і вплив на суспільство в

окремо взятій країні. Загальне значення Індексу є середнім арифметичним показником чотирьох перерахованих субіндексів.

Розрахункову частину Індексу виконують на підставі статистичних даних міжнародних організацій, а також результатів щорічного комплексного опитування думки керівників, що проводить Всесвітній економічний форум спільно з власною мережею партнерських організацій в оцінюваних країнах. У підсумковому звіті показники зводять в сукупний Індекс мережевої готовності.

Світовий економічний форум опублікував Індекс мережевої готовності 2014 року, за яким Україна опинилася на 81 місці. Всього у звіті представлені дані індексу мережевої готовності у 148 країнах світу. У першу десятку найбільш розвинених країн увійшли: Фінляндія, Сінгапур, Швеція, Нідерланди, Норвегія, Швейцарія, Великобританія, Данія, Сполучені Штати Гонг Конг, Великобританія і Південна Корея. Україна посіла в рейтингу, між Сербією (80) і Еквадором (82) і отримала 3,87 балів з 6 можливих.

Упродовж 2007-2014 рр. Україна не змогла показати позитивну динаміку позицій в Індексі мережевої готовності, а позитивна зміна значень показників зумовлена передусім змінами в методології і не ґрунтується на фундаментальних якісних змінах у сфері розвитку ІКТ. Так, у 2013 році Україна займає 73 позицію, у 2012-му, як і в 2007 році – 75-у позицію у світі. Найвищі показники і позиції в Індексі для України припали на 2009 рік (62-е місце), а найменші – на 2011 рік (90-е місце). Проте збільшилась і кількість країн-учасниць рейтингу – із 122 у 2007 р. до 148 у 2014 р. (див. табл. 5.14).

Таблиця 5.14

**Динаміка позицій України в Індексі мережевої готовності
за 2007-2014 рр.**

Показники	Роки							
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Місце України	75	70	62	82	90	75	73	81
Кількість країн	122	127	134	133	138	142	144	148

Низький рівень розвитку ІКТ зумовлений низьким попитом з боку держави, а складне регуляторне середовище не створює сприятливих умов для використання ІКТ у бізнесі, хоча водночас попит на ІКТ з боку населення зростає: за 8 років кількість користувачів Інтернет значно збільшилася – у 4 рази, а широкосмугового – в 11 разів. Надто доступні тарифи на телекомунікаційні послуги й рівень грамотності населення поки що є конкурентними перевагами країни, проте вони залишаються нереалізованими. У нинішній ситуації головним завданням для України є підвищення ролі уряду в розвитку ІКТ як рушійної сили підвищення конкурентоспроможності і забезпечення сталого економічного зростання. Для цього необхідно використати конкурентні переваги країни, що вже існують, й усунути ключові бар'єри (таблиці 5.15, 5.16).

Таблиця 5.15

Показники, що сприяють розвитку

Показники	Значення	Місце	Зміна
1	2	3	4
Тарифи на мобільний зв'язок, ПКС дол.США/чол.	0,07	9	↑
Покриття мобільною мережею, % населення	99,9	25	↑
Тарифи на стаціонарний широкосмуговий Інтернет, ПКС дол. США/міс.	16,74	9	↑
Інтернет-користувачі, на 100 чол.	45,0	55	↑
Рівень грамотності дорослого населення, %	99,7	5	↓
Охоплення середньою освітою, %	95,6	45	↓
Охоплення вищою освітою, %	79,5	9	↓
Якість викладання математики і природничих наук	4,6	36	↑
Здатність до інновацій	3,4	42	↓

Таблиця 5.16

Показники, що стримують розвиток

Показники	Значення	Місце	Зміна
1	2	3	4
Ефективність законодавчих органів	2,1	137	↓
Ефективність правової системи у врегулюванні суперечок	2,3	138	↓
Ефективність правової системи в оскаржуванні регуляторних актів	2,4	135	↑
Доступність венчурного капіталу	2,1	114	↑
Сукупна податкова ставка, % прибутку	57,1	118	↓
Інтенсивність конкуренції на внутрішньому ринку	4,0	120	↓
Пріоритезація ІКТ на порядку денному уряду	3,8	118	↑
Значення ІКТ у державній політиці	3,0	122	↑

Джерело: World Economic Forum, The Global Information Technology Report, 2014

Україна істотно програє країнам ЄС і СНД. Варто зауважити, що країни СНД і Східної Європи значно випереджають Україну як за рівнем, так і за динамікою розвитку ІКТ: помітну позитивну динаміку за 6 років демонструють Казахстан (38-е місце, плюс 30 позицій), Росія (50-е місце, плюс 22 позиції) та Азербайджан (49-е місце, плюс 22 позиції). Попри те, що Україна також має низьку вартість доступу до інфраструктури ІКТ, висока зацікавленість урядів РФ, Казахстану й Азербайджану в розвитку ІКТ як рушійної сили економічного зростання дають можливість цим країнам досягати кращих результатів і займати більш високі місця в рейтингу. А ось більшість країн – нових членів ЄС – демонструють негативну динаміку, яка в першу чергу викликана високою вартістю доступу до ІКТ: Угорщина (47-е місце, мінус 14 позицій), Словаччина (59-е місце, мінус 19 позицій) і Румунія (75-е місце, мінус 5 позицій). При цьому інфраструктура ІКТ у цих країнах розвивається досить добре, тим більше що цьому сприяє необхідність наслідувати Цифрову ініціативу Європейської комісії (див. табл. 5.17).

Таблиця 5.17

**Україна і порівнювані країни в Індексі мережевої готовності
за 2013-2014 рр.**

Країна	Місце, 2014 р.	Бал	Місце, 2013 р.	Зміна
1	2	3	4	5
Фінляндія	1	6,04	1	-
Сінгапур	2	5,97	2	-
Швеція	3	5,93	3	-
Нідерланди	4	5,79	4	-
Норвегія	5	5,70	5	-
Швейцарія	6	5,62	6	-
США	7	5,61	9	↑
Гонг Конг	8	5,60	14	↑
Великобританія	9	5,54	7	↓
Південна Корея	10	5,54	11	↑
Люксембург	11	5,53	16	↑
Німеччина	12	5,50	13	↑
Данія	13	5,50	8	↓
Тайвань	14	5,47	10	↓
Ізраїль	15	5,42	15	-
Японія	16	5,41	21	↑
Канада	17	5,41	12	↓
Австрія	18	5,40	18	-
Ісландія	19	5,30	17	↓
Нова Зеландія	20	5,27	20	-
Бельгія	27	5,06	24	↓
Іспанія	34	4,69	38	↑
Казахстан	38	4,58	43	↑
Латвія	39	4,58	41	↑
Бруней	45	4,34	57	↑
Хорватія	46	4,34	44	↓
Росія	50	4,30	54	↓
Польща	54	4,24	49	↓
Італія	58	4,18	50	↓
Грузія	60	4,09	65	↑
Індонезія	64	4,04	76	↑
Вірменія	65	4,03	82	↑
Греція	74	3,95	64	↓
Україна	81	3,87	73	↓
Еквадор	82	3,85	91	↑
Індія	83	3,85	68	↓
Єгипет	91	3,71	80	↓
Албанія	95	3,66	83	↓
Аргентина	100	3,53	99	↓
Пакистан	111	3,33	105	↓
Гондурас	116	3,24	109	↓
Нікарагуа	124	3,08	125	↑
Ефіопія	130	2,95	128	↓
Мозамбік	137	2,77	133	↓

Продовження таблиці 5.17

1	2	3	4	5
Гаїті	143	2,52	141	↓
Ангола	144	2,52	-	-
Бурунді	147	2,31	144	↓
Чад	148	2,22	142	↓

Індекс за останньою редакцією (2014 р.) зазнав істотної реструктуризації і може бути порівняний в динаміці лише за трьома складовими: використання ІКТ державою, бізнесом і громадянами. Проте саме відставання за цими складовими є причиною невисоких результатів України у світовому рейтингу (див. табл. 5.18). Найменш затребувані ІКТ у державному управлінні, про що свідчить втрата Україною 55 позицій у рейтингу за рівнем використання ІКТ у держсекторі – 95-е місце за підсумками оцінки 2014 року. Як зазначалося раніше, падіння викликане не стільки зниженням цього показника в Україні, а значним випередженням темпів упровадження ІКТ урядами інших країн. Наприклад, у РФ і Казахстані впровадження ІКТ у сфері державного управління – це пряма ініціатива перших осіб держави.

Таблиця 5.18

Динаміка результатів України за складовими Індексу мережевої готовності

Складові індексу	Роки					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1	2	3	4	5	6	7
Індивідуальне використання	79	74	84	72	70	61
Використання бізнесом	71	78	74	76	75	68
Використання державою	56	78	75	111	109	95

В Україні, на відміну від більшості країн-сусідів, досі немає комплексного проекту електронного уряду, а внутрішня мережа держорганів і портал взаємодії з громадянами поки що в планах. новий портал держпослуг перебуває в стані розробки і тестування. «Державна система подання Звернень», що у минулому виконувала ці функції, була надто бюрократизованою і практично не мала переваг над обертанням документів у паперовій формі. Створення комплексного внутрішнього електронного документообігу планується закінчити у 2015 р. Всесвітній економічний форум у своєму Індексі відзначає, що в уряді України немає чіткого плану впровадження і використання ІКТ для підвищення конкурентоспроможності країни. Електронні торговельні майданчики для проведення державних закупівель, електронна реєстрація транспортних засобів і ведення медичної документації в електронному вигляді згідно з планом з'являться впродовж подальших трьох років. Позитивну динаміку у використанні ІКТ продемонстрував бізнес (61-е місце). Порівняно з державою і бізнесом більш високі оцінки отримує використання ІКТ громадянами. Зростання оцінок за цією складовою дозволило Україні піднятися на 16 позицій за рік у рейтингу 2014 року. За даними GFK Ukraine, за 7 років кількість регулярних користувачів Інтернет (населення старше 16 років) зростає майже в 4 рази, до 17 млн. осіб у 2014 році, а широкосмугового, за даними Point Topic (Великобританія), – у 10 разів, до 8 млн. осіб. Збільшенню загального числа

інтернет-користувачів сприяло значне зниження інтернет-тарифів і зростання продажу смартфонів, особливо в невеликих містах і селищах. Гірші показники Україна отримала за складовою політичного і регуляторного середовища, зокрема: ефективність законодавчих органів, ефективність правової системи у врегулюванні суперечок, ефективність правової системи в оскаржуванні регуляторних актів. Традиційно країна отримує дуже низькі оцінки із захисту прав на інтелектуальну власність, а за показником піратства перебуває на 97-му місці у світі. Відсутність упевненості в захисті своїх прав і капіталовкладень, корупція і «зарегульованість» багатьох процесів (зокрема під час відкриття бізнесу), а також нестабільність українського ринку, часто-густо відлякують інвесторів, які могли б розповсюдити в країні кращі практики з розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Низькі оцінки бізнесового середовища в Україні зумовлені обмеженістю вільної конкуренції в країні, адміністративними труднощами з відкриттям бізнесу і високою сукупною ставкою оподаткування. За оцінками бізнесу, сучасні технології в країні не досить доступні, що частково пояснюється практично неможливістю отримати фінансування венчурних (тобто інноваційних) проектів і низькими обсягами державних закупівель високотехнологічної продукції. Конкурентною перевагою України залишається дуже високий відсоток охоплення населення вищою освітою – майже 80% (9-е місце у світі). Але водночас при цьому залишається під знаком питання якість освіти, і зокрема якість бізнес-шкіл, які повинні готувати управлінців високого рівня і, можливо, майбутніх ініціаторів інноваційних бізнесів.

Найвищі позиції у світовому рейтингу Україна займає за складовою доступності ІКТ (3-є місце). Це забезпечується низькими тарифами на послуги мобільного зв'язку і тарифами на стаціонарний широкопasmовий Інтернет. Низькі мобільні тарифи – тимчасовий чинник: за даними українського національного кредитного агентства потенціал зростання клієнтської бази за рахунок нових клієнтів обмежений, а стратегія завоювання й утримання ринкової позиції поступово змінюється стратегією максимізації доходів, як результат обмеженої конкуренції на ринку телекомунікаційних послуг.

У 2014 році провідні українські оператори вже переглянули вартість послуг у ряді тарифних планів. Відносно високі позиції за рівнем навичок населення як «провідника» ІКТ Україна отримала завдяки високому рівню грамотності населення та якості викладання математики і природничих наук. Водночас загальна якість системи освіти оцінюється вже не так високо – 62-є місце у світі. Через низький попит на ІТ-послуги всередині країни українські ІТ-фахівці працюють на зовнішні замовлення або емігрують назавжди. У рамках European IT Excellent Awards Україна стала лідером серед 30 країн у номінації «джерело для ІТ-аутсорсингу». Звичайно, не останню роль у цьому відіграли високий рівень кваліфікації фахівців, конкурентоспроможні ціни, а також географічне положення країни. Та плодами цього успіху користуються економіки інших країн, для яких безпосередньо і створюється додана вартість.

Література:

1. World Economic Forum, The Global Information Technology Report, 2014.

БЛОК VI. ЕКОЛОГІЧНИЙ ДОБРОБУТ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК

До блоку увійшли: «Глобальний індекс конкурентоспроможності, скорегований на екологію» (Environmental Sustainability – Adjusted); «Індекс карбономісткості» (Carbon Intensity Index); «Індекс стійкості навколишнього середовища» (Environmental Sustainability Index); «Індекс екологічної ситуації» (Environmental Performance Index); «Індекс сталого розвитку» (Index of Sustainable Development); «Індекс сталого розвитку Доу-Джонса» (Dow Jones Sustainability Index).

6.1. ГЛОБАЛЬНИЙ ІНДЕКС КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ, СКОРЕГОВАНИЙ НА ЕКОЛОГІЮ (ENVIRONMENTAL SUSTAINABILITY – ADJUSTED) (GCI)

Глобальний індекс конкурентоспроможності, скорегований на екологію (ГІКЕ) – комплексний індикатор довгострокової конкурентоспроможності країн світу. ГІКЕ розраховується і публікується в рамках досліджень Світового економічного форуму (World Economic Forum) починаючи з 2011 року.

Основною метою розрахунку ГІКЕ є оцінка інститутів, політик та чинників, що забезпечують ефективність економічних систем країн світу в довгостроковій перспективі з врахуванням підтримання сталого розвитку. ГІКЕ дозволяє, на відміну від глобального індексу конкурентоспроможності (ГІК) оцінити не тільки кількісні аспекти потенціалу економічного розвитку країн, а й його якісні аспекти.

Базою для обчислення ГІКЕ є глобальний індекс конкурентоспроможності, який також розраховується Світовим економічним форумом, і передбачає оцінку позицій країн по 12 параметрам: інститути, інфраструктура, макроекономічне середовище, охорона здоров'я і початкова освіта, вища освіта, ефективність споживчого ринку, ефективність ринку робочої сили, розвиток фінансового ринку, НТП, розмір внутрішнього ринку, готовність впроваджувати інновації та рівень розвитку бізнесу.

Формула розрахунку ГІКЕ:

$$ГІКЕ = ГІК \times E_k, \quad (6.1)$$

де $ГІКЕ$ – глобальний індекс конкурентоспроможності, скорегований на екологію; $ГІК$ – глобальний індекс конкурентоспроможності; E_k – екологічний коефіцієнт. Екологічний коефіцієнт, в свою чергу, також є інтегрованим індикатором, який агрегує позиції країн по 9 показникам (табл. 6.1).

Оцінки країни за вищезазначеними показниками приводяться до єдиної розмірності так, що результат усіх країн потрапляє в діапазон від 0,8 до 1,2. Для цього застосовується така формула:

$$\hat{E} = 0,4 \times \frac{\text{індикатори} - \text{мінімум}}{\text{максимум} - \text{мінімум}} + 0,8, \quad (6.2)$$

де K – результат оцінки країни по окремій категорії після зведення до єдиної розмірності; *показник країни* – результат оцінки країни по окремій категорії до

зведення до єдиної розмірності; *мінімальний показник* – мінімальний серед усіх країн результат оцінки по окремій категорії; *максимальний показник* – максимальний серед усіх країн результат оцінки по окремій категорії.

Таблиця 6.1

Складові елементи екологічного коефіцієнту для розрахунку ГІКЕ

№ з/п	Група показників	№ п/п	Показник	Особливості розрахунку
1.	Екологічне законодавство	1.1	Строгість екологічного законодавства.	Розраховується експертно за результатами опитування за шкалою від 1 до 7. Опитування проводить Світовий економічний форум.
		1.2	Площа охоронних земель.	Розраховується Центом наукової інформації про Землю Колумбійського університету, США.
		1.3	Кількість ратифікованих країною міжнародних договорів в сфері охорони природи.	Розраховується на основі офіційних відкритих джерел.
2.	Використання відновлювальних ресурсів	2.1	Споживання води агропромисловим комплексом.	Розраховується як частка споживання води в сукупних запасах поверхневих і підземних вод, якими володіє країна.
		2.2	Баланс лісових масивів.	Визначається у відсотках приріст або скорочення площі лісів в країні.
		2.3	Виснаження запасів риби.	Розраховується на основі спеціально розробленої методології і статистичної інформації, яку надає Колумбійський університет, США.
3.	Деградація екологічної системи	3.1	Карбонімісткість енергоспоживання.	Викиди вуглекислого газу на одиницю спожитої країною енергії.
		3.2	Обсяг викидів аерозолів (твердих речовин).	Визначається спільно Центом наукової інформації про Землю Колумбійського університету (США) та Баттельським меморіальним інститутом (США).
		3.3	Якість екосистеми країни.	Розраховується експертно за результатами опитування за шкалою від 1 до 7. Опитування проводить СЕФ.

Крім того, результати оцінки по показниках 2.2, 2.3, 3.1 і 3.2 (табл. 6.1) підлягають логарифмуванню (з основою 10).

Екологічний коефіцієнт розраховується як середнє арифметичне результатів оцінки усіх його складових, а саме:

$$E_k = \frac{\sum_{i=1}^n K}{n} \quad (6.3)$$

Таким чином, екологічний коефіцієнт для усіх країн теж знаходиться в діапазоні від 0,8 до 1,2. В табл. 6.2 представлено значення ГІКЕ для 79 країн світу в 2011-2012 рр.

ГІКЕ є новим інструментом оцінки конкурентоспроможності країна в довгостроковій перспективі і не позбавлений недоліків, які в основному,

пов'язані з недостатньо розробленою методологією розрахунку. Зокрема. Можна виділити наступні проблемні місця:

Таблиця 6.2

Глобальний індекс конкурентоспроможності, скорегований на екологію

№ з/п	Країна	ГІКЕ	№ п/п	Країна	ГІКЕ	№ п/п	Країна	ГІКЕ
1	Швейцарія	6,19	28	Кенія	4,63	55	Росія	4,00
2	Ісландія	5,76	29	Танзанія	4,62	56	Таїланд	3,99
3	Норвегія	5,68	30	Данія	4,56	57	Румунія	3,96
4	Фінляндія	5,64	31	Австралія	4,55	58	Тринідад і Тобаго	3,94
5	Австрія	5,58	32	Уругвай	4,54	59	США	3,93
6	Швеція	5,50	33	Греція	4,54	60	Іран,	3,93
7	Нова Зеландія	5,29	34	Польща	4,54	61	Македонія	3,82
8	Коста-Ріка	5,25	35	Намібія	4,53	62	Мексика	3,78
9	Німеччина	5,25	36	Італія	4,51	63	Китай	3,69
10	Латвія	5,24	37	Малайзія	4,50	64	Домінікана	3,60
11	Нідерланди	5,16	38	Венесуела	4,50	65	Вірменія	3,60
12	Литва	5,14	39	Філіппіни	4,48	66	Аргентина	3,60
13	Бразилія	5,14	40	Парагвай	4,48	67	Індія	3,57
14	Франція	5,07	41	Камбоджа	4,47	68	Туреччина	3,53
15	Словаччина	5,03	42	Ямайка	4,41	69	ПАР	3,52
16	Словенія	5,02	43	Іспанія	4,35	70	Південна Корея	3,52
17	Панама	5,00	44	Колумбія	4,30	71	Єгипет	3,48
18	Бельгія	4,99	45	Індонезія	4,28	72	Азербайджан	3,48
19	Естонія	4,96	46	Сербії	4,28	73	Україна	3,44
20	Ірландія	4,94	47	Чилі	4,25	74	Марокко	3,41
21	Хорватія	4,93	48	Молдова	4,24	75	Йорданія	3,40
22	Чехія	4,87	49	Португалія	4,17	76	Пакистан	3,37
23	Великобританія	4,86	50	Перу	4,16	77	Маврикій	3,35
24	Шрі-Ланка	4,72	51	Ізраїль	4,14	78	Алжир	3,12
25	Канада	4,70	52	Кіпр	4,12	79	Казахстан	3,03
26	Японія	4,64	53	Еквадор	4,07			
27	Угорщина	4,64	54	Болгарія	4,05			

Джерело: складено за [1].

- за відсутності реальної альтернативи усім компонентам екологічного коефіцієнта присвоюється однакова вага, що, безумовно, є некоректним;
- необґрунтованою ні з економічної, ні з технічної сторони є методика зведення усіх компонент показника до діапазону 0,8–1,2;
- недосконала статистична база, яка суттєво обмежує кількість країн, для яких коефіцієнт ГІКЕ може бути розрахованим та визначає необхідність використання експертних підходів для оцінки окремих складових екологічного коефіцієнта;
- можна виділити декілька компонентів, які є дуже важливими в контексті сталого економічного розвитку, проте досі не враховані в

рамках коефіцієнта ГІКЕ, зокрема: забруднення води, використання вторинної сировини та ін.

Література:

1. The Global Competitiveness Report 2012-2013 / Ed. Klaus Schwab // World Economic Forum. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2012-13.pdf.

6.2. ІНДЕКС КАРБОНОМІСТКОСТІ (CARBON INTENSITY INDEX) (CII)

Індекс карбономісткості (ІК) – один з показників ефективності економічної діяльності та її впливу на екосистему планети. Чим вищим є значення ІК, тим більше невідновлюваних енергетичних ресурсів затрачається на здійснення економічної діяльності і посилюється негативний вплив на клімат планети та природне середовище. Таким чином, ІК є комбінованим агрегованим показником, який дозволяє непрямо оцінити два основні аспекти економічної діяльності:

1. Ефективність. Карбономісткість є частковим показником ресурсомісткості та характеризується високим рівнем кореляції з енергомісткістю.

2. Вплив на екосистему. Викиди парникових газів не є забруднювачами в звичному значенні цього терміну, проте, на думку більшості вчених, впливають на кліматичну рівновагу планети і опосередковано призводять до збільшення екстремальних природних явищ, дефіциту води, голоду тощо.

ІК в економічних дослідженнях почали використовувати з кінця 90-х рр. ХХ ст. і на сьогодні він набуває все ширшого застосування. Крім того, ІК часто виступає методологічною складовою розрахунку інших індикаторів, наприклад, екологічного сліду, різноманітних показників конкурентоспроможності країн, ресурсомісткості тощо.

Загальна формула розрахунку ІК виглядає наступним чином:

$$I\hat{K} = \frac{\hat{A}\hat{I}\hat{A}}{\hat{D}\hat{A}\hat{A}}, \quad (6.4)$$

де, $I\hat{K}$ – Індекс карбономісткості; $\hat{V}\hat{P}\hat{G}$ – викиди парникових газів; $\hat{P}\hat{E}\hat{D}$ – результати економічної діяльності.

Залежно від потреби та якості вхідної статистичної інформації в чисельнику формули (6.4) можуть фігурувати викиди лише одного парникового газу (найчастіше – вуглекислого газу, CO_2), викиди лише від окремих виробничих процесів (наприклад, спалювання викопних енергоресурсів) або валові викиди усіх парникових газів. Залежно від об'єкту аналізу в знаменнику формули (6.4) можуть виступати такі економічні параметри: ВВП країни, додана вартість окремого сектору економіки, обсяги виробництва (в фізичному або грошовому еквіваленті) підприємств та ін.

В таблиці 6.3 представлені статистичні дані Міжнародного енергетичного агентства щодо карбономісткості ВВП країн світу. При розрахунку індексу карбономісткості до уваги бралися лише викиди вуглекислого газу.

Таблиця 6.3

Карбономісткість ВВП окремих країн світу

№ п/п	Країна	Значення індексу	№ п/п	Країна	Значення індексу	№ п/п	Країна	Значення індексу	№ п/п	Країна	Значення індексу
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Гонконг	0,141	26	Литва	0,261	51	Марокко	0,335	76	Білорусь	0,551
2	Уругвай	0,149	27	Данія	0,263	52	Ізраїль	0,343	77	Венесуела	0,579
3	Швейцарія	0,149	28	Вірменія	0,267	53	Кіпр	0,346	78	Оман	0,588
4	Швеція	0,149	29	Хорватія	0,267	54	Ліван	0,349	79	Сирія	0,596
5	Албанія	0,153	30	Нова Зеландія	0,275	55	Алжир	0,370	80	Йорданія	0,597
6	Колумбія	0,154	31	Латвія	0,278	56	Фінляндія	0,372	81	КНДР	0,609
7	Парагвай	0,156	32	Німеччина	0,279	57	Ємен	0,379	82	Молдова	0,615
8	Перу	0,169	33	Угорщина	0,289	58	Єгипет	0,395	83	Киргизія	0,638
9	Норвегія	0,171	34	Еквадор	0,289	59	США	0,412	84	Сербії	0,657
10	Ісландія	0,184	35	Туреччина	0,291	60	Корея	0,426	85	Іран	0,658
11	Франція	0,186	36	Аргентина	0,293	61	Індія	0,432	86	Кувейт	0,710
12	Бразилія	0,198	37	Японія	0,293	62	Македонія	0,433	87	Боснія Герцеговина ⁱ	0,721
13	Таджикистан	0,205	38	Мексика	0,296	63	Індонезія	0,442	88	ПАР	0,732
14	Португалія	0,209	39	Бельгія	0,298	64	Канада	0,446	89	Росія	0,787
15	Іспанія	0,216	40	Словенія	0,299	65	Чехія	0,460	90	Китай	0,791
16	Філіппіни	0,230	41	Чилі	0,300	66	Польща	0,460	91	Саудівська Аравія	0,797
17	Австрія	0,234	42	Нідерланди	0,304	67	Австралія	0,465	92	Естонія	0,830
18	Сингапур	0,239	43	Люксембург	0,305	68	Таїланд	0,468	93	Бахрейн	0,881
19	Велика Британія	0,239	44	Азербайджан	0,306	69	Катар	0,477	94	Україна	0,964
20	Бангладеш	0,239	45	Греція	0,308	70	Куба	0,482	95	Ірак	1,021
21	Ірландія	0,240	46	Словаччина	0,320	71	ОАЕ	0,484	96	Монголія	1,190
22	Туніс	0,243	47	Пакистан	0,322	72	Малайзія	0,493	97	Узбекистан	1,274
23	Італія	0,243	48	Румунія	0,322	73	Болгарія	0,506	98	Казахстан	1,303
24	Грузія	0,244	49	Чорногорія	0,325	74	Лівія	0,515	99	Туркменістан	1,408
25	Мальта	0,141	50	Болівія	0,326	75	В'єтнам	0,522	100	Зімбабве	2,709

Джерело: [1].

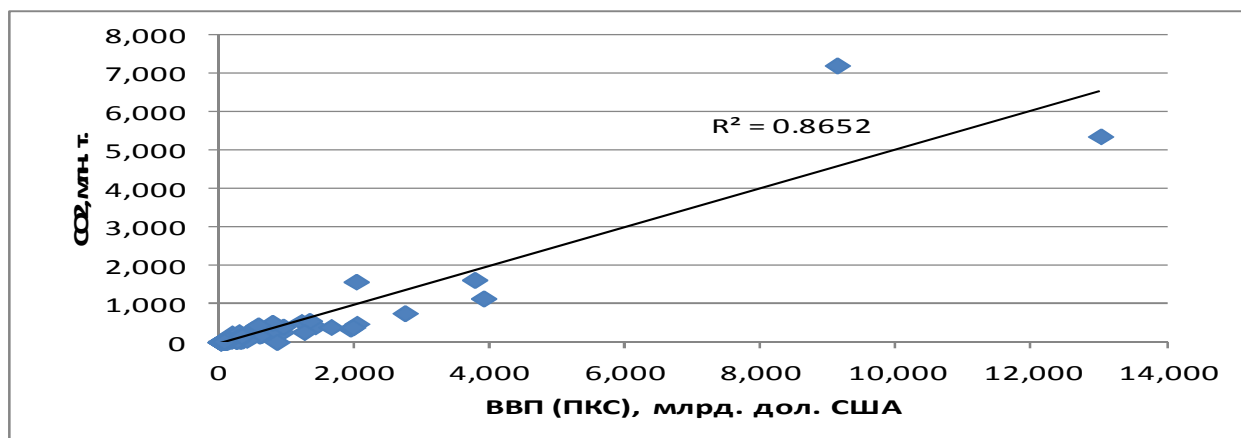

Рис. 6.1. Взаємозв'язок ВВП і викидів вуглекислого газу країн світу (розраховано на основі: МЕА, 2012)

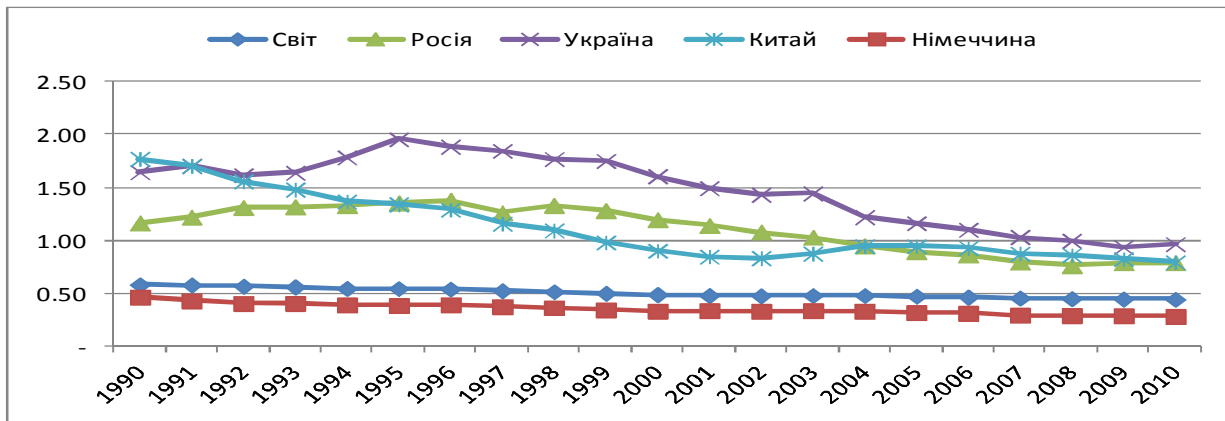

Рис. 6.2. Динаміка карбономісткості ВВП окремих країн та світу загалом

Література:

1. CO₂ Emissions from Fuel Combustion. – IEA, 2012. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/CO2emissionfromfuelcombustionHIGHLIGHTSMarch2013.pdf>.

6.3. ІНДЕКС СТІЙКОСТІ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА (ENVIRONMENTAL SUSTAINABILITY INDEX) (ESI)

Індекс стійкості навколишнього середовища (Environmental Sustainability Index) розроблений за ініціативи громадської організації «Глобальне лідерство задля майбутнього» (Global leader for tomorrow) у співпраці з Центром екологічного законодавства та політики Єльського університету (США) та Центром міжнародних наукових інформаційних мереж Колумбійського університету (США) впродовж 2000-2005 років [6]. Комплексний індекс ESI кількісно характеризує здатність країни забезпечити екологічний сталий розвиток впродовж наступних десятиліть.

Індекс ESI у 2005 році розрахований на основі 76 наборів даних, які відображають забезпеченість країни природними ресурсами, рівень минулого і поточного забруднення навколишнього середовища, стан екологічного менеджменту, здатність суспільства покращити екологічні характеристики. Ці дані інтегровані у 21 індикатор, які у свою чергу ілюструють стан п'яти категорій: національної екологічної системи, зменшення екологічних стресів (впливів), зменшення чутливості населення до екологічних стресів (впливів), соціально-інституціональної здатності реагувати на екологічні виклики, можливості глобального (міждержавного) контролю за загальними екологічними проблемами.

Україна у 2005 році у загальному рейтингу 146 країн за індексом стійкості навколишнього середовища займала 108 місце з оцінкою 44,7 бали зі 100 можливих (див. табл. 6.4). Перші місця у цьому рейтингу посідали Скандинавські країни (Фінляндія, Норвегія, Швеція), країни Північної Європи і Америки (Ісландія та Канада) з оцінками 64,4 – 75,1 бали. У першу десятку входила також низка країн Південної Америки – Уругвай, Гайана, Аргентина.

Замикали рейтинговий список Ірак, Туркменістан, Тайвань та Північна Корея з оцінками 33,6-29,2 бали.

Таблиця 6.4

Рейтинг країн за індексом стійкості навколишнього середовища (ESI), 2005 р.

Ранг	Країна	Бали	Ранг	Країна	Бали
1	Фінляндія	75,1	69	Італія	50,1
2	Норвегія	73,4	70	Болгарія	50,0
3	Уругвай	71,8	71	Монголія	50,0
4	Швеція	71,7	72	Гамбія	50,0
5	Ісландія	70,8	73	Таїланд	49,7
6	Канада	64,4	74	Малаві	49,3
7	Швейцарія	63,7	...		
8	Гайана	62,9	91	Туреччина	46,6
9	Аргентина	62,7	92	Чехія	46,6
10	Австрія	62,2	93	Південно-Африканська Республіка	46,2
...			94	Румунія	46,2
30	Японія	57,3	95	Мексика	46,2
31	Німеччина	56,9	96	Алжир	46,0
32	Намібія	56,7	...		
33	Росія	56,1	105	Марокко	44,8
34	Ботсвана	55,9	106	Руанда	44,8
...			107	Мозамбик	44,8
44	Вірменія	53,2	108	Україна	44,7
45	США	52,9	...		
46	М'янма	52,8	143	Ірак	33,6
...			144	Туркменістан	33,1
65	Великобританія	50,2	145	Тайвань	32,7
66	Нікарагуа	50,2	146	Північна Корея	29,2

Потрібно відмітити, що й серед 15 країн, колишніх республік Радянського Союзу, Україна за індексом стійкості навколишнього середовища займала у 2005 році лише 12 місце (табл. 6.5).

Таблиця 6.5

Рейтинг країн, колишніх республік Радянського Союзу, за індексом стійкості навколишнього середовища (ESI), 2005 р.

Ранг	Країна	Бали	Ранг	Країна	Бали	Ранг	Країна	Бали
1	Латвія	60,4	6	Білорусь	52,8	11	Азербайджан	45,4
2	Литва	58,9	7	Грузія	51,5	12	Україна	44,7
3	Естонія	58,2	8	Молдова	51,2	13	Таджикистан	38,6
4	Росія	56,1	9	Казахстан	48,6	14	Узбекистан	34,4
5	Вірменія	53,2	10	Киргистан	48,4	15	Туркменістан	33,1

Аналіз табл. 6.6 та рис. 6.3 дозволяє певною мірою окреслити причини невисокого місця України за індексом стійкості навколишнього середовища у 2005 р. Як бачимо із табл. 6.6, за першими трьома критеріями наша країна займала значно вищі позиції, ніж у загальному рейтингу. За критерієм «Зменшення чутливості населення до екологічних впливів» Україна входила

навіть у першу тридцятку країн із оцінкою 75 балів зі 100. Три індикатори цього критерію (гігієна навколишнього середовища, базове харчування населення, зменшення чутливості до екологічних катастроф) для України характеризувалися додатним значенням. Найбільш критичними були оцінки індикаторів останнього п'ятого критерію, який характеризує міжнародні зусилля і можливості країни контролювати транскордонні забруднення. За усіма індикаторами цього критерію (заходи міждержавного співробітництва, контроль викидів парникових газів, міждержавний контроль транскордонного забруднення) Україна отримала незадовільні оцінки.

Таблиця 6.6

Рейтинг України за основними індикаторами індексу стійкості навколишнього середовища (ESI), 2005 р.

Стан національної екологічної системи	Зменшення екологічних стресів (впливів)	Зменшення чутливості населення до екологічних стресів (впливів)	Соціально-інституціональна здатність реагувати на екологічні виклики	Можливість глобального (міждержавного) контролю за екологічними проблемами
74	62	29	126	139

Якщо проаналізувати ширший часовий горизонт, то необхідно зазначити, що у порівнянні з 2000 роком місце України у рейтингових списках за індикатором ESI дещо покращилося. Так, у 2000 році Україна посідала 49 місце серед 56 країн, у 2001 – 110 з 122, у 2002 – 136 з 142, а у 2005 році – 106 з 146 [2]. У 2006 році замість індексу ESI був розроблений інший інструмент оцінки стану екологічної компоненти сталого розвитку – індекс екологічної ситуації (Environmental Performance Index).

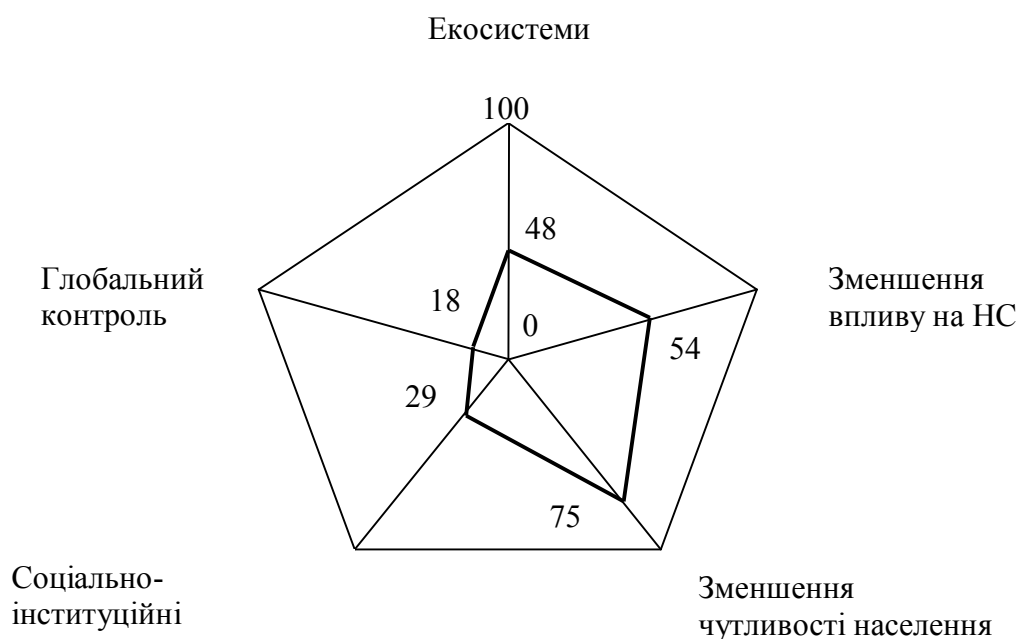

Рис. 6.3. Профіль України за критеріями індексу стійкості навколишнього середовища (ESI), 2005 р.

Література:

1. Environmental Perfomence Index. Previous Work. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: epi.yale.edu/previous-work
2. 2005 Environmental Sustainable Index: Benchmarking National Environmental Stewardship [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.yale.edu/esi/>

6.4. ІНДЕКС ЕКОЛОГІЧНОГО СИТУАЦІЇ (ENVIRONMENTAL PERFORMANCE INDEX) (EPI)

Індекс екологічної ситуації (Environmental Perfomence Index) вперше розроблений у 2006 році у форматі пілотного проекту Центром екологічного законодавства та політики Єльського університету (США) та Центром міжнародних наукових інформаційних мереж Колумбійського університету (США) у співпраці зі Світовим Економічним Форумом (Швейцарія) та Центром спільних досліджень Європейської комісії (Італія) [1]. Методологією проекту визначено дві важливі цілі екологічного сталого розвитку – (1) зменшення екологічного впливу на здоров'я населення та (2) захист життєздатності екологічних систем. Індекс EPI, як і попередній індекс ESI, побудований за ієрархічним принципом – спочатку на основі значного вихідного масиву даних для кожної країни визначають оціночні значення індикаторів (у 2006 році їх було 16), які інтегруються потім у категорії екологічної політики (у 2006 році – 6), що в свою чергу націлені на досягнення однієї з названих вище цілей. На завершення розраховують загальний інтегральний індекс EPI. Ієрархія етапів визначення EPI-2014 наведена на рис. 6.4: 19 індикаторів (9 категорій політики; 2 – цілі індексу екологічної ситуації).

Україна у 2014 році у загальному рейтингу 178 країн за індексом екологічної ситуації займає 95 місце із оцінкою 49,01 бали зі 100 можливих (табл. 6.7). Перше місце у цьому рейтингу посідає Швейцарія з оцінкою 87,67. Більше 80 балів отримали ще 5 країн – Люксембург, Австралія, Сінгапур, Чехія та Німеччина. Нижню частину рейтингового списку за EPI-2014 займають Сомалі, Малі, Гаїті та Лесото з оцінками 15,47-20,81.

Таблиця 6.7

Рейтинг країн за індексом екологічної ситуації (EPI), 2014 р.

Ранг	Країна	Бали	Ранг	Країна	Бали
1	2	3	4	5	6
1	Швейцарія	87,67	69	Шрі Ланка	53,88
2	Люксембург	83,29	70	Уругвай	53,61
3	Австралія	82,40	71	Сурінам	53,57
4	Сінгапур	81,78	72	Південно-Африк. Республіка	53,51
5	Чехія	81,47	73	Росія	53,45
6	Німеччина	80,47	74	Молдова	53,36
7	Іспанія	79,79	...		
8	Австрія	78,32	91	Ліван	50,15
9	Швеція	78,09	92	Алжир	50,08
10	Норвегія	78,04	93	Аргентина	49,55

Продовження таблиці 6.7

1	2	3	4	5	6
...			94	Зімбабве	49,54
30	Польща	69,53	95	Україна	49,01
31	Сербія	69,13	96	Антигуа і Барбуда	48,89
32	Білорусія	67,69	...		
33	США	67,52	143	Танзанія	36,19
34	Мальта	67,42	144	Гвінея-Бісау	35,98
...			145	Камбоджа	35,44
44	Катар	63,03	146	Руанда	35,41
45	Хорватія	62,23	...		
46	Тайвань	62,18	175	Лесото	20,81
...			176	Гаїті	19,01
65	Мексика	55,03	177	Малі	18,43
66	Туреччина	54,91	178	Сомалі	15,47

Якщо детально проаналізувати оцінку України за окремими складовими (табл. 6.8), то можна виділити низку екологічних проблем, які потребують нагального вирішення, а саме: незадовільний стан водних ресурсів, проблеми у рибному господарстві, вплив на клімат та неефективне використання енергетичних ресурсів.

Таблиця 6.8

Оцінка України за основними критеріями індексу екологічної ситуації (ЕРІ), 2014 р.

Вплив на здоров'я населення	Якість повітря	Вода і каналізація	Водні ресурси	Сільське господарство	Лісове господарство	Рибне господарство	Біорізноманіття і ареали	Клімат і енергія
83,06	84,76	65,31	14,70	62,03	32,52	25,30	41,46	27,78

Більш точно ідентифікувати екологічні проблеми в Україні можна здійснивши компаративістський аналіз країн за індикаторами (показниками) та критеріями ЕРІ. Так, за показником дитячої смертності Україна посідає 65 місце із 83,06 балами (для порівняння, у Швеції, Австрії, Греції, Великобританії, Фінляндії цей показник становить 100 балів), за якістю повітря – 71 місце із 84,76 балами (показник побутової якості повітря – 97, середнього забруднення повітря – 88,93, перевищення норм забруднення – 68,35), за якістю води та санітарними умовами – 62 місце із 65,31 балами (показник доступу до питної води – 73,31, до санітарних зручностей – 57,32), за водними ресурсами – 73 місце із 14,7 балами (для порівняння, у Сінгапурі цей показник становить 99,65 балів, Великобританії – 97,93), за показником якості сільського господарства – 107 місце із 62,03 балами (індикатор сільськогосподарського субсидування – 56,06 балів, рівня пестицидів – 68), за показником зміни лісових площ – 67 місце із 32,52 балами (для порівняння, у Чилі, Ірландії, Угорщині, Новій Зеландії, Австралії цей показник становить 100 балів), за показником розвитку рибного господарства – 50 місце із 25,3 балами (для порівняння, у Шрі-

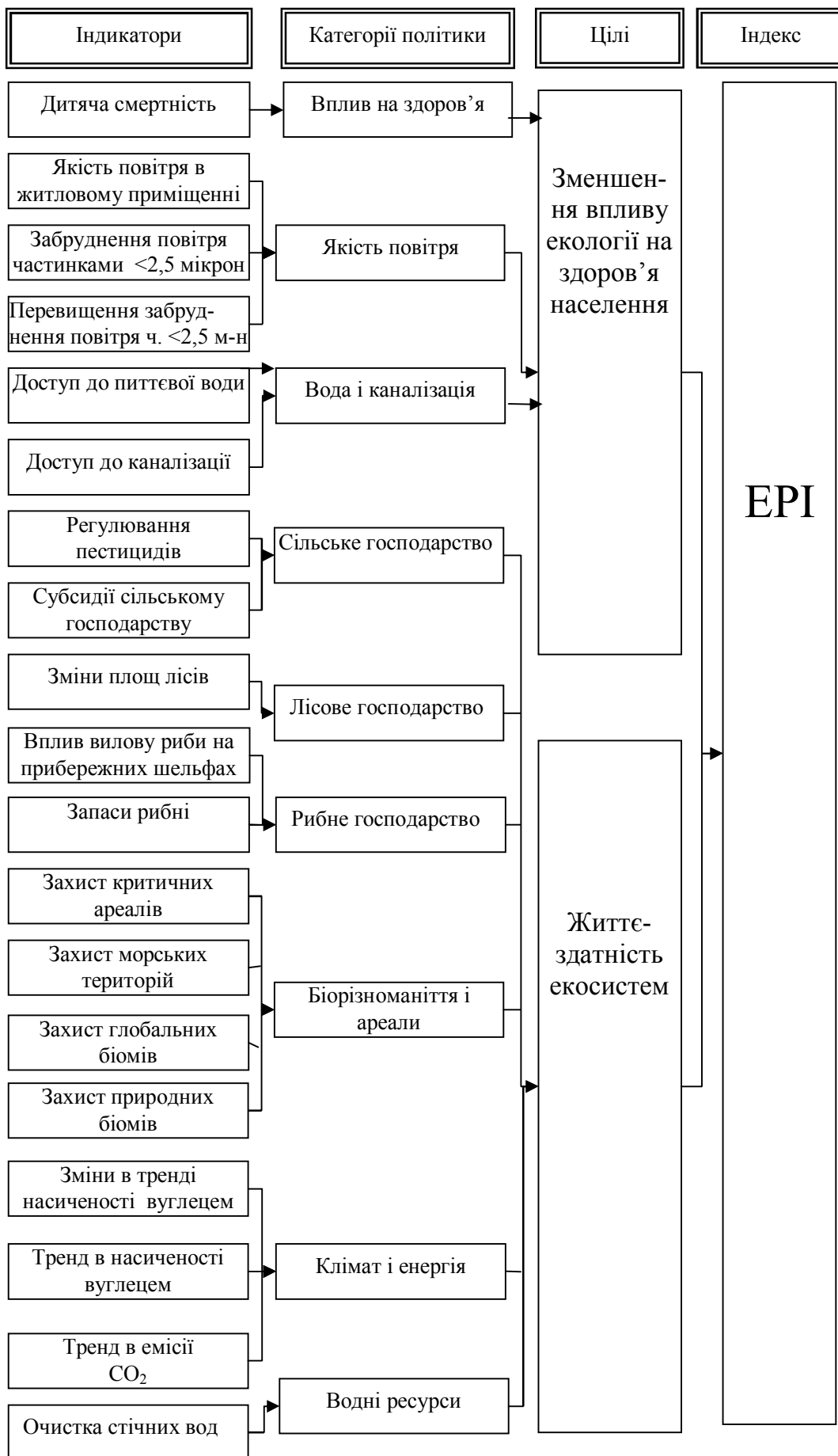

Рис. 6.4. Архітектура індексу екологічної ефективності

Ланці цей показник становить 62,43 бали, Барбадосі і Палау – 50), за показником біорізноманіття – 119 місце із 41,46 балами (для порівняння, у Замбії, Німеччині, Словенії, Естонії, Швейцарії цей показник становить 100 балів), за показником клімату та енергії – 110 місце із 27,78 балами (показник тренду вуглецевих викидів – 90, CO₂ – 45,9, доступності енергопостачання – 100 балів).

Ретроспективний аналіз ранжування країн за індексом ЕРІ не дозволяє всебічно оцінити динаміку стану екологічних проблем в Україні, оскільки періодично змінювалася кількість та зміст індикаторів і критеріїв, а також число країн при розрахунку цього індексу. Так, у 2006 році за ЕРІ Україна посідала 51 місце серед 133 країн (16 індикаторів, 6 критеріїв), у 2008 році – 75 з 149 (25 індикаторів, 6 критеріїв), у 2010 році – 87 з 163 (25 індикаторів, 10 критеріїв), у 2012 році 102 з 132 (22 індикатори, 10 критеріїв).

Література:

1. Environmental Performance Index. 2014EPI. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: epi.yale.edu/epi
2. Світовий центр даних з геоінформатики та сталого розвитку. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: wdc.org.ua/uk/sustainable-development

6.5. ІНДЕКС СТАЛОГО РОЗВИТКУ (INDEX OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT) (ISD)

Для кількісної та якісної оцінки прогресу окремої країни чи її певного регіону у напрямку імплементації принципів сталого (невиснажливого, збалансованого) розвитку інститутом прикладного системного аналізу НАН України та МОН України була розроблена система, яка отримала назву «метрика для вимірювання процесів сталого розвитку (МВСП)» [1].

Згідно цієї системи визначається індекс сталого розвитку I_{sd} , який відображає стан трьох компонентів цього процесу: економічного, екологічного і соціального (див. рис. 6.5). Індекс I_{sd} є вектором у трьохвимірному просторі, осями якого є виміри економічного стану I_{ec} , екологічного – I_e та соціально-інституціонального – I_s . Орієнтація цього вектора у просторі ілюструє також міру (ступінь) гармонійності сталого розвитку (G). Рівновіддаленість вектора від своїх координат свідчить про найбільшу гармонійність сталого розвитку. Індекс сталого розвитку розраховується на основі проміжних індексів економічного (I_{ec}), екологічного (I_e) та соціально-інституціонального (I_s) розвитку, кожен із яких у свою чергу обчислюється з використанням поширених у міжнародній практиці глобальних індексів (рис. 6.5). Більшість із цих індексів розглядаються окремо у цьому посібнику. Коротку характеристику інших індексів наводимо нижче.

Індекс якості життя (I_q) розроблений міжнародною організацією Economist Intelligence Unit [2]. Індекс розраховується на основі дев'яти індикаторів: ВВП на особу за паритетом купівельної спроможності, середня

тривалість життя населення країни, рейтинг політичної стабільності і безпеки країни, кількість розлучених сімей на 1000 мешканців, рівень громадської активності (активність профспілок, громадських організацій та ін.), різниця за географічною широтою між кліматично теплішими і холоднішими регіонами країни; рівень безробіття та політичних і громадянських свобод в країні, співвідношення між середньою заробітною платою чоловіків і жінок.

Індекс суспільства, заснованого на знаннях, або К-суспільства (I_{ks}) розроблений департаментом ООН з економічного і соціального розвитку UNDESA [3] і визначається трьома основними індикаторами: інтелектуальними активами, перспективністю та якістю розвитку суспільства, які, в свою чергу, формуються за допомогою 15 наборів даних про рівень охоплення молоді освітою та інформацією, інвестиційний клімат в країні, рівень корупції, розподіл матеріальних і соціальних благ (Gini-індекс), рівень дитячої смертності та ін.

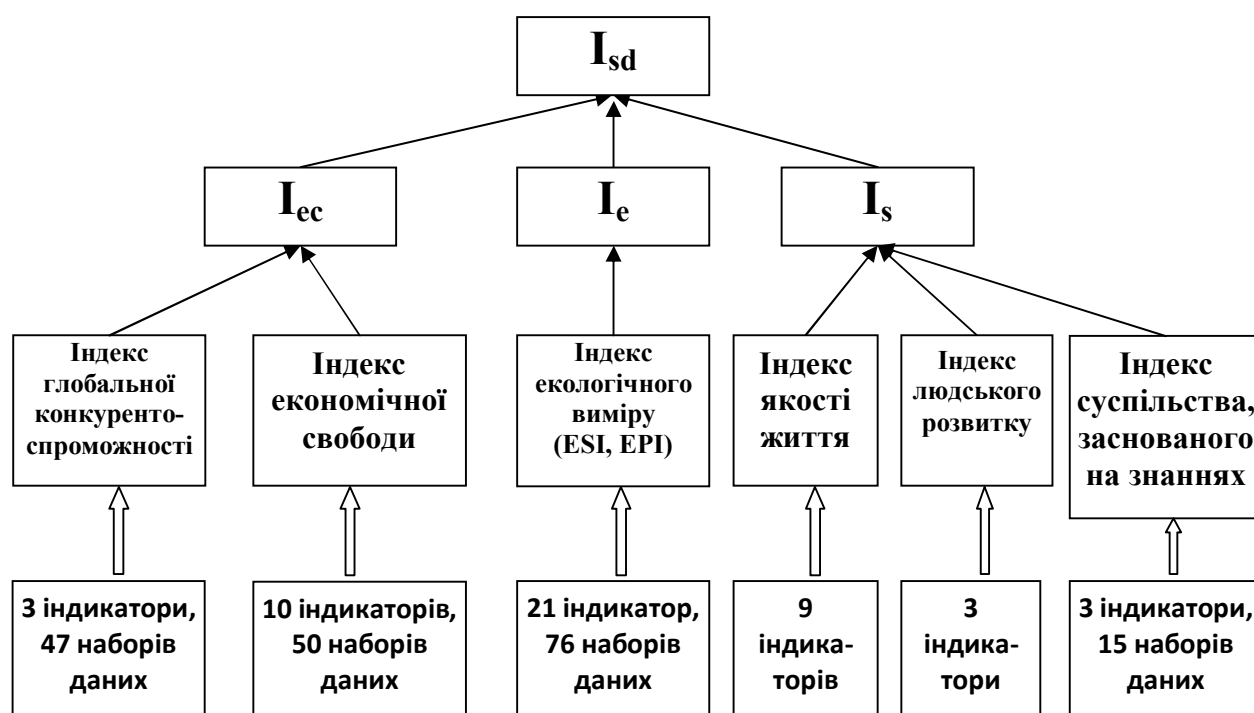

Рис. 6.5. Структура індексу сталого розвитку (побудовано за [1])

У табл. 6.9 наведено дані щодо рейтингу країн за індексом (I_{sd}) та ступенем гармонійності (G) сталого розвитку. Як бачимо, топ-країнами за індексом сталого розвитку є Фінляндія, Нова Зеландія, Швейцарія, Данія і Швеція. Вони очолюють список країн першого кластеру, для яких $I_{sd} > 0,800$. Для більшості країн цієї групи характерною є гармонія усіх трьох складових сталого розвитку. Україна з оцінкою $I_{sd} = 0,668$ входить у кластер 3, який об'єднує країни з середнім рівнем сталого розвитку.

Однак ступінь гармонійності сталого розвитку у нашій країні є невисоким. Так, за індексами екологічного стану та соціально-інституційного розвитку наша країна може бути віднесена до вищого, другого кластеру. Однак за індексом стану економіки Україна відноситься до групи країн із низьким

рівнем розвитку. Замикають список країн за рівнем сталого розвитку африканські країни – Малі, Ангола, Чад з дуже низькими значеннями I_{sd} (0,391-0,428).

Таблиця 6.9

Ранжування країн за індексом сталого розвитку, 2006 р.

Ранг	Країна	I_{sd}	G	Ранг	Країна	I_{sd}	G
Кластер 1. Дуже високий				Кластер 3. Середній			
1	Фінляндія	0,865	0,98	41	Болгарія	0,696	0,78
2	Нова Зеландія	0,864	0,92	42	ОАЕ	0,696	0,86
3	Швейцарія	0,864	0,80	43	Росія	0,693	0,62
4	Данія	0,864	0,89	...			
5	Швеція	0,863	0,95	51	Україна	0,668	0,68
Кластер 2. Високий				Кластер 4. Низький			
20	Іспанія	0,787	0,79	79	Єгипет	0,596	0,89
21	Чеська республіка	0,795	0,78	80	Киргизстан	0,590	0,94
22	Португалія	0,790	0,74	81	Індія	0,573	0,45
23	Італія	0,780	0,64	Кластер 5. Дуже низький			
24	Чилі	0,780	0,90	104	Малі	0,428	0,26
...				105	Ангола	0,421	0,77
40	Бразилія	0,704	0,71	106	Чад	0,391	0,64

Джерело: складено на основі [1]

Детальну інформацію про значення I_{sd} для країн світу у період з 2005 по 2013 рр. та для окремих регіонів України з 2009 по 2013 рр. можна отримати на веб-сайті Світового центру даних з геоінформатики та сталого розвитку [4].

Література:

3. Згуровський М.З. Глобальне моделювання процесів сталого розвитку в контексті якості та безпеки життя людей / М.З. Згуровський, Т.А. Маторина, Д.О. Прилуцький, Д.А. Аброськін // Системні дослідження та інформаційні технології. – 2008. – № 1. – С. 7 – 33.

4. The publications of the United Nations on economic and social affairs — UNDESA [UN publication № E.04. II.C.1, 2005].

5. 2005 Environmental Sustainable Index: Benchmarking National Environmental Stewardship. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.yale.edu/esi/>

6. Світовий центр даних з геоінформатики та сталого розвитку. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: wcd.org.ua/uk/sustainable-development

6.6. ІНДЕКС СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДОУ-ДЖОНСА (DOW JONES SUSTAINABILITY INDEX) (DJSI)

В міжнародній практиці з 1999 р. застосовується цільовий орієнтир в галузі розрахунку вартості акціонерного капіталу для оцінки фінансової діяльності компаній, що є міжнародними лідерами сталого розвитку – **Індекс сталого розвитку Доу-Джонса (Dow Jones Sustainability Index)**. Індекс складений компаніями «S&P Dow Jones Indices», світовим лідером у розрахунку

фінансових і ринкових індексів, та «RobecoSAM», інвестиційним аналітичним агентством, що спеціалізується виключно на інвестиціях.

Річний огляд компаній, які відповідають критеріям цього індексу (понад 2500 найбільших підприємств світу), базується на ретельній оцінці економічних показників, показників впливу на навколишнє середовище та соціальної діяльності, враховують питання корпоративного управління, зміну ділового клімату, стандартів в галузі постачання та умов праці (табл. 6.10). Згідно оцінки, лише 10% найбільш стабільних компаній світу входять у розрахунок індексу.

Таблиця 6.10

Оцінка корпоративної стійкості

Критерій	Вага, %	Складові	Вага, %
1. Економічний	33,3	- корпоративне управління	6
		- ризик і кризовий менеджмент	6
		- кодекс поведінки, антикорупційні практики	6
		- галузеві критерії	змінюються
2. Екологічний	33,3	- екологічна звітність	3
		- галузеві критерії	змінюються
3. Соціальний	33,3	- розвиток людського капіталу	5,5
		- залучення та утримання талантів	5,5
		- показники трудової практики	5
		- корпоративна філантропія	3
		- соціальна звітність	3
		- галузеві критерії	змінюються

Індекс стійкості Доу-Джонса для оцінки використовує підхід «кращий в секторі», виділяючи в кожній галузі ті компанії, які перевершують конкурентів за низкою показників сталого розвитку. Окремий акцент робиться на вивченні ризиків і специфічних можливостей для тієї чи іншої галузі. Експерти «RobecoSAM» час від часу вносять деякі зміни у оцінку компаній за критеріями податкової стратегії, соціальної та екологічної звітності, розвитку людського капіталу.

DJSI розраховується як у доларах, так і у євро за формулою Ласпейреса і його особливістю є те, що він не враховує діяльність компаній, що отримують доходи від продажу зброї, алкоголю, тютюну та азартних ігор. Є кілька індексів сталого розвитку Доу-Джонса, що стосуються окремих регіонів світу (DJSI World Index, DJSI Europe and Eurozone Index, DJSI North America and United States Index, DJSI Asia Pacific Index, DJSI Korea Index). У табл. 6.11 наведені результати оцінки найбільших компаній світу за DJSI.

Наприклад, Coca-Cola HBC у 2014 р. посіла перші місця у Всесвітньому та Європейському Індекссах і стала лідером галузі серед 30 найкращих компаній світу та 10 найкращих компаній Європи. Компанія отримала загальну оцінку 89% та досягнула найвищих результатів за усіма напрямками природоохоронних та соціальних категорій, зокрема в таких сферах, як охорона здоров'я та харчування, управління забезпеченням збуту, екологічна політика, екологічна звітність, соціальна звітність, залучення та утримання талантів, розвиток персоналу.

Компанії, що є лідерами за DJSI

Industry Group Leaders (2014 – 2015)	Industry Group
Bayerische Motoren Werke AG	Automobiles & Components
Westpac Banking Corp	Banks
Siemens AG	Capital Goods
SGS SA	Commercial & Professional Services
LG Electronics Inc	Consumer Durables & Apparel
Sodexo	Consumer Services
ING Groep NV	Diversified Financials
Thai Oil PCL	Energy
Woolworths Ltd	Food & Staples Retailing
Unilever NV	Food, Beverage & Tobacco
Abbott Laboratories	Health Care Equipment & Services
Kao Corp	Household & Personal Products
Swiss Re AG	Insurance
Akzo Nobel NV	Materials
Telenet Group Holding NV	Media
Roche Holding AG	Pharmaceuticals, Biotechnology & Life Sciences
GPT Group	Real Estate
Lotte Shopping Co Ltd	Retailing
Taiwan Semiconductor Manufacturing Co Ltd	Semiconductors & Semiconductor Equipment
Wipro Ltd	Software & Services
Alcatel Lucent	Technology Hardware & Equipment
Telecom Italia SpA	Telecommunication Services
Air France-KLM	Transportation
EDP Energias de Portugal SA	Utilities

Coca-Cola HBC є другою найбільшою компанією-ботлером продукції The Coca-Cola Company з об'ємом продажу більш ніж 2 мільярди умовних упаковок продукції. Компанія працює у 28 країнах світу та обслуговує понад 585 млн. споживачів. Компанія дотримується принципів сталого розвитку з метою створення цінностей для свого бізнесу і для суспільства. Ця політика передбачає задоволення потреб споживачів у виборі безалкогольних напоїв, заохочення відкритих робочих стосунків, ведення бізнесу в умовах дбайливого ставлення до навколишнього середовища та здійснення вагомих внесків у соціально-економічний розвиток місцевих громад.

Література:

1. Dow Jones Sustainability. – Available on: <http://www.djindexes.com>.
2. S&P Dow Jones Indices. – Available on: <http://www.spindices.com>.

БЛОК VII. СЕКТОРНИЙ АНАЛІЗ ТА СЕКТОРНА ЕФЕКТИВНІСТЬ

В останньому блоці **представлені**: «Індекс ефективності логістики» (Logistics Performance Index); «Індекс ефективності енергетичних систем» (The Energy Architecture Performance Index); Індекс енергетичної стійкості (The Energy Sustainability Index або Energy Trilemma Index); «Індекс туристичної конкурентоспроможності» (Tourism Competitiveness Index).

7.1. ІНДЕКС ЕФЕКТИВНОСТІ ЛОГІСТИКИ LOGISTIC PERFORMACE INDEX (LPI)

Світова спільнота для виміру ефективності результатів діяльності логістики використовує **Індекс ефективності логістики** (Logistics Performance Index), розроблений і запропонований Світовим банком.

У 2007 році Всесвітній банк разом з університетом м. Турку (Фінляндія) вперше розробив методику оцінки рівня розвитку логістики в різних країнах. З цього часу дослідження проводять один раз на два роки і на сьогоднішній день індекс LPI опублікований за підсумками 2007, 2010, 2012 і 2014 років. LPI дає змогу аналізувати і порівнювати логістичну діяльність у країнах світу та визначити їх рейтинги за бальною шкалою від 1 (найгірше значення) до 5 (найкраще значення).

20 березня 2014 року Світовий банк склав черговий Індекс ефективності логістики. Ранжування здійснено серед 160 країн за групою індикаторів у сфері торгівлі, включаючи ефективність митної адміністрації, якість інфраструктури і своєчасність відправки вантажів, які визнають найважливішими для розвитку країн. Дані отримані за допомогою анкет від більш ніж 1000 спеціалістів по логістиці.

«За допомогою Індексу ефективності логістики зроблена спроба відобразити складну реальність, а саме характеристики ланцюжка поставок. У країнах з високим рівнем логістичних витрат основним чинником, що визначає їх величину, є не відстань між торговими партнерами, а надійність ланцюжка поставок», – відмітив Жан-Франсуа Арві, старший економіст з питань транспорту і засновник проекту LPI.

Для розрахунку індексу LPI використовують більше 5000 індивідуальних оцінок країн. Індекс ефективності логістики LPI (Logistics Performance Index) розраховують на основі опитувань міжнародних, національних або регіональних логістичних і складських операторів, транспортно-експедиційних компаній. Опитування складається з двох частин:

1. Визначають міжнародний індекс LPI – за п'ятибальною шкалою респонденти оцінюють критерії, які відображають ефективність логістичної системи по відношенню до 8 країн, з якими працює логістична компанія;
2. Визначають внутрішній індекс LPI – за п'ятибальною шкалою респонденти оцінюють логістичну систему країни, в якій працюють.

Перша частина опитування наповнює інформацією міжнародний LPI. Кожний респондент опитування оцінює вісім закордонних ринків за 6

основними компонентами ефективності логістики. Обирають вісім країн, опираючись на найголовніших ринках експорту та імпорту країни, де перебуває респондент, за принципом випадкового відбору, а для країн, що не мають виходу до моря, зважають також на сусідні країни, які формують частину сухопутного мосту, який сполучає їх з міжнародними ринками. Респонденти беруть участь в опитування в режимі он-лайн. Підсистема також включає нещодавно розроблений підхід випадкової рівномірної вибірки (USR), для того, щоб одержати максимально можливу кількість відповідей стосовно недостатньо представлених країн. Оскільки підсистема опитування значно залежить від спеціалізованої методології вибору країни для респондентів опитування залежно від рівня товарообороту між країнами, підхід USR може допомогти країнам з нижчим рівнем товарообороту вийти на верхівку вибірки.

Міжнародний LPI – це сумарний індикатор ефективності логістичного сектору, який поєднує дані щодо шести основних виконавських компонентів в єдиній комплексний показник. Деякі респонденти не надали інформацію за всіма шести компонентами, тому для заповнення відсутніх величин використовують інтерполяцію. Відсутні величини по кожному питанню замінюють середнім відгуком по країні, скорегованим на середнє відхилення респондента від середнього значення по країні в решті питань, на які була надана відповідь.

На їхній основі розраховують інтегральний показник індексу LPI і місце серед країн світу, які приймають участь в рейтингу. Основними критеріями оцінки ефективності логістики є:

- ефективність процедур митного і прикордонного оформлення (customs);
- якість торгівельної і транспортної інфраструктури (infrastructure);
- простота організації доступних за ціною міжнародних перевезень (international shipments);
- якість і компетентність логістичних послуг (logistics quality and competence);
- можливість відстеження та контролю за проходженням вантажів (tracking & tracing);
- своєчасність доставки вантажів (timeliness).

LPI складається з цих шести індикаторів, використовуючи аналіз основних компонентів (PCA), стандартну статистичну техніку, що використовують для скорочення розмірності набору даних. Значення нормалізують шляхом віднімання середнього зразка та ділення на середнє квадратичне відхилення до проведення PCA. Результат PCA – це єдиний індикатор LPI, тобто виважена середня цих значень. Ваги обираються так, щоб максимізувати ступінь варіації початкових шести індикаторів LPI. Щоб сформувавши міжнародний LPI, нормалізовані значення по кожному з шести початкових індикаторів множать на навантаження їхнього компонента, а потім підсумовують. Навантаження складових представляють вагу, надану кожному початковому індикатору під час формування міжнародного LPI. Так як

навантаження подібні для всіх шести компонентів, міжнародний LPI близький до простої середньої цих індикаторів.

За Індексом ефективності логістики Україна покращила свої позиції. Так у 2014 році вона зайняла 61-у позицію серед 160 країн (у 2012 році – 66-у, у 2010 році – 102-у). Це пояснюється посиленням уваги до форм організації логістичної діяльності, які здатні підвищити конкурентоспроможність, результативність та ефективність функціонування суб'єктів національної економіки України, істотно скоротити розрив між дією і результатом дії (табл. 7.1).

Таблиця 7.1

Рейтинг постсоціалістичних країн за індексом LPI у 2012-2014 рр.

Країна	2014		2012	
	Рейтинг LPI	Коефіцієнт реалізованих можливостей	Рейтинг LPI	Коефіцієнт реалізованих можливостей
Польща	31	0,802	30	0,808
Латвія	36	0,708	76	0,452
Литва	46	0,624	58	0,607
Україна	61	0,568	66	0,547
Казахстан	88	0,434	86	0,444
Росія	90	0,302	95	0,351
Білорусь	99	0,286	91	0,347

Місце України за складовими Індексу логістичної ефективності показано у таблиці 7.2. За складовими Індексу LPI позиції України є вищими порівняно з колишніми країнами соціалістичного простору (Казахстан, Росія, Білорусь). Однак щодо країн Східної Європи (Польща, Латвія, Литва) Україна дещо відстає.

Таблиця 7.2

Міжнародний рейтинг країн за складовими індексу LPI у 2014 р.

№ з/п	Критерії оцінки ефективності логістики	Польща	Латвія	Литва	Україна	Казахстан	Росія	Білорусь
1	Ефективність митного і прикордонного оформлення	32	35	44	69	121	133	87
2	Якість торгівельної і транспортної інфраструктури	46	51	39	71	10	77	86
3	Простота організації міжнародних перевезень за конкурентоздатними цінами	24	33	55	67	100	102	91
4	Якість і компетентність логістичних послуг	33	42	57	72	83	80	116
5	Відстежування проходження вантажів	27	30	49	45	81	79	113
6	Своєчасність доставки вантажів	15	19	43	52	69	84	93

Відповідно до розрахунку індексу LPI за 2014 рік перші місця у світі за ефективністю логістики зайняли Німеччина, Нідерланди, Бельгія, Великобританія, Сінгапур. Найгірша оцінка – у Афганістану, Демократичної Республіки Конго та Сомалі. За 2014 рік десятка найкращих країн представлена

країнами з високим рівнем доходу. Серед країн з низьким рівнем доходу найкращі показники демонструють Малаві, Кенія і Руанда. Загалом за результатами дослідження виявлено тенденцію, що у країнах з низькими результатами загальна бальна оцінка підвищується швидшими темпами, ніж у країнах з високими показниками. У таблиці 7.3 наведено групи країн, які є найкращими лідерами і аутсайдерами, а також займають середні позиції серед 160 країн світу.

Таблиця 7.3

Рейтинг країн за Індексом LPI за 2010-2014 рр.

Країна	2014			2012			2010		
	Місце	Значення індексу	у % до найкращого	Місце	Значення індексу	у % до найкращого	Місце	Значення індексу	у % до найкращого
Німеччина	1	4,12	100,0	4	4,03	97,0	1	4,11	100,0
Нідерланди	2	4,05	97,6	5	4,02	96,7	4	4,07	98,5
Бельгія	3	4,04	97,5	7	3,98	95,3	9	3,94	94,5
Великобританія	4	4,01	96,6	10	3,90	92,7	8	3,95	94,9
Сінгапур	5	4,00	96,2	1	4,13	100,0	2	4,09	99,2
Швеція	6	3,96	94,9	13	3,85	91,2	3	4,08	98,8
Норвегія	7	3,96	94,8	22	3,68	85,9	10	3,92	94,2
Люксембург	8	3,95	94,4	15	3,82	90,3	5	3,98	95,7
США	9	3,92	93,5	9	3,93	93,7	15	3,86	91,7
Японія	10	3,91	93,4	8	3,93	93,8	7	3,97	95,2
В'єтнам	48	3,15	69,0	53	3,00	64,1	53	2,96	63,1
Індонезія	53	3,08	66,7	59	2,94	62,2	75	2,76	56,5
Індія	54	3,08	66,6	46	3,08	66,4	47	3,12	67,9
Філіппіни	57	3,00	64,2	52	3,02	64,8	44	3,14	68,8
Україна	61	2,98	63,3	66	2,85	59,3	102	2,57	50,6
Єгипет	62	2,97	63,0	57	2,98	63,3	92	2,61	51,8
Сальвадор	64	2,96	62,8	93	2,60	51,2	86	2,67	53,7
Пакистан	72	2,83	58,5	71	2,83	58,4	110	2,58	49,1
Нігерія	75	2,81	57,9	121	2,45	46,3	100	2,59	51,0
Гватемала	77	2,80	57,6	74	2,8	57,7	90	2,63	52,4
Ємен	151	2,18	37,9	63	2,89	60,3	101	2,58	50,8
Куба	152	2,18	37,8	144	2,2	38,3	150	2,07	34,3
Судан	153	2,16	37,2	148	2,10	35,3	146	2,21	38,7
Джібуті	154	2,15	36,8	154	1,80	25,5	126	2,39	44,8
Сирія	155	2,09	34,9	92	2,6	51,3	80	2,74	55,0
Еритрея	156	2,08	34,7	147	2,11	35,5	154	1,70	22,4
Конго	157	2,08	34,5	149	2,08	34,7	116	2,48	47,4
Афганістан	158	2,07	34,3	135	2,30	41,5	143	2,24	39,9
Дем. Респуб. Конго	159	1,88	28,2	143	2,21	38,6	85	2,68	53,8
Сомалі	160	1,77	24,8	-	-	-	155	1,34	10,9

Джерело: Connecting to compete 2014, Trade Logistics in the Global Economy

Література:

1. Connecting to compete 2014, Trade Logistics in the Global Economy

7.2. ІНДЕКС ЕФЕКТИВНОСТІ ЕНЕРГЕТИЧНИХ СИСТЕМ (THE ENERGY ARCHITECTURE PERFORMANCE INDEX) (EAPI)

У 2013 р. Світовим економічним форумом (World Economic Forum) була започаткована ініціатива із розрахунку нового індексу, який би допомагав оцінювати продуктивність світової енергетичної архітектури в контексті того, наскільки енергетична система кожної окремої країни сприяє економічному зростанню, розвитку, екологічній стійкості, енергетичній безпеці та доступу до джерел енергії.

The Energy Architecture Performance Index дозволяє здійснювати моніторинг ефективності існуючої енергетичної системи. На думку глави енергетичних програм в рамках Світового економічного форуму Р. Бокка, звіт із EAPI має на меті допомогти країнам зрозуміти функціонування їх енергетичних секторів та сприяти переходу до нової енергетичної архітектури.

Розрахунок Індексу ефективності енергетичних систем (World Economic Forum) дуже подібний до розрахунку Індексу енергетичної стійкості (World Energy Council), оскільки охоплює три індикатори:

- 1) економічне зростання і розвиток ;
- 2) екологічна стійкість ;
- 3) енергетична безпека та доступ до джерел енергії .

Як свідчать дані табл. 7.4, найкращі результати по усіх складових EAPI показали енергетичні системи Швейцарії, Норвегії, Франції, Нової Зеландії, Іспанії. До десятки найкращих увійшли також Колумбія, Австрія, Данія, Швеція та Португалія. Аналітики дійшли висновку, що ефективність енергетики країни прямо пов'язана з показником ВВП на одну особу. Більше того, країни топ-10 отримують близько 36% енергії з відновлюваних або альтернативних джерел. Так, ядерна енергетика дає Франції близько 42% всієї енергії, а середній показник гідроенергетики для країн ЄС склав близько 9%. Експерти також визнали неймовірним успіхом історії Латвії та Нової Зеландії. Перша показала відмінні результати завдяки відсутності паливних субсидій та мінімальним податкам, тоді як остання – вдалу різноманітність джерел енергії – 39% енергії надходить з альтернативних джерел.

Канада опинилась на 25-ій, Японія – на 32-ій, Росія – на 39-ій, Польща – на 42-ій, Білорусь – на 86-ій сходинці. Україна у 2013 р. в цьому рейтингу розташувалася на 72-му місці між Ботсваною і Єгиптом, а у 2015 р. опустилась на 73-ю позицію між Гватемалою і Молдовою (вибірка у 2013 р. становила 105 країн, у 2015 р. – 125 країн).

Рейтинг країн у розрізі складових Energy Architecture Performance Index, 2015

№ п/п	Країна	EAPI	У розрізі складових		
1	Швейцарія	0,80	0,71	0,79	0,89
2	Норвегія	0,79	0,68	0,74	0,96
3	Франція	0,77	0,62	0,81	0,88
4	Нова Зеландія	0,76	0,62	0,77	0,90
5	Іспанія	0,76	0,70	0,72	0,87
6	Швеція	0,76	0,59	0,79	0,89
7	Данія	0,75	0,71	0,67	0,88
8	Австрія	0,75	0,64	0,73	0,89
9	Колумбія	0,74	0,75	0,61	0,84
10	Португалія	0,73	0,61	0,71	0,86
25	Канада	0,69	0,59	0,61	0,89
32	Японія	0,67	0,58	0,60	0,83
39	Росія	0,66	0,60	0,59	0,80
42	Польща	0,65	0,64	0,52	0,79
73	Україна	0,56	0,33	0,56	0,79
86	Білорусь	0,53	0,32	0,60	0,68
124	Монголія	0,41	0,36	0,27	0,60
125	Ємен	0,40	0,48	0,32	0,39

За показником економічного зростання та розвитку EAPI Україна отримала 0,33 балів із 1 можливого, екологічної стійкості – 0,56 із 1, а доступу до енергії і стабільності – 0,79 із 1. Найменш ефективними і такими, що не сприяють розвитку й енергетичній безпеці, виявились енергетичні системи Ефіопії, Танзанії, Камбоджі, Монголії, Ємену (рис. 7.1).

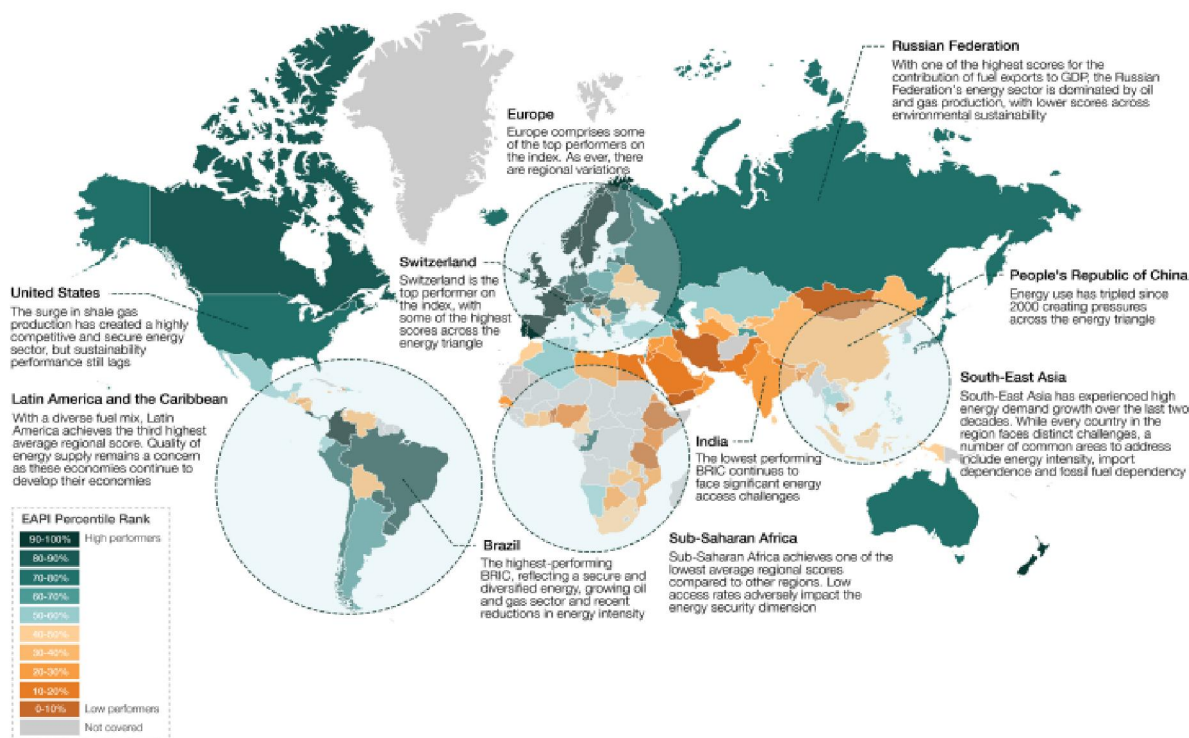

Рис. 7.1. Карта країн світу за EAPI

Література:

1. The Global Energy Architecture Performance Index Report 2015. – Available on: <http://www.weforum.org>.
2. Українська енергетика виявилася найбільш неефективною в Європі. – Available on: <http://news.finance.ua>.

7.3. ІНДЕКС ЕНЕРГЕТИЧНОЇ СТІЙКОСТІ (THE ENERGY SUSTAINABILITY INDEX) (ESI)

Індекс енергетичної стійкості (The Energy Sustainability Index або Energy Trilemma Index) розраховується Всесвітньою енергетичною радою (World Energy Council, WEC), яка є акредитованою ООН організацією, що об'єднує незалежних експертів з енергетики з різних країн. WEC була створена у 1923 р. для просування та розвитку доступної, стабільної і екологічної енергетичної системи у всіх країнах світу.

Індекс WEC присвоюється на основі порівняльного аналізу енергетичної ситуації в країні і ґрунтується на трьох факторах:

1) енергетична безпека (ефективне управління постачанням первинної енергії з внутрішніх і зовнішніх джерел, надійність енергетичної інфраструктури, здатність енергетичних компаній задовольняти поточні і майбутні потреби споживачів);

2) енергетичне заощадження (доступність енергопостачання для населення);

3) екологічна стійкість (досягнення ефективності попиту і пропозиції на енергетичному ринку, розвиток енергопостачання з відновлювальних джерел).

Залежно від успіхів в кожному напрямі, країні присвоюється рейтинг від А (найвищий) до D (найнижчий). Вперше таке ранжування країн було здійснене для тих, які знаходяться в процесі трансформації власної енергетичної системи, а пізніше розширене для більшості країн світу (у 2014 р. у рейтинг увійшли 129 держав).

Лідером рейтингу WEC у 2014 р. стала Швейцарія (табл. 7.5). Крім неї, у першій десятці за величиною індексу енергостійкості виявилися Данія, Швеція, Австрія, Великобританія, Канада, Норвегія, Нова Зеландія, Іспанія, Франція. При цьому тільки п'ять країн першої десятки отримали вищий рейтинг енергостійкості AAA – Швейцарія, Данія, Швеція, Великобританія та Іспанія. Результати дослідження WEC засвідчили, що топ-10 країн за індикатором The Energy Sustainability Index є розвиненими економіками з більш високим рівнем забезпечення енергією, яка надходить із низьковитратних джерел, і які розвивають програми підвищення енергоефективності. Крім цих загальних рис, є відмінності у забезпеченні енергетичними ресурсами і ставленні до програм використання атомної енергії.

Україна обійшла з енергетичної стійкості такі держави, як Сербія, Молдова, Індія, а також країни Африки. Незважаючи на те, що впродовж 2013-2014 рр. позиції України за Energy Trilemma Index дещо покращились (із 97-го перемістилась на 94-те місце), однак найгірша ситуація усе ж залишається із

екологічністю, а також із загальною ефективністю галузі. Рейтинг України – BCD.

Таблиця 7.5

Рейтинг країн у розрізі складових Energy Trilemma Index

Місце	Країна	Рейтинг	У розрізі складових індексу		
			Енергетична безпека	Доступність енергопостачання	Екологічність енергетичної галузі
1	Швейцарія	AAA	19	6	1
2	Данія	AAA	3	25	10
3	Швеція	AAA	24	14	6
4	Австрія	AAВ	33	7	7
5	Великобританія	AAA	11	8	19
6	Канада	AAВ	1	2	60
7	Норвегія	AAВ	51	10	8
8	Нова Зеландія	AAВ	15	26	37
9	Іспанія	AAA	22	16	23
10	Франція	AAВ	44	5	9
15	США	ААС	12	1	86
48	Польща	ВВС	38	39	94
54	Росія	ABD	2	61	99
97	Україна	BCD	59	73	114
129	Зімбабве	DDD	112	128	127

Література:

1. Energy Trilemma Index. – Available on: <http://www.worldenergy.org>.
2. World Energy Trilemma 2014: Time to get real – the myths and realities of financing energy systems. – London: World Energy Council, 2014.

7.4. ІНДЕКС ТУРИСТИЧНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ (TOURISM COMPETITIVENESS INDEX) (TCI)

Під час стимулювання розвитку галузей економіки, які визначені пріоритетними, стратегічними в державі, постає велика кількість різноманітних економічних і соціальних завдань.

Для визначення конкурентного статусу країн у сфері надання туристичних послуг експерти Всесвітнього економічного форуму у співпраці з представниками «Booz & Company», «Deloitte», Міжнародної асоціації повітряного транспорту (IATA), Міжнародного союзу охорони природи (IUCN), Всесвітньої туристичної організації (UNWTO) і Всесвітньої Ради з подорожей і туризму (WTTC) щорічно розробляють **індекс конкурентоспроможності країн у сфері подорожей і туризму (ТТСІ)**.

ТТСІ дозволяє визначити перешкоди для успішного розвитку туризму на національному рівні та розробити конкретні заходи для покращення конкурентоспроможності держав на світовому ринку туристичних послуг.

Індекс конкурентоспроможності країни у сфері подорожей і туризму складається з трьох субіндексів: нормативно-правова база у сфері туризму; туристичне бізнес-середовище та інфраструктура; людські, культурні

та природні ресурси кожної країни у сфері туризму. Індекс, запропонований Всесвітнім економічним форумом, містить 14 груп показників, які об'єднують 73 фактори. Підіндекси обчислюються як середні арифметичні величини 14 блоків, що складаються з наступних індикаторів за шкалою від 1 до 7:

Підіндекс 1. «Нормативно-правова база у сфері туризму» складається з 5 блоків фактичних кількісних і аналітичних якісних показників:

1. Політичні норми і правила – розповсюдження іноземної власності (відсоток від загального капіталу території), права власності, вплив законів на прямі іноземні інвестиції (величина ПІІ на одну особу), візовий режим (число країн, для громадян яких потрібні візи, у відсотках від числа членів ООН), відвертість двостороннього повітряного сполучення (число країн-партнерів у відсотках від числа членів Міжнародної Організації Цивільної Авіації), прозорість урядової політики, середня тривалість процедури оформлення нового підприємства, вартість започаткування бізнесу (як відсоток від душевого ВВП або ВРП на одну особу).

2. Екологічні можливості – жорсткість екологічного регулювання, здійснення екологічного регулювання, можливості розвитку туристської індустрії, викиди вуглекислоти (на одну особу в тоннах), концентрація твердих частинок в містах з населенням більше 100 тисяч чоловік (мікрограм на кубометр викидів), видів фауни і флори, яким загрожує зникнення (відсоток від всього числа видів), ратифікація екологічних договорів (відсоток від 25 міжнародних екологічних договорів).

3. Безпека і захищеність – витрати на запобігання злочинам, насильству і тероризму (доларів на одну особу), надійність поліцейських послуг, дорожньо-транспортні події (число загиблих в аваріях на 100 тисяч населення).

4. Здоров'я і гігієна – забезпеченість лікарями (число лікарів на 1000 жителів), доступ до покращеної санітарії (відсоток від загальної чисельності населення), доступ до безпечної питної води (відсоток від загальної чисельності населення), забезпеченість лікарнями (число лікарняних ліжок на 10000 населення).

5. Пріоритетність туризму – державна пріоритетність туристської індустрії, витрати уряду на туризм (відсоток від повних урядових витрат), ефективність маркетингу і реклами по залученню туристів, присутність країни на 12 головних туристичних ярмарках.

Підіндекс 2. «Туристичне бізнес-середовище та інфраструктура» складається з 5 блоків:

6. Інфраструктура авіатранспорту – якість інфраструктури авіатранспорту, пропускна спроможність авіаліній в місце-кілометрах, число польотів на 1000 населення, щільність аеропортів (число аеропортів на мільйон населення), розвиток місцевих авіаліній (число авіаліній з планованими польотами за містом), мережа міжнародних авіаліній (фактичні дані).

7. Наземна транспортна інфраструктура – якість автомобільних доріг, якість залізничної інфраструктури, якість портової інфраструктури, якість місцевої транспортної мережі, щільність дорожньої мережі (кілометрів доріг на 100 квадратних кілометрів території).

8. Інфраструктура туризму – кількість місць в готелях на 100 жителів, розвиток автомобільного прокату (присутність семи головних компаній автомобільного прокату, число автоматизованих банкоматів, що приймають кредитні картки «Віза» на мільйон населення).

9. Інфраструктура зв'язку – ступінь використання Інтернету в бізнесі, кількість користувачів Інтернету на 100 жителів, число стаціонарних телефонних підключень на 100 жителів, абонентів багатоканального Інтернету зі швидкістю 256 кілобіт за секунду або швидше на 100 населення, абоненти мобільного зв'язку (на 100 осіб).

10. Цінова конкурентоспроможність туристичної індустрії – відносна вартість доступу до міжнародних служб авіатранспорту (ціни квитків і завантаження аеропортів), паритет купівельної спроможності (відношення паритету купівельної спроможності до офіційного обмінного курсу), рівень і ефективність оподаткування, рівень цін на паливо (роздрібні ціни на дизельне паливо), рівень цін у готелях (середня ціна в американських доларах для першокласних готелів).

Підіндекс 3. «Людські, культурні і природні ресурси туризму» включає 4 блоки:

11. Людські ресурси – охоплення початковою освітою (відсоток дітей відповідного віку, які відвідують школу), охоплення населення середньою освітою (по відношенню до чисельності дітей відповідного віку), якість системи освіти, місцеві можливості проведення спеціальних досліджень і надання учбових послуг, тривалість навчання виробничого персоналу (середнє число років навчання), придатність і компетентність робочої сили, практика найму і звільнень, легкість найму іноземної робочої сили, розповсюдження ВІЧ (відсоток від дорослих у віці 15–49 років), практичний вплив ВІЧ/СНІДУ, середня тривалість життя від моменту народження).

12. Схильність до туризму – відвертість туризму (витрати і виручка від туризму у відсотках від ВВП або ВРП), відношення населення до іноземних відвідувачів, розповсюдження ділових поїздок (відряджень).

13. Природні ресурси – число природних об'єктів світового значення, розмір території (відсоток від всієї сухопутної площі), що охороняються, якість природного середовища, загальновідомі види фауни (загальне число відомих видів фауни).

14. Культурні ресурси – число культурних об'єктів світового значення, спортивні стадіони (місткість на один мільйон населення), середнє число щорічних міжнародних ярмарок і виставок.

Проте такий індекс є доволі складним для підрахунку і не враховує кореляцію основних показників, які свідчать про наявну на даний момент часу конкурентоспроможність туризму кожної окремо взятої країни. Показники, ріст яких характеризує успішний розвиток туристичної галузі у країні: зростання кількості туристів, які відвідали країну; зростання кількості грошей, які країна заробила на туризмі.

В той же час, зменшення показника збитковості утримання туристичної галузі (витрати на утримання доріг, туристичних об'єктів, готелів тощо) теж

має свідчити про збільшення конкурентоспроможності країни. В кожній країні підрахувати витрати на утримання туристичних об'єктів можливо, якщо сумувати видатки профільних відомств, які розпоряджаються державними коштами, спрямованими в тому числі на підтримку туристичної галузі. У табл. 7.6 відображена методика розрахунку Індексу конкурентоспроможності туристичної галузі.

Таблиця 7.6

Формула розрахунку Індексу конкурентоспроможності туристичної галузі

Індекс конкурентоспроможності туристичної галузі країни (за визначений період)		Прибуток від туризму (за визначений період)		Кількість іноземних туристів, які відвідали країну (за визначений період)
	=	_____	×	_____
		Сума збитків від утримання туристичної інфраструктури (за зазначений період)		Загальна кількість туристичних подорожей в світі (за зазначений період)

В такому разі, для адекватності вимірювання результатів під час використання індексних показників необхідно застосовувати розрахунки на базі національної валюти з перерахунком в будь-яку вільноконвертовану валюту з перерахунком в однаковому валютному курсі. У табл. 7.7 представлений рейтинг низки країн за Індексом конкурентоспроможності туристичної галузі у 2011 та 2013 рр.

Таблиця 7.7

Місце України в світовій конкурентоспроможності туристичного бізнесу

№ з/п	Країна	2013		2011
		Місце/140	Відмітка	Місце/139
1	Марокко	71	4,03	78
2	Бруней	72	4,01	67
3	Перу	73	4,00	69
4	Шрі-Ланка	74	3,99	81
5	Македонія	75	3,98	76
6	Україна	76	3,98	85
7	Албанія	77	3,97	71
8	Азербайджан	78	3,97	83
9	Вірменія	79	3,96	90
10	В'єтнам	80	3,95	80

Джерело: <http://tyzhden.ua/News/74136>.

Світовий економічний форум склав рейтинг країн з найбільш конкурентоспроможними та привабливими для бізнесу туристичними галузями.

Україна за конкурентоспроможністю туристичного бізнесу стала 76-ою зі 140 країн світу. При цьому, вона покращила свою позицію порівняно з рейтингом 2011 року на дев'ять пунктів. Перші два місця в рейтингу другий рік

поспіль посідають Швейцарія та Німеччина. Ввійшовши до п'ятірки найкращих, свої позиції в рейтингу поліпшили Австрія, Іспанія, Велика Британія. До десятки входять також США, Велика Британія, Франція, Канада, Швеція та Сингапур. Японія в рейтингу посіла 14-у сходинку, Португалія – 20-у, Норвегія – 22-у, Італія – 26-у, ОАЕ – 28-у, Польща – 42-у, Ізраїль – 53-ю, Росія – 63-ю, Індія – 65-у, Грузія – 66-у, Румунія – 68-у.

Література:

1. The Travel&Tourism Competitiveness Report 2011. World Economic Forum. Geneva, Switzerland 2011. – [Electronic source]. – Mean of access: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TravelTourismCompetitiveness_Report_2011.pdf

«Свобода в світі» (Freedom in the World)

Запитання, на основі яких визначається рівень економічної свободи

ПОЛІТИЧНІ ПРАВА

A. ВИБОРЧИЙ ПРОЦЕС

1. Голова уряду або іншого головного національного органу обирається на основі вільних і чесних виборів?
2. Національні законодавчі представники обираються на основі вільних і чесних виборів?
3. Чи є закони про вибори та умови їх проведення справедливими?

B. ПОЛІТИЧНИЙ ПЛЮРАЛІЗМ

1. Чи мають право люди організовувати різні політичні партії або інші конкурентні політичні угруповання за своїм вибором, і чи є система відкрита для злету і падіння цих конкуруючих партій та угруповань?
2. Чи має можливість опозиція голосувати і чи має реальну можливість збільшення рівня своєї підтримки або отримання влади шляхом виборів?
3. Чи є політичний вибір людей бути вільними від панування військових, іноземних держав, тоталітарних партій, релігійних ієрархій, економічної олігархії або будь-яких інших груп?
4. Чи мають культурні, етнічні, релігійні чи інші групи меншин повні політичні права та виборчі можливості?

C. ФУНКЦІОНУВАННЯ УРЯДУ

1. Чи визначають політику уряду вільно обраний його голова і національні законодавчі представники?
2. Чи уряд є вільним від корупції?
3. Чи є уряд підзвітним виборцям в період між виборами і чи працює він за принципом відкритості та прозорості?

Додаткові дискреційні питання щодо політичних прав

1. Для традиційних монархій, які не мають партій та виборчого процесу, чи забезпечує система змістовні діалоги з людьми, заохочує громадське обговорення політичних рішень, і реалізацію права на звернення до влади?
2. Чи уряд або окупаційні власті навмисне змінюють етнічний склад країни або території так, щоб зруйнувати культуру або змістити політичний баланс на користь іншої групи?

ГРОМАДЯНСЬКІ СВОБОДИ

D. СВОБОДА СЛОВА І ПЕРЕКОНАНЬ

1. Чи є вільні й незалежні засоби масової інформації та інші форми культурного самовираження?
2. Чи мають релігійні установи і громади можливість вільно сповідувати свою віру і виражати себе в суспільному та приватному житті?
3. Чи є академічні свободи і чи освітня система є вільною від політичного виховання?
4. Чи можливі відкриті та вільні приватні дискусії?

E. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПРАВА

1. Чи є свобода зібрань, демонстрацій та відкритого громадського обговорення?
2. Чи є свобода для неурядових організацій? (*Примітка:* включає в себе громадські організації, групи за інтересами, фонди і т.д.)
3. Чи є вільні профспілки і селянські організації або їх еквіваленти, і чи є ефективними колективні переговори? Чи існують безкоштовні професійні та інші приватні організації?

F. ПРАВОПОРЯДОК

1. Чи є незалежною судова система?
2. Чи є верховенство закону в цивільних і кримінальних справах? Чи знаходяться політика під прямим цивільним контролем?
3. Чи є захист від політичного терору, необґрунтованого позбавлення волі, заслання або тортур, будь-яких груп, які підтримують або виступають проти системи? Чи є свобода від воєн і заколотів?
4. Чи закони гарантують рівне ставлення до різних верств населення?

G. ОСОБИСТА АВТОНОМІЯ ТА ПРАВА ОСОБИСТОСТІ

1. Чи громадяни користуються свободою пересування або вибору місця проживання, роботи, навчання?
2. Чи мають право громадяни володіти власністю і створювати приватні підприємства? Чи підлягає діяльність приватного бізнесу надмірному впливу урядовців, силових структур, політичних партій / організацій, або організованої злочинності?
3. Чи є особисті соціальні свободи, в тому числі гендерна рівність, вибір партнера по шлюбу і розміру сім'ї?
4. Чи є рівність щодо можливостей і відсутності економічної експлуатації?

ДЛЯ НОТАТОК

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**СУЧАСНІ ВИМІРНИКИ РІВНЯ РОЗВИТКУ СТРУКТУРНИХ
ТА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ ХАРАКТЕРИСТИК
НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІК**

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК